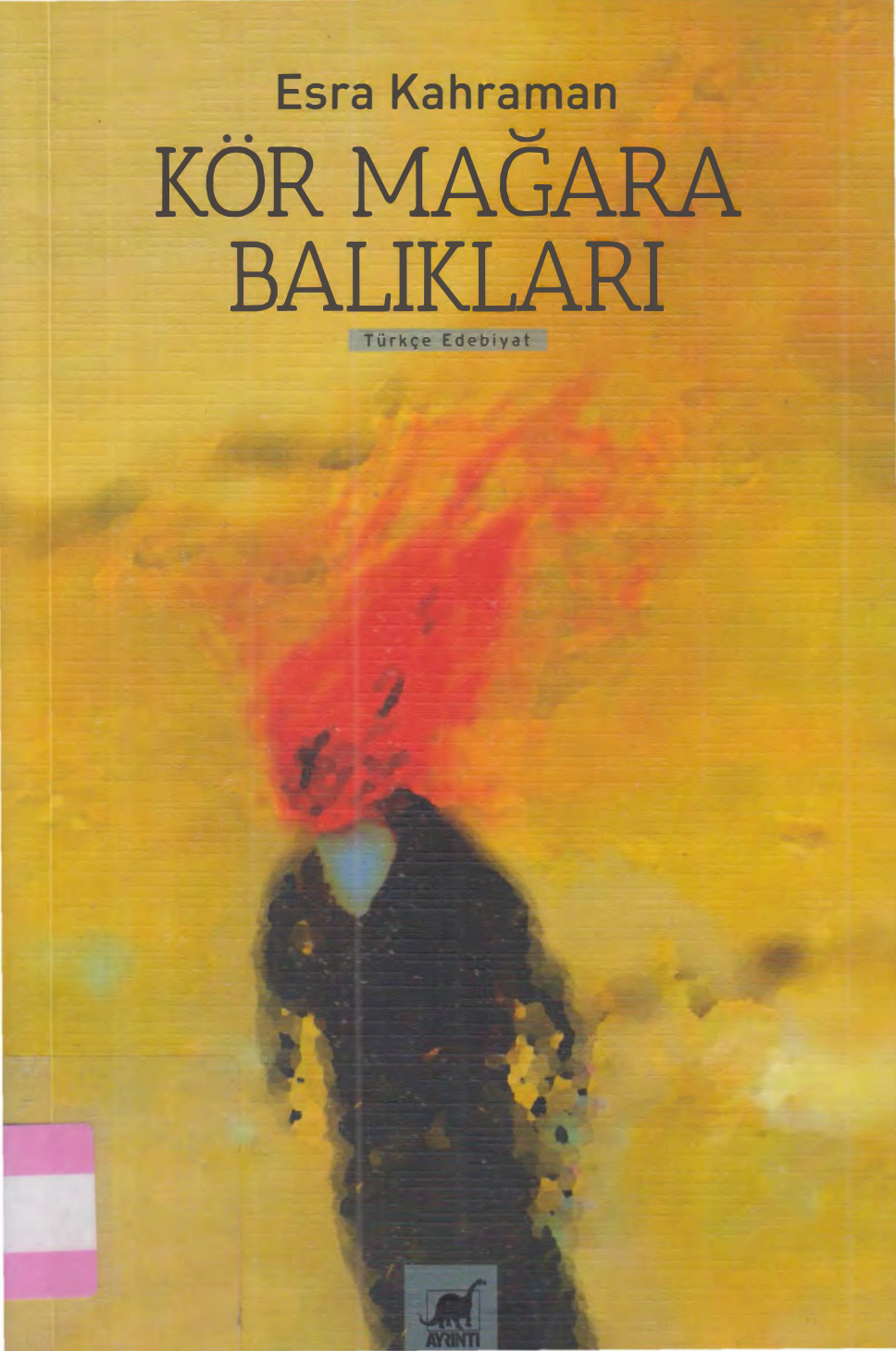
Esra Kahraman

KÖR MAĞARA BALIKLARI

Türkçe Edebiyat

AYRINTI

ESRA KAHRAMAN (ERİNMEZ)

1959 yılında İstanbul, Eyüp'te doğdu. Fatih Ticaret Lisesi'nden mezun oldu. Ankara Üniversitesi SBF Basın Yayın Yüksek Okulu'ndaki gazetecilik eğitimine, 12 Eylül 1980 öncesi ara vermek zorunda kaldı. Ardından Eskişehir Üniversitesi İşletme Fakültesi'nden mezun oldu. Uluslararası bir şirkette Markalardan Sorumlu Hukuk Asistanı olarak çalıştı. *BirGün* gazetesinin kuruluş sürecinde çeşitli görevler aldı. Güldal Kızıldemir'in yayın yönetmenliğini yaptığı *BirGün Pazar* için köşe yazıları yazdı, söyleşiler yaptı. Reha Mağden'in yayın yönetmenliğini yaptığı ... *VS Dergisi* için öykü ve makaleler yazdı. Eserlerinden bazıları şunlar: *BirGün*'deki yazılardan derlenen deneme kitabı *Buzdan Kanatlar* adıyla 2009'da Alan Yayıncılık tarafından basıldı; Ayrıntı Yayınları'ndan çıkan *Haziran'da Bir Fidan, Berkin Elvan İçin* adlı derleme kitapta "Bulutlar ve Dualar" öyküsü yayımlandı; 12 Eylül dönemi ve öncesini anlatan romanı *Segâh Makamı* 2015'te Ayrıntı Yayınları'ndan basıldı. *Segâh Makamı*, yayımlandığı yıl *Mesele Dergisi*'nce düzenlenen seçkide en iyi yirmi kitap arasında yer aldı. *Turuncu Zamanlar* başlıklı romanı 2018'de yayımlandı. Türkiye'nin öncü kadınlarına dair öykülerin yer aldığı, *Kim Demiş ki Ben Yapamam?* başlıklı kitapta "Füruzan" isimli öyküsü yayımlandı. Çeşitli kültür ve sanat dergilerinde öyküleri yayımlanmaya devam ediyor.

Ayrıntı: *1488*
Türkçe Edebiyat Dizisi: *66*

Kör Mağara Balıkları
Esra Kahraman

Son Okuma
Gökçe Alper

Kürtçe Çeviri
Lal Laleş

© 2021, Esra Kahraman

Bu kitabın tüm yayım hakları
Ayrıntı Yayınları'na aittir.

Kapak Tasarımı
Gökçe Alper

Kapak İllüstrasyonu
Arslan Kahraman

Dizgi
Hediye Gümen

Baskı ve Cilt
Ali Laçin - Barış Matbaa-Mücellit
Davutpaşa Cad. Güven San. Sit. C Blok No. 286
Topkapı/Zeytinburnu - İstanbul - Tel. 0212 567 11 00
Sertifika No: 46277

Birinci Basım: *2021*

ISBN 978-605-314-506-6
Sertifika No: 10704

AYRINTI YAYINLARI
Basım Dağıtım San. ve Tic. A.Ş.
Hocapaşa Mah. Dervişler Sok. Dirikoçlar İş Hanı
No: 1 Kat: 5 Sirkeci – İstanbul
Tel.: (0212) 512 15 00 Faks: (0212) 512 15 11
www.ayrintiyayinlari.com.tr & info@ayrintiyayinlari.com.tr

twitter.com/ayrintiyayinevi facebook.com/ayrintiyayinevi instagram.com/ayrintiyayinlari

Esra Kahraman

Kör Mağara Balıkları

TÜRKÇE EDEBİYAT DİZİSİ SON ÇIKAN KİTAPLAR

Jilet Sinan / Gönül Kıvılcım
Yalancı Tanıklar Kahvesi / Vedat Türkali
Haziran'da Bir Fidan / Der.: Levent Turhan Gümüş
Bitti Bitti Bitmedi / Vedat Türkali
Birazcık Halil / Hasan Sever
Mükemmel Katilin Peşinde / Ahmet Erözenci
Liberhell / Mahmut Eşitmez
Mavi Karanlık / Vedat Türkali
Komünist / Vedat Türkali
Tek Kişilik Ölüm / Vedat Türkali
Bir Gün Tek Başına / Vedat Türkali
Segâh Makamı / Esra Kahraman
Güven-1 / Vedat Türkali
Güven-2 / Vedat Türkali
Yeşilçam Dedikleri Türkiye / Vedat Türkali
Huzursuz Periler / Özlem Narin Yılmaz
Fatmagül'ün Suçu Ne? / Vedat Türkali
Albayım / Hasip Akgül
Metrodaki Yabancı / Ali Parlar
Kar ve İnci / Nihan Kaya
Koca Karınlı Kent / Suzan Samancı
Tutku ve Aşkın Kutsal Kitabı / N. Ahmet Erözenci
Paralel Cinayetler / Hüseyin Bul
Su Duydum / Hasan Sever
Hepsi Bu / Ayşen Bayazıt Melik
Üç Film Birden / Vedat Türkali
Sapak / Celal Güngördü
Ölüyordum, Geçerken Uğradım / Can Gürses
Tiyatro Oyunları / Vedat Türkali
Kapıyı İçeriden Kilitledim / Özlem Narin Yılmaz
Eski Filmler / Vedat Türkali
Turuncu Zamanlar / Esra Kahraman
Gözyaşı Kuşları / Fatma Akerson
En Güzel Günlerini Demek Bensiz Yaşadın / Can Gürses
Tüfekliler / Ümit Kaftancıoğlu

Esra Kahraman

Kör Mağara Balıkları

İlbay'a...

O kadar çok ki ölümüz,
ve o kadar çok ki kızıl güneş önünde setler,
ve o kadar çok ki çarpık kabuklu başlar,
ve o kadar çok ki öpücüklerimizi engelleyenler,
ve o kadar çok ki unutmak istediklerim..

Pablo Neruda

Bir

Gerçekle beslenen öyküler,
detaylarda farklılaşıp kişiselleşirler.
Cesur bir anlatıcının metinlerinde,
notaların ritminde, şiirlerin dizelerinde,
ya da tuvaldeki bir resimde yakalarız,
kendimize sakladığımız gizemleri.

Kalın muşambayla paketlenmiş bir kafesteydi adeta. Günışığından mahrum, havasız, susuz, renksiz kalmıştı. Zeminde boylu boyunca yatan yoldaşından tek farkı nefes almasıydı. Dumanı tüten acısı, yaşlı, yaşsız yitirdikleriyle örselenen canından can kopartmıştı.

Tabureden kayıp, dizlerinin üstüne çömeldi. Yoldaşının soğuk alnından öptü. Hırsla çektiler saç köklerinden. Gözlerini yerdekinden ayırmadan, başını kelepçeli ellerinin

arasına aldı. Yıkılmanın vakti değildi. Karanlık çağdan intikam almadan ölmemeliydi.

Her hayat, kendi ölümünü doğuruyordu ve canlıları birbirine zincirleyen tek hakikatti ölüm. Ama eşit koşullarda can çekişmiyordu hayat. Yıllarla sınırlı yolculuğa ilk adımı atamadan gidenleri düşündü. Ağlamadan, gülmeden, yürümeden ölümle buluşanları anneleri taşıyordu yalnızca.

Karmaşa dolu gezegene buyur edilerek başlamıştı öyküsü. Son sayfası belirlenen metnin seyrine anlam katmanın bedeliydi; gençliğini ölümle takas etmekti. Gezegene girdiği şekilde çıkanlar ise koşmayı öğrenemeden ölen çocuklar gibiydiler.

Hayatı, olurken ayırdına varılmayan, hızla geçmişe akan başlangıçlar belirliyordu. Seçilen yolculuk; yokuşlara, engellere, deli dalgalara, fırtınalara dayanıp, demir kafeste veya bir tümseğin altında noktalanabilirdi. Ancak Görkemli Ada'ya erişebilmek dev dalgalarla boğuşmayı göze almaktı. Esasen, güvenli liman, sütliman deniz, pürüzsüz yol yoktu! Derin uykuda olanlar farkında değillerdi, anlamlı yolculuğun.

Sesini dağlarla buluşturduğu Sude, "Gerçekle beslenen öyküler, detaylarda farklılaşıp kişiselleşir. Çoğu kurmaca gizli hakikatler barındır. Cesur bir anlatıcının metinlerinde, notaların ritminde, şiirlerin dizelerinde ya da tuvaldeki bir resimde dışa vuramadığımız gizemlerin izdüşümlerine rastlayabiliriz..." demişti.

Henüz tamamlanmamış öyküsünü, kalemleri yontarak, iğneyle kuyu kazarak yazmıştı Civan. Umuda, sevince, sevgiye, hüzne açılan sayfalar Çal'da sonlanacak ya da belirsizliğin içinden yepyeni başlangıçlar boy verecekti.

Dokunulması mümkünsüz uzak geçmişi döküldü izbe kafese. Çocukluğu, asırlar öncesinden yazılıp mühürlenmiş bir kitabın sayfalarını açmakla geçmişti. Korunup

kollanmış olsa da, doyasıya gülümsemekten, çekincesiz konuşabilmekten mahrum bırakılmıştı.

Uzaklaştıkça yakınlaşan geçmişi, kör mağara balıklarının hayatlarına benziyordu. Şanslı akrabaları aydınlık sularda güle oynaya yüzerken, kör mağara balıkları yolunu kaybeden atalarının yazgısına sürüklenmişlerdi. Mağaralara uyum sağlamak için korkunç bir bedel ödeyerek, görmekten feragat etmişlerdi.

Kızılca'da doğan, yaşayan ve ölenler de atalarının izini sürdüğünden, emeklemeden dövüşmeyi, hecelemeden şiddeti tanımışlardı.

Tahta sapanlar hızla tüfeğe dönüşürken, kasırgaların hiddetinden korunmak için fırtınayla uzlaşmıştı. Civan sert iklime uyum sağlamak adına çocuk sevincini feda etmişti.

Kavruk kasabanın etrafı zamansız ölülerin mezar taşlarıyla, tepeleri asırlara, yıkımlara, yangınlara meydan okuyan yalçın dağlarla çevriliydi.

Yaş almayı beceren ihtiyarlar, kendi aralarında geçmişi yad ederken, rengârenk bahçelerin arasında hayali yürüyüşlere çıkardı. Eskinin üzüm bağları, meyve bahçeleri yangından etkilenen dairenin tam ortasındaymış. Yangından kurtulan ağaçlar bir daha eskisi gibi bereket sunmuyorlardı.

Yangının, kolayca ateş alan başaklara sıçramaması tam bir muammaydı. Yaradan onları muhafaza etmişti. Ya da alazlar insandan daha merhametliydi! Başaklar tutuşsaydı, toprak kuraklaşır, Kızılca açlıktan kırılırdı. Halk korunaklı yerlere göçer, mezarlıklar kimsesiz kalırdı...

Yangın, geniş ağaçların boy verdiği mezarlığa da sıçramamıştı. Sessizlerin toprağına sırtüstü uzanıp dalların arasından süzülen göğü seyrederdi, vakitli vakitsiz. Sonbaharda göçmen kuşlar dallara hücum ettiğinde yapraklar kelebek misali uçuşurdu. Bahar başlarına değene dek çırılçıplak hüzün kuşanan ağaçlarda kendi suretini görürdü.

Hayvanları otlatırken de benzer duygular yaşardı. Rüzgâr toprakla birlikte yaprakları, bitkileri havalandırdığında rengârenk helezonlar oluşurdu. Gözbebeklerini kirpikleriyle perdeler, ince aralıktan cümbüşü seyrederdi. Kuzular meleşerek halaya durduklarında neşe yüklü umarsızlıklarına özenirdi.

Kış ayları zorlu geçerdi Kızılca'da. Kar insan boyunu aşardı. Burnu öyle donardı ki, kopup düşeceğini sanırdı. Yollar bahara dek kapandığı için Azrail'e de gün doğardı. Merkeze ulaşamayan hastalar, bebeler, yaşlılar peş peşe toprak olurlardı.

Buz tutan toprağı kazmakta zorlanan ahalinin parmak uçları morarırdı. Cenaze dönüşü güçsüzler yatağa düşerdi. Yaşlılar, ölümleri cenaze alayına yük olmasın diye, "baharda ölmek" için dua ederlerdi. Çoğunlukla duaları kabul görmezdi.

Azrail sadece kış aylarını sevmezdi; mevsime, yaşa, sıraya aldırmadan, önüne geleni heybesine doldururdu. Velhasıl, bembeyaz yorgan misali sokakları aydınlatan karın da fazlaca suçu yoktu, bu gidişlerde.

Karda yürürken ayak seslerini dinlerdi. Tahta kızakların, naylon torbaların üstüne oturup kaydığında yakalardı unuttuğu çocukluğunu.

Baharda, bahçeler sebzelerle, dağların yüceleri otlarla, çiçeklerle renklenirdi. Bir dahaki bahara dek manzarayı aklına yazardı.

Dağ çiçeklerinden yaptığı kolyeleri annesi çeyiz sandığının ziynet gözünde saklardı. Babası, göre günü takılan altınları bozdurduğu için annesinin kurumuş çiçeklerden başka takısı kalmamıştı. Kuyumcunun önünden her geçtiğinde, annesine altın bilezikler, kolyeler, yüzükler alacağı günleri hayal ederdi.

Kızılca'nın yazgısını iklimlerin gizemi belirlerdi. Toprak, döllenmeyi başaran tohumlara şefkat sunarken diğerlerini kurumaya terk ederdi.

Yeşil başaklar boyunlarını göğe uzatır, güneş de onları ışıklarıyla sarıp sarmalardı. Sapsarı bereket tablosu çizilirdi tarlalarda. Meltem müthiş tınılarını başaklara taşırdı. *Buğday Senfoni Orkestrası*nın çaldığı notalara hüznün her tonunu çağrıştıran sözler yazardı.

Civan'ı dağlardan, kırlardan, yağmurdan, ağaçlardan, çiçeklerden mahrum bırakmazdı tabiat ana. Ancak, güneşle arası hoş değildi. Başakları cömertçe kucaklayan güneş, onun alnını okşamakta cimriydi. Aysız gecelerde göğün solgun yüzü dokunurdu tenine. Ya da milyarlarca yıl önce sönmüş karanlık yıldız kümeleri. Meltemin tadına varamadan yıkım ve yangınları hatırlatan fırtınalar başlardı.

Gövdelerine tutunamayan başak tanelerini savururdu fırtına. Şanslı tanecikler yeniden döllenirken, diğerleri boşlukta kaybolurdu. Kuraklık ya da yangın vurmadıkça yenilenmenin coşkusu sürerdi.

Sırasız, ani ölümler hayatın geçiciliğini vurgulardı. Ölen çocuklarına ağıt yakanlar, kendilerini "Günahsızdır. Gittiği yerde rahat edecek..." diye avuturlardı. Tevekkel feryatlar, ölümü cennetle özdeşleştirmesine neden olmuştu. Kasırgalar gibi ölümle uzlaşmak da korkutucu gelmemişti.

Baharı çağrıştıran su ile çiçek birleştiğinde, çocuklar peş peşe toprak olurdu. Bir zamanlar, Çiçek Hastalığı da ölüm mangası gibi işgal etmişti Kızılca'yı. Hayatta kalanların yanaklarında, alınlarında, burunlarında çiçek belasından yadigâr, yanık izleri kalmıştı.

Civan da suçiçeğinden nasibini almıştı. Alnından ellerini esirgeyen güneş günlerce içini kavurmuştu. Sütünü

sağıp yaralarına süren annesi onu makus dünyasına yeniden buyur etmişti.

Karanlık kafesten süzülüp, tohum misali varlığının koynuna savrulduğunu hayal etti. Kızılca'nın havasını solumayı ne çok özlemişti!

İki

Kötülüğün soyu kurumadıkça
aydınlık illüzyon olarak kalacaktır.

İstikameti zindan olan tekerlekler, toprakları ezerek dönüyorlardı. Asırlık zindana kuyu, çukur anlamına gelen Çal adını koymuşlardı.

Yedi kat yerin dibine dek oyulan, dipsiz yapının taş duvarları, geçmişte de sayısız zulme tanıklık etmişti. Köleler, esirler, isyankârlar, imparatora, kazara "gözünün üstünde kaşın var" diyenler işkence görmüş, gözlerine mil çekilip kör edilmişlerdi.

Çal, yeniçağın gelişmelerine uyarlanan işkencelerle anılıyordu artık! Zamane zalimlerinin ruhuna sirayet eden şiddet, yapının alt katmanlarındaki zindanlardan daha derin ve karanlıktı. Kötülüğün soyu kurumadıkça

aydınlık illüzyon olarak kalacaktı. Tıpkı engin denizlerde yüzdükleri için şanslı addedilen balıklar gibi! Oysa onların özgürlükleri de geçiciydi. Oltanın ucunda, ağlarda, trollerin acımasız tuzaklarında sönebilirdi ışıltıları.

Etrafında ot bitmeyen taş yapı surlarla çevriliydi. Oyma taşlarla döşenmiş yol, kutsal bir mabede ulaştığı izlenimi veriyordu. Geniş zemine yayılan, tek katlı yapının önünde durdu araç. Yapının dış görünüşü, sayısız insanı yutan dipsiz çukurların varlığını inkâr ediyordu.

Kemerin altındaki bakır renkli devasa kapının önünde, uzun namlulu silahlarından güç alan asrın üniformalı gardiyanları Civan'ı araçtan tekme tokat indirenleri alkışladılar. İçerideki taş sahanlıktan geçip, dibi görülmeyen merdivenin başında durdular. Zonklayan gözlerine bant takıldı. Hızla inip kalkan copların etkisiyle dengesini kaybetti.

Taş basamaklarda yuvarlanırken polisler koro halinde küfür ediyorlardı. Boğuk korkutucu bir ses; "Birinci katı geçti orospu çocuğu..." dediğinde, var gücüyle karşılık vermek istedi. Ağzını açmaya fırsat bulamadan yuvarlandı. Merdivenin dönemecine takıldı. Başı zonkluyordu.

Vücudundan fışkıran ter ve kanın kokusu genzine doldu. Bitip tükenmeyen basamaklarla mücadelesi seneler kadar uzun sürdü. Basamaklar sonlandığında boylu boyunca kapaklandı zemine.

Çıkardığı ürkütücü sesten açılan kapının ağır olduğunu anladı. Omuzlarından iterek içeriye soktular. Kan, idrar, kusmuk kokuyordu. "Konuş ulan, astın kim, üstün kim..." Beklemeye tahammülleri yoktu!

Vücudu, kum torbası muamelesi görüyordu. Kusmaya başladı. Açlığın safrasını kustu. Şiddetli bir darbeyle yere düştü. Bayılmıştı.

Dört yüz altı basamakla inilen, uzun koridorun sağında yan yana sıralanmış onlarca *çukur* vardı. Soldaki duvara da uzun demir borular monte edilmişti. İşkence

ekibi yorulduğunda yeni ekip gelene dek *kum torbalarını* demir borulara kelepçeliyorlardı. Ya da hücrelerine götürmeyi *unuttuklarına* işkencenin *koridor* boyutunu da tattırıyorlardı.

İşkence odalarının elli sekiz basamak yukarısındaki dar ve basık hücrelere tabutluk diyorlardı. Çukurlarda kan, idrar, ter, dışkı, küfün yanı sıra korkunun kokusu da hissediliyordu.

Parçalanan dizkapaklarını basamaklara çarparak çıkardıklarında acıya ve küfürlere boyun eğmekten gayrısına gücü yetmiyordu. Belli belirsiz iniltileri, "dokuz numarayı aç" çığlığı bastırdı. Külçe gibi fırlatıldı hücreye. Tepesinde ince uzun bir delik, alt kısmında mazgal bulunan kapıyı yüzüne çarptılar. Onu, yerden kaldıranın sıcak dokunuşunu hissetti. "Yavaşça uzan delikanlı!"

Kesif koku midesine oturdu. Boylu boyunca uzanamayacağı kadar dardı hücre. Parçalanmış dizlerini katlamakta zorlandı. Sırtını sırtına yasladı birisi. Diğeri, bacaklarını usulca çekip, karnına dayamasına yardım etti.

Annesinin parmak uçları dokundu yaralarına. Bitki köklerinden yaptığı karışımın kokusunu duyumsadı. Yürek parçalayan haykırışlar, inleyişler, çığlıklar ve kesif bir koku bastırdı şifalı bitkilerin kokusunu.

Heyecan, telaş ve umutla içinde debelendiği zaman, ona sırt çevirmişti. Tabutluk öncesini unuttuğunda tümüyle kaybolacağından korkuyordu. Saçları sakalları birbirine karışmış üç siluet seçti.

Sırtına dayanak olan, Halil'i lehçesinden tanıdı. Trakya ağzıyla konuşan Halil ilkokul öğretmeniydi. İlk gelişinin ardından sekiz ay boyunca *Beş Numaralı* Cezaevinde kal-

mıştı. Birkaç hafta önce, Çal'a yeniden getirilmişti. Diğer ikisi, taşocağı işçisi Cem ve felsefe mezunu Sami'ydi.

Birbirleriyle yarışırcasına konuşuyorlardı. Zoraki yutulan kelimeler, özgürce uçuşuyordu hücrede.

Cem, *İstanbul'un kenarının da kenarında* bulunan gecekondu semtinde doğup büyümüştü. İlkokul sonrası, mahalleye adını veren Taşocağında çalışmıştı. Devrimcilerle, sendikal mücadele sırasında tanışmıştı. Ocak ayında, iflas nedeniyle kapatılan Taşocağı, darbeyle birlikte yeniden açılmıştı.

"Herifin iflas ettiği falan yokmuş, darbeyi beklemiş şerefsiz!" dedi Cem.

Ayağa kalkan Sami, tabutlukta dik duracak kadar kısa boyluydu. "Patronun burnu, bütün kurnazlar gibi iyi koku alıyormuş. Ocak kararlarının darbenin girizgahı olduğunu anlamıştır. Sahtekârlar zil takıp oynarken, biz de Godot'yu bekledik" Karanlıkta kırpışan gözleriyle onayladılar Sami'yi.

Uzun süre sessiz kaldılar. Civan'ın içi geçmişti ki, sessizliği bozdu Cem. "Goşistim, Halilim Karadeniz'de gemilerin mi battı!"

Halil parmak ucuyla şaplak attı Cem'in ensesine. "Sen ne değişiksin bea. İnlerken abi, dilin açılınca goşist oluyoruz. İşkencecilere kaşarlanmış bir revizyonist olduğunu, söylersen, belki sana farklı bir cop kullanırlar."

Sami tok bir kahkaha attı. Ağzını çevreleyen yaralar Civan'ın gülmesini engelliyordu. "Zıbarın. Bir yerleriniz kaşınıyorsa kaşırız" diye bağırdı nöbetçi.

Tiz bir kadın sesi, "Susmayacağız..." diye bağırdı. Kadınların sesleri diğer hücrelerde de yankı bulunca koridora ayak sesleri hücum etti. Hücreleri basıp önlerine geleni copladılar. Haykırışlarla isyan cümleleri birbirine karışıyordu. Civan elleriyle kulaklarını tıkadı.

Copların ıslıkları taş duvarlarda yankılanıyordu. Kadınların seslerine acı sinmişti. Postallar yön değiştirip *uygun adım* geri döndüler. Sessizliğin yerini inleyişler aldı.

Çal'daki kadınlar standart işkencelerin yanı sıra taciz ve tecavüze de uğruyorlardı. Eksilmeyen acılarını kız kardeşlik potasında eritmeye çabalıyorlardı. Şiddet sonrası türküler, şiirler okusalar da sesleri hakikatlerini yansıtmıyordu. Benliklerini saran karanlıktan arınmaları mümkün değildi.

Derin hasarlarını seslerinin ardına gizleyenleri, "Çal'daki kadınlar anayiğitliğin göstergesidir!" diye tanımladı Sami. Sevgi yoksunu, şiddet savurganlarını en iyi şekilde püskürten kadınlardı...

Kargaşa yormuştu hepsini. Sırt sırta verip dizlerini karınlarına çektiler. Tedirginliğinden sıyrılmak için eski sayfaları araladı. Teyzesinin aydınlık yüzü belirdi zihninde. Gözleri yandı.

Üç

Sözünü içinde tutma!
Tuttukça büyür,
büyüdükçe yük olur, taşıyamazsın.

Anılarını yitirirse görünmeyen yaraları daha fazla sızlayacaktı. Karanlığı güzel hatıralarla ötelemek isterken, hıçkırıklara boğulduğu gün canlandı.

Oyun arkadaşı kızamıktan öldüğünde beş yaşındaydı. Çocuğun babası, "Allah verdi, Allah aldı" diye dövünmüştü. Allah, onu da almasın diye, iki eliyle Kadem teyzesinin eteğine yapışmıştı. Kadem eteğini çektikçe Civan daha sıkı tutunuyordu.

Evden çıktıklarında ağlamaya başlamıştı. Onu kucağına alan Kadem, Civan'ın saçlarından öpmüştü. Hıçkırarak, "Allah alacaksa neden verdi? Ya beni de alırsa?" demişti.

Civan'ın yüzünü yüzüne çeviren Kadem, kaşlarını çatmıştı. "Ağzından yel alsın! Allah vadesi dolanı alır Civanım. Dua et de, arkadaşın yerinde rahat yatsın... Hem erkek olan karı gibi ağlar mı? Çeşmede yüzünü, gözünü yıka da ağladığın belli olmasın!"

O günden sonra büyüklerin yanında ağlamaktan kaçınmıştı. Annesinin sevmeleri gibi gizli saklı dökmüştü yaşlarını.

Tanıdığı bütün kadınlar özgürce ağlıyorlardı oysa! Anlaması zaman almıştı. İnsan taşımakta olduğu kadar dert taşımakta da ustalaşan kadınların isyanıydı gözyaşları. *Kalıbının adamı* olamamaktan korkan erkekler ise o kalıbın içinde öğütüyorlardı insanca tüm duygularını.

Kadem'in isyanı gözyaşıyla sınırlı değildi. Suskunluğun faydasından çok zararını gördüğü için duygularını özgürce ifade ederdi. Civan'a "Sözünü içinde tutma oğul! Tuttukça büyür, büyüdükçe yük olur taşıyamazsın" derdi.

Sessizliğin kabullenmekle eşdeğer olduğunu kavrayamadığı zamanlarda dışa vuramadığı cümlelerin ağırlığı altında ezilmişti.

Çal'da ise suskunluk farzdı. Sözünü içinde tutmalı hatta bildiği ne varsa unutmalıydı. Yanlışlıkla dökülen tek bir sözcük birinin hayatına kastetmekle eşdeğerdi. Korkunun kalıplarını yıkıp yaşamayı şansa bırakmalıydı. Aksi halde, ruhsal zedelenmelerin üstüne vicdan yükü de ekleyecekti. Yaşama sevincinden azade bir hayat taşımaya değmezdi.

Kızılca halkı, yangın sonrası iyiden iyiye yoksullaşırken, Üzeyir Ağa'nın malı mülkü artmıştı. Kaybedenlerin kayıplarıyla dünyalığını dolduran Ağa, Kızılca'nın mutlak hâkimiydi.

Haramla doyar, mazlum kanıyla yıkanırdı. Can almakta, can yakmakta ve bilcümle alçaklıkta, kimse eline su dökemezken, *kul hakkı yememekle* övünürdü.

Haddini bildirmek gerekenleri beslediği kan dökücülere havale ederdi. Katlini vacip gördüğü kişileri parmağıyla işaret eder, cinayetin yöntemine karışmazdı.

Suçları *itinayla* hasıraltı edilen Ağa bir kez olsun hâkim karşısına çıkmamıştı. Kutsal cezalandırıcıya karşı çıkanlar mezarlığa ekilmişler ya da terki diyar eyleyip nüfusu azaltmışlardı. Şiddetle sindirdiği ahalinin korkusu bulaşıcı hastalık misali nesilden nesile sirayet etmişti.

Ağa aleyhinde fısıltıyla dahi konuşulamazdı. Dillendirilmeyenleri teyzesi anlatmıştı Civan'a. Onun anlatılarından, Üzeyir'in yeryüzündeki en korkunç canlı olduğunu sanıyordu. Dilsiz zaman, Üzeyir gibilerin sayılamayacak kadar fazla olduğunu ispatlamıştı.

Üzeyir'le babası amca çocuklarıydılar. Kardeşlerden birinin oğlu ağalığa terfi edince diğerinin payına da *Ağa'nın gölgesi* olmak düşmüştü. Ailesi kan bağının faydasından çok zararını görmüştü. Amcaoğlu Kasım'a iltimas geçen Üzeyir, mallarının tamamına değil, yarısından çoğuna el koymuştu! *Yakını* olmayanların ise elinde avucunda ne varsa alıp *dımdızlak* bırakmıştı.

Kasım, Ağasının emriyle her güne yeni günahlar eklemesine rağmen dini ibadetlerini asla aksatmazdı. Üzeyir'in karşısında *süt dökmüş kedi* gibi kıvrılırken, eve girdiği dakika yırtıcı bir aslana dönüşürdü. Kuyruğunu sadece Kadem karşısında gizlerdi.

İki erkek kardeş, iki kız kardeşle evlendikleri için Kadem, Civan'ın hem teyzesi hem de yengesiydi! Çok sevdiği kız kardeşi Gülizar'la yakın olmak isteyen Kadem, onun kayını ile evlenmesine aracılık etmişti. Kardeşinin

düğününden üç yıl sonra eşini kaybeden Kadem'in varı yoğu kız kardeşi ve yeğenleri olmuştu.

Meydanı boş bulduğunda hazır bahanelerini ortalığa saçan Kasım'ın ilk hedefi Gülizar olurdu. Araya girdiğinde Civan da dayaktan nasibini alırdı. Oğlunun ovunması, kadının canını dayaktan daha çok yaksa da, "babaların vurduğu yerde gül biter oğul" diye teselli ederdi Civan'ı. Annesinin yinelenen cümlesi, güllerle arasını hayli açmıştı. Gül mevsiminde dikenlerin sızısını hissederdi teninde.

Büyüklere karşı gelmek, onlar hakkında kötü düşünmek günah olsa da, babasına yönelik yegâne isyanı sessiz beddualarıydı. Yani ilk günahıyla tanışmasına da babası vesile olmuştu.

Meydanın güneyinden itibaren başlayan yokuşun bitimindeydi evleri. Taş yolun sonundaki daracık bayırdan inilirdi oval mahallelerine. Yolun iki yanında yer alan asırlık yapıların arka cepheleri bağ ve bahçelere bakardı.

Yüksek mahallelerdeki viran yapılar hariç, Kızılca'nın meydan ve sokakları asırlara kafa tutan kadim taşlarla döşenmişti. Yıllar boyunca, Ermeni ustaların eserlerinin üstüne tek bir tuğla eklenmemişti.

Diğer evler gibi Civan'ın yaşadığı ev de, eskinin hünerli ustalarınca, kesme taşlardan inşa edilmişti. Yazları serin olan ev kış aylarında kolayca ısınırdı. Ahşap kapıdan girilirdi ayvana. Toprak alev saçarken, desenleri bozulmuş, renkleri solgun taşların çevrelediği ayvan sonbahar serinliğini sunardı. Sıcak havalarda, asma ağaçlarının gölgesindeki ahşap sedirde, kayan yıldızların peşine düşerken uykuya dalardı Civan.

Taşların arasından fışkıran yoncalara, minik çiçeklere dokunulmazdı. Annesi sabah namazının ardından tulumbanın başına geçtiğinde huzur kuşanırdı. Tıpkı namaza durduğu vakitlerdeki gibi. Tulumbadan çektiği suyu, çocuklarını besler gibi sunardı bitkilere, çiçeklere, ağaçlara, taşlara...

Nehrin kenarına kadar uzanan bağ ve bahçelerin çoğuna Üzeyir el koyunca, bahçeleri iki sekiye düşmüştü. Alt sekide bulunan ahır ve kümeslerin kokusu sıcak havalarda dayanılmaz olurdu.

Kadem'in eviyle aralarında bulunan konağın sahipleri uzak bir kentte yaşıyorlardı. Yazları birkaç ay dışında kimsesiz kalan konağın bakımını *komşuluk hakkının kutsal* olduğuna inanan Kadem yapardı. Bahçesindeki ağaçlara bakar, küçük havuzu temizlerdi. Bir metrekare çapındaki havuzun etrafından kuşlar eksilmezdi. Civan, her mevsimde havuz başına üşüşen kuşların muhabbetlerini dinlerdi.

Kadem, "Civanımın zehir gibi zekâsı var" dediğinden olsa gerek, hata yapma korkusuyla duygu ve düşüncelerini dışa vuramaz, suskunluğu yeğlerdi! Kolay ilişki de kuramazdı. İlk hamleyi karşı taraftan beklerdi. Neyse ki, arkadaşları onun gibi çekingen değillerdi.

Yaş aldıkça arkadaşlarıyla ortak konuları kalmamıştı. Her biri babalarını taklit ediyorlardı. İçlerinden biri Ağa'yı övünce, Kadem'in söyledikleri dökülmüştü dilinden. "O şerefsizi methetme..."

Arkadaşları, hayret dolu bakışlarla, kendi içlerinde fısıldaşarak uzaklaşmışlardı yanından. Çok geçmeden, babasından Ağa'ya hakaret ettiği için okkalı bir tokat yemişti. İhaneti uzakta değil yakınında araması gerektiğini böylece öğrenmişti.

Dört

Öz yalan söyleyemez, yalancı olan dildir!
Dil yalana alışırsa, öz de zarar görür.

Kasabanın batısındaydı ilkokul ve ortaokul binaları... Bahçesine on iki taş merdivenle çıkılırdı. İlkokula başladığı gün, annesi, "Allah zihin açıklığı versin oğul!" diye uğurlamıştı onu.

Ağabeyi, seyyar satıcıdan bir külah leblebi tozu almıştı Civan'a. Bahçenin önünde kalbi deli nehirde çırpınan çakıl taşları gibiydi. İçeriye girmekten çekiniyordu. Dizlerinin üstüne oturmuştu Mahmut; "alnının akıyla bütün okulları bitireceksin anlaştık mı?" demişti. O gün verdiği sözün gereğini yapmıştı ağabeyi. Civan'ın okuyabildiği kadar okumasını sağlamıştı.

Sınıfın duvarları çok kirliydi. Badanası dökülmüştü. Sıralar delik deşikti. Beton zemin çatlaklarla doluydu.

Karatahtanın üzerindeki fotoğrafta delici gözlerle bakan komutanın, Üzeyir'in korktuğu devlet olduğunu sanmıştı.

Mahalleden tanıdığı simalar dışında, çevre köylerden gelen çocuklar da vardı sınıfta. Sessizce duvarın dibine oturmuştu. "Yanına gelem mi?" diyen sesi duyana dek başını önünden kaldırmamıştı. Kenara çekilmişti hemen. Oturduğu dakika konuşmaya başlamıştı çocuk. "Ne geveze!" diye geçirmişti aklından. Kendinden bahsediyor, sorular soruyor, şakalar yapıyordu. Okul kaygılarından sıyrılmasına neden olan Ruşen'le can ciğer olacaklarından habersizdi.

Üç kızın etrafında pervane olduğu sarışın kıza çevrilmişti tüm bakışlar. Kız gururla ön sıraya kurulmuştu. Yoklama sırasında, isminin Oya, babasının da *buraların komutanı* olduğunu öğrenince, kızın kibrinin nedenini anlamıştı.

Buğday tarlalarının epeyce ilerisindeydi karargâh. Kızılca halkı, yüksek duvarlar ve demir tellerle çevri tehditkâr yapının önünden *besmele* okuyarak geçerdi. Oya'nın o korkutucu yerde nasıl yaşadığını, merak etmişti.

Öğretmenleri Tayfun'a göz aşinalığı vardı. Meydanda birçok kez karşılaşmışlardı. Güler yüzlüydü. Merkezde, Kale'de doğup büyüyen Tayfun'un şivesini koruması hoşuna gitmişti.

Kızılca'nın sınırı geçildiğinde başlayan engebeli toprak yol nedeniyle Kale'ye gitmek iki saati buluyordu. Her gün o mesafeyi katetmek istemeyen Öğretmen, okulun arkasındaki müştemilata yerleşmişti.

Öğretmen okuldaki iki atıl odayı onarıp kütüphane yapmak istemişti. Ama tayin olana dek amacına ulaşamamıştı.

Sömestr tatilinde okulun dış cephesinin boyanmasını seyretmişlerdi. Duvardaki kir kapansa da zeminin çatlakları olduğu gibi kalmıştı. Onarımın en iyi yanı, bahçedeki tuvaletlerin içeriye alınmasıydı. Onarım masraflarını karşıladığını böbürlenerek anlatan Üzeyir'den "Allah sizi başımızdan eksik etmesin ağam" diye başlayan dualarını *esirgememişti* ahali.

Tayfun Öğretmen, *parayı veren* yerine onarımda emeği geçenlerin adını anmıştı. "Velhasıl, imece usulü başardık çocuklar" diye bitirmişti sözünü. İmece sözcüğü gibi, öğretmenin sıklıkla kullandığı; günaydın, teşekkür ederim, rica ederim, memnun oldum sözleriyle de okulda tanışmıştı.

Öğretmen, okumayı sökenlere, resim altlarında birkaç sözcüğün yer aldığı ince kitaplar dağıtmıştı. Civan'la Ruşen okuma yarışının birincileriydi. Komutanın kızı, onların başarısını kıskanmıştı.

Yatağa uzanıp öğretmenin verdiği kitabı hecelemeden okumuştu. "Ali mutlu bir çocuktu. Annesi onu çok severdi. Babası onu çok severdi. Ali de onları severdi. Sabahları neşeyle okula giderdi. Okulunu ve arkadaşlarını çok severdi..."

Okumayı bitirdiğinde, Ali'nin "Mutluluk" isimli bir gezegende yaşadığını düşünmüştü Civan.

Öğretmenin önerisiyle, kitapları kendi aralarında değiş tokuş yaparak, *takas imecesini* hayata geçirmişlerdi.

Babası, "Ali'nin farklı bir gezegende yaşadığını" ispatlamakta gecikmemişti. Yemeğin tuzunu bahane edip tabağı duvara fırlatmış, ardından da annesine olanca gücüyle vurmuştu. Dengesini kaybeden kadın, hızla düşünce kolu kırılmıştı.

Ertesi gün okul yerine, teyzesiyle birlikte annesini çıkıkçı kadına götürmüşlerdi. Kadın, annesinin kırık kemiğini yerine yerleştirip çiğ kıymayla sıkıca bağlamıştı.

Dönüşte ağzına geleni saydırmıştı Kadem. "Yakında yerine oturacak kemiğin kalmayacak Gülizar! Ellerin armut mu topluyordu?"

Gülizar, başıyla Civan'ı işaret etmişti. "Abla, çocuğun önünde konuştuğun şeye bak! Kocaya karşı gelinir hiç? Kaderimdir..."

Onun sözünü kesmişti Kadem. "Şeytanın adı 'kader' oldu da ben mi duymadım?"

Boynunu bükmüştü Gülizar. "Öyle deme abla. Aç, açık değiliz çok şükür. Kasım'ın işi de kolay değildir..."

Başını edalı bir şekilde geriye atmıştı. "Doğru dersin; her Allah'ın günü ağa kıçı yalamak, kolay iş değildir. Midesine oturuyordur zahir! Kasım adam olsaydı, çoluk çocuğunun rızkını o şerefsize bağışlamazdı..." Hızını alamayınca Civan'a girişmişti. "Ağabeyinle birlik olun da ananıza sahip çıkın. Yoksa bacım gözünüzün önünde ölecek. Allah şahidimdir; babanız olacak şeref yoksunu bacıma bir daha elini kaldırırsa, Azrail'den evvel ben alacağım canını."

Sözleri kurşun gibi ağırdı! Dişlerini sımsıkı sıkmıştı. Utancın çaresizliğin ikizi olduğunu o gün bellemişti.

Ailesinin esirgediği sevgiyi evlilikte bulacağını uman Gülizar, yanıldığını çok geçmeden anlamıştı. Adamdan gelecek iyiliklerden ümidi kesse de, hor görülmeye dayanamıyordu. Kırgınlıkları çoğaldıkça içine kapanan Gülizar, üzüntü dışındaki duygulara yabancılaşmıştı. Sevilmeden yoksun kalınca duygularına ket vurmuştu. Kimseler yokken okşayıp, severdi oğullarını.

Annesinin eşsiz sevgisini; hastalandığı, yaralandığı, dayak yediği zamanlarda döktüğü gözyaşlarında yakalardı. Oğluna şifalı karışımları içirirken ya da yaralarına sürerken iç çekerek dua ederdi.

Annesinin aksine, Kadem sözü gibi sevgisini, isyanını da korkusuzca sergilerdi. Yalan söyleyeni gözünden tanır

ve uluorta akıl verirdi. "Öz yalan söyleyemez, yalancı olan dildir! Dilini yalancı alıştırırsan özün zarar görür.."

Kadınların *erkeklerden kaçması* Kızılca'nın katı kurallarındandı. Kadınlar, dışarıya çıktıklarında gözleri hariç örtünürlerdi. Kadem'e, bu yasak da işlemezdi. Biri uyarınca da, "Ben kapanacağıma, puştlar nefsine hâkim olsunlar!" diye çıkışırdı.

Kasım'ın belalısıydı Kadem. Gülizar'ın kolu kırıldığında adamın karşısına dikilip ağzına geleni saydırmıştı. "Senin gibilerin kıldığı namaz, tuttuğu oruç kabul olmaz! Öbür tarafta yaptıklarının hesabını tek tek vereceksin. Tövbe eder de kardeşime bir daha el kaldırmazsan, belki affedilirsin. Yoksa cehennem ateşini ben taşıyacağım sana..."

Ağabeyinin yadigarı olmasından öte, Kızılca halkı gibi Kasım da, Kadem'in erenlere karıştığına inandığı için kadının hakaretlerini yutmayı tercih ederdi.

Alımlı bir kadın olan Kadem, dul kalınca, Kızılca'da peşine düşmeyen erkek kalmamıştı. Dik duruşu ve çenesinin gücüyle hepsini püskürtmüştü. Israrcı olanlara karşı gizli önlemler almayı da ihmal etmemişti. Kadının tedbirlerinden habersiz olan Üzeyir, bir gece yarısı, Kadem'in kapısına dayanmıştı. Eşiğe adımını attığında tepeden tırnağa titreyip yere yığılmıştı. Komşuların yetişmesiyle ölümden kıl payı kurtulan Ağa'nın tabanındaki yanıkların izleri asla silinmemişti...

Çarşıya çıktığı bir gün, Kadem'i takip eden Şuayip buzda kayıp iki ayağını birden kırmıştı. Kahvenin önünden geçerken kadını *şehvetle* seyreden ihtiyarın da kalbi durmuştu. Peş peşe gelişen garip tesadüfler, erkeklerin gözünü iyiden iyiye korkutunca, Üzeyir fırsattan istifade edip fetvasını vermişti. "Kadem cinlerce, perilerce korunur. Ona bulaşırsanız çarpılırsınız..."

O günden sonra, tekinsiz olmanın ayrıcalığını sonuna kadar kullanan Kadem, keyfi ne isterse onu yapmıştı.

İşin aslını öğrendiğinde çok gülmüştü Civan. Hırsızlardan arsızlardan korunmak isteyen Kadem, evin eşiğine elektrik kablosu döşemişti. Üzeyir kablonun üzerine basınca elektrik çarpmıştı.

Şaşı Şuayip'in *bir gözü işte, diğeri oynaştaydı* nefsine hâkim olmamanın belasını çekmişti. "Çok iyi olmuştu!"

"Sümsük ihtiyar" ise vaktinden çok yaşamıştı. Kalbi durmakta geç bile kalmıştı!

Beş

Allah, günahkâr
ve günahsızı ayırt edemiyor mu?

Civan'ın sorgulamayı öğrendiği ilk kişi, adam öldürmeye ve öldürtmeye göz kırparcasına karar veren Üzeyir Ağa'nın oğlu Ferhat'tı. Babasına zerre kadar benzemeyen, iyicil, alçakgönüllü ve yardımsever bir delikanlıydı.

Üzeyir'in diğer oğulları ise *itinayla* babalarının izinden gidiyorlardı. Onlarla ilişkileri yok denecek kadar azdı. Konağın aykırısı Ferhat'la Mahmut birlikte büyüyen yakın arkadaşlardı. Aralarından su sızmayan ikilinin ilişkisine özenirdi Civan.

Ağa'nın yerlere göklere sığdıramadığı küçük oğlu, Ankara, Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni kazanınca meydana sofralar kurdurtmuştu. Oğlunun "ağaların ağası" olaca-

ğından adı gibi emindi. Elbette, üniversitenin oğlunun kişiliğini pekiştiren, seçimlerini netleştiren önemli bir başlangıç olduğundan habersizdi.

Tatillerini geçirdiği Kızılca'da her kesimden insanla eşit ve samimi ilişkiler geliştiren Ferhat genellikle Kasaba dışında oluyordu. Ortalıkta fazla görülmemesinin nedeni kulaktan kulağa aktarılmıştı; çevre köylere *komünistlik* aşılıyordu.

Bu durum, Ağa'nın dalkavuklarını rahatsız etse de, şikâyet etmenin bedelini göze alamamışlardı. En iyi ihtimalle Kızılca'nın tek işvereni olan Üzeyir, onları açlığa talim ederdi.

Üniversitenin ilk yılında Ferhat, babasının konumundan bahsetmeye çekinmişti. Feodalizmi tartıştıkları bir gün; babasının feodal sömürünün önemli halkalarından biri olduğunu itiraf etmişti. Arkadaşlarının tepkisi korktuğu gibi olmamıştı. Bilakis olumlu yaklaşmışlardı. İçlerinden birisi, "Ailemizi seçemeyiz. Önemli olan, varlığa sırtını dönüp, yoksul halkın yanında olmayı seçme cesaretindir..." demişti.

Çıkarı söz konusu olduğunda, evladını bile gözden çıkarabilecek karakterdeki babasına, kimliğini açık etmese de, adam her şeyin farkındaydı. Mezun olduğunda, oğlunun *saçma sapan* hevesinin de biteceğine inandığı için meseleyi önemsememişti.

Ferhat, üçüncü sınıfta üniversiteyi terk edip, Kızılca'ya döndüğünde, sorularını yüksek sesle sormaya korkan ahalinin fısıldaşmaları başlamıştı. Mezuniyeti beklemeden dönmesi Mahmut'u çok üzmüştü. Nedenini sorguladığında, Ferhat "öyle gerekti" diye geçiştirmişti.

Meselenin aslı; kaldığı eve baskın yapılıp arkadaşları göz altına alınınca, Ankara'dan acilen uzaklaşmak zorun-

da kalmasıydı. Can sıkıcı gelişmeyi, çevrede sürdürdüğü örgütlenme çalışmalarını genişletme fırsatına çevirmişti.

Mahmut'la ayvanda serinledikleri sıcak bir Haziran günü Ferhat ziyaretlerine gelmişti. Hal hatır faslından sonra iki arkadaş koyu sohbete tutuşmuşlardı. Sedirin ucuna kıvrılıp konuşulanlara kulak kabartmıştı Civan.

Ferhat; memleketin kaynadığını söylediğinde, on yaşının verdiği acemilikle sıcaklardan bahsettiğini sanmıştı. Konuşma uzadıkça, kaynamanın ayaklanma anlamına geldiğini öğrense de, detayları idrak etmekte zorlanmıştı.

Hakları gasp edilen işçiler, sokakları işgal ederek sömürüye karşı koyuyorlardı. Babası özelinde açıklamıştı; hak yiyenle, hakkı yenilenlerin hallerini. Sıra köylülere de gelecekti... "Bahar yakındır" diye noktalamıştı sözlerini.

Dinlediklerini kavramakta zorlanan sadece Civan değildi. Mahmut da bütüne vakıf olamamıştı. Suskunluğu bozmak adına, bölüğündeki Yedek Subay'ın da Ferhat gibi düşündüğünü vurgulayarak, tazeliğini koruyan askerlik anılarından dem vurmuştu. Subay, erbaşlara karşı büyüklük taslamıyordu. Gece nöbetinde sigara içerken yakalanan Mahmut, alelacele sigarayı atıp esas duruşa geçtiğinde, onun alnına götürdüğü elini çekip, ikisinin de *zorunlu zulümün* mağdurları olduğunu söylemişti. Laf lafı açınca, Mahmut Ağa'nın yaptıklarını anlatmıştı ona. Başını önüne eğen Mahmut, "Kusura bakmadın değil mi?" demişti.

Gür bıyıklarını çekiştiren Ferhat kalender edasıyla, "Ne kusuru Mahmut, babam diye bilineni inkâr edecek değiliz!" demişti.

Rahatlayan Mahmut; "Komutan, haksızlığın kader olmadığını, değiştirmek için mücadele etmenin şart ol-

duğunu da söylemişti. Onu dinlerken, zihnim, yüreğim, açıldı. Teskereye birkaç ay kala aniden yok oldu. Meğer başka bir yere gönderilmiş. Nedenini anlayamamıştım."

Yüzü gölgelenmişti. "Anlamayacak bir şey yok. Sürgün etmişlerdir"

Mahmut, Subay gibi Ferhat'ın da başına kötü şeyler geleceğinden korktuğunu itiraf etmişti.

Gülümsemişti. "Deprem sırasında yerinde saymanın faydası olmaz."

"Öyle deme Ferhat. Allah esirgesin."

Elini, "boş versene" diyerek sallamıştı. "Allah şu aralar, patronları ve babam gibileri esirgemekle meşgul. Yoksullara ayıracak zamanı yok!"

"Tövbeler tövbesi. Günaha girersin."

"Allah, günahkâr ve günahsızı ayırt edemiyor mu?"

Son cümlesi Mahmut kadar, Civan'ı da hayret ve korkuya sürüklemişti.

Gece yıldızları seyrederken, ayaklanan işçilerin, öğrencilerin dedesinden çeşitli hikâyelerini dinlediği; mazlumların koruyucusu Gerdo'nun soyundan geldiklerini düşünmüştü.

Altı

Nasıl ki, bir yaprak,
bütün bir ağacın sessiz onayı olmadan sararmazsa,
suç işleyen kişi de,
her birinizin içindeki o gizli irade olmadan
suç işleyemez.

Halil Cibran

Çal'da, hücre numaraları isimden önce gelirdi. İşkencecilere de, *uzmanlık alanlarına* göre; Mengene, Mezarcı, Askıcı, Elektrikçi, İtfaiyeci lâkapları takılmıştı.

"Dokuz numara, Civan!" diye bağıran Mengene kapıya dayandı. Civan'ı palas pandıras dışarı çıkarırken, Halil "Dayan" diye fısıldadı. Gözlerini bantladılar.

Çal'ın zemininde iteklenerek ilerlerken yoğun acılar yaşadığı zamanlardaki gibi kaybolmak istedi.

"Merdivene dikkat!" diye bağırdı Mengene. İlk gelişini hatırlayıp duraksadı. Sırtına inen yumrukla dengesini kaybedip yuvarlandı. "Kör müsün, uyardık seni!" diye bağırdı Mezarcı. Kadro neredeyse tamamlanmıştı.

Alnından boşalan kan gözbağını ıslattı. Bedeninin ağrımayan yeri yoktu. İç parçalayan çığlıklar beyninde yankılanıyordu. Lağım kokusuyla midesi ağzına geldi.

"Kusayım deme! Kusmuğunu yediririm sana!" Ağzına dolan safrayı yutamayıp tükürdü.

Saç köklerinden tutup "Dilini çıkar" diye bağırdılar. Yüzünü idrar ve dışkıyla dolu kaba soktular. Başını sağa sola çevirdikçe, yüzü gözü iğrenç karışımla kaplandı. Perde açılmış, finale doğru sürükleniyordu.

Demir kapı gürültüyle açıldı. İçeriye ittiler. Hortumcuya, "Temizlemek lazım! İfadesini sonra alırız" diye bağırdı Mezarcı. Çırılçıplak soydular. Tazyikli suyun etkisiyle sırtüstü düştü. Kafatası delinmiş beyni dışarıya akıyordu sanki. Vücudunun her zerresi kopup zemine dökülüyordu. Boğulacağını sandığı dakika suyu kestiler.

Kollarından tutup metal sandalyeye oturttular. "Arkadaşlarının adını vermezsen ölmek için yalvarırsın. Astını, üstünü, sempatizanları, koruyanları, yataklık edenleri, silahları nerede sakladığını atlamadan sayacaksın..."

Ruşen'in söylediklerini anımsadı. "İçeriye düştüğünüzde; zorla kaçırıldığınızı, kaçıranları tanımadığınızı, namazında niyazında insanlar olduğunuzu söyleyin. İfadenizden sapmazsanız paçayı kurtarabilirsiniz. Eğer, isim vermeye başlarsanız devamı gelir..."

Oysa, tünelin çıkışını taşla kapatan adam, fiske yemeden ihbar etmişti onları. Alçak damgasını *hak etmek* adına düşmanla uzlaşıp, isimlerini karakola bildirmişti. İhanet sindirilebilir, unutulabilir öfkelerden değildi asla.

Bant çıkarılsa da, göremeyecek kadar şişmişti gözkapakları. Bir eliyle çenesinden tutup başını geriye yaslayan

Mezarcı, diğer eliyle de boynunu sıkıyordu. Askıcı itiraz etti. "Boğazını sıkarsan nasıl konuşacak?"

Ruşen'in tavsiyesinden vazgeçti. Yoldaşının başında ağlarken, yanına çömelip onu teselli eden ihtiyarın sözlerine odaklandı. "Köy basıldığında, yaşlı bir akrabamızın yanında kalıyordum. Silah seslerini duyup dışarıya çıktık. Öldürülen adamı gördük, tanıdık biri değildi. Ama askerler beni de eşkıya sandılar..."

İğrenç kahkahasını savuran Askıcı sopayla vurdu bacaklarına. "Palavrayı kes! Birincisi komünistsin, ikincisi Kürt'sün, üçüncüsü silahlı çatışma sonrası yakalandın. Eğer doğruları söylersen dayaktan da ipten de kurtulursun."

"Tanımadığımı söyledim..." diye sayıkladı. Sopayı rastgele savururken aniden geri çekildi. "Parmağımı incitti namussuz!"

Diğeri devraldı görevi. Seçemediği darbelerden korunamıyordu. "Madem suçun yoktu ne diye geberen teröristin başında ağlıyordun? Herife kara kanların mı kaynadı?" Ağzının kokusu dışkıdan farksızdı.

Kesintisiz şekilde öksürüyordu. Yüzüne su vurdular. Süzülen damlaları yaladı.

"Günahları affedilsin diye dua okudum." Hırıltılıydı sesi.

"Yahu bu Kürt, göründüğünden de salakmış! Leşin başında dua okunur mu? Konuştukça batıyorsun. Senin gibi enayiler olmasa topraktaki börtü böcek aç kalırdı. Geberdiğinde karnı doyan böceklere öğretirsin komünizmi."

Kahkahalarını duymamak için sağır olmayı diledi. Son darbeyle zemine düştü. "Bayılayım deme..."

Devasa karanlık, dayanılmaz acılar ve çırılçıplak yalnızlığıyla baş başaydı.

Hangi ara kendinden geçip, mermere yatırılmıştı? Çatlayan dudakları susuzluktan iyice gerilmişti, dili şişmiş,

kemikleri bıçak gibi batıyordu. Musalla taşından farksız mermere sırtüstü bırakıldı. Islak vücudu, soğuk mermere yapıştı. Hareket ettikçe derisinin soyulduğunu hissetti.

Kesintisiz işkence aralarında kendinden geçerken, korku temalı kâbuslara sürükleniyordu. Ayakucundan yukarıya doğru yükselen bir tabutun başının üstünde sallandığını zannetti. Tabut açıldı, binlerce taş döküldü... Film koptu.

* * *

Morarmış, şişliklerle maskelenmişti yüzü. Tanınmaz haldeydi. Aralıksız titriyor ve sayıklıyordu.

Gece boyunca, hücre arkadaşlarının yardım çığlıkları karşılık bulmadı. Nöbetçiler yüksek sesle gülüşüp, eğleniyorlardı.

Nöbet değişimi sonrası, hücreye giren Mengene; "Geberiyor it. İlaçlayın" diye bağırdı. *İlaçlama* görevini; doktor, hemşire, tıp öğrencisi, sağlıkçı olan dört tutsaktan birisi yerine getiriyordu. İkisi işkencedeydi, üçüncüsü işkence sonrası travmalar nedeniyle ayakta duracak halde değildi. Kadın tutsaklarla ilgilenen doktor Nur'u getirdiler hücreye.

Nur, Kale'deki sağlık ocağında mecburi hizmet yaparken, tedavi ettiği yaralılardan birinin adını vermesi üzerine tutuklanmıştı.

Boynuna astığı tıbbi malzeme kutusundan çıkardığı oksijenli su ve tentürdiyotla Civan'ın yaralarını dezenfekte edip merhem sürdü. Başına dikilip "acele et" ile başlayıp hakaretler savuruyordu Aygır. Onu duymazdan gelip, "Antibiyotik ve ağrı kesici gerekiyor..." dedi.

"Az ye de, bir hizmetçi tut!"

Dışa vurulan öfkenin yarar değil zarar getireceğini biliyordu Nur. Dilinin ucuna gelen tüm cümleleri yuttu. Aygır, hakaretlerini tokat boyutuna taşıyacakken dışarıya çağırıldı. Mengene'nin azarlarına karşın, papağan misali "tamam reis" diyordu.

Aygır, dakikalar içinde getirdiği ilaç kutularını Nur'un önüne fırlattı. "Suya da ihtiyaç var!" dedi Nur.

Su şişesini hışımla fırlattı. Dudaklarına damlatılan suyun etkisiyle kendine geldi Civan. Kana kana içmek için ağzını açmak istedi beceremedi. Yutkunurken canı yandı. Boğazı şişmişti.

"Geçmiş olsun!" dedi Nur. Şişmiş gözkapakları, kadını görmesini engelliyordu. Oturması için destek olan Nur'un parmak uçlarında, yolunu kaybedip Çal'a düşen bir yıldızın sıcaklığını hissetti.

"İlaçları yutarken acele etme, canın yanabilir." Buğulu sesi başıyla onayladı. Ağzının içi zehir gibiydi. Bol suyla yutmaya çalıştı. İlaç boğazının boğumlarından geçerken bıçak gibi batıyordu. Öksürmeye başlayınca, başını dik konuma getiren Nur, acele etmemesini salık verdi.

Kapının önünde dikilen Aygır, küfürler savurarak Nur'un çıkmasını emrediyordu. "Boynundaki yarayı da temizleyip geliyorum" dedi kadın. Adamın homurdanmasını fırsata çevirip, fısıldadı. "Bu aşamayı geçtin ya, diğerlerini de atlatırsın. Dayan dayanabildiğin kadar... Canını çok yakan işkencelerde sessiz kalmaya gayret et. Dayanabileceğine inandığında da avazın çıktığı kadar bağır. Onları ancak böyle kandırabilirsin..."

"Bu kadar ilgi yeter. Hadi hücreye..." diyen Aygır'ın yüzüne tükürür gibi bakıp, başı dimdik çıktı hücreden.

Yaslanması için duvarın önünü boşaltıp, Civan'ı yavaşça yatırdılar. Sami ile Halil ayakta uyuyacaklardı...

Çektiği azap geçmişin sancılarını çağırmıştı. Babası gibi, itaat etmeyi içselleştiren ahali de, Ağa'ya kul köle oldukları sürece güvende olacaklarını zannediyorlardı. Oysa kötülüğün gölgesi güvenin barınmasına izin vermezdi. Kabullenmenin kolaycılığına sığınanların asıl işlevi, kötülüğe yeni mevziler kazandırmaktı. Gölgeler büyüdükçe karanlığın boyunduruğuna girmek kaçınılmazdı.

Ömrü boyunca bir kez acımıştı babasına. Belki de, ilk kez onu samimi bulmuştu. Babasının *müjdeli* haberiyle başlamıştı tartışma. Askerliğini bitiren Mahmut'un yanında çalışmasını isteyen Ağa, Kale'ye mal taşıyan kamyonların kontrolünü ve tahsilatını *oğlu gibi güvendiği* Mahmut'a lâyık görmüştü! "Yarın sabah erkenden Ağa'nın elini öpüp, hayır dualarını al!"

Kasım gururla iltifat yağdırıyordu oğluna. Kibarlığının nedeninin, Mahmut'u hayat sigortası olarak görmesinden, yani kişisel menfaatinden kaynaklandığı belli oluyordu.

Ağabeyi öfkesine hâkim olamamıştı. "Hayasızın hayır duasına ihtiyacım yok! alsam ne olacak? Cennete mi gideceğim?"

"Yerin kulağı vardır oğlum. Ağa duyarsa, seni doğduğuna pişman eder..."

Ayağa kalkıp var gücüyle bağırmıştı. "Ahlaksızın uşağı olmayacağım." Mahmut değil de Ferhat konuşuyordu sanki! "Üzeyir'in emrine gireceğime açlıktan ölürüm!"

Ellerini dua eder gibi kaldırmıştı adam. "Yapma etme oğul. Üzeyir ağabeyimden ileridir. Lafını geri çevirirsen, atalarımızın kemikleri sızlar. Ayıptır, günahtır."

Geri adım atmamıştı. "O herif günahkârların başıdır. Haramla abdest alır, günahla yıkanır. Teri bile kan kokar..."

Başını önüne eğmişti. "Yazıklar olsun sana. Midenize giren her lokmayı ağaya borçlusunuz!"

Sinirlerine hâkim olamıyordu Mahmut. "Karnımız, ağanın kırıntılarıyla değil, dedemden kalan toprakların,

hayvanların bereketiyle doyuyor. Eğer malımıza mülkümüze el koymasaydı gül gibi geçinirdik. Yedikleri haram zıkkım olsun."

"Sus yoksa..."

"Ne yaparsın baba, öldürür müsün?"

Başını ellerinin arasına alan babası dakikalarca kıpırtısız kalmıştı. Sessizliğini bozan Gülizar, oğlunu ikna etmeye niyetlenirken, Mahmut kapıyı çarpıp çıkmıştı.

Babasının, hiç tanık olmadığı yıkılmış hallerine acımıştı.

Yedi

Şifahaneden işkencehane yaratan zihniyet,
her fırsatı kendi amacına göre şekillendirir.

Günlerdir "hal hatır" soranları olmamıştı. Ya onları unutacak kadar yorgundular ya da yeni gelenlerde deniyorlardı akıl almaz oyunlarını. Çal'da unutulmak gibisi yoktu! Boşluğa akan zamanı, muhabbetle ya da hayal kurarak dolduruyorlardı.

Mazgaldan uzatılan suya bayat ekmek batırıp yerken, annesinin peksimetlerini hayal etti Civan. Zaten, en lezzetli yemeğin verdiği haz da, damakla dil arasında geçen süreyle kısıtlı değil miydi?

İpsala'da yaşayan muhacir bir aileye doğan Halil'in babası ölünce, Fitnat ablası onlara sahip çıkmıştı. Kış aylarında annesiyle birlikte İstanbul'da yaşayan ablasının yanında kalmışlardı.

"Anlayacağınız, ablam olmasaydı öğretmenliği rüyamda görürdüm!"

Cem araya girdi. "Enişten de iyi adammış. Ablamın kocası olacak it, beni eve bile sokmuyor."

"Biz yanına taşınmadan önce ablam herifin hesabını kesmişti. Bir daha da evlenmedi."

Cem'in gözleri hayretle açıldı. "Anlamadım! Ablan mı gönderdi enişteni?"

Şen bir kahkaha savurdu Halil. "Evet. Gönderenler erkek, gönderilenler kadın olacak diye bir kural mı var? Ablam, yanlışta ısrar eden heriften bir nane olmayacağını anladığı dakika onu kapının önüne koydu!"

Kızarmıştı Cem. "Yok onu demedim de, şaşırdım işte."

Sami, Cem'i "Sohbete limon sıktın yine. Sus da dinleyelim" diye uyardı.

Mezun olduğu yıl, Dargeçit ilkokuluna atanmıştı. "Kasalar dolusu kitap" okuyan Halil, teoride kimselere pabuç bırakmayacağına inanıyormuş. "Ancak, kazın ayağı öyle değilmiş! Dillerini bilemediğim için kendimi ifade etmekten bile acizdim. Mir olmasaydı, şapa otururdum."

Çevreyi dolaştığı bir gün, farkında olmadan Köyden epeyce uzaklaşan Halil'in önünü silahlı korucular kesmişti. Namluları ona çevirip, yüzükoyun yere yatmasını emretmişlerdi. Tetiğe dokunmaları an meselesiymiş. Korkudan ne yapacağını bilmez haldeyken, *hayalet misali* süzülen Mir, adamlarla arasına girmiş.

Halil'in omuzlarından tutup yamaçtaki ağacın altına göndermiş. Sürünerek tutunduğu ağacın bitimi derin uçuruma açılıyormuş. Kurşundan kurtulup uçurumu boylamamak için ağaçla bütünleşmiş.

Mir, koruculara bağırıp çağırırken, silahların patlayacağından korkuyormuş. Beklediği gibi olmamış. Adamları

püskürten Mir yardım etmese, sarıldığı ağacı asla bırakamazmış! Düzlüğe çıktığında "Azrail'e çelme taktığına" sevinmiş.

Mir'in desteğiyle Dargeçit halkıyla ilişkisi gelişmiş. Kuran dışında kitap tanımayan köylülerin bilge sözleri karşısında *bilgiçlik* cübbesini çıkarmış.

Dil farklılığının yarattığı sıkıntıyı aşmak için Kürtçe öğrenmeye ağırlık vermişti. Kürtçeyi anlamayı başarsa da, çat pat "gözünü kafasını yararak" konuşuyormuş.

Telaffuzdan öte şivesinden kaynaklanan dil sürçmeleri, Dargeçit'te şakalaşmalara neden olmuştu. Toplantılardan birinde, "Eval bea!" dediğinde, odada kahkaha tufanı kopmuş. "Uzun süre beni eval bea, diye çağırdılar."

Bir gece ansızın, köy ablukaya alınınca, korucuların jandarmayla işbirliğine gireceğini, hatta yeni ihbarcılar türeyeceğini sanmışlardı. Yanıldıkları çok geçmeden anlaşılmıştı. Dargeçit, kendinden olanı düşmana teslim etmemekte kararlıydı.

Abluka günlerinde, Halil dışındaki devrimciler köyden uzaklaşınca jandarmanın "elleri boş" kalmıştı. Ancak, evlerdeki aletleri, yasal, yasak yayınları saklamaları gerekmişti. Köyün ileri gelenlerinin önerisiyle, sakıncalı olabilecek her şeyi, bir gece yarısı tabutlara istifleyip, caminin arkasındaki mezarlığa gömmüşlerdi.

Darbe olduğunu Dargeçit'te konumlanan jandarmadan öğrenmişlerdi. Girizgahına alıştıkları için, darbenin ilan edilmesi depremden ziyade artçı sarsıntı etkisinde olmuştu.

Jandarmanın gözetimi sürerken bir araya gelmeleri mümkün olmuyordu. Muhtar, bu sorunu çözmüştü. Dini sohbet bahanesiyle haftada bir gün toplanacaklardı.

Toplantıların güvenliğini, Halil'in öğrencileri üstlenmişti. Çocuklar toplantı yapılan evin önünde oyun oynarken, aynı zamanda gözcülük de yapıyorlardı. Dışarıdan biri eve yaklaşırken, çocuklar yüksek sesle "hoş gelmişsen..." dediğinde, içeridekiler Kuran'ları açıyorlardı.

Önemli bir sorun yaşanmadan, yaz başına kadar toplantıları devam etmişti. Arada jandarmalar *ani baskın* yapsalar da Kuran okuduklarını görüp geri dönmüşlerdi.

Muhtarın "delidir ne yapsa yeridir" dediği, Mıho, nadiren de olsa *sohbeti* dinlemeye geldiğinde Kuran safhasına geçiyorlardı.

Yaz başında, "Dargeçit'in güvenliğinin sağlandığı" gerekçesiyle, jandarmaların sayısı azaltılmıştı. Onların da gideceğini düşündükleri günlerde Mıho, jandarmaların kalış sürelerini uzatmıştı.

Kendince hareketler yapan Mıho'ya jandarma tüfeğin dipçiğiyle vurmuştu. Yere düşen Mıho jandarmanın postalına tükürüp, tumturaklı küfürler savurmuştu.

İnsanların *delirme özgürlüğünün* dahi olmadığını ispata girişen jandarma onu apar topar karakola göndermişti. Onun neler söyleyebileceğini kestiremeyen halkın endişesi, Mıho elini kolunu sallayarak köye dönünce sonlanmıştı. Karakoldan "alnının akıyla" çıkan Mıho, delilikten *kahramanlığa* terfi etmişti.

Memlekete gitmesi gereken Halil, yaz ortasında yola koyulmuştu. Endişe dolu yolculuğun sonunda sevdikleriyle hasret gideremeden evleri basılmıştı.

Gözaltına alınan Halil'in *karşılama merasimi* karakolda gerçekleşmişti. Ardından, *sorgu için* bir zamanlar ruhsal sorunlu hastaların tedavi edildiği şifahaneye götürülmüştü. Ağlanacak hallerine gülmek, başlığında;

şifahaneden işkencehane yaratanlar üzerine trajikomik hikayeler üretmişlerdi.

Ruhsal sorunlu hastalarla kendi konumlarını karşılaştırarak, farklı türden kara komediyi *şifahanenin* tamamına servis etmişlerdi. Akıl hastalarına *hekimlerce* uygulanan muamelelerin bin beteri işinin ehli olmayanların kontrolündeydi!

Akıl hastanesi deli deposu, cezaevleri ve işkencehaneler ise zulüm depolarıydı. Elektrik tedavi ve aydınlatma amacından saptırılmıştı. Şok verilirken, hastaların baş bölgesi hedef alınırken, tutsakların organları arasında fark gözetilmiyordu. Ruhsal sorundan mustaripleri tedavi etmekte kullanılan elektroşok, onları hasta etmek, sakat bırakmak, delirtmek hatta öldürmek için kullanılıyordu.

İki kurumun değişmeyen simaları gardiyanlardı. *Hünerlerini* gönülsüz insan denekleri üzerinde deneyimleyen gardiyanlar ya da hastabakıcılar *kötünün kötüsü, daha kötüsü, en kötüsü...* olma yarışındaydılar. Her iki kurumda çalışanlar, kişilikleri iğdiş etmek konusunda ortaklaşıyorlardı.

Dargeçit'te öğretmenlik yaptığını bilmelerine rağmen haftalarca, tekrarlanan "Dargeçit'te çalışmışsın öyle mi? Biraz da oradakiler okşasın seni!" cümleleri cehaletlerinin göstergesiydi.

"Kafalarına dank ettiğinde de, *şifahaneden* taburcu edilip Çal'a postaladılar beni."

Hikâyesini kendine has şivesi ve el kol hareketleriyle anlatan Halil'i dinlerken gülmekten gözleri yaşarmıştı.

İlk getirildiğinde aleyhinde hiçbir ifade bulamasalar da, Halil'i kırk güne yakın "kötekten geçirmişlerdi!" Duruşmaya çıkmayı umarken, ömründe hiç görmediği bir muhbirin ifadesi üzerine ikinci kez Çal'a getirilmişti.

Muhbir "yumurtladığı yumurtanın rengini" yanlış tanımlayarak, Halil'i uzun boylu, esmer ve sakallı biri olarak tarif etmişti. Yüzleştiklerinde, muhbir *verdiği renkte* ısrarcı olup, "bu adam, o adam değil" demişti.

İtfaiyecinin küplere binmesine keyiflenen Halil, boş bulunup; "Hadi, diyelim saçımı boyadınız. Peki ya, boyumu uzatacak bir alet buldunuz da ben mi bilmiyorum!" diyerek Çal'daki kalış süresini uzatmıştı.

"İtfaiyecinin öfkesi dinmeden şuracıktan çıkarmazlar beni."

Civan oturduğu yerde doğruldu. "Sen Mıho'yu anlatırken, bayırın başında oturup, çocuklara şekerleme dağıtan Fido'yu hatırladım!"

Değme akıllıyı şaşkına çevirecek sözleri vardı Fido'nun. Şahit olduğu diyaloğu unutması mümkün değildi.

Fido, bahçedeki helanın iğreti kapısının aralık kalmasına aldırmazmış. Helanın önünden geçen bir adamın gözü kapıya takılınca, Fido şalvarını çekerek dışarı fırlamış. Ellerini beline koyup "aval aval ne bakıyorsun namussuz" diye bağırmış. Adam, alenen hacet gidermesinin ayıp olduğunu söyleyince de, "İşemek ayıp değildir. İşeyene bakmak ayıptır" demiş.

"Aferin Fido'ya" diyen Sami gülerek devam etti. "Delilerin fütursuzluğuna, umursamazlığına özenmiyorum desem yalan olur! Zararsız, sahici ve alabildiğine hürler..."

Halil girdi söze. "Suyun akanı, ormanın coşanı, rakının yetmişliği, taraftarın kartalı, insanın delisi makbuldür bea!"

"Yetmişlik de nereden çıktı? Duymasınlar sakın!" dedi Cem.

"Bizim oralarda rakısız adam demsiz çay gibi tatsız olur bea! Lakin yasak demişlerdir, uymuşuzdur!"

Karanlığa hapsedilen gün ışığının yerini emanet gülüşleriyle doldurmuşlardı. Uygun adım yürüyen ayak sesleri dışında çıt çıkmıyordu...

Halil, "bir kahkaha bir kilo pirzolaya bedelmiş. Bugün tıka basa doyduk. Yarın bahtımıza ne çıkarsa onu yeriz bea!" diye noktaladı sohbeti.

Sekiz

Süregeldim aşk meyini içerek,
her bir akı karasından seçerek,
varlık dağlarını delip geçerek,
düzde ben bir insan olmaya geldim...
Nimri Dede

Hafifçe doğrulan Sami sırtını duvara yasladı. "Benim gördüklerimi siz de görüyor musunuz?"

Gözlerini fal taşı gibi açıp etrafı inceledi Halil. "Pis kokulu, karanlık bir dikdörtgen ve saçlarımı tırmalayan bitler dışında, görecek ne var?"

"Görmek için bakmayı bileceksin! Hemen şuracıkta, kıyıdaki balıkçı teknesinin üstünde uçuşan güvercinleri, güverteye tüneyen martıları, kırlangıçları, köpüren dalgaları ve denizin derinliklerindeki yosunları görüyorum..."

Gülümsedi Civan. "Hayallerinin kıyısından köşesinden biraz da bize versene!"

"Ben kendi hayallerimden sorumluyum. Siz de gördüklerinizi paylaşın, çoğalalım!"

Cem'le Halil şaşkın gözlerle onları seyrediyorlardı. Civan gözlerini sıkıca yumdu. "Alev saçan kuyruklu bir yıldız var. Döne, yuvarlana kayıp sönmüş yıldızların yanına gidiyor. Işığını paylaşıyor onlarla. Gökyüzü aydınlanıyor. Rengarenk helezonlar oluştu. Seyrine doyamıyorum. O da ne? Işık demetinin göbeğine kurulmuş Ferhat, muzipçe gülümsüyor..."

Alnı kırıştı Sami'nin. "Ferhat da yıldızlaştı deme sakın!"

Hayali yıldızları bakışlarıyla yakalayacakmış gibi tavana dikti gözlerini. "Ağzından yel alsın! 12 Mart Ferhat'a yapacağını yaptı. Beyin kanaması geçirdi. Bedenini taşıyamaz, dilini döndüremez hale geldi. Yıllar önce, onu Adana'daki bir dostuna emanet etmiştim. O günden sonra haber alamadım."

Dalgınlaştı Sami. "Umarım iyileşmiştir."

"İkinci tufanı da atlattıysa, başarmıştır. Ferhat da senin gibi, en zor koşullarda bile ensesini karartmazdı. Labirentlerde bile kaybolmazdı. Mutlaka bir çıkış yolu bulurdu."

Yüzü aydınlandı Sami'nin. "Kukumav kuşu gibi düşünmenin, üzülmenin faydası yok. Kurdukça çukurlar derinleşiyor. Yapılanları, yapılacakları değiştirmek elimizde olmadığına göre ağrısız, sızısız günlerin tadını çıkaralım."

"Doğru dersin bre Sami! Her bir şeye iyi yanından bakmak lazım gelir! Canımız yanar tamam, ama ölmemişiz henüz. Tadını çıkaralım bea!"

Bıyık altından gülümsedi Sami. "Sürekli monotonluk ve şiddette maruz kalınca kasvet üretmemiz doğal. Kısır döngüyü, hayalle, umutla ve sohbetle kırabiliriz ancak."

Cem üfleyip püflüyordu. Sesini epeyce yükseltti. "Hayatımız boka batmış. Siz hayallerden medet umuyorsunuz.

Sıkıysa, elektrik verilirken umut edin de göreyim. Şerefsizler Kale'yle ilgili sorgulamasalar, belki de bildiğim her şeyi anlatacağım. Dayanma gücüm tükendi. İşkenceden kurtulup evime dönmek istiyorum. Bıktım usandım..."

Cem'in yanına sokuldu Civan. "Hepimiz aşağılanmayla, tükenmişlikle sınanıyoruz. Kurtuluşumuz suskunluğumuzla doğru orantılı. Aksi halde kelimeler itirafları, itiraflar da yalanları kışkırtır. Sonu gelmeyen suçlarla boğuşuruz. Temiz havayı hayal bile edemeyiz..."

Hıçkırarak ağlıyordu Cem. "Kimseyi öldürmedim, vurmadım, soymadım, çalmadım... Hakkımı savundum yalnızca."

"Darbenin asıl amacı insani özelliklerimizi yok etmekti. Bunun için eziyet ediyorlar. Kimliğinden soyutlanıp onlar gibi olabilir misin?"

"Onlar gibi olmaktansa öleyim daha iyi!"

"Ölümü değil yaşamı yücelttiğinde direnme gücün artacaktır. Ancak bu şekilde kirli oyunları boşa çıkar..."

Civan'ın boynuna doladı kolunu. "Sağ olasın."

Sözlerinin Cem'i teselli etmekten çok zedeleyeceğini düşünen Halil, tartışmanın yörüngesini değiştirdi. "İçimizde Civan dışında Türkçeyi aksansız konuşan yok değil mi arkadaşlar? Ömrümün çoğu İstanbul'da geçmesine rağmen konuşmam düzelmedi."

"Memlekette, Kürt Dili ve Edebiyatı olmayınca, Türk Dili ve Edebiyatı okudum, ondandır!"

"Duyan da, dersleri İngilizce okuduğumu sanacak! Hepimiz aynı tedrisattan geçtik, sen hepimizden yetenekliymişsin. Dargeçit'e gitmeseydim Kürtçeye yabancı kalacaktım."

Mahzunlaştı Civan. "Sen gönüllü öğrenmişsin, ben zorunlu."

"Bilirim bilmesine lakin beceremedik."

Halil konuşmasını tamamlamadan, Cem, burnunu çekiştirerek bir türkü tutturdu. *İkilik kinini içimden atıp, özde ben bir insan olmaya geldim. Taht kuralı Ariflerin gönlüne, sözde ben bir insan olmaya geldim. Serimi meydana koymaya geldim. Meğerse aşk imiş canın mayası, ona mihrapmış kaşın arası, hakkın işlediği kudret boyası, yüzde ben bir insan olmaya geldim. Süregeldim aşk meyini içerek, her bir akı karasından seçerek, varlık dağlarını delip geçerek, düzde ben bir insan olmaya geldim...*

Cem'in sırtını sıvazladı Sami. "Çıktığımızda bu ezgiyi yüksek sesle söyleyeceksin anlaştık mı?"

"İnşallah!" dedi Cem.

Muzipçe araya girdi Halil "İnşallahı maşallahı yoktur bea, hep birlikte süylecez. İnanmak lazım gelir."

Ezginin tınısı Sami'nin eski bir yarenini buyur etti sohbetlerine. "Hakikati pirlerden dinlemişti Zülfikar. *Doğayı tanımaya, tanıyıp adını koymaya, manasını öğrenmeye talibim. Evreni kendimi tanıyıp bütünleşmeye talibim...* deyişiyle başlamıştı söze. Alevilerin, hak yolunda, haklıdan yana olmanın erdemine inanan, kin gütmeyi zül sayan tevekkel ve aynı zamanda zalime boyun eğmeyecek kadar da isyankâr ve cesur olduklarını, ondan öğrendim... Mucizeyi evrenin temsil ettiğine inanırlarmış. Kainatın sırlarına vakıf olmaya, ömürlerinin yetmeyeceğini bildikleri için talip olmak önemliymiş. Dilekte bulunmanın da belli kuralları varmış. Kötülüğün kirinden arınamayanlar talip olamazlarmış. İyilik yolunda saf tutanların, yani devrimcilerin er ya da geç kazanacağına inanırdı Zülfikar..."

Gözlerini kırpıştırıp sürdürdü anlatısını. "Bana göre, bu deyiş, nedenselliğin esasıdır.Üstüne söz söylenemez!"

Cem iyiden iyiye efkârlanmıştı. "Yaşıyorsa ömrü uzun, toprağa karıştıysa da devri daim olsun dedemizin."

Kendine has üslubuyla karamsar havayı dağıttı Halil. "Yemişiz tonla dayak, tıkılmışız şuncacık yere. Yeni beisler

eklersiniz bea! Civan bilmez, Cem'in Taşocaklarından Çal'a nasıl geldiğini. Anlatıversen diyorum..."

Cem gülümseyerek trajikomik hikâyesini anlatmaya koyuldu. Dersimli olmak, çevirmelerde gözaltına alınmasının başlıca nedeniydi. *Zararsız* olduğu anlaşılınca serbest bırakılmıştı. Son kez gözaltına alındığında, polis arananlar listesinde olduğunu söyleyince *hapı yuttuğunu* anlamıştı. Ellerinde aranan kişinin resmi olmasa da kimlik bilgileri doğum yeri (Kale) hariç birebir aynıydı.

Ellerindeki *kesin kanıttan* hareketle Cem'i sorgu için Çal'a göndermişlerdi. Ömründe atım atmadığı memlekette, ne tanıdığı biri vardı ne de onu tanıyan tek bir kişi! Buna rağmen işkenceciler geri adım atmıyorlardı.

"Anlayacağınız, aradıkları adamın ben olmadığımı ispata çalıştığım için işkence görüyorum..."

Civan ağrıyan boynunu ovmaya ara verdi. "Kötü tesadüfün kurbanı olmuşsun. Sistem aklını tümden yitirince zırdelilerin elinde kaldık!"

Gülüşmeler kesilince, takıldı Halil. "Sen ne dersin Filozofum Samim!"

"Felsefe okuyan herkes filozof olabilseydi, başını sallasan filozofa çarpardın. Felsefeye giriş aşamasındayım, öğrenmeye talibim."

Halil memleket ağzıyla takılmayı sürdürdü. "Epten aykırı kunuşursun bea! İç tanımamışım filozof, gürmemişim sen gibisini. Bırakmazsın avamızı atalım. Em, Civanım kardaşım duru süler. Kapçık aazlı zırdeliler elinde kalmışız. Okumuşları kıskanırlar bea! Bu sebepten, ne ka doktor, müendiz, filozof, üretmen varsa içerdedir."

Halil'in omuzuna yumuşakça vurdu Sami. "Bizi kıskandıkları doğrudur. Lakin, yaşananları talihsizlikle geçiştirmek de inandırıcı değil. Geçmişte alınmayan önlemler kelebek etkisi yarattı. Gizliliğe yeterince uyulmadı. Her insanın bir dayanma eşiği olduğu gerçeğinin üstünde faz-

laca durulmadı. Az bilen, az konuşur ilkesinden hareket etmeyince her şey yerle bir oldu. Sayfalarca ifade verenleri değil kendi aymazlığımızı eleştirmeliyiz..."

Sami'nin sözlerine alındığını belli etmekten kaçındı Cem.

Ciddi mevzularda aksansız konuşuyordu Halil. "Çal'a getirilmek için itirafa ihtiyaçları yok! Sahte itirafçılar buluyor ya da yaratıyorlar. Başka örgütlerin yaptığı eylemleri bile bana yüklemeye kalktılar. Anladım ki, hakkımda hiçbir şey bilmiyorlar. Şapa oturuşları hoşuma gitti."

Sami de benzer bir karşılaşmayı hatırlamıştı. "Beni yüzleştirdikleri çelimsiz delikanlının söylediklerinden ziyade yaşadığı utanç beni kahretti. Onu tanımıyordum. Teorisyen olduğumu söylerken sesi titriyordu. Yüzüme bakamıyordu. Onun ifadesi üzerine, *teorisyen teröriste* çıkardılar adımı. İnkârda direndikçe işkencenin boyutu da arttı. Önünde sonunda ya onlar ya da biz pes edeceğiz. Buradan galip çıkarsak boşa kürek çektiklerini anlayacaklar. Yoruldukları yanlarına kâr kalacak..."

Nöbetçi, "susun" emrine karşılık alamayınca, koridorun ışığını söndürdü. Sırt sırta verdiler.

Dokuz

Anlamlı senaryoları yaratmak, cesaret ister.
Diğerleri, başlıktan ibaret içeriksiz sayfalar yığınıdır.

Arkadaşları uyku safhasına geçseler de Civan'ı uyku tutmuyordu. Geçmişin izlerini takip etti. Sevgisizlikle itham ettiği babasının bir başka kadına âşık olmasının yarattığı şaşkınlığı hatırladı.

Eve gelişleri seyrekleşen babasının dul bir kadınla *düşüp kalktığı* dedikodusu ayyuka çıkmıştı. Onu görebildiği nadir zamanlarda, çok mutluydu babası. Kimselere çatmıyor, hatta hal hatırlarını soruyordu. Evin ihtiyaçları için genelde yaptığı gibi Mahmut'a değil annesine para veriyordu.

Çarşıya çıktığı bir gün eniştesine rastlayan Kadem'in "Evin yolunu kaybettin zahir!" diye kükremesini, Kasım

pişkinliğe vurmuştu. Hızını alamayan Kadem, herkesin duyacağı şekilde bağırıp, çağırmış, adamı tehdit etmişti.

Başı önde uzaklaşan Kasım. "Allah'ım bu kadının şerrinden koru beni!" demişti.

Karşılaşmayı evdekilere anlatan Kadem, "İnşallah üstünde can verir!" bedduasıyla noktalamıştı sözünü. Gülizar *dul kadına* minnet duyduğunu açıkça dile getirince Kadem'in *tepesinin tası* atmıştı.

"Yediğin dayaklar aklını başından aldı zahir. Elin herifleriyle düşüp kalkmak haramdır, günahtır. Ayrılmalarına razı değilsen, o zaman ikisinin bedeni de teneşirlere gelsin."

Ablasını ikna edemeyeceğini bildiği için alttan almıştı Gülizar.

Kadem, Kasım'la uğraşmayı sürdürürken, adamın koyduğu tüm yasakları da delmişti. Bahçe dışına çıkması *zinhar yasak* olan Gülizar, ablasının cesaretlendirmesiyle sınırlarını genişletmişti. Birlikte komşuları ziyaret ediyor, çarşıya çıkıyor, dere kenarlarında piknik yapıyorlardı.

Sefahat dönemleri Kasım'ın dönüşüyle sonlanınca, kendince bir çözüm üretmişti Civan. Babasıyla kadının arasını düzeltecek birilerini bulmalıydı!

Erkenden kahvehanenin müdavimi *taş kırıcıların* yanına oturmuştu. Onlar taşları dizerken Civan da aklından geçenleri sıralamıştı. "Bir şey diyeceğim!" diye başlamıştı.

Okeyden başını kaldırmadan, "Ne diyeceksen de!" demişti Dilaver Emmisi.

Utana sıkıla, "Babamla dul kadını kim barıştırırsa duacısı olurum."

Dördü birden Civan'a hiddetle bakmışlardı. "Delirdin zahir!"

Başını önünden kaldıramamıştı. "Aklım başımdadır Dilaver Emmi. Eğer kadınla barışırsa, babam durulur, yeniden neşelenir."

Ekibin kahkahası kahvehanedekilerin de dikkatini çekince etrafları sarılmıştı. Dilaver, alaycı bir üslupla süzmüştü Civan'ı. "Hatırın için arabuluculuk yapayım!"

"Sağ olasın Dilaver Emmi."

Parmağıyla Civan'ı gösteren adam, "Bak sen şu salağa inandı. Ulan sana öyle bir yapıştırırım ki, attan düşmüşe dönersin. Beni pezevenk mi sandın?"

Kahvehane ahalisine rezil rüsva olunca, uzun zaman kahvehanenin önünden geçmemişti.

Düştüğü komik durumu duyan Kadem, meseleyi bir de Civan'dan dinlemek istemişti. Konuşması bittiğinde teyzesi gülme krizine tutulmuştu. Kadının gülmesi geçene kadar yiyeceği zılgıtlara hazırlanmıştı.

"Oğul sen boyundan büyük işlere kalkışmışsın. Neyine güvendin de adamlara pezevenklik yapın dedin? Sen de anan gibi aklını mı kaçırdın? Babanın, kadını kuma diye evinize getireceği aklına gelmedi mi?"

Kuma meselesini hiç düşünmemişti. "Essahtan getirir miydi?"

"O namussuzdan her şey beklenir" dedikten sonra Civan'ın çenesinden tutup gözlerine bakmıştı. "Boş işleri bırak da! Dayak faslı başladı mı onu söyle?"

"Eşyaları tekmeledi daha çok. Anneme de bir tokat attı..."

"Daha ne yapsın, öldürse miydi?"

"Allah korusun!"

"Siz kendinizi korumazsanız Allah ne yapsın oğul."

Civan'ın kızardığını görünce işi şakaya vurmuştu Kadem. "İlle de aralarını düzeltmek istiyorsan kolayı vardır. Başkalarına alay konusu olacağına kadının kapısına dayanıp, babanı geri çağırmasını istersin, olur biter."

"Evini bilmiyorum ki!"

"Yine kandın! Onca laftan ders çıkarmadın mı oğlum? Sakın ha bir daha böyle hayasız lafları ağzına almayasın."

"Bundan sonra, kahvedekilerin yüzüne ölsem bakamam!"

"Yerde sürünsen de kuyruğu dik tutmasını bileceksin."

Yeni dedikodular türeyince Civan'ın gafı unutulmuştu. Yaşadığı utançtan geride, her koşulda "kuyruğu dik tutmak" fikri kalmıştı...

* * *

Karanlığı delen hüzünlü sese uyandılar. "Bin bir çileyle büyüttüm oğlumu. Yemedim yedirdim bugüne getirdim. Cesurdu, mertti, kaya gibi sertti. Bir gün geldi ki, vay vay vay... Vurdular onu..."

Ezgi bittiğinde kimin okuduğunu sordu Civan. "Cesareti sesinden de yüce Nur söyler" diyen Halil, kadının işkence sonrası Civan'ı tedavi eden doktor olduğunu da ilave etti. "Nur, çığlıklarıyla, ezgileriyle dayanmayı, direnmeyi kışkırtır. Yakında cezaevine gönderileceğini duydum. Umarım doğru çıkar."

Nur'un yakında gönderileceğine ihtimal vermiyordu Sami. Sevk edilse de bir şey değişmeyecekti. İstikamet, kuralsızlıkta Çal'la yarışan *Beş Numaralı* cezaevi olacaktı. "Ayrıca, senin de tecrübe ettiğin gibi buradan çıkmak zor, dönmek ise bir muhbirin iki dudağının arasındadır."

Ayağa kalktı Halil. Bacaklarını esnetti. "Mevzuyu değiştirelim. Soracağım sorunun cevabını önce en az konuşan yani Civan'dan alacağım. İlk sevdalını hatırlıyor musun?"

Kısa bir tereddüttün ardından yüzü gölgelendi Civan'ın. Berçin'le karşılaşana dek ergenliğinde gördüğü her güzel kadına, yaşına başına aldırmadan âşık olmuştu. Platonik ilişkileri uzun sürmemişti... Üniversite yıllarında, tanıştığı

asistan Sude, geçmiştekilerin geçici çırpınışlar olduğunu kanıtlamıştı.

Sude'yle öğretmen öğrenci ilişkisi dışında yakın dost olmuşlardı. Her koşulda Civan'a destek olan, cesur bir kadındı Sude. Onun iyi niyetini suiistimal etmemek için, sevdalandığını diyememişti! Ayrıca, siyaseten de farklı yerdeydiler. "Sizden gizlemeye gerek yok, onu her düşündüğümde dinginleşiyorum."

"Alçak dallara konmamışsın!" diye takıldı Cem.

"Sevdanın boyutu ya da sınırı yoktur. Gönül emreder, biz de itaat ederiz."

"Açılmadığına göre zaten kaybetmişsin dostum. Birileri çoktan kapmıştır..."

Cem uzatınca Halil uyarma gereği hissetti. "Suskun halin bundan bin kat daha iyi. Şimdi de falcılığa mı başladın? Ona aldırma Civan, geç olsun da güç olmasın"

Kıs kıs gülüyordu Cem. "Halil'i tecrübesi konuşturuyor galiba!"

"İşimizi gücümüzü bırakıp zamparalık tecrübesi yapmadık herhalde!"

"Kızma be Halil, hücre kardeşiyiz. Dilinin altındaki baklayı çıkar da rahatla!"

Başını iki yana çevirdi Halil. "Çıkarayım da bakla falına başla olur mu?" Gülüşmelerin ardından, ders verdiği Herdem'le birbirlerine sevdalandıklarını itiraf etti.

Cem kıkırdıyordu. "Biri öğretmenine, öbürü öğrencisine âşık olmuş. Doğrusunu bulan yok mu?"

Onu, "Saçmalama da dinle" diye uyardı Sami.

Halil ciddileşmişti. "O zevzeği boş verin! Anlayıp dinlemeden atlıyor! Herdem, ilkokula gidemeyecek kadar büyüktü tabii ki! Erken yaşta evlendiği için okulu bitirememişti. Eşini kaybedince, eğitimine kaldığı yerden devam etmek istemişti. Zekiydi, her şeyi kolayca kaptı. Bir yılda tüm derslerden geçip ortaokuldan mezun oldu..."

Halil'i dinlerken kendi çaresizliğinden utandı Civan. Olmayacağı olacakmış gibi hayal etmekle tüketmişti yıllarını. Sude'ye dair anlamlı bir senaryo yazamayınca başlıkla yetinmişti.

Kavuşmayla biten hikâyelerden birinin başkarakteri Mahmut'tu. Askerdeyken sevdalısı Dilber'e gönderdiği mektupları Civan'ın iletmesini isteyince, ağabeyinin sırrını bilen birkaç kişinin arasına dahil olmuştu.

İki âşık ahırın arkasında hasretle kucaklaşırken merakına yenik düşmüş, saman balyalarının arkasına gizlenip onları dikizlemişti. Sevdalıların dudakları birbirine kenetlendiğinde, kadının dolgun dudaklarını ağzında hissedip utanmıştı Civan.

Ancak, utanma mahrumu rüya, gece boyunca Dilber'i koynuna taşımıştı. Uyandığında bedenini saran haz vicdanını körleştirmişti. Rüyanın bitmesini istememiş, gözlerini sımsıkı yummuştu.

Bu anıyı hatırlayınca, vicdanı kaldığı yerden zulmetti.

On

ha kanağacı canım,
ha gelincik tarlası,
çünkü ölümün kanıdır besleyen,
bir başka baharın tohumlarını.
şuramızda bir şey var
bizi onduran şey acıya saran umudu kuşatan
Arkadaş Zekai Özger

Anılarının çoğunda yer alan karlı bir günde, tenini yakan alevlerden perişan düşmüştü. Gözlerini açtığında, ayvandaki karı temizleyen Mahmut'un ellerini sobanın üzerinde ısıttığını görmüştü.

Annesi dudaklarını alnına dayamış, "Gözümüz aydın oğlum. Ateşin düşmüş" demişti sevinçle.

Dışarıya çıkıp arkadaşlarıyla kızak kaymak istiyordu. Ama annesi izin vermemişti. "Koca adam oldun, oynamaya utanmayacak mısın?"

Üzüntüyle mırıldanmıştı. "Sanki askere gittim!"

Gülümsemişti Mahmut. "Askere gidip adam olamayan çok insan var. Kiminin adamlığı küçük yaşta başlar, kimileri de adamlık mertebesine erişemeden ölür."

Heyecanlanmıştı Civan. "Yani ben, adam oldum mu?"

"Oldun elbet. Ama dışarı çıkarsan adamlığına halel gelir!"

Öylesine böbürlenmişti ki, annesinin onu teyzesine götürme isteğini bile geri çevirmişti.

Mahmut odun getirmeye gittiğinde, pencere kenarındaki sedire oturup burnunu cama dayamıştı. Karın davetkâr vuruşları dışarıya çıkması için kışkırtıyordu adeta.

Kapı açıldığında ağabeyinin geldiğini sanmıştı. Ferhat'ı görünce eli ayağına dolaşmıştı. "Ağabeyim ahıra kadar gitti. Birazdan gelir."

Başını okşamıştı. "O gelene dek, sohbet ederiz!"

Koca adam yakıştırmasını fazlasıyla benimsediğinden, Ferhat'ın ona da, *memleket meselelerinden* bahsedeceğini sanmıştı.

"Duyduğuma göre okul birincisiymişsin. Mahmut çok kitap okuduğunu da söyledi. Aferin sana. İstersen sana yeni kitaplar verebilirim."

Başını ileri, geri sallayarak "çok sevinirim" demişti.

"Hafta sonu gelirsen istediğin kitapları alabilirsin."

"Sağ ol Ferhat ağabey!"

"Bir şeyi açıklığa kavuşturalım Civan. Adımla hitap etmen yeterli, sıfata gerek yok! Anlaştık mı?"

Mahcup ve mutlu "Olur" demişti. Ağabey sözcüğüyle birlikte aralarındaki yaş farkının da silindiğini sanıyordu. Hiç düşünmeden, aklına ilk geleni söylemişti. "Senin gibi

üniversiteyi kazanıp büyük şehirlere gidersem, bir daha buralara dönmem."

Gülümsemişti Ferhat. "Önemli kararlar almak için vakit erken. Önceliklerini sıralamalısın. Üniversite için önünde altı yılın var. Yarın sınava girecekmişsin gibi çalışırsan başarırsın... Ayrıca büyük şehir ya da kasaba ne fark eder? Düşüncelerin özgürleştiğinde, bedeninin nerede olduğu önemli değildir."

Gereksiz sözler sarf ettiğine üzülmüştü Civan. "Anladım. Kitaplarda anlamadığım şeyler olursa sana sorabilir miyim?"

"Elbette..." demişti Ferhat.

Mahmut gelince sohbetleri yarım kalmıştı.

Yeni kitaplara kavuşmak için hafta sonunu bekleyememişti. Okul dönüşü konağın yolunu tutmuştu. Taş yolun sonundaki devasa konağın etrafında yardımcıların kaldığı müştemilatlar ve kocaman bir depo vardı.

Kapıdaki heybetli koruma başını okşayıp, "Babana mı geldin?" dediğinde, büyük adam edasıyla, "Ferhat'ı göreceğim" demişti.

Ferhat'ın odası konağın ikinci katındaydı. Civan, açık kapıdan içeriye sessizce girince önündeki kitaptan başını kaldırmıştı. "Hoş gelmişsin Civan. Otursana!" Usulca koltuğa ilişip, odanın iki duvarını kaplayan kitaplığı seyretmişti.

Tepesinde "romanlar" etiketi olan bölümün üçüncü rafını işaret etmişti Ferhat. "Seçeceğin kitapları, okurken yıpratmazsan, bitirdiğinde yenilerini veririm. Anlaştık mı?"

Gözünü kitaplardan ayıramıyordu. "Söz... Biraz kafam karıştı, senin seçtiklerini okusam!"

"Kolaya kaçmak yok. Seçimini kendin yapacaksın. Bazılarını ayırıp, ileride vereceğim sana."

Başlıkları ilginç gelen kitapları itinayla masaya yerleştirirken, onu izleyen Ferhat bıyık altından gülümsüyordu.

Civan'ın daha sonra okuyacağı kitapları, masasının üstündeki rafa dizmişti. "Sıra bunlara da gelecek genç dostum."

"Sağ ol Ferhat Ağ..." Kızarmıştı.

"Ağabey dememeye alışacaksın."

Kitapları koyduğu torbayı bebek gibi göğsüne dayayıp coşkuyla dönmüştü eve.

Ferhat, on gün kadar sonra tekrar gelmişti. Kitaplar hakkında konuşacaklarını zannedip sevinmişti.

"Ne haber delikanlı?" Neşeli gelmemişti sesi. Sırt çantasından çıkardığı onlarca kitabı Civan'a verirken, onlara gözü gibi bakmasını tembihlemişti. İade etmesi gerekmiyordu.

Mahmut konuşmaya başladığında, kaygılı olduğunu fark etmişti. "Kış kıyamette, Ankara'ya gitmeyi de nereden çıkardın? O kadar mı sıkıldın bizden? Havaların ısınmasını bekleseydin..."

"Ne sıkılması Mahmut. Zorunda kalmasam gitmezdim."

Fazla kalmamıştı Ferhat. Ayrılırken, Civan'ın başını okşamıştı, "Hoşça kal genç dostum!" O an içinde peydahlanan sıkıntı uzun yıllar dinmemişti.

Hazin vedadan yaklaşık üç ay sonra Kızılca hareketlenmişti. Sıcak iklimlerde *baharın başlangıcı* sayılan Mart, kış ayazını estiriyordu. Öğlen vakti, meydandaki askeri aracın önünde dikilen jandarmalar ve onları toplu halde seyreden ahali dikkatini çekmişti. Üzeyir yine bir halt karıştırmış olmalıydı!

Kahvehanedeki radyonun sesi sonuna kadar açıktı. Konuşması meydanda çınlayan komutan, muhtıra ilan ettiklerini anlatıyordu.

'Paşalar', hükümetin anarşiyi, kardeş kavgasını önleyemediğini, memlekete huzur getirmek için yönetime el koyduklarını, tekrarlıyorlardı. Elbette, bütün bunları Atatürk'ün mirasını korumak için yapmışlardı.

Ağabeyine de *el koyarlarsa* diye korkuyla koşmuştu eve.

Ferhat için endişelendiği için canı sıkkındı Mahmut'un. Civan kadar kendini de teselli etmek adına; "Üzeyir oğlunu koruyacaktır mutlaka. Her delikte adamı vardır..." demişti.

Civan ise gayriihtiyari, Ferhat'ın diline pelesenk ettiği "it iti ısırmaz" sözünü söyleyivermişti.

Kaşlarını çatmıştı Mahmut. "Boyundan büyük laflar etmemelisin. Kafanı derslerine yor."

Buyurgan sesli spiker her gün, benzer cümleleri tekrarlıyordu. Hava durumundan bahsedercesine, öğrencilerin, subayların, öğretmenlerin, işçilerin tutuklandığını, *teröristlerin* yakalandığını ya da ölü ele geçirdiklerini anlatıyordu.

Yüzsüz, bedensiz sesi çılgınca alkışlayan ahali, jandarmalara bakarak *pravo* çığlıkları atıyorlardı.

Vakitli vakitsiz baskınlar, sorgusuz sualsiz tutuklamalar; *kardeş kavgasını* sonlandırmıyor, kardeşi kardeşten kopartıyordu.

Telaşsız akan zamanın zıvanadan çıkmasında, paşalar kadar spikerlerin, alkış tutanların, *oh* çekenlerin de dahli vardı.

On Bir

Hayat, uzak geçmiş, yakın geçmiş,
şimdiki geçmişten oluşan,
geniş geçmiş zamanlar geçididir.

Geçmiş, insanın yakasını bırakmıyordu. Hızlı akışkanlıkta, *şimdinin* muğlaklığı *anı yaşa* gibi basmakalıp lafları itibarsız kılıyordu. Sözler, davranışlar, eylemler saliseler içinde uzaklaşıyordu. Hayat, uzak geçmiş, yakın geçmiş, şimdiki geçmişten oluşan, geniş geçmiş zamanlar geçidiydi adeta. Yolculuğa acı, sevinç, umut, aşk, macera gibi dokular kazandıran zaman, yer değiştiren yıldızlar misali kayıp giderken, güne etkili anılar taşınıyordu sadece.

Kardeş kavgasına son kampanyası adına çıkartılan karmaşa sürerken, evde şaşırtıcı bir gelişme yaşanmıştı. Babasıyla sıkı pazarlığa girişen Mahmut, Dilber'i ailesinden

istemeleri koşuluyla Üzeyir'in yanında çalışmayı kabul etmişti. Fikrin Dilber'den çıktığı aşikârdı. Aksi halde, Mahmut bir yıl önce söylediklerini bir çırpıda yutacak adam değildi. Nedeni ne olursa olsun, Mahmut'a içerlemişti Civan.

Talebi ikiletmeden kabul etmişti babası. Hızla düğün hazırlıklarına başlanmıştı. Yeni evliler onlarla birlikte yaşayacaklardı. Düğün öncesi, Dilber'in çeyizleriyle, evin yüzü gözü şenlenmişti. Eski örtülerin yerini bembeyaz danteller almıştı. Çiftin yatak odası, saten örtüler kanaviçe işlemeli yastıklarla süslemişti. Perdeler dahi yenilenmişti. Kasvet dağılmış, sımsıcak huzur göz kırpmaya başlamıştı. Dilber de, haliyle, tavrıyla, *terbiyesiyle* kısa sürede annesinin ve teyzesinin baş tacı olmuştu.

Birçok hane evlat acısıyla ovunurken, şaşalı bir düğün yapılmıştı. Kulakları sağır eden gürültüden uzaklaşmaya çalışırken görmüştü Berçin'i. Yanına yaklaşınca iri gözlerinin parıltısına dalıp gitmişti. Berçin gülümsediğinde içinde bahar açmıştı. O gün, düşlerinin zararsız ve kalıcı konuğunu bulduğuna inanmıştı.

Yaz boyunca, Berçin'in mahallesine karargâh kurmuştu. Onu gördüğünde başlayan kıpırtılar, rüyalarında çığırından çıkıyordu. Berçin'i yalnız yakaladığı ilk gün, onu sevdiğini söylemişti. Kıkırdamıştı kız, "Olur!" demişti. Kısacık sözcük, dikenlikleri gülistana çevirmişti.

Çevre baskısı alenen görüşmelerine engel olduğu için uzaktan bakışarak, gülüşerek süren ilişki, yaz aylarıyla birlikte sonlanmıştı.

Dünya güneşin etrafında yıllarca dönerken, Mahmut, işine dört elle sarılmıştı. Onunla sohbet etmeyi özlüyordu. Ayrıca, ailenin önemli sorunsalı, *hâlâ* çocuklarının olmayışı Mahmut'u da etkiliyordu. Yüzü gülmez olmuştu.

Mahallenin kadınlarına, *kısır gelin* başlıklı dedikodu malzemesi çıkınca, Kadem, kendi yöntemleriyle kadınları susturmuştu.

İki kız kardeş, Dilber'in *hamile kalabilmesi* için ziyaretlere, hocalara, şifacılara, muskacılara dadanmışlardı.

Sonunda babası devreye girmişti. Onun meseleye el koyma biçimine hayret etmişti Civan. "Götürmediğiniz hacı, hoca kalmadı! Onların yerine hastaneye götürseydiniz, torunumu çoktan kucağıma almıştım!"

Kasım'ın resti karşılığını bulmuştu. Kale'deki hastane Dilber'in derdine derman olmuş, birkaç aya kalmadan hamile kalmıştı.

Kasabada, gebelik belli olmadan hamilelikten söz etmek uygun karşılanmasa da, yasak karşıtı Kadem *müjdeli haberi* aldığı dakika anons etmişti.

Gülizar Kasım'ı dinlemekle iyi yaptıklarını söylediğinde kini kabarmıştı Kadem'in.

"Köpeğin duası kabul olsaydı gökten kemik yağardı bacım. Eşeği sağlam kazığa bağlamadan Allaha emanet ettiğimiz için gecikmiştir, hepsi bu!"

Evdekilerin telaşı, Kadem'in yakıştırmaları sürerken Dilber'in karnı da günden güne büyümüştü. Sabahları ayakları geri geri gidiyordu Mahmut'un. Annesine Dilber'in sancısı tutarsa hemen haber vermesini tembihliyordu.

Ancak, gündüzler çuvala girmiş gibi, gece yarısı doğmuştu bebek. Ömrü kaya gibi sağlam ve dayanıklı olsun diye, yeğenine Kaya ismi koymuşlardı. Ağzı kulaklardaydı babasının. "Erkek adamın erkek torunu olur!" diye övünüyordu.

Büyüklerin yanında bebeği kucağına dahi alamayan Mahmut, odasında oğluyla *bebek ağzıyla* konuşuyordu.

Kaya'dan önce, kalıcı anıların kederlerden oluştuğuna inanan Civan, bebeği kucağına aldığında yaşadığı mutluluğun ömrüne yayılacağını anlamıştı.

Aynı günlerde, yarattıkları acıların yankıları devam ederken, 12 Mart darbecileri geri çekilmişlerdi. Bu gidişi, "Kaya'nın uğuruna" bağlamıştı.

Darbe sürecinde, Kızılca'ya gecikmeli de olsa gelen az sayıdaki gazeteyi baştan sona gözden geçirmişti. Her seferinde, öldürülen ya da yakalanan devrimciler arasında, Ferhat'ın da adını görmekten korkmuştu. İsmini bulamayınca sevinmiş, "Kötü haber tez duyulur" diye avunmuştu.

Ferhat'ın yokluğunda da hayatındaki etkisi sürüyordu. Onun akıbetini araştırırken gazete okumak gibi kalıcı bir alışkanlık daha kazanmıştı.

On İki

Kahreden bir ayrılığın çılgınlığı değil bu,
Bir isyanın kelepçeleşmiş resmidir parmaklarımız
Arkadaş Zekai Özger

Kızılca'da, *okumak boş adamlara* özgüydü! İlkokul sonrası işe koşulurdu çocuklar. Ortaokulda, çevre köy ve kasabalardan gelen çocuklar dolduramamıştı sınıfı. Zaten sürekli öğretmen açığı vardı. Üç öğretmen dışındakiler yarım dönemden sonra pes ediyordu. Önceleri Üzeyir'in oğullarının eğitim alabildiği Kale Lisesi'ne, Mahmut'un önayak olmasıyla gidebilen ilk kişiydi Civan.

Kasım okul konusunda zar zor ikna edilmişken, Ruşen'in babası okul konusunda çocuklarını teşvik ediyordu. İki arkadaşın kaydını Mahmut yaptırmıştı. Aynı sınıfta okuyacaklardı.

En başından beri, Ruşen'le eşleştiklerini hissetmişti. Artı ve eksi kutupların çekimi gibiydi dostlukları. Civan'ın aksine Ruşen dışa dönük, konuşkan ve girişkendi. Başa çıkabileceği sorunları çözer, diğerlerini olduğu gibi bırakır ve yola devam ederdi.

Yolundaki barikatları kaldıracak olan okulun ilk günü neşe patlaması yaşıyordu. Şoför mahallindeki çift kişilik koltuğa geçip, yanındaki koltuğu Ruşen'e ayırmıştı. Üç saatten fazla süren yolculuğun nasıl geçtiğini anlayamayacak kadar dalmışlardı sohbete.

Pazar kurulduğu günlerde, çevre mahalleler ve dağ köylerinden insanlar akın ediyordu. Minibüste ayakta duracak yer bile kalmıyordu. Tangır tungur sallanan araçta sohbet ederek ya da uyuklayarak yol alıyorlardı.

Mal sevkiyatlarına denk gelen günlerde iki kafadarı okula Mahmut bırakıyordu. Kamyonla gidecekleri günlerde, okula varış süreleri kısaldığı için *kargalar kahvaltı* yapmadan çıkmak zorunda kalmıyorlardı.

Başlarda, minibüs saatine kadar kapalı çarşı gibi belli başlı yerleri gezmişlerdi. Kuyumcular çarşısındaki vitrinler sarıdan beyaza ışıldıyordu. İleride annesine alacağı bileziği göstermişti Ruşen'e.

"Bunu takmazsa bir yeri mi eksilecek annenin!"

Ruşen'in tepkisi üzerine ilkin duraksamış ardından da annesinin altınlarının bozulduğunu, çekmecesindeki kuru çiçeklerden başka bir şey olmadığını söylediğinde, Ruşen "Annen için topladığın çiçekler tüm ziynetlerden daha değerlidir dostum" demişti.

Civan ilk kez, Ruşen'in ağabeyi Mazlum içeriden çıktığında, ziyaret etmişti Komus Köyü'nü. Mazlum'un sol gözünün üstünde, üçgen şeklinde, siyah bir bez parçası vardı. Bez, çapraz bağlarla başının arkasına bağlanmıştı. Çizgi romanlardaki korsanlara benziyordu.

Acımasız rastlantıya veryansın etmişti Ruşen'in âmâ babası. Küçük yaşta geçirdiği ateşli hastalık sonucu görme yetisini kaybeden adam, "gören evladımı koparıp, kör gönderdiler. Allahtan bulsunlar" diyordu.

* * *

Kızılca halkı sözbirliği etmişçesine anmıyordu, dört yıldan uzun zamandır haber alamadığı Ferhat'ı. Okuyacağı kitap sayısı da azalmıştı, yenilerini nasıl temin edeceğini kara kara düşünüyordu.

Sene ortasında atanan edebiyat öğretmeni, kitap yoksunluğuna çare olmuştu.

Hasan Öğretmen, memleketi Fatsa'dan Kale'ye sürgün edilmişti. Sıcakkanlı, dürüst yapısı çok geçmeden karşılık bulmuştu. Okul yönetiminin *sakıncalısı* öğrencilerinin "en delikanlı" hocasıydı. Ona taktıkları "Fatsalı" lakabından hoşlanan öğretmen, "Memleketimi buralara taşıdığınız için sağ olun" demişti.

Lojmanda kalan Öğretmen, iki kafadarı *süresiz* konuk etmeyi önermişti. Zorlu hava şartlarında can simitleri olmuştu Fatsalı. İki kafadar, hem iyi bir öğretmene hem de bilgi dağarcıklarını geliştirecek değerli bir öğreticiye kavuşmuşlardı.

Geçmişteki gibi biraz ondan, biraz bundan okumak yerine sistematik okumalar yapıyorlardı. Böylece, Ruşen'in ağabeyinin *yeniyetme devrimciler* benzetmesinden de beraat etmişlerdi.

Fatsalı, onlarla eşit mesafede tartışırdı. Tevazudan ödün vermeyen tavrından fazlasıyla etkilenen Civan "onun gibi bir öğretmen" olabilmek uğruna mühendislikten vazgeçip edebiyat okumaya karar vermişti.

Fatsalının sürgün edileceğini öğrendiklerinde sarsılmışlardı. Onları teselli etmek için, "Sürgün, çürümüş

yapının şakşakçısı olmadığımızın kanıtıdır arkadaşlar. Bizlere de bu onuru taşımak düşer!" demişti.

Büyüdükçe büyüyen isyanlarını sokaklara akıtmışlardı. Dışarıdaki akış, üniversite sınavını önemsiz kılsa da Civan başarılı olmuştu. Mücadelenin önemli figürlerinden biri haline gelen Ruşen ise "okula ayıracak kadar boş zamanı olmadığı" gerekçesiyle sınavlara girmemişti.

"Düşüncelerin özgürleştiğinde bulunduğun yerin önemi kalmaz" sözünün etkisiyle, Kale'ye bir saat mesafedeki Sur Üniversitesi'nde okumayı seçmişti. Ayrıca, Ferhat bir gün memlekete dönerse, ona kolayca ulaşabilecek mesafede olmalıydı!

On Üç

Çocuk gözleriyle ilkin
Kendi hikâyesine ağladığını bilemedi
Şöyle uzanıverdi göğe son defa
Son defa maviyi aradı
Bulamadı.

Gülten Akın

Üniversitenin kampüsünde kalıyordu. Derdi, tasayı umudun gölgesine gizlemişti. Kızılca'ya gidebildiği nadir günlerden birinde aldığı haber gölgeleri gün yüzüne çıkarmıştı. Ergenliğinde yüreğindeki ilk kıvılcımı yakan, güzeller güzeli Berçin'i, Üzeyir'e vermişlerdi. Körpecik kızı dörtlü haremine ekleyen Ağa'nın ağzı kulaklarındaydı. Etrafta "ağırlığınca altın" verdiğiyle övünüyordu. Öfke-

sine gem vuramayan Civan, Üzeyir'i nasıl vuracağının planlarını yapmıştı.

Kadının yazgısında kendisinin de parmak izleri olduğunu düşünüyordu. Ondan vazgeçmeseydi Berçin Ağa'nın tuzağına düşmezdi. Vicdanını saran kapkara bulutları Ruşen dağıtmıştı.

Civan'ın yüklendiği sıkıntıyı anlamsız bulmuştu Ruşen. "Çocukça bir hikâyeymiş, bitmiş! Hiçbirimizin gönül işlerine ayıracak vakti olmadığından istesen de süremezdi! Olanla ölene çare yoktur..."

Teselli bulduğunu zannederken, Berçin'in kendini astığını öğrenmişti. İsyanını intiharıyla haykıran kadının cenazesi de sorun olmuştu. *Tanrı Üzeyir* mekruhların cenaze namazının zinhar kılınmayacağını beyan etmişti! "Yaradan dışında kimseden emir almam!" diyen İmam Ağa'nın forsunu yerle bir edip, cenaze namazını kıldırtmıştı. Kış ayazının kasıp kavurduğu günde, annesi, arkadaşları ve çok sayıda kadın ağıtlar yakarak tazecik bedeni buz tutmuş mezara koymuşlardı.

Aylarca, Üzeyir'in tehditlerine boyun eğmemişti İmam. Evi taşlanıp camı çerçevesi kırılmıştı. Şikayet üstüne, uzun zamandır ilk kez jandarmalar akın etmişti kasabaya. Komutan, olayın tekrarlanması halinde *topunuzu karakola çekerim* demişti. Olay kayıtlara "faili meçhul" olarak geçse de, Kızılca tarihinde, ilk kez Ağa *tükürüğünü yalamıştı.*

Ölüm gibi vicdan azabının da çaresi olmadığını, o günlerde anlamıştı.

Baharda, Berçin'in ayakucuna körpe bir fidan dikmişti. Düzelttiği toprağa dağın yamacından topladığı gelincik ve papatyaları ekmişti. Fidanın taze yaprakları belli belirsiz kıpırdayınca, Berçin'in sevindiğine inanmak istemişti. Tümseğe bir karga konmuştu. Kovalamıştı. Nükseden kaybetme korkusunu da yüklenip ayrılmıştı mezardan.

On Dört

Savaş, katil ve kurbanları birbirine karıştırır.
Ne her ölen kurbandır, ne de her öldüren katil!

Sürgü gürültüyle açıldığında, dördü de, çukurların işlemlere müsait olduğunu düşündü! Cem'e "Toparlan gidiyoruz!" dedi Aygır.

Halil, "Sevk ediliyorsun. Gözün aydın!" diyene dek, sıranın Cem'e geldiğini sandılar. Endişelerinin yerini buruk sevinçleriyle doldurdular. Uyarılara aldırmadan dakikalarca kucaklaştılar.

Cem, "Darısı başınıza dostlar!" derken yaşaran gözlerini kaçırdı onlardan. Onun ardından köşeye sindiler.

Birkaç dakika, aşılması mümkünsüz zamanlar gibi gelmişti. "Yakında serbest kalır değil mi?" diye sordu Civan.

"Bize anlattıkları doğruysa, bırakırlar!" dedi Halil.

Sami'nin sesi yükselmişti. "Cem'in bizi kandırdığını mı ima ediyorsun? Kafana takılanı söyle de bilelim."

"Ne bağırıyorsun, sesli düşündüm! Geleni gideni sorup soruşturmadan, içimizi döküyoruz! Aramıza muhbir sokmayacakları ne malum?"

Alaycı üslubuyla, "Saçmalama Halil" dedi Sami. "Kıdemliliğinle övünüyorsun, ama hücreler arası iletişimden habersizsin! Elbette her gelen araştırılıyor. Bildik biri değilse muhatap olunmuyor. Cem senden çok önce geldi. Başta uzak durduk. Ona işkence yapılırken bir başka arkadaş da yan odadaymış. Bildiklerimizi tekrarlamış sadece. Hem, muhbir olsaydı, o kadar hırpalanır mıydı?"

"Madem biliyordun, niye söylemedin?"

"Kıdemlisin ya, tahmin edersin sandım!"

Civan, araya girdi. "Sorun çözüldüğüne göre, konuyu değiştirelim mi?"

Başındaki bitlerle uğraşan Sami, "Madem öyle diyorsun, bugün de Awaz onarsın yaralarımızı!" dedi.

Sami, arandığı günlerde, kendisini "yurtsuz" diye tanımlayan Awaz'ın yanına sığınmıştı.

Savaşın katil ve kurbanları birbirine karıştırdığını söyleyen Awaz'a göre; ne her ölen kurbandı, ne de her öldüren katil! Adam, savaşın asıl suçlularını, dökülen kanı şehvetle seyreden, görünmeyen hayaletlere benzetiyordu. Ölenlerin teni toprağa değmeden huzur bulamayacaklarına inandığı için ömrünü, ölmeye ve öldürmeye meyilli insanları, masum canları gömmeye adamıştı.

"Ölülere hizmet etmeyi karşılıksız iyiliklerin ilk sırasına koymalı!" diye mırıldanan Civan, Halil'e Awaz'la nasıl tanıştıklarını sordu.

Başını duvara dayadı. "Cem gittiğine göre hayal kurma özgürlüğümüzü hayata geçirelim! Önce hücreyi şekillendirelim. Odun kokusu tüten mangala demlik yerleştirip,

etrafına da minderler koyalım. Çayları yudumlarken tütün sarıp, keskin dumanı ciğerlerimize dolduralım..."

Gözlerini yumdular. Her biri kendi hayalince süsledi tabutluğu. Mekân ve sesler silindi... Gözlerini açmadan devam etti Sami.

Awaz'ı tanıyan bir yoldaşı, onu Kızıl Dağ'ın eteklerine kadar götürmüştü. O noktadan sonrasında "keçi gücü" devreye gireceği için, arkadaşı Awaz'ın kulübesini tarif edip, geri dönmüştü.

Aldığı tarif birkaç saat geçmeden yalan olmuştu. Dinlemekle, anlamak arasında kilometrelerce fark vardı. Gün doğarken bırakıldığı noktadan, dağın üst yamacına varana kadar gece olmuştu. Yağmurdan korunmak için ağaçların altına kıvrılıp uyumuştu.

Sığınağı bulmak dışındaki tek seçenek kurda kuşa yem olmaktı! İdareli kullanmadığı için matarasındaki su da tükenmişti. Küçük bir gölettin suyunu kana kana içerken, suya yansıyan gölgeyi serap sanmıştı. Başını kaldırdığında iriyarı adamla göz göze gelmişti. Buzdağı gibi donuk yüzlü, sert bakışlı adam Awaz'dan başkası değilmiş.

Onu izlemesini istemiş adam. Ayakları su toplamıştı. Yürümekte güçlük çekiyordu. Awaz ise "kıçına nişadır sürülmüş" tazı gibi hızlı adımlarla yürüyordu.

"Biraz dinlenebilir miyim?" sorusunu duymazdan gelmişti adam. Yere çöktüğünü görünce de, "Koşmaya soyunup, ilk dönemeçte yorulanları sevmem. Hadi sallanma da yürü!" demişti.

Doğrulmaya yeltendiğinde, ayakları yerden kesilen Sami, kalan mesafeyi Awaz'ın sırtında tamamlamış.

"Anlatırken bile utanıyorum!"

"Belli ki, gideceğin yer uzakmış!"

"Yok be Halil. Dişimi biraz daha sıksam varacakmışım. Ama, diş sıkacak mecal kalmamıştı bende! Neyse çaylarımızı döküp muhabbete koyulalım..."

Kayaya dokunsa, un ufak edecekmiş gibi görünen heybetli adam, bir gün ona, "aşk çeliği bile büker!" demiş ve ardından "ömrün aşkla yıkansın oğul" diye eklemişti.

"Aşk ile yıkanmak ne güzel bir dilekmiş!" dedi Civan.

Hüzünlüydü gülümsemesi. "Dilek güzel de gerçekleşmesi mümkün olmadı. Yıkanacak aşkı bulamadım vesselam!"

Halil alaycılığa vurdu. "Yüreğin sevdayla havalanmadıysa yazık olmuş!"

Başını usulca kaldırdı Sami. "Yüreğim hazır da, havalandıracak rüzgâra henüz rastlamadım."

Şen bir kahkaha savurdu. "Süslü laflarla beceriksizliğini gizleyemezsin bea. Hem sakız çiğneyip hem de merdiven çıkamamışsın! Ben ikisini yapar, üstüne bir de şarkı patlatırım..."

Halil şakayla karışık övünmelerini sürdürünce epeyce güldüler.

Zaman kirpiklerinin üzerine oturmuştu. Yan yana uzandılar. Civan, uzun bacaklarını kaldırıp duvara dayadı.

On Beş

Sevdasız gönül kıraç toprak gibidir,
üzerinde ot bitmez.

Gözlerini yumdu Halil. Öyküsünün, kendisine sakladığı sayfalarına daldı. Ilık bir bahar sabahı, Herdem'le sokağın köşesinde çarpıştıklarında aklı firarda meczup gibi bakakalmıştı. Oyalı yazması hariç, siyahlar içindeydi kadın. Kapkara gözleri nemliydi. Kadın kaşlarını çatınca bakışlarını geri çekip özür dilemişti.

"Ne xem e"*[1] dedikten sonra yürümüştü. Kadın gözden kaybolana dek kıpırtısız halde izlemişti.

Onu görebilme umuduyla günlerce sokakları arşınlamış ama karşılaşmamıştı.

* Metin içinde yer alan Kürtçe cümlelerin çevirileri dipnotlarda verilmiştir. (y.n.)
1. Sorun yok.

Yaz boyunca Dargeçit'te kalacağı için vakit bulduğunda, kız kardeşine ders vermesini istemişti Mir. "Lafı bile olmaz." demişti.

"Herdem kıymetlimdir. İlkokuldan sonra karşı çıkmalarıma rağmen evlenince okuyamadı..." Önceleri evin neşesi olan kardeşi giderek mutsuz bir kadına dönüşmüştü. Nedenini sorsa da, asla söylememişti.

Dünyayla dövüşen kocası, "bir karış toprak" için girdiği kavgada öldürüldüğünde, adamın yaptığı eziyetlerden haberdar olmuştu Mir. Ser verip sır vermemesini, "kendim ettim, kendim buldum" diye geçiştirmişti Herdem. Kötü giden evliliğin nedeni olan kocasına öfke duymuyordu. Dargeçit'teki diğer dul kadınlar gibi üç yıldır matemdeydi. Nadir zamanlar dışında eve kapanmıştı.

Mir, kardeşinin kapandığı çemberi kırmak için "okuyamadığın seneleri telafi etmek için ders almak ister misin?" diye sormuştu.

Heyecanlanmıştı Herdem. "Olur ağabeyim. Sen uygun gördüysen!" Mir, kardeşinin senelerdir ilk kez neşeyle gülümsediğini görmüştü.

Mir'le birlikte eve girdiğinde, tuhaf bir çarpıntı hissetmişti Halil. Öğrencisi öğlen namazını kılıyordu, sessizce beklemişlerdi. Herdem, yanlarına geldiğinde eli ayağı birbirine dolaşmıştı.

Sevdalanmanın doğal karşılandığı çevrede büyümüştü Halil. Aileler, çocuklarının *kıpraşmalarından* keyif alırlardı. İlle de erkekler *çıkma* teklif etmezlerdi. Kızlar da erken davranabilirlerdi. Dargeçit'te sevdalanmak, *birinin namusuna göz dikmek* olarak algılanıyordu. Oysa büyüdüğü çevrede son derece doğaldı.

Devrimciler için de, durum farklı değildi. Dile getirilemese de uyulması beklenen yasaklardandı, yoldaşına aşık

olmak. Herdem'i o günlerde görseydi, yasağı kesinlikle ihlal edebilirdi.

Kontrol etmeye çalıştığı duygularının freni tutmuyordu. Çarpışmadan kaçınmak adına Herdem'in yanındayken yalnızca derslerle ilgili konuşuyordu.

İlkin Herdem değiştirmişti konuyu. "Ağabeyim gibi senin de dinle aran açık galiba!"

Basit soruya vereceği yanıtı toparlamakta zorlanmıştı. "Ahlaklı olmak için Tanrı'ya ihtiyaç yoktur."

Başını önüne eğmişti Herdem. "O zaman, çok yalnız kalırsınız. Yazık olur!"

"Yalnız değiliz ki!" derken, titremişti sesi.

Kadın bakışlarını kaçırmıştı. "İnsansız kalırsın demedim. Kimseler olmadığında sana kim yarenlik edecek?"

"İnanç çaresizlik yarasına sürülen faydasız bir merhemdir."

Kaşlarını çatmıştı Herdem. "İnancımı faydasız mı bulursun?"

Çuvalladığını hissedince telaşlanmıştı Halil. "Sana iyi gelen şey faydasız değildir Herdem. Çaba sarf etmeden her şeyi oluruna bırakmak doğru gelmiyor!"

"Doğrusunu bulmuşa benzersin."

"Estağfurullah" diyebilmişti sadece.

Mir, "dersler nasıl gidiyor" diye sorduğunda, Halil'in kontrol mekanizması iflas etmişti. "Ben Herdem'e âşık oldum" demiş ve baştan ayağa kıpkırmızı olmuştu.

Ona merhametle bakmıştı Mir. "Aşka düşmekten utanılmaz Halil. Kalbine kilit vurmak ne haddime! Keşke bana değil de Herdem'e açılsaydın."

Ertesi gün, kararlı halde gitmişti yanına. Ama, beklediği gibi olmamıştı. Onu gördüğü an dilsizleşmişti. Tedirginliğini gizleyememişti. "Hayırdır İnşallah Hocam. Bir sıkıntın mı vardır?"

Dili damağı kurumuştu. "Sana bir şey diyeceğim."

"Hele bir su iç de, öyle de."

"Ben sana sevdalandım Herdem..."

Çekincesiz bir edayla bakmıştı Halil'in gözlerine. "Anladım anlamasına da bunca zaman neyi bekledin?"

"Yanlış anlaşılmaktan korktum!" Mir'e danıştığını söyleyememişti. "Peki sen ne düşünürsün Herdem?"

"Sevdasız gönül kıraç toprağa benzer Halil. Ömrüme bereket sunmuşsun sağ olasın."

Abluka günlerinde, resmi nikah yapamamışlardı. *Vakit kaybetmeden* Muhtarın şahitliğinde *İmam nikahı* kıymışlardı.

Herdem ona "Ronîya çavê min"[2] derdi.

Halil de, onu "Çavên min ên zeytûnê"[3] diye seviyordu.

İpsala'ya gitmelerini güvenli bulmuyordu Halil. Ancak, Herdem "Anamızın hayır duasını almazsak insanlığımız neye yarar" ısrarında diretince onu kıramamıştı.

Sıkıntısız varmışlardı İpsala'ya. Herdem'i çok sevmişti annesi. Onu görüp de sevmemek mümkün müydü?

Bir gece vakti, evleri basıldığında neye uğradığını şaşırmıştı Halil. Annesi ise dinginliğini koruyup, gelinini ustalıkla korumuştu. Polisler, Herdem'in kim olduğunu sorunca, "sağır, dilsiz komşumuzdur. Kimi kimsesi yok bizle kalır!" demişti. Nüfusunda bekâr yazması, polislerin yalana kanmalarını kolaylaştırmıştı. Annesinin sevdiceğini gözü gibi koruyacağı umuduyla uzaklaşmıştı "zeytin gözlüsünden".

Herdem'in aydınlığını soluyarak geçici hülyalara daldı.

---

2. Gözümün nuru.
3. Zeytin gözlüm.

On Altı

Ve şehrin yaşlılarından biri,
"bize iyilik ve kötülükten bahset" dedi.
Ve o cevap verdi:
"Yalnızca içinizdeki iyilikten bahsedebilirim,
kötülükten değil.
Çünkü kötülük, kendi açlık ve susuzluğu içinde
azap çeken iyilikten başka ne olabilir ki?"
Halil Cibran

Koridordaki ampul yanıp sönüyordu. Mazgaldan sızan ölgün ışığın gölgeleri hücreyi korku filmlerinin setine benzetmişti.

"Şerefsizler elektrik tüketiminde rekor kıracaklar. Bize verdikleri voltajlar dünyayı aydınlatır bea!" dedi Halil.

Civan kaşınmakla meşguldü. Haşereler saç diplerinden itibaren tüm vücudunu istila etmişlerdi. Kaşıdığı derileri kanıyordu. Hücrenin korkunç ağaları bitler, pireler ve böceklerdi. Bitleri avcunda saklayıp, işkencecilerin üzerine atmayı hayal etti. Onların kaşınmasını seyretmek keyifli olurdu!

Ampulün göz kırpması kesildiğinde içeriye girdi Mengene. "Bu kadar gevşemek yeter. Ait olduğun yere gitme vaktin geldi Civan."

Karşı koymak faydasızdı. Dakikalar önce kurduğu *bitli hayali* hatırladı, başını geriye çevirip, gülümsedi arkadaşlarına.

Bu defa itilip kakılmadan indi basamakları. Gözündeki bandı kaydırmayı da başarmıştı. Duvardaki demir çubuklara bileklerindeki kelepçelerle asılanlar, fırtınaya tutulmuş korkuluklar gibi titriyorlardı. İniltileri ve zincirlerin şıkırtılarıydı nefes aldıklarının kanıtı.

Giysileri parçalanan kadın göğüslerini gizlemeye uğraşırken, "Kıpraşma orospu, memelerin yumuşayacak..." dedi Mengene.

"Adını sormadım!" dedi kadın.

Yere çakılırcasına durdu Civan. Kolundan tutan Mengene boşta bulunup yüzükoyun yere düştü. Kalktığında tekmeledi Civan'ı. Yaşadığı huzur, yediği tekmelere değerdi!

Kollarını gererek askıya astıklarında İsa'yı düşündü. Çivileri ne zaman çakacaklardı? Tanrısını bile katleden türden kötülükten başka ne beklenebilirdi?

Bedeninin ağırlığıyla kemikleri yerinden çıkıyordu. Gerilen kasıklarına art arda inen yumrukları beyninde hissetti.

Ağrılarla cebelleşerek, dakikalarca askıda bırakıldı. Destek ekibi; Elektrikçi ve İtfaiyeci gelince bileğindeki ipleri çözdüler. Külçe gibi yere yığıldı. Kolları bedenine ait değildi.

Pelteleşmiş bedenini sürükleyerek, *musalla taşına* yatırdılar. Elektrikçi intikam çığlıkları atıyordu. Cinsel organına, parmak ve meme uçlarına kablolar bağladı. Şalteri kaldırıldığında, vücudunun her zerresi titremeye başladı. Dişlerinin köküne dek yayılan titreşim, damağına yapışan metal tadı midesini ağzına getirdi. Öğürürken ciğerleri sökülse de, elektrik diğer yöntemlerden daha az yakıyordu canını. Avazı çıktığı kadar bağırdı...

Elektrikçi, "Allahsız, kitapsız, orospu çocuğu..." diye bağırırken, "Dinime söven Müslüman olsa" sözünü hatırladı! Takati olsa gülecekti.

Kollarını çözüp ayağa kaldırdılar. Tazyikli suyun delici etkisiyle gözlerini açtı. Elektrikçi gözündeki bandı çıkardı. Sırıtarak, *çarmıha* gerilmiş çıplak kadını seyrediyorlardı. Civan'ın aklına, yüreğine, ciğerlerine kan oturmuştu.

Yere çevirdiği başını saçlarından çekip kaldırdı. Bakamıyordu. "Konuş bakalım, bu karıyı tanıyor musun?"

"Tanımıyorum." Duymazdan geldi. Defalarca yeniden, yeniden sordular. Boğazı yırtılırcasına "Hayır" diye bağırdı.

"Yalancılığının cezasını ailendeki kadınlar çekecek. Ananı, bacını oraya asıp, bilumum yerlerine elektrik vereceğim. Sen seyrederken, topluca tadına da bakarız, değil mi Reis?"

"Ortada kalacak değiller ya, hepimiz el atarız."

Kadını askıdan indirdikleri sırada yere yığılan Civan'ın kuyruksokumuna sert bir tekme attı Elektrikçi. *Musalla taşına* tutunup ayağa kalktı.

Sendeleyerek ayakta durmaya gayret eden kadına ilk soruyu sordular. "Söyle bakalım kızıl doktor, bu teröristi de tedavi ettin mi?"

Kadın gözlerini kırpmadan bakıyordu. "Ben tanımıyorum demekten bıktım, siz sormaktan bıkmadınız.." Kısılmış sesinden tanıdı Nur'u. Çal'ın şifacısını kurtaracak güçten yoksun olmak utanç vericiydi!

"Sana fikrini sormadık kaltak! Çeneni kapat da cevap ver."

Şişmiş dudaklarına, kısılmış sesine aldırmadan sakince karşılık verdi. "Adının köpek olduğunu biliyordum da, göbek adının kaltak olduğundan habersizdim."

Sıkı bir tokat attı Aygır. "Uzatırsan göbek deliğin de nasibini alacak..."

"Gücün ancak oraya yeter.."

Nur'u, küfürler savurarak tekme, tokat dışarı çıkardılar.

Tutunduğu taştan kayıp, yere düşen Civan başını zemine çarptı. Öylesine yorgundu ki, kıpırdayamıyordu. Elektrikçi ayağıyla dürtünce, *bayılma oyununu* sürdürmeye karar verdi.

Ayakucuna oturan ikili sigara yaktılar. Askıcı, üç yaşındaki oğlunun fotoğrafını gösterdi. "Şu namussuzlar yüzünden gecemiz gündüzümüz kalmadı. Oğlumu çok özlüyorum..."

Elektrikçi de canını sıkan karısını nasıl dövdüğünü anlatıp. "Yine de seviyorum zilliyi" dedi.

"Dün bir bugün iki, ne çabuk öfkelendin?"

"Dövdüğüm zamanlardaki halini daha çok seviyorum. Hem karının sırtından sopayı, karnından sıpayı eksik etmeyeceksin. Paçayı kaptırırsak kurtaramayız..."

Küfür yoğunluklu konuşmaları sürerken onlara ömürleri boyunca katlanmak zorunda olanları düşündü. Aileleri, maaşlı zalimlerin kalıcı kurbanlarıydı.

Civan'ı koltukaltından tutup, sürükleyerek koridordaki demire kelepçelediler. Ağırlaşan başını duvara dayadı ve en son Kerbela'yı hatırladı.

On Yedi

Sevdanın derin olması insanlıktandır.
Çünkü, insanın aşkla şerbetleneni makbuldür.

Hücreye boş bir çuval gibi fırlattılar. Ölüden farksızdı. Gözünü açtığında, Sami parmaklarının ucuyla yoğurt yediriyordu. "Ölürsek işsiz kalacaklarından koruyor namussuzlar! Arada yoğurtlayıp, ilaçlıyorlar..."

"İşkencenin nimetleri de var desene!" Hırıltılıydı sesi.

Cenin misali kıvrıldı. Sami, fanilasının eteğinden yırttığı parçaya yoğurdun sıvısını döküp yaralarını sildi. Uzun süre aynı pozisyonunda yattı. Sinsi karanlıkta, uykuyla uyanıklık arasında geçen saatler tümüyle kayıptı.

Koridordaki ampul çukurdaki elektrik denemelerinin habercisiydi. Ürkütücü kıpraşmalar acı dolu avazları taşıyordu tabutluğa. İnsanlığını yitirenlerin korkunç suretleri doluştu kâbusuna. Titreyerek uyandı.

Kayıp saatlerin ardından Halil'in yokluğunu fark etti. Sami, cezaevine gönderildiğini söyledi. Sevinsin mi, üzülsün mü bilemedi! "Sürekli sayıkladın. Doktor istedim, göndermediler..."

"Gerek yok dostum. İyiyim" derken, teyzesinin, "Öz yalan söyleyemez oğul, yalancı olan dildir!" sözünü anımsadı.

Sırtını duvara yaslamasına yardım etti. "Şiddet dışımıza işler dostum. Beynimizde özgürce kanat çırpan umut ölmesin yeter!"

"Can çıkınca umut da ölür be Sami!"

"O zaman biz de ölümü özgürce kucaklarız."

Öksürürken boğazından kan geldi. Elinin tersiyle sildi. "Bencilce biliyorum ama sen de gidince halim ne olacak benim?"

Yanına çömeldi. "Zebaniler karar verecek hangimizin gideceğine. Hani, olur da ben gidersem tabutluğun yeni kıdemlisi sen olursun!"

Başını Sami'nin omuzuna dayadı. "Gitmeden, bir hikâye daha anlatsan!"

"İstediğin hikâye olsun, bende onlardan çok var. İyi yürekli eşkıyaların ulaşabildiği, kötülerin asla göremediği Awaz'ın dağları mesken edişinin hikâyesini anlatayım."

"Var olasın Sami!" dedi mırıldanarak.

On yedisinde zamane tanrıçalarına benzeyen bir kızın aşkına düşen Awaz, kızın başkasına sevdalandığını duyunca, yemeden, içmeden kesilmiş. Köye sığamaz olmuş. Divane misali kendini yollara vurmuş.

Kızıl Dağ'ın yamacına kadar yürümüş. Kara, buza aldırmadan, tırmanabildiği kadar yükseğe çıkmış. Kümelenen karlara uzandığında, ölüme yatmaktan gayrı dileği yokmuş. Güneşin ışığıyla kamaşan gözlerini araladığında, başucunda dikilen ak sakallı ihtiyarı görmüş. Elini yüzünde gözünde gezdirerek, "Öldüm mü?" demiş.

İhtiyar gülümsemiş. "Dünyadaki işlerin bitmedi evlat. Ölüm de sabır ister..."

Gel zaman, git zaman adamla kaynaşmışlar. Awaz İhtiyar'ın aşını pişirmiş. Adam da, ona bildiklerini öğretmiş.

Aylar boyunca, İhtiyar ona neden ölmek istediğini sormamış. Mevsim bahara dönerken, "Derdimi merak etmez misin?" diye sormuş Awaz.

İhtiyar şefkatle bakmış yüzüne. "Deşmek istemedim. Çektiğin azaba çare bulamasam da külfetini dökersen hafiflersin." Mangalın ateşini karıştırıp, cezveyi yerleştirmiş. "Sohbetin közüdür kahve!" Pişirdiği kahveyi, fincanlara taksim etmiş.

Awaz'ın an kadar kısa ama asırlara uzanan yangısına üzülmüş adam. "İnsanın aşkla şerbetleneni makbuldür. Lakin karasevdanın yangısı sönmez kavurur. Derdi veren, dayanma azmini de bağışlayacaktır. Şifa bulasın oğul!"

Ardından da, karasevdaya dair bildiklerini anlatmıştı. Eski zaman erenleri, aşka düşenin aklının köreldiğine inanırlarmış. Karasevdanın karasını silmenin şartının kavuşmak olduğunu bilseler de, dertlilere çare ararlarmış. Önce, onları tedavi edecek hekimlere, şifacılara gönderirlermiş. Yaradan'dan şefaat diler, kurban keser, fakir fukaraya sadaka dağıtırlarmış.

İhtiyar sözlerini; "Awaz oğlum, demem o ki; bu dert ömrün oldukça seninledir. Kaçışın yoktur. Eğer aklını, bedenini oyalayabilirsen biraz avunursun!" diye bitirmişti.

Awaz da derdini avutmak için İhtiyar'ın uğraşlarına talip olmuştu. Ölen hayvanların bedenini toprakla buluşturmuş. Kurumaya yüz tutan ağaçları, hastalanan hayvanları iyileştirmiş. Kışın dağda mahsur kalan hayvanları doyurmuştu.

Mezara koyduğu her bedenle karasevdasının da toprağa karışacağını sanmıştı. Lakin, derdi mezarların üzerinde kök salan yabani otlar gibi çoğaldıkça, çoğalmıştı.

İhtiyar son nefesini verirken, "Oğul, birlikte hayvan canların ruhlarını huzura kavuşturduk. Gün gelecek, insanların diğer canlardan daha çok öldüğünü göreceksin. Yaşayanlara sahip çık. Ölenleri kimsesiz bırakma..." diye vasiyet etmiş.

Kızıl Dağ'a savaşın ulaşması mümkün olmadığını için İhtiyarın sözlerine anlam verememiş. Ayrıca, aklı olanın ölmek için dağları seçeceğine de ihtimal vermiyormuş.

İhtiyardan sonra dağa, toprağa, canlara olan borcunu ödemeyi sürdürmüş. Yıllar sonra bir tümsekte kıpırtısız yatan üç beden görmüş. İçlerinden birinin nefesi sonlanmamış henüz. Ölenleri gömmüş, yaralıyı da sırtlayıp sığınağına götürmüş. Tedavisi işe yaramış. Kendine gelen delikanlı, arkadaşlarını sormuş. "Merak etme, sonsuz toprağa emanettirler" demiş.

Toparlanan delikanlıyla vedalaşırken kavlini yinelemiş. "Zorda olanları gönder! Canları korumak, ölenleri de lâyıkıyla uğurlamak ömrümün borcudur.."

Dinlediği her yeni detay Awaz'a duyduğu hayranlığı pekiştiriyordu. "Dünyada işinin bitmediği doğruymuş."

Sırtını duvara sürterek kaşıyordu Sami. "Onun gibilerin hayatından sıradan öykü çıkmaz. Tabii, anlatıcının hakkını da vermelisin!"

Ay yüzlü, yeşil gözlü pamuk kadar yumuşak babaannesini hatırladı. "Anlatıcılığın sanat olduğunu babaannemden öğrendim. Basit hikâyeleri yeniden yazarak taçlandırırdı. Esaslı hikâyeleri rezil rüsva edecek kadar anlatı yoksunlarını tanıyınca, babaannemin anlatıcı üstadı olduğunu anladım."

"Ben de, babaannen gibi üstadım yani!"

"Kusura bakma ama onun eşi menendi yoktur!"

Kaşınmaya ara verdi. "O zaman, hikâyeleri babaannenden dinlersin."

Ağzının yaraları gönlünce gülümsemesine engel oluyordu. "Mezarından çıkmadığı müddetçe, seninle yetineceğim..." Sami yalandan yüzünü buruşturunca, "Hemen alınma dostum. Sen de fena sayılmazsın, idare ederim. Şaka bir yana, Awaz'la kalmaya karar verseydin halim nice olurdu! Eksilir, yarım kalırdım."

Elini boşlukta döndürdü Sami. "Çevir kazı yanmasın! Gelecek ne gösterir bilinmez ama ileride Awaz'ın bıraktığı yerden görevi devralmak isterim."

"Eğer, gönlünü kaptıracağın kadını bulamazsan, Awaz'la sana yarenlik etmekten onur duyarım."

"Seninle gitmeye dünden razıyım. Sevdalanmaya gelince ismi, cismi belirsiz bir hayaletten bahsedersin. Umarım cismine kavuşur da, hayalin daniskası olarak kalmaz."

Sırtını sıvazladığı Sami, "Dinlenme vakti gelmiştir" dedi. Bitkin başını duvara yasladı. Kar taneleri uçuşuyordu karanlıkta. Yine kış, yine tipiydi mevsim.

On Sekiz

Hemdert ve birdeş olmak,
dostluğun közünü sıcak tutar.

Şubat tatilinde, onu güzel bir sürpriz bekliyordu; Ferhat Kızılca'ya dönmüştü. Onunla görüşebilmek için Mahmut'un sevkiyattan dönmesini beklemişti.

Konağa girdiğinde, karşılaşacağı görüntüden habersizdi. Ferhat'ın kapısının önünde, derin bir nefes almıştı. Loş odada tepkisizce oturuyordu. "Merhaba Ferhat, ben geldim!" demişti. Belli belirsiz "hoş geldin" sözünü duymuştu.

Hemen önüne çömelmişti Ferhat'ın. O ise yüzünü başka yöne çevirmişti. Ağzının kaydığını o zaman fark etmişti. Sağ kolu ve bacağı mütemadiyen titriyordu. Zorlukla toparlamıştı kelimelerini. "Ne yaptılar sana?"

Kucağındaki mendille ağzının kenarından süzülen tükürüğü silmişti. "Malumun ifşasıdır bedenim..."

İşkence sonucu beyin kanaması geçirmişti. Haftalarca komada kalmış ve "yarım insan" olarak taburcu edilmişti. Kaybettiği bir yoldaşının annesi ona kol kanat germişti. Ankara'da uzun süre kalmayı planlamıyordu. Toparlanınca Adana'ya gidecekti. Ancak babası bozmuştu tüm hesaplarını.

Eli kolu uzun Ağa, yıllar sonra oğlunun kaldığı adresi bulunca resmi ve gayri resmi adamlarla eve adeta baskın yapmıştı. Yanına sığındığı kadını tedirgin etmemek için karşı koymamıştı Ferhat. Aynı gün, apar topar Kızılca'ya getirilmişti.

Duraksayarak konuşması, kekelemesi kahretmişti Civan'ı.

Kasabadan tez vakitte uzaklaşmak istiyordu Ferhat. "Burası tüm kötü anıları, şiddeti çağrıştırıyor. Kurtulmama yardım eder misin?"

Üzüntüsünü gizlemek için gözlerini kaçırmıştı. "Başım gözüm üstüne Ferhat. Elimden geleni yaparım. Ankara'ya mı döneceksin?"

"Hayır. İstesem de oraya dönemem, ifşa oldu. Adana'daki bir yoldaşım epeydir yolumu gözlüyor. Babam birkaç gün olmayacak. Hazır o yokken, yarın gece kaçabilir miyiz?"

Çözüm arayışlarını istem dışı dile getirmişti. "Araç için ağabeyimden yardım istesek mi? Kale'ye gidersek gerisi kolay!"

Eğdiği başını hafifçe kaldırmıştı. "Mahmut'u zora düşürmek istemem. Geçenlerde niyetimi ona da söyledim, oralı olmadı. Bilakis kalmam için ikna etmeye girişti."

Mahmut'un duyarsızlığının yanı sıra Ferhat'ın durumundan da bahsetmemesine çok içerlemişti. "Hüseyin ağabey yardımcı olur mutlaka."

Gülümserken, ağladığı sanılabilirdi. "Sağ olasın Civan. Mahmut, seni de kendime benzettiğimi söylemişti. Kızılca kasabasına da kızıllar yaraşır, değil mi?"

Elini dizine koymuştu. "Kızıllığı renklerin ustasından öğrendim... Ne pahasına olursa olsun, seni yoldaşına teslim etmek boynumun borcudur Ferhat."

Sağlam kolunu dolamıştı Civan'ın boynuna. "Var olasın genç dostum".

Ardından, kaçış planını yaptılar. Konağın ön kapısından geçmeleri mümkün değildi. Kilerin arka sokağa açılan kapısını kullanacaklardı.

Konaktan ayrıldığında vakit kaybetmeden şoför Hüseyin'le görüşmüştü. Biraz tedirginlik sonrası adam onları Kale'ye götürmeye ikna olmuştu. Ertesi gün, gece yarısı okulun karşısında olacaktı.

Erken dönüşünü ailesine izah etmekte zorlanmamıştı. Annesi telaşla yeni ördüğü hırkayı bitirip, çantasına yerleştirmişti. Mahmut, harçlıkta bonkör davranınca, kaçışı tahmin ettiğini düşünmüştü.

Ertesi gün bitmek bilmemişti. Herkes uykuya daldığında, sessizce sıvışmıştı. Konağın arka çıkışındaki demir kapıyı konuştukları gibi birkaç kez tıklatmıştı. Kilidin açıldığını duyunca var gücüyle itmişti. Çıkardığı ses duyulur korkusuyla, sonuna kadar açamamıştı kapıyı. Geçebileceği kadar aralıktan dışarıya çekmişti Ferhat'ı.

Ferhat'ın topallaması nedeniyle zorlukla uzaklaşmışlardı konaktan. Onu kuytu bir yere oturtup, minibüse koşmuştu. Aracın farlarını yakmadan yanaşmıştı Hüseyin. Kale'ye varana dek, yakalanacakları korkusuyla boğuşmuştu.

Garın girişinde, "arabanın yolda kalmayacağından emin olsa" onları istedikleri yere götüreceğini söylemişti.

"Sen yapacağının alasını yaptın. Buradan sonrası kolaydır Hüseyin ağabey. Ömrün dert görmesin... Benzin paranı verirsem içim rahat edecek!"

Sinirlenmişti Hüseyin. "Sen bunu dememiş ol, ben de duymamış olayım!" Ferhat'a sarılırken gözleri dolmuştu adamın.

Sabah kalkacak olan Ankara otobüsü dışında araç yoktu garda. Otostop yapmak dışında seçenekleri kalmamıştı. Uzunca bekleyişin ardından karanlığa akan farların ışığını görmüştü. Araç yaklaşırken kollarını iki yana açıp caddenin ortasında durmuştu. Çarpacağı mesafede, kendisini kaldırıma atacaktı. Bir metre mesafede gürültüyle fren yapmıştı kamyon. Şoförün olduğu tarafa geçip, kapıyı açmak istemişti ama kapı kilitliydi.

Şoför araladığı camdan tüfeğini doğrultup, "Gecenin köründe arabanın önünü kesmek de nereden çıktı?" diye bağırmıştı.

Burnuna doğrultulan namludan uzaklaşıp, "Yanlış anladın. Amacım yol kesmek değil, yola koyulmaktır. Ağabeyimle birlikte dedemizin cenazesini kaldırmak için Adana'ya gitmemiz gerekiyor. Otobüs bulamadık. Son görevimizi yapalım istiyoruz."

Kısa tereddüttün ardından, şoför insafa gelmişti. "Yanlışınızı görürsem kurşunu yersiniz. Maraş'a gidiyorum, sonrasında başınızın çaresine bakarsınız. Ağabeyin nerede?"

Onun yürümekte zorlandığını duyan adam başını iki yana sallayıp, "Hadi atla da kardeşini de alıp yola devam edelim" demişti.

Yüksek basamağı çıkmakta zorlanıyordu Ferhat. Şoför malları indirmeye yarayan tahta kızak yardımıyla onu kamyonun kasasına yerleştirmeyi önermişti. Kasada yatak da vardı, rahat ederdi! Öneriyi reddetmek şansı yoktu Ferhat'ın. Daha çok şoförün kuvvetiyle onu kasaya çıkarmışlardı.

Benzinciye uğradıklarında, şoförden onları bırakacağı yeri öğrenip, İshak'a telefon etmişti. "Aynı saatlerde ulaşacak Maraş'a!" derken, bu defa sesi heyecandan titriyordu.

Kamyonların mola yerinde bitmişti yolculukları. Civan, şoföre yol ücretini vermek istediğinde bir kez daha geri çevrilmişti. "Sırtımda taşımadım ya, zaten gelecektim"

Yorgunluklarını atmak için girdikleri kahvehanede, yüksek perdeden konuşuyordu şoförler. Arka fonda, Orhan Gencebay'ın şarkısı duyuluyordu. "Batsın bu dünya, bitsin bu rüya. Ağlatıp da gülene yazıklar olsun..."

Gürültü konuşmalarına engel oluyordu. Oyalanmak için kamyonların camlarında, çamurluklarında, tamponlarındaki yazıları okumuştu. Her kamyonun, kendine özgü çiçek motifleri ve cümleleri vardı.

"Biz kimseyi yarı yolda bırakmadık. Onlar müsait bir yerde indiler... Gün ufukta, gözyaşı ayrılıkta güzeldir... Gittiğim yol, yol değil ama manzarasını seviyorum... Gazla uçabilirsin ama frenle konamazsın..."

İshak'ı fazla beklemediler. Arabanın arka koltuğuna geçti. En son İshak'ın Sağlık Ocağı'nda hekimlik yaptığını duydu. Yorgunluktan sızmıştı.

Ertesi gün, onlara çevreyi gezdirmişti İshak. Adana, kış ortasında bile günlük güneşlikti. Merkezdeki bir kebapçıda yemişlerdi, akşam yemeğini.

Eve dönüş yolunda, gördüğü manzara dehşet vericiydi! Kaldırımlarda yan yana dizilmiş şiltelerde, çoluk çocuk uyuyan mevsimlik işçilerin halleri perişandı.

İshak, gezici işçilerin, senenin yarısından fazlasında perperişan halde kaldırımlarda yattıklarını söylemişti. Toprak hazırlığı, fide dikiminin ardından pamuk ekimi ve hasat başlıyordu.

Karataş'a gittiklerinde, denize dalıp uzaklara açılmak istemişti Civan. Ama pantolonunun paçasını sıyırıp yürüyebildiği kadar yürümekle yetinmişti. Ferhat ise başını kumlara dayayıp bedenini denize uzatmıştı.

Kısıtlı zamana unutulması mümkünsüz anıları sığdırmıştı. İki dostun sımsıcak dostluğunun ömürlük olduğunu inanarak vedalaşmıştı.

"Kendine çok iyi bak genç dostum. Yaşamayı başarmak ölü bir kahraman olmaktan daha mühimdir. Sen olmasaydın fazla yaşamazdım. Cesaretin sayesinde kurtuldum konak görünümlü zindandan. Var ol Civan.."

Ferhat'ı kurtarmak, somut ve anlamlı bir başarıydı. Ustasını görme ihtimali az olsa da onu İshak gibi candan bir dostuna emanet etmek içini serinletiyordu. Yol boyunca, güzel düşüncelere tutunmuştu.

Döndüğünde, sırt çantasındaki zarfı bulmuştu. İçinde para ve Ferhat'ın notu vardı. "Parayı fark ettiğinde kızacağını tahmin ediyorum. Kişisel algılama lütfen. Yolunuzda yolluk olsun istedim. Yeniden *merhaba* diyeceğimiz günlerin umuduyla, sağlıcakla kal genç dostum."

On Dokuz

Onlar yoksul eti yerler
Ve içtikleri kandır.
Enver Gökçe

Ferhat'ın ardından gittiği Kızılca'yı son görüşü olduğunu bilmiyordu. Gerçekten habersiz ahali Ferhat'ın kayboluşuyla ilgili muhtelif rivayetler üretiyordu. Ağa ise olanca hıncını konak çalışanlarından çıkarıyordu...

Gelişmeleri, arada sırada Kale'de buluştuğu, *ayaklı gazetesi* Hüseyin'den öğreniyordu... Kahvehanede karşılaştıklarında son görüşmelerinin üzerinden aylar geçmişti. Sıkıntılıydı adam. "Karadeniz'de gemileriniz mi battı Hüseyin ağabey?"

Gözünü masaya dikmişti. "Gemi için önce deniz, sonra da para lazım evlat. Bizde hiçbiri yoktur..." Çayını bir

dikişte bitirmişti. "Baş musibetten kurtulduğumuza sevinemedik. Ortalık karışacak diye elimiz yüreğimizde kaldı."

Üzeyir'in vurulduğunu o gün öğrenmişti. Güya, Ağa av sırasında bir grup eşkıyanın saldırısına uğramıştı! Korumasız tuvalete bile gitmekten korkan Üzeyir'in tek başına avlanmayacağını herkes biliyordu. Ancak, yeni ağaların sözünün üstüne söz söylenemeyeceğini bilen ahali *kuyruklu yalana* da sadık kalarak, ölü Ağa'nın hükmünün sürdüğünü kanıtlamışlardı.

"Korku dağları aşmıştır Civan! Üzeyir, Kor aşireti tarafından öldürülmüştür ama hakikati dillendirecek babayiğit yoktur. Oğulları, cümle alemin bildiğini jandarmadan da gizleyip, onları suçsuz eşkıyaların peşine saldılar. Zalimin ölümü bile zulüm doğurdu."

Jandarmayı yanlış adrese yönelten yeni ağalar, Kor aşiretine saldırmışlardı. Ağır kayıplar veren aşiretin ne zaman karşılık vereceği belli değildi.

"Yüreğini serin tut Hüseyin ağabey. İki aşiret tepişip birbirlerini yesinler."

"Bizi de ezerlerse?"

Elini *boş ver* dercesine sallamıştı. "İtin iti ısırması fazla uzun sürmez. Yakında sulh ilan ederler."

Ferhat'ın, ilkel kör dövüşünden uzak kalmasına sevinmişti Civan.

Mezun olduğu yıl Kızılca'ya gitmeye niyetlendiğinde, hakkındaki söylentileri aktarmıştı Hüseyin; "Komünist olmuştur. Aranıyormuş..." Ortalık durulana kadar etrafta görülmemeye karar vermişti.

Mezuniyet sonrası Ruşen'in davetiyle, Sur'daki yoldaşlarıyla vedalaşıp, Kale'deki çalışmalara dahil olmuştu. Mücadelenin ciddi anlamda ivme kazandığı dönemdi.

Aralıksız süren çatışmalarda, kayıpların sayısı günden güne artıyordu. Eylemlerin yanı sıra mahalle ve sokakların güvenliğini sağlamak için nöbet tutuyorlardı. Çoğu gün uykusuz kapanıyordu.

Karmaşa tavan yaptığında öğrenmişlerdi arandıklarını. Liste, Ruşen ve Civan'la sınırlı değildi. Düşmanın öncelikli hedefinde üç arkadaşları daha vardı. Baskınlar artmıştı. Hiçbir yerde güvende olamayacakları için dağlarla yakınlaşmaya karar vermişlerdi.

Yirmi

Yaş almak, yılları saymak değildir.
Kamile ermeden ömür tüketenler,
aslında ölü doğmuşlardır.

Öyküsünün, *dağlarda* başlıklı sayfalarının hazin sonlanacağından habersizdi henüz. Her yeni yaprak, dağların eşsiz kucağına açılmanın coşkusunu kışkırtıyordu. Tanıdığı muazzam karakterler sayfalara yeni anlamlar kazandırmıştı. Biri kadın üç ihtiyar, kendi meşreplerince, yaş almanın yılları saymak olmadığını, kamile ermeden ömür tüketenlerin, ölü doğduklarını ispatlamışlardı.

Vahşi sarsıntıya dört ay kala, içlerinden ikisinin doğup büyüdükleri Tahtalı Kasabası'nın bir köyüne çevirmişlerdi rotalarını. Yüce dağların kuytusundaki köy, *kuş uçmaz, kervan geçmez* görünümündeydi. Eylül ortalarına dek, durgun geçmişti zaman. Güvenilir insanlarla dertte, tasa-

da, işte, aşta, sevinçte birdeş olmuşlardı. Diğerleri varlıklarından habersizdi. Köy uykudayken dışarıya çıkıyorlar, gün ışırken uykuya yatıyorlardı.

Darbenin ilk habercileri, demir kuşların uğultusu olmuştu. Ertesi gün, kasabanın devrimcileri *Kara Eylül*ün başladığının haberini iletmişlerdi köye. İki yoldaşları kendi köylerinde güvende olabilirlerdi. Ama üçünün varlığı onları da tehlikeye atabilirdi.

Yeni istikamet görünmüştü. Ruşen, Civan ve Bedirhan, bir çobanın kılavuzluğunda, mevsim nedeniyle boşaltılan yaylaya gitmişlerdi. Soğuktan korunmak için verilen kıl battaniyeler ile yün döşeği, kalacakları derme çatma kulübeye yerleştirmişlerdi. Kulübe, gecenin soğuğunu emiyordu. Yine de, başlarını sokacakları bir dam ve ısınmalarını sağlayacak teneke sobaları vardı.

Yaylayla yağmur bütünleşikti. Çoğu zaman, sağanak yağışta göz gözü görmüyordu. Sepken yerini yumuşak yağmura bırakınca odun toplamaya çıkmışlardı. Çamurlara bata çıka topladıkları ıslak odunları tutuşturmakta hayli zorlanmışlardı.

Uzaktan geçen helikopterlerin sesi tedirgin ediyordu. Karadan olmazsa, havadan kuşatılma endişesiyle sobayı gece yarısından sonra yakıyorlardı.

Yağmursuz bir sabahta, mantar ve benzeri bitkiler toplamak için çıkmaya hazırlanırken kapı çalmıştı. Arkadaşlarının *sus* işaretlerine rağmen, Bedirhan "Kim o?" diye seslenmişti. Karşı tarafın sesini duyana dek korkunç senaryolar geçmişti akıllarından.

"Aşağı köyün imamı" demişti kapıdaki.

"Şaka yapıyor herhalde!" diye fısıldamıştı Ruşen.

Bedirhan kendinden emindi. "İhtiyarları ne zamandır askere alıyorlar. Uzatmayın" demiş ve kapıyı açmıştı.

Karşısında, cübbeli, takkeli, sakal ve bıyığı bembeyaz, nur yüzlü ihtiyarı gören Bedirhan sesli şekilde besmele

çekmişti. Adamın gözlerine bakamıyordu. Onun halleri Ruşen'le Civan'ın gülmesine neden olmuştu.

Adam tahta sedire oturup, sakallarını sıvazlamıştı. Yasin, imamlıktan geçen yıl emekli olmuştu. Adamın adını sanını öğrenmesine rağmen Bedirhan'ın dudak kıpırtıları dinmemişti. Yasin'i dinledikçe yüzüne renk gelen Bedirhan, "İmam efendi, çay ister misin?" diye sormuştu.

Zaten, çay dışında ikram edecek hiçbir şeyleri yoktu. "Çayı bende içeriz. Hadi toparlanın da gidelim!" demişti adam. Kararsız kalmışlardı. Ne diyeceklerini bilemez halde birbirlerine bakan Ruşen ve Civan'ın cevabını beklememişti Bedirhan. "Kul sıkışmayınca Hızır yetişmezmiş! Allah bin kere razı olsun İmam efendi."

Yasin, şefkatle bakmıştı ikisine. "Yürüdüğünüz yolların yabancısı değilim. Benden size zarar gelmez. Koca vadide bir başımayım. Gelirseniz ses olursunuz. Sonrası Allah kerim."

Yasin'in lafı bitmeden, Bedirhan yatağı, battaniyeleri dürüp sırtına yüklemişti. "Hadi daha ne bekliyorsunuz..."

Değneğine rağmen tazı gibi yürüyordu Yasin. Onun, birkaç adım gerisindeydi Bedirhan'la Ruşen. Civan ise etrafa göz atarak temkinli ilerliyordu.

Eve varmaları yarım saati bulmuştu. Sırtını ağaçlara dayayan ahşap yapının sol cephesi dereye bakıyordu. Üç dağın arasındaki vadiye inen sis, düşsel bir tablo çiziyordu.

İçerisi sımsıcaktı. Yasin, hasretini çektiği akrabalarına kavuşmuş gibi sevinçle "hoş gelmişsiniz!" demişti. Sobanın üstünde fıkırdayan sıcak suyla çay demlemeye kalktığında, Bedirhan "Sen otur İmam Efendi. Biz ne güne duruyoruz!" demişti. Civan menemen yapmış, Ruşen de sofrayı kurmuştu.

Azla yetinerek geçirdikleri günlerin etkisiyle, kıtlıktan çıkmışçasına yiyeceklere saldırmışlardı.

"Kusura bakmayın, fazla bir hazırlığım yoktu. Nasipten ötesi yalandır."

Bedirhan atılmıştı hemen. "Misafir umduğunu değil bulduğunu yer! Allah razı olsun."

Üç kaçağın kaldığı viraneyi yürüyüşe çıktığında görmüştü Yasin. Önünden geçerken içerideki kıpırtıyı görüp, kapıyı çalmıştı.

Arada, *suya sabuna dokunmadan* konuşmuşlar ya da Bedirhan'ın dini sohbetlerini dinlemişlerdi.

Yasin yatacakları odayı gösterince, kendi odasını verdiğini zannedip itiraz etmişlerdi. Oturma odasında bir köşeye kıvrılıp yatabilirlerdi.

Muzipçe gülümsemişti adam. "Yağma yok. Burası benim yerim. Kimseye kaptırmam..."

Bedirhan "İkinizin arasında uyku tutmaz" diyerek, divana geçmişti. Nemli yatak ve yorganı ısıtmak için ayaklarını birbirine sürtmüştü Civan. Camekâna vuran ağaçların gölgelerini seyrederek, derenin dingin sesini dinleyerek uykuya dalmıştı. Rüyasına girmişti annesi.

Annesinin, gümüş rengi uğurböceklerine dönüşen sözlerini yakalama telaşıyla zıplıyordu. Yüzünü seçemediği bir kadın da onunla birlikte zıplayarak kelimeleri toplamasına yardım ediyordu. Gümüş rengi kelimeler ak örtünün üzerine dökülürken, annesi Civan'ı alnından öpüp, "ak örtüdeki kutsal kelimeler yol göstersin sana. Hızırlar yoldaşın olsun..." diyordu.

Uçuşan sözcükleri kurcalarken uyandı. Diğerleri derin uykudaydılar. Yavaşça, pencerenin önündeki ahşap sandalyeye oturmuştu. Gece başka iklimlere çekilirken, vadiyi kaplayan sis süzülerek günü müjdeliyordu.

Sislerin arasından süzülen üç boyutlu, şeffaf görüntünün içtenlikle gülümsediğini sandı. Esen rüzgâr, görüntüyü bulutların arasına hapsetti. Düşsel kelimeler de sisle birlikte dağıldılar.

Doğa kehribar renginin baskın olduğu hazan rengini kuşanmıştı. Unutulmuş bir zaman dilimindeydi sanki. Gün kesin bir emirle, "her şey, sil baştan yeniden yazılacak" diyordu.

Salona geçtiğinde Yunus namaz kılıyordu. Annesinin namaza durduğu anlar canlanmıştı gözünde. Seccadeyi sererken yüzü aydınlanırdı. Tespihi mırıldanarak çektikten sonra seccadenin ucunu kıvırıp dizlerini tutarak ayağa kalkardı. Namazı bitirip selamını verir ve işe koyulurdu. Bazen de, kaybettiği bebelerini gördüğü rüyaları anlatırdı Civan'a. Her seferinde, "Allah hiçbir anayı evladıyla sınamasın. Yavrusundan sona bırakmasın oğul!" diyerek, hazırda bekleyen gözyaşlarını bırakırdı.

Yunus'un arkasından dolaşıp güğümdeki suyla demlemişti çayı. Yunus selamını verip, "Erkencisin oğul! İyi uyudun mu?" demişti.

Uzun zamandır ilk kez, derin bir uyku çektiğini söylemişti. "Keyfiniz hoşsa ben de hoş olmuşum!"

Dünya nimetleriyle arası açıktı Yunus'un. Söze besmele ile başlıyor ve duayla bitiriyordu. Onu seyrederken münzeviliğin huzuru beslediğini düşünmüştü.

Yemek sonrası, iş taksimi yapmışlardı. Adamın, iki ineği, beş koyunu ve on beş tavuğu vardı. Yıllardır süt sağmayı özleyen Civan bu işi tek başına üstlenmişti. Sağdığı ineğe "Düriye" adını takmışlardı. Sütün kokusu, ineğin kıpırdanışları ve uçsuz bucaksız doğa, "yaşamak güzel şey be kardeşim" dizelerini yineliyordu.

Bir yaşlı ve üç delikanlı dışında in cin top oynuyordu! Vadiden süzülen huzur, geçici de olsa, tasalarını tedavülden kaldırmıştı.

Günün tanecikleriyle çiselenen yapraklar titreşirken, ağaçlar sabah mahmurluğunu üzerlerinden atamıyordu. Her sabah, dağları çevreleyen sis inci bilezikler misali

halkalanarak iniyordu vadiye. Beyaz bulutlar açıldığında gökyüzü grinin tonlarına boyanıyordu.

Bir gece İmam'ın öyküsünü dinlemişlerdi. Tesbih çekerek, "Günahın kirine bulananları temizleyecek su yoktur! Siz siz olun, kötülük ve iyilikle sınandığımız geçici dünyada doğruları kılavuz eyleyip, bu çetin imtihandan alnınızın akıyla çıkın" diye başlamıştı söze.

Tahtalı Kasabasında doğmuştu Yunus. İnancını ölene kadar muhafaza eden babası, hak yemeyen, gücü yettiğince fakir fukaraya yardım eden iyi bir adammış.

"Başınızı şişirmeyeyim..."

Bedirhan atılmıştı. "Estağfurullah. Zevkle dinliyoruz."

"Babam başka okullarda okumamı istemişti. İlahiyat eğitimi almakta ısrarcı oldum. Nur içinde yatsın, ses çıkarmadı. Aklımızın ermediği, başa çıkamadığımız hadiseleri değiştiremesek de, duru bir akılla kendi hakikatimizin izini süreriz."

Tanelerini seyrederek çekiyordu tespihi. "Şeref'in safında olduğunuz aşikârdır. Bundan böyle gizlimiz saklımız olmaz. Lakin lâf uzayacak. Çünkü başını bilmeden sonunu anlayamazsınız..." Ardından, hikâyesini özel kılan detaylara geçmişti.

Babası son nefesini verirken, Yunus'un doğru bildiklerini yalanlamıştı. Tahtalı'nın varlıklı tüccarlarından birinin oğluymuş babası. Kasabanın ve köylerin her türlü ihtiyacını karşılayan dört tane dükkânları varmış. Günlerden bir gün, manifaturacı dükkânına, ailesiyle birlikte sadece gözleri görünen bir kız gelmiş. Dal gibi incecik kızın babası *Dilnaz* diye seslenince içeriye giren kızın yemyeşil gözlerine âşık olmuş.

Görücüye gidildiği gün söz kesilmiş. Birkaç gün sonra, Dilnaz iki gözü iki çeşme dükkâna gidip, tecavüze uğradığı için evlenmelerinin imkânsız olduğunu söylemiş. Adamın ilk şoku atlatması uzun sürmüş. O namussuzun cezasını

vermek istediğini söylemiş. Onun elini kana bulamasını istememiş Dilnaz. "Çamurla dövüşülmez, üzerine sıçrar kirlenirsin!"

Gözyaşlarını silmek için yüzünü açmış Dilnaz. O saniye, adam onsuz bir hayata katlanamayacağını anlamış. "Günahı, vebali o şerefsizin boynunadır."

Evlenmelerinden altı ay sonra Yunus doğunca dedikodular ayyuka çıkmış. Ailesi de boşanmasını isteyince adam kasabayı terk etmek zorunda kalmış. Geçinmek için her işi yapmış. Düzlüğe çıktıklarında ise Dilnaz tutulduğu hastalıktan kurtulamamıştı. Babasının son sözleri, ona duyduğu sevgiyi çoğaltmıştı.

Geçmişini bizzat tanımak için tayinini Tahtalı Kasabası'nın camisine istemişti Yunus. Cuma vaazında cemaate kim olduğunu, yapılan hataların neye mal olduğunu anlatmış. Amacı hesap sormak değilmiş. Kasabalının geçmişteki hatalardan ders çıkarmasını istemiş. Ancak, akrabaları da dahil bütün cemaat *tövbeler* çekerek camiyi terk etmişler. Selamı, sabahı kesmişler. *Piçin* kıldırdığı namazın kabul edilmeyeceği dedikodusu camiyi mahzunlaştırmış.

Günler sonra, namaza gelenleri görünce, hatalarını anladıklarını sanmış. Namaz sonrası, Şeref Öğretmen söz almış. "Ben senin yerinde, sen de benim yerimde olabilirdin İmam Efendi. Hakkında konuşulanlara tepkimizi belli etmek için mekânına geldik. Cahillerin canını sıkmasına izin verme. Burada olduğumuz sürece yanındayız" demişti.

Çok geçmeden de "komünistleri bile dine getiren" Yunus, piçlikten kurtulup, "muhterem hocalığa" terfi etmişti.

12 Mart'a kadar Şeref'le yedikleri içtikleri ayrı gitmiyordu. Bir süre sonra Şeref'in arandığını duyunca, onu camide saklamıştı. Aylar sonra ihbar üzerine cami basılmış ve Şeref'le birlikte Yunus'u da gözaltına almışlardı.

Şeref, İmam'la cami dışında hiçbir ilişkisi olmadığını, camiye namaz kılmak için geldiğini söylese de ona inanmamışlardı.

Polis, "Allahsızın camiyle, hocayla ne işin olur?" dediğinde, öfkesine *sahip çıkamamıştı* Yunus.

"Allah'ın katında Şeref itibarlı bir insandır. Asıl dinsiz, imansız sizsiniz!" Onu döverken, *solcunun şahidi komünist hoca* diye alay etmişlerdi.

Karşısına çıktığı savcı, Yunus'un sözünü kesmeden dinlemiş ve onun derhal serbest bırakılmasını emretmişti!

"Savcıdan, Şeref'e de yardımcı olmasını istedim. Unuttu zahir! Şeref dört yıldan fazla yattı mahpusta."

Arkadaşını cezaevinde de yalnız bırakmamıştı Yunus. Çıktığında haftalarca hocanın yanında kalmıştı. Mesafeler dostluklarına halel getirmemişti. Fırsat buldukça birbirlerini ziyaret ediyorlar ve muhabbetleri kaldıkları yerden devam ediyordu.

Böylece, Yunus'a duydukları güven perçinlenmişti.

Yirmi Bir

Bir deniz fenerinin tepesine kurulup,
zamanın işlemediği ışıltılı kentin
gizemli sularına dalmıştı.
Ayın şavkı vuruyordu esrarengiz denize.

Sami, "Uyandın mı Civan? Çayı demledim" dedi. Hayali bardakları tutup, güzel anıları buyur ettiler bir süre.

Ardından, gürültülü bir fırt çekti Sami. "Çıktığımda, damda yatacağım. Yıldızların cümbüşünü seyredeceğim. *Dağlarına bahar gelmiş memleketimin*, diye avazım çıktığı kadar bağıracağım."

"Ben de!" diyen Civan, gökyüzüne birkaç adımlık mesafedeki dorukları, sisli vadiyi, dinmeyen yağmurları, kar fırtınalarını anımsadı.

Yamaçları boydan boya saran gelincikleri, ateşböceklerini, kışa kafa tutan kardelenleri, paslı tenekelerde yakı-

lan ateşleri, günler geceler boyunca süren muhabbetleri, sağanak yağmurun altında sırılsıklam ıslanışlarını, tazı gibi kaçışlarını, yuvarlanışlarını, günü sağ kurtarmanın yarattığı coşkuyu özlemişti...

Mazgal açılıp, ekşimiş yoğurdu fırlattılar. Ağızlarını buruşturarak, *tatlı niyetine* yediler yoğurdu.

Gülerek devam etti Civan. "Sıra bize geldiğinde, ekşi yoğurt karşılığında ne vereceğiz?"

Coşku dolu kahkaha attı Sami. "Nefret ettikleri dillerde ezgiler dinletip, bol isotlu yoğurtla besleriz!" Komik fikirler havada uçuşuyordu.

Civan, en kötüsünü düşünüp, küçücük gelişmelere sevinmekten yanaydı. Sami ise, vasıfsız hayalleri kolayca öğütülebilir buluyordu. Durağanlık geçiciydi. Zapturaptla devrimci dinamiği sürekli kontrol etmeleri mümkün değildi.

Hayali sigarasının dumanını üfledi. "Biz burada hayallerle idare ederken, bir yerlerde hakikatin hakikatli savunucuları dünyaya geliyor. Bebek gülüşleri, milyonlarca isyana dönüşecektir. Bu ihtimali, hafife almak haksızlıktır. Zaten o günleri görmeden ölmeye niyetim yok!"

Civan mırıldanırcasına, "Umarım haklı çıkarsın!" dedi.

Çıkıştı Sami. "Şüphen mi var? Yaşadığımız sürece her şey mümkün."

"Yaşayacağımıza söz verelim o halde!"

"Sözüm sözdür Civan. Güzel günlerde karşılıklı çay içip, şiirler okuyacağız..."

Hayali bardaklarını tokuşturdukları sırada sürgü açıldı. İkisinden birinin, umutla geçici veya kalıcı vedalaşmasının vakti gelmişti.

Aygır, "Hazırlan, gidiyorsun!" diye bağırdı.

Civan, arkadaşının işkenceyle imtihanının bittiğine sevindi. "Geçmiş, bitmiş olsun Sami. Sözünü unutma..." Sarılmaya yeltendiklerinde, "O değil sen gidiyorsun!" dedi Aygır.

Sevinci, kopkoyu hüznün gölgesine çekildi. Kucaklaştılar. Çal'ın dışına çıkana dek, "Ya Sami sözünü tutamazsa..." cümlesi yankılandı zihninde.

Çal'dan farksız olan *Beş Numaralı* ağzına kadar dolu olduğu için darbeyle birlikte cezaevine dönüştürülen tarihi Kale'ye götürülüyordu.

Beş Numaralı Cezaevi'nde seri katilleri gölgede bırakan ölüm oyunları icat edilmişti. Gözleri sıkıca bağlanan insanların üzerine dişleri çekilmiş köpekler saldırıyordu. Tecrit için kullanılan kafeslere, ancak cenin pozisyonunda sığabiliyorlardı. Ölümlerin ardı arkası kesilmiyor, sağ kalanların da kırılmadık uzuvları, zarar görmeyen organları kalmıyordu. Kısaca, Beş Numara, zulümlerinin çeşitliliğiyle rekorlar kitabının birinci sırasına adaydı.

Etrafı yüksek duvarlarla çevrelenmiş cezaevi dört kattan oluşuyordu. Girişte, mahkûmlar çırılçıplak soyularak, özel yapım sopalarla dövülüyorlardı. Ardından *banyo* dedikleri lağıma sokuluyorlardı. Dayak ve *banyo* sonrası, daracık hücrelere tıkıştırılıyorlardı. Ayakta durarak, sırt sırta sığabildikleri hücrede, tahriş olan tenleri birbirleriyle temas ediyor ve dayanılmaz boyutta sızlıyordu yaraları. Koğuşlara dağıtılmak yerine, aylarca hücrelerde bırakılanların sayısı az değildi.

Araç Kale'nin kapısından girdiğinde, Halil'in kapatıldığı tarihi şifahaneyi işkencehaneye dönüştürenlerin, kadim Kale'yi de zapt ettiklerini düşündü. Geçmiş günahlarından arınmaya çabalayan Kale'nin tarihi tekerrür ediyordu.

Darbe öncesinde Kent, gündüzleri sakin, akşamları hareketli, gece yarısından sonra esrarlı gezegenlere benzerdi. Kente ismini veren alımlı Kale, kraliçe edasıyla, tepeye bağdaş kurmuştu. Geceleri, milyonlarca yıldız başucuna hücum ederdi.

Kent, yamacındaki daracık sokakları, tarihi yapıları, envai çeşit dükkânları, zanaatkârlığı ustalıkla perçinleyen esnafları, ünlü portrelerden süzülüp gelen iri gözlü kadınları, farklı kimlikleri ve daha nice çeşitliliği bünyesinde harmanlıyordu.

Gece, şaraphanede demlenirken, gökyüzüne yakın bir beşikte sallandığı duygusuna kapılırdı. Gizemli denizin ortasındaki deniz fenerinin tepesinde, alacakaranlığın esrarıyla büyülenirdi. Ayın şavkı, boydan boya uzanan karanlık denizi okşarken, zamansızlıkta kaybolurdu.

Asırlar boyu hükümdarlara ev sahipliği yapan Kale, yalnız zamanlarında masum, zararsız ve sevimliydi. Kimsesizliği sonlanınca, karanlık yüzü açığa çıkmıştı. Kapısından girenlere zapt etmenin kibriyle, küçümseyerek bakıyordu.

Mağrur yapının içinde yer alan bölümler tahrip edilmiş, betonlaştırılarak koğuşlara dönüştürülmüştü. Pencerelerin yarısı tuğlayla örülüp, daracık açıklıklara demir çubuklar monte edilmişti. Yeraltındaki su sarnıcı, tecrit yeri olarak kullanılıyordu. Nemli, küflü, kötü kokulu yere kapatılanlar ölmeseler de, hastalıkla uğraşıyorlardı.

Cezaevi komutanı, *Beş Numaralıyla* yarış halindeydi. Yüksek mevkilerden aldığı takdirle muktedirlikte sınır tanımıyordu. Adeta Kale'nin taşlarına zincirlenmişti. Zorunlu haller dışında çıkmıyor, şiddet estiriyordu.

Kangal köpeğini yanından ayırmadığı için ona *Köpekli Zalim* lakabı takmışlardı.

Kangal'ı tecrittekilere saldırtmak istediğinde, köpek sırtüstü yatıp, onu sevmeleri için şaklabanlık yapıyordu. İşe yaramayacağını anlayınca bu yöntemden vazgeçmişti.

Doğulu ve güneydoğulu askerlerin durumları da vahimdi. Gece nöbetleri ve ceza sıralamasının vazgeçilmez müdavimleriydiler. Terhis olanlar, ağır travmaları da beraberlerinde götürüyorlardı.

Cezaevi doktoru, komutanın emrine amadeydi! Hipokrat'ın kemiklerini sızlatan doktor, icazet almadan ağır hastaları dahi hastaneye sevk edemediğinden çoğunda kalıcı hasarlar oluşmuştu.

Komutanın hükmü, bir çavuşun ölmesiyle, kökünden sarsılmıştı. Ölen çavuş, *aşağılananlar sınıfına* mensup değildi. Kaza kurşunuyla da ölmemişti. Gece nöbetinde yılan sokmuştu. Revirde gereken müdahale yapılmayınca zehirlenmişti.

Şikâyetler ayyuka çıkınca, mahkûmlar da isyan başlatmışlardı. Çok geçmeden komutan ve doktor görevden alınmıştı. Onlar ayrılırken, teneke çalıp, sloganlar atmışlardı. Kale'den koparıldıktan birkaç ay sonra, Komutan araba kazasında ölmüştü.

Araçtan inerken, komutanın öldüğünden habersizdi. Etrafı demir parmaklıklarla çevrelenmiş odacıkların bulunduğu avluyu geçip idari binaya girdiler. Hitler bıyıklı savcıyla görüştü ilkin. Yüzüne bakmaya tenezzül etmeyen savcı, "tutukluluğuna" karar verdi. Umursamadı, ne de olsa, ihtisasını kör mağaralarda yapmıştı. Ayrıca, her giriş öyle ya da böyle bir çıkış barındırıyordu.

Kale'nin üniformalı bekçileri ile Çal'dakilerin kelime hazneleri aynıydı. Onu bir odaya sokup, çırılçıplak soydular. Mahrem yerlerine dek incelediler. Kafasına gazyağı

döküp kaynar suyla yıkanmasını istediler. Dayanılmaz kokudan arınamadan çıkardılar banyodan.

Beton koridorun başlangıcındaki, daracık koğuşta kalacaktı. Duvarın tepesindeki daracık hava deliği, demir çubuklarla kapatılmıştı. Ranzayla duvar arasından ancak tek ayakla sekerek geçilebilirdi. Kir tutmuş şiltelerden kırpık kumaş parçaları sarkıyordu. Sırtüstü uzandığında, yatak sırtına battı. Azından betondan iyiydi ve ayaklarını rahatça uzatabiliyordu!

Gözünü tavana dikti. Hava deliğinden sızan gün ışığı gölgelerle dans ediyordu. Sami'nin "Hayal" oyununu kurguladı, gözalıcı bir sarayın, kerevetine kurulduğunu farz etti.

Yirmi İki

Kuşlar kanatlarının renkleriyle konuşurlar;
mavi barışı, yeşil baharı, kırmızı devrimi,
mor özgürlüğü, turuncu sevdayı, sarı ihaneti,
pembe çocukluğu, beyaz ölümü,
kanadı buz tutan kuşlar ise tutsaklığı simgeler.

Üniversite yıllarında, Ruşen'le nadiren bir araya geliyorlardı. Buluştuklarında saniyeler önce ayrılmışlar gibi kaldıkları yerden sürüyordu muhabbet.

Ruşen, babasının diğer duyularının görenlerin ulaşamayacağı derinlikte olduğuna inanıyordu. Onun yaklaşımı, kör balıkların da, görme dışındaki duyularının daha derinlikli ve gelişkin olabileceğini düşündürmüştü Civan'a.

Ruşen hüznü hazanla değil kışla özdeşleştirmişti. Hüznün tonlarını karın halleriyle betimliyordu. Ak köpüklere sızıp dağılan kan damlaları, kar tutmuş mezarlıklarda

açan dikbaşlı çiçekleri, yalınayak çocukların gözlerine yansıyan kar kristallerini çiziyordu.

Onun, kar saplantısından kurtulup, farklı mevsimler çizmesini istediğinde, bıyık altından gülümseyen Ruşen'in kar beyazı dişleri ışıklar saçmıştı. "Kuşların muhabbetlerine kulak verirsen, coşkun resimleri bahara sakladığımı duyarsın!"

Resimlerinin vazgeçilmez figürleriydi kuşlar; irili, ufaklı hatta dikkatli bakılmazsa göz ardı edilebilecek kadar miniklerdi. Kuşlar kanatlarının renkleriyle konuşurlardı; mavi barışı, yeşil baharı, kırmızı devrimi, mor özgürlüğü, turuncu sevdayı, sarı ihaneti, pembe çocukluğu, beyaz ölümü, kanadı buz tutan kuşlar ise tutsaklığı simgelerdi.

Muşambaya sarılsalar da, toprak altındaki resimlerin zarar görebileceği endişesi yinelendi.

Yayla sonrası açıldıkları dağda korunaklı bir mağaraya sığınmışlardı. Havadan kuşatılmalarının üzerinden kaç kayıp zaman geçtiğini bilmiyordu. Helikopterlerin sesini duyduklarında telaşla savrulmuşlardı. Doruklara düşen bombanın etkisiyle dağ alev almıştı. Havayı saran kapkara duman göğü karartmıştı. Ufuk bile yanıyordu! İki arada bir derede, resimlerini koynuna yerleştirmişti Ruşen.

Onu bağrına basan sessiz dostlarının alevini yüreğinde hisseden Civan ise, donakalmıştı. Ruşen, kolundan tutup çekmese, ağaçlarla birlikte yanabilirdi. Yamaçtan aşağı yuvarlanırken ağaçların, kuşların keskin ağıtları yükseliyordu...

Omuz omuza kaç tepeyi, yamacı, yolu aştıkları müphemdi! Derenin başında kana kana su içerken başlamıştı döngü. Sere serpe uzanmışlardı toprağa. Önceki günden kalan güneşin kızıllığı altında uyumuşlardı.

Silah sesleri bölmüştü kuş uykularını. Yangından kaçıp, mermilere tutulmuşlardı. Uyku sersemliklerinden sıyrılıp, ağaçlara doğru koşmuşlardı. Yanağını sıyırmıştı

bir mermi. Sol yanağı alev almıştı sanki! Toprağa yüzüstü kapaklanmıştı. Toprağa damlayan kanı izlerken, "Iskaladınız" diye bağırmıştı.

Galibiyet sevinci uzun sürmemişti. "Anam" diyen Bedirhan vurulmuştu. Avazı duyan Ruşen, vurulmak pahasına geri dönüp yanlarına koşmuştu.

Bedirhan'ın boynuna isabet etmişti kör olasıca kurşun. Gömleğini yırtarcasına çıkarıp, kanın üzerine bastırmıştı Civan. Dudakları kımıldamıştı son kez, *Kelime-i Şahadet* getirmişti.

"Uyuma sakın!" diye bağırmışlardı. Dinlememişti. Sessiz ve bir o kadar can yakan sahnenin tutsağıydılar! O kurşun umutlarını da parçalamıştı. Yaşamak önemsizleşmişti. Vicdanları ağırlaştıkça ağırlaşmıştı!

Bedirhan'ın saçlarını okşayıp alnını öpmüşlerdi. Dünya dönmekten vazgeçmişti. Mermilerin hangi ara yorulduğundan bihaber, yoldaşlarını sırtlayıp derenin kenarına taşımışlardı.

Toprağa bulanmış yüzünü, bedeninin her zerresini saatlerce yuğup yıkamışlardı. Uykuya dalmış çocukça masumiyetiyle gülümsüyordu Bedirhan. Gözyaşları, cansız tenine ve suya damlamıştı.

Derince bir çukur kazmışlardı ağaçların kuytusuna. Çukurun dibinde yapraklardan bir yatak yapmışlardı. Yoldaşlarını yerleştirdikten sonra mezarının üstüne yeşillikler serpmişlerdi. Başucundaki asırlık çınar ağacının gövdesine, çakıyla yoldaşının adını kazımıştı Civan. Adının üzerine bir çift kanat çizmişti Ruşen. Geceyi mezarın kıyısında geçirmişlerdi.

Parçalanmışlıkları omuzlarına çökmüştü. Kaybolmuş yolların izlerini sürerek sessiz sedasız yol almışlardı. Günler sonra kimsesizlikten mustarip bir mezraya düşmüştü yolları. Yıkıntıların arasında, yaylada kaldıkları ilk barınaklarına benzeyen, kimi kimsesi olmayan tahta kulübeye

girmişlerdi. Bedirhan'la yatıp, ona uyanmışlardı. Hakikati yokluğa uzanan ömür, ıskalamayan darbelerinden birini daha reva görmüştü, onlara!

Lakin yıkılmaya vakit yoktu. Yaz sonunda omuzlarına ihtiyaç duyanlarla ıssız bir köyde buluşacaklardı. Tuzaklara düşmemek adına insan canlısının değmediği çetin yolları aşmışlardı. Çalılara, dikenlere bata çıka yürürken keçiyolları asfalt gibi gelmişti.

Yirmi Üç

Ömür çeşmeye benzer.
Kiminin suyu boşa akar ziyan olur.
Kiminin suyu, başka hayatlara derman olur.

Sonu görünmeyen yol uzadıkça uzuyordu. Geceleri su kenarlarında mola verip gün ağarmadan yola revan oluyorlardı.

Sayamadıkları kadar günün ardından buluşma yerlerine bir dağlık mesafe kalmıştı. Jandarma, Başûr[1] dağı ve çevresini hallaç pamuğu gibi savurup geri çekildiği için bölge güvenliydi. Adım atmaya takatleri kalmadığından geceyi köyde geçireceklerdi.

Uykuya dalan köyde, dantel perdeye gaz lambasının cılız gölgesinin vurduğu ev, uyanıktı sadece. Zifiri karan-

1. Güney.

lıkta, yırtıcı sesiyle sessizliği delen beyaz bir kedi geçmişti önlerinden. İrkilmişlerdi.

Penceresinden ışık süzülen evin bahçesine sessizce girmişlerdi. Kapı usulca aralanmıştı. Gaipten gelmişçesine görünmüştü beyaz yazmalı yaşlı kadın. Hiç tereddütsüz buyur etmişti onları içeriye.

Güneşte ılıttığı kazanın suyuyla yıkanmışlardı. Karınlarını doyurmuştu kadın, yataklarını sermişti. Yün yatağı ne çok özlemişti!

Gün ağarmadan yola koyulmaları gerekiyordu. Onlardan önce kalkmıştı kadın. Ocakta ekmek pişirmiş, "Tanrı misafirlerine" kahvaltı hazırlamıştı.

Keder taşımakta ustalaştığı belliydi. İç çekerek bakmıştı yüzlerine. "Derdinizin çok olduğunu anlamışım..."

Kadın sözünü tamamlamadan ömürlerini parçalayan kopkoyu yaslarını dile getirmişlerdi.

Bedirhan'ın *ebedi istirahatinde* nurlara gark olması için dua eden kadın, başını kaldırıp, "Yareniniz uzun olmasa da bereketli yaşamıştır. Ömür, berrak sularından şifa akan çeşmeye benzer. Uzun seneler yaşayıp da suyun tadını alamadan ölenleri gördüm. Bereketi boşa akıtıp, ziyan edenin kocaması neye yarar?"

Ruşen kuşağına sardığı resimlerini saklaması için kadına emanet etmişti.

"Emanetin güvendedir oğul. Lakin ölüm de vardır. Koyacağım yeri iyi belleyin!"

Muşambaya sardıkları resimleri bahçenin taş duvarının önündeki nar ağacının altına gömmüşlerdi.

Veda zamanı, yolluk koyduğu bez torbaları uzatıp, sımsıkı sarılmıştı onlara. Ruşen, "Sağ olasın teyzem. Hakkını helal et" demişti.

Kadın da, "Helali hoş olsun. Rabbim yâr ve yardımcınız olsun" diye yanıtlamıştı.

Arada, sırada duraksayıp, arkalarına bakarak ilerlemişlerdi. Başûr Dağı'nın yamacına giden keçiyolunu geçip, taşlarla oynaşan pınarın başında mola vermişlerdi. Susuzluklarını giderip, yıkanmışlardı. Yolluklarını ulu bir ağacın gölgesinde yemişlerdi. Biraz kestirmişlerdi. Serinlemenin etkisiyle adımları uzamıştı.

Dik yamacın son parkurunu, var güçleriyle tırmanmışlardı. Ağaçların gizlediği derin uçurumlar, hayatın yanlış bir adım kadar iğreti olduğunu anlatıyordu.

Bulutların çağrısı gecikmemişti. Mütemadiyen kıvrılarak aşağıya indiklerinde, rüzgârla haşır neşir dalların serinliği vurmuştu yüzlerine.

Günün son ışıklarının kılavuzluğunda vardıkları Gundê Bidar[2]; dağın kuytusuna çömelmişti. Kimsesizlik kokuyordu. Yangınların, yıkımların henüz ulaşmadığı hırçın orman kuşatmıştı köyü.

Ruşen, geçmişte de kaldığı evi, eliyle koymuşçasına bulmuştu. Köyün sessizliğini taklit eden ev, tekinsiz gelmişti Civan'a.

Gülmüştü Ruşen. "Tekinsiz falan değil. Birkaç güne kalmaz gelirler. O zaman da kalabalıktan şikâyet edersin!"

Tedirginliğini haklı çıkaracak, herhangi bir hareket görünmese de, Ruşen eve girerken, o etrafı kolaçan etmişti.

Renkleri solmuş, dallı güllü perdeleri sıkıca kapatmışlardı. Duvarda asılan gaz lambasını yakmıştı Ruşen. Kilerde, tandır ekmekleri, bulgur, un çuvalı, suya basılmış peynir ve çay vardı. Küpteki sudan, tas tas içmişlerdi.

Aynı yolları arşınlamalarına rağmen Ruşen gayet zindeydi. Civan yorgun bedenini divana attığında, bacakları hâlâ yürüyormuşçasına zonkluyordu. Başı yastığa değdiği an sızmıştı. Gözünü yumduğunda, kabus görmüştü.

2. Ağaçlık Köyü.

Çatışma sonrası bir mahalledeydiler. Üstü başı toprağa bulanan Bedirhan ölülerin umursamazlığıyla sekerek yürüyordu. Ona yaklaştıkça uzaklaşıyordu. Elini tutmaya çalıştı, toz zerreciklerine dönüşüp havaya karıştı. Ruşen, "dokunmasaydın dağılmazdı" dedi. Yüreği ağzına geldi.

Kimsesizliğe isyan ediyordu uçuşan toprak. Yıkıntıların arasında dolaşırken, kanatları kopmuş beyaz bir kuş kondu omuzuna. Aynı anda yere düşüp can verdi. Pınarın başında yıkadılar kuşu. Çakılların altına gömdüler. Su fışkırdı, damlalar kurşunlara dönüştü. Mermilerden biri, Civan'ın göğsüne isabet etti, aynı hızla eriyip suya karıştı.

Çakıllar hareketlenmişti. Üstünü silkeleyen kuş, Civan'ın başının üstünde dönüyordu! Pençeleriyle tuttu Ruşen'i, kanatlarının arasına aldı ve hızla yükseldi. Ruşen'in sesi çocukluğundaki gibiydi, kıvırıyordu sözcükleri. "Bir daha görüşene dek hoşça kal Civanım!"

Kuşun kanadını tutmak için zıpladı, zıpladı, zıpladı... Elleri boş kaldı. Kuş ve Ruşen bulutların arasında kaybolduğunda, çığlık çığlığa ağlıyordu.

Kan ter içinde fırlamıştı yataktan. İçine hain bir kurt çöreklenmiş, didik didik didikliyordu. Sayıklarcasına "Ruşen'i de kaybedemem, onunla birlikte gitmeliyim" demiş ve başını yorganın altına gömmüştü...

Yirmi Dört

Zalim vurdum kapına geldim,
diyeni geri çeviren insandan sayılmaz

Duvara gömülü taşocağı, duman fark edilir endişesiyle yakmakta tereddüt ettiğinde, kafasına bir şaplak indirmişti Ruşen. Boşaltılmış köyde kim görecekti dumanı? Söylenerek, ocağı tutuşturmuş, çaydanlığı üçayaklı saca yerleştirmişti.

Közde demlenen çayın tadı güzel zamanları hatırlatmıştı ikisine de! Yüreklerini tırmalayan acıyı geçici bir süre geçmişe göndermişlerdi. Zamanın işlemediği muazzam ıssızlıkta ertelenen sızı, gece çöktüğünde geri geliyordu.

Haftalarca gelmedi bekledikleri. Sonrasında ne yapacakları, nereye gidecekleri belirsizdi. İdareli kullandıkları katıkları tükenmeye yüz tutunca çuvaldaki unla suyu

karıp ekmek yapmışlardı. Başta yenilecek gibi değildi ekmek, taşı delecek kadar sertti. Birkaç denemeden sonra başarmışlardı.

Dağların hüküm sürdüğü iklimde, sonbaharın hışmıyla dökülüyordu yapraklar. Havalar iyice soğumadan etraftaki bağ ve bahçelere, sırayla açıldılar. Taze kuru demeden gördükleri meyve, sebze ve otları topladılar. Doğa ana bereketiyle besliyordu sığınmacılarını.

Bağlardan birinde kaçak zamanlarının son ihtiyarıyla karşılaşmıştı. Asmaların altında oturmuş üzüm yemekteydi adam. Usulca uzaklaşmak istemişti Civan.

"Tu bi xêr hatî, lawo!"[1] diye seslenmişti adam.

Kaçışı yoktu. Yanına oturmuştu. "Tu ji kîjan malbatê yî?"[2] sorusunun cevabını beklemeyen İhtiyar, "Kesê ku; yekî bibêje min zalim kuştine û min xwe avêtiye te, nehewîne, ne mêr e[3]." diye ilave etmişti.

Ruşen'den bahsetmeden "akrabasını ziyarete geldiğini" söylemişti. Ona inanmasa da sessizce dinlemişti adam. "Gund bi sê-çar kal û pîran maye. Dereke tu herê tune be, mala min mala te ye!"[4]

"Mala te ava apo. Cîyê min heye."[5]

Adam, dökülmüş dişleriyle üzüm çiğnerken yinelemişti davetini. "Tu ketî tengayîyê, derîyê min li ber te vekirî ye"[6]

"Çi gava pêdivîya min hebe, ez ê bê dudulî bêm mala te."[7]

Ruşen meraklanmasın diye kalkmaya yeltenen Civan'a üzüm salkımlarını uzatmıştı.

1. Hoş gelmişsin oğul.
2. Kimlerdensin?
3. Zalim vurdum kapına geldim, diyeni geri çeviren adamdan sayılmaz.
4. Köy, üç beş ihtiyarın elinde kalmıştır. Zordaysan, evim senindir!
5. Sağ olasın amcam. Yerim vardır.
6. Dara düşersen kapım sana açıktır.
7. İhtiyaç duyarsam, gözümü kırpmadan çalarım kapını amcam.

"De were mala min ku ez penîr û rûnê nîvişk bidim te."[8]

Asma bağının alt sekisindeki evin kapısı sonuna kadar açıktı. Evlerinin kokusunu duyumsamıştı. Oturmasını işaret etmişti adam. Kıramamıştı.

Gençliğinde kaçakçılık yapmıştı adam. "Ev bi salan e ku ez bi çîya û rêyên vê derê re nas im. Tu têkevî tengayîyê ez ê rêya revê li ber te xim."[9]

Civan sormadan etraflıca anlatmıştı kaçış yollarını. Yönleri, yolları, ormanın derinliklerini ustaca tarif ederken, haritayı zihnine çizmişti Civan.

İhtiyarın bir oğlunu mayın yutmuştu, diğer çocuklarını da yad eller. Yaşıtları da bir bir toprak olunca iyiden iyiye yalnızlaşmıştı. Gözünden süzülen bir damla yaşı parmağıyla silip devam etmişti.

"Lawo, cîyê ku meriv lê bin, zilm jî lê heye qencî jî lê heye. Heta vê kêlîya jîyana xwe min her cûreyên wan nas kiriye, lê min ên wekî van merivan nedîtiye."[10]

Adamın sözlerine yorum yapmaktan kaçınmıştı. Kalkmaya yeltendiğinde, harktan akan suyun biriktiği yalaktaki küpleri işaret etmişti. Yağ, peynir dışında, yumurtayla süt de vermişti.

Eli kolu dolu döndüğünde Ruşen ufak çapta bir çığlık atmıştı. "Garibanların evini mi soydun yoksa?"

"Ayıp ettin! Bir dedenin armağanıdır."

"Ömrü uzun olsun dedemizin."

Adamla muhabbetlerini anlatmıştı. "Zalim vurdum kapına geldim, diyeni geri çeviren adamdan sayılmaz" sözü yüreğine oturmuştu Ruşen'in.

---

8. Evime kadar gel de, tereyağı ve peynir de vereyim sana.
9. Buranın dağlarıyla, yollarıyla uzun zamandır tanışıklığım var. Sıkışırsan kaçacak yolları öğretirim.
10. Oğul insanın olduğu yerde zulüm de vardır iyilik de. Ahir ömrümde insanın her türlüsünü tanımışım, ama bunlar gibisini görmemişim.

Sardığı tütünden derin bir nefes çekmişti Civan. "Acaba ihtiyarladığımızı görecek miyiz?"

Sıkı bir kahkaha atmıştı. "İhtiyarlığı görüp de, ne yapacağız? Kurt kocayınca köpeklerin maskarası olurmuş. İstemem kalsın..." Kısa süren tereddüttün ardından kendi karşılaşmasından söz etmişti Ruşen. "Bugün yürüyüşte ben de birilerine rastladım. Yolumu değiştirirsem dikkat çekerdim. Yanlarından geçerken selam verdim. Almadılar..."

Civan'ın telaşı nüksetmişti. "Köyde fazla hane yok. Olanların çoğu da boş. Korucu olmasınlar! Hiçbir şey sormadılar mı?"

Civan'ın kaygılarını gidermek istiyordu. "Sanmam. Silahlı değillerdi. Baba oğul iki gariban işte! Kafaya takacağımız son şey bu olsun!"

Sözleriyle ifadesinin çeliştiğini anlayacak kadar iyi tanıyordu onu. "Aksine, kafaya takmamız gerekir. Ortalıkta görünmesen iyi olur."

Zoraki bir kahkaha atmıştı. "Oh ne âlâ memleket! Sen bağ bahçeleri dolaş, önüne gelenle muhabbet et! Ben de evin marabası olayım öyle mi? Rüyanda görürsün."

Sesini yükseltmişti. "Saçmalamayı bırak Ruşen. Durumun ciddiyetinin farkında değil misin? Ayrıca ben senin gibi uluorta sokaklarda dolanmıyorum. Tedbirli davranıyorum."

"Öyle tedbirlisin ki, gözleri az gören ihtiyara bile yakalanmışsın..."

Dostlarının gelme ihtimalleri iyiden iyiye tükenmişti. Orada geçirdikleri her gün, tehlikeye davet çıkarmaktı. Tez zamanda, köyden ayrılmalıydılar. Öncesinde gidilecek yolları tespit edeceklerdi.

Gece boyu süren fırtınada damın uçacağını sanmıştı. Fırtına huzursuzluğunu körüklüyordu. Çatışmalar es-

nasında bedenini felç eden korkular hücum ediyordu. Gözüne uyku girmeden sabahı sabah etmişti. Ruşen ise yastığa başını koyduğu saniye horlamaya başlamıştı. Onun umursamazlığına, tehlikeli anlarda soğukkanlılığını muhafaza etmesine gıpta ediyordu.

Ertesi gün, fırtına yerini ağaçlarla oynaşan rüzgâra bırakmıştı. Pencereyi araladı. Yağmurla beslenen toprak mis gibi kokuyordu. Kızılca'nın gün doğumlarından çok geride bıraktığı insanlar gözünde tütüyordu. Bidar'dan[11] ayrıldıklarında ailesinin yanına gitmeyi planlıyordu. Kaçmaktan yorulmuştu. Ölecekse de, kendi toprağına gömülmeliydi!

İhtiyarın tarif ettiği kaçış yollarını birlikte keşfetmek sakıncalıydı! Dönüşümlü olarak dolaşacaklardı.

Evden ayrılırken içi tuhaf olmuştu Civan'ın. "Ben gelene kadar hiçbir yere ayrılma!"

Omuzuna yumuşakça vurmuştu Ruşen. "De yeter! Hadi sallanma da yürü..."

Gundê Bidar'ın[12] sınırına yaklaşırken yağmur çiseliyordu. Esintiyle ritim tutan yapraklar buğday tarlalarının çoksesli korosunu andırıyordu. Birbirine dolanmış dalların oluşturduğu kubbemsi patikada yol alırken, rüzgârın şefliğinde çalan koroya yağmur da dahil olmuştu. Dallardan süzülen damlaların altında yürürken endişesi büyüdükçe büyüyordu.

İhtiyarın tarif ettiği, keçiyolunu bulmuştu. Kısa bir molanın ardından tepeye çıkmıştı. Tepenin arkasındaki düzlüğün dört tarafı, ağaçlarla çevrelenmişti. Kenardaki tekten kulübe kolayca görülüyordu. Korunaklı değildi. Kuzeye yöneldiğinde keşfettiği geçitler kaçışa uygundu. Gün ağarmadan yola koyulabilirlerdi.

---

11. Ağaçlık.
12. Ağaçlık Köyü.

Yağmurun kayganlaştırdığı toprağa dökülen yapraklar, ayaklarının altında kayıyordu. Köye on dakikalık mesafedeyken gökyüzü aniden kararmıştı. Kuşlar sürüler halinde gökyüzüne yükselirken, mekanik sesler doğanın ritmini bozmuştu. Silah seslerinin geldiği yöne doğru uçarcasına koşmuştu.

Son ağacı geçtiğinde yerde yüzükoyun yatan dostunu görmüştü. Şahdamarını kontrol etmişti. Yaşamıyordu. Sırtından vurulmuştu Ruşen. Aklını tümüyle yitirdiğini hissediyordu! Avazı çıktığı kadar bağırmak istiyordu.

Yağmurun yıkadığı taze kanı emiyordu toprak. Taşa değmesin diye, başını kucağına almıştı. Feri kaçmış saydam gözlerine, maviliği doldurmak için gözkapaklarını bir süre kapatmamıştı. Gözyaşları yağmura karışırken, yitikliğin ağısı, erkekliğine meydan okuyordu.

Onun kımıltısız başıyla geçirdiği süre, ulaşılmayacak kadar upuzun veya bir an kadar kısaydı!

Değneğine tutunarak gelmişti İhtiyar. "Lawo cenderme tên. Hê ew danegerîyane were em herin mala me."[13]

Kadim yoldaşını bir başına bırakmaya razı değildi. Omuzlarından tutarak sarsmıştı adam.

"Mirinê hevalê te kiriye qevda destê xwe, tu nikarî wî rizgar bikî. Tu biwerqile, tu yê jî bimirî. De dilê min nehêle, rabe em herin."[14]

Kaskatı kesilmişti bedeni. Beyni durmuştu. Çalışan tek organı, yerinden çıkarcasına çarpıyordu. Sayıklarcasına cevaplamıştı.

"Nabe ez hogirê xwe bi destê dijmin de berdim. Heta ez wî veneşêrim ez naçim."[15]

13. Oğul, jandarma yaklaşıyor. Onlar dönmeden gel eve gidelim!
14. Ölüm arkadaşını koynuna almıştır oğul, geri alamazsın. Oyalanırsan sen de öleceksin. Gönlümü kırma, hadi kalk da gidelim.
15. Dostumu düşmanın eline bırakamam. Onu gömmeden gitmeyeceğim.

Köye geldikleri gece, gördüğü kâbus canlanmıştı! Ruşen'i kanatlarının arasına alan devasa kuş, gökyüzüne doğru hızla yükseliyordu. Bakışları gökyüzüne kenetlenmiş heykel gibiydi Civan.

İhtiyar yanına çömelip yüzüne okkalı bir tokat atmıştı. "De rabe ser pîyan, em wî hilgirin."[16]

Ruşen'i sırtına aldığında, hangi ara, hangi delikten fışkırdıkları belli olmayan onlarca postallı sarmıştı etraflarını. Tekmelere aldırmamıştı. Ruşen'i sırtından indirmemek için direnmişti. Zorla ayırmışlardı bedenlerini.

Dizkapaklarının üstüne çöküp vurulmayı beklemişti. Başına yediği darbeyle yere kapaklandığında, ayaklarından tuttukları Ruşen'i sürükleyerek götürüyorlardı. Ruşen'in tarifindeki gibi şalvarlı iki adam askerlerin arkasından olan biteni seyrediyordu. Milyonlarca diken başkaldırmış, ciğerlerini delik deşik ediyordu.

İhtiyar adam, teğmene "Birazêyê, xwarzêyê min e Ciwan, wî nebin"[17] diye bağırmıştı.

Teğmen, adamın dediklerini askerlerden birine tercüme ettirmişti. Yüzü kıpkırmızı olan asker; "delikanlı adamın yeğeniymiş. Onu götürmeyin diyor" demişti.

Şalvarlı bağırmıştı arkadan! "Komutanım moruğu da götürün!" Teğmen adamı terslemişti. "Sizinle işimiz bitti. Gidin!" demiş, adamlar uzaklaşırken, askerden söylediklerini çevirmesini istemişti. "Adama söyle, yeğeninin suçu yoksa yakında döner, merak etmesin!"

İhtiyar Civan'a sımsıkı sarılıp fısıldamıştı. "Min nikarîbû tu rizgar bikira lawo, min bibexşîne."[18]

Mayına basarak hayatını kaybeden oğlu için duyduğu pişmanlığın dışavurumuydu sözleri...

16. Hadi, ayağa kalk, taşıyalım kardeşini!
17. "Civan yeğenimdir, onu götürmeyin!"
18. Seni kurtaramadım oğul, bağışla.

Araçta, Ruşen'in cansız bedenine kilitlenmişti. Görmek dışındaki tüm algıları körelmişti. Konuşmaları çeviren er, yanında oturuyordu. Kulağına fısıldayarak başsağlığı dilemişti. Ruşen'in olmadığı dünyada, başının sağ olması neye yarardı?

Tel kafesin arasından gökkuşağının sızdığını sanmıştı. Tekerlekler girintili çıkıntılı yolda inleyerek yuvarlanırken, boşlukta sallanan bir merdivende olduğu hissine kapılmıştı. Kaygan basamaklara tutunamayan dostları artarda dökülürken, her yeni basamakta, biraz daha yalnızlaşıyordu.

Keder bir adımlık mesafedeyken, sevinç bulutların ardında kaybolmuştu. Tıkandığı yeni çıkmazları, Ruşen'in cansız bedenine sessizce anlatmıştı. Ağladığını bir kendisi bilmişti, bir de Çal'ın duvarları...

Yirmi Beş

Rütbeleri yükseldikçe alçalanlar,
aynı tornadan çıkmış çiviler topluluğu gibiydiler.

Kale'de farklı siyasetlerden, kırk kadar erkek vardı. Kapasitesi sınırlı olduğu için zorlasalar da fazlasını alamazdı.

İçerdekiler, parmaklıklar arasından seslenerek ya da tuvalet kuyruğunda haberleşiyorlardı. Civan'ın koğuşu, tuvaletler ve nadiren kullanılan banyoların sırasında olduğu için parmaklıktan parmaklığa irtibata uygun değildi. Ayrıca tuvaletlerden yayılan koku dayanılmazdı.

Eski komutanın ardından Kale nispeten durulmuştu. Yenisinin ataması gecikince, eskisinin cinnet düzeyine özenen birkaç kopyacı türemişti.

Cezaevinin fiziki koşulları ciddi sıkıntılar yaratıyordu. İshal en yaygın hastalıktı. Sınırlı sayıdaki tuvaletin önünde uzun kuyruklar oluşuyordu. Kuyruğu aşamayanların utançları yetmezmiş gibi, gardiyanların aşağılamalarına da maruz kalıyorlardı. Altına kaçıran ya da kusanları hortum tutarak yıkıyorlardı. *Gerekli haller dışında* banyo yapılamıyordu. Yemek için verdikleri bulamaca aç hayvan bile tenezzül etmezdi. Kale'de bir yıldan uzun süre kalanların çoğu çeşitli kronik hastalıktan mustaripti.

Bazı koğuşlardaki pencelereler diğerlerine nazaran daha genişti. Camsız havalandırma delikleri, sadece demir çubuklarla kapatılmıştı. Yükseklerdeki Kale'ye güz erken gelmişti. Gündüzleri serin, geceleri buz gibi soğuktu koğuşlar. Örtünecek ince çarşaftan bile mahrumdular. Üşüdükçe kâbuslar hücum ediyordu.

Havalandırma bahanesiyle, sabahın köründe içtima verdiriliyordu. Bireysel karşı çıkışlar cezalandırılınca, toplu olarak boykot yaptılar. Yetkililer, protestoyu umursamadı. Pişkin bir ifadeyle, "Havalanın istedik, ister çıkın ister çıkmayın!" dediler.

Görüş yasağı ise, *kimsesizleştirme* işkencesinin devamı niteliğindeydi. Askeri araçlar dışındaki vasıtaların dış kapıya yaklaşması dahi yasaktı. Görüş açılsa bile, görüşmecilerin Kale'ye vasıtasız ulaşabilmesi saatler alabilirdi. Yaşlı insanların, dik yokuşu çıkabilmeleri ise imkânsızdı.

Cezaevinin yemeği midesini bulandırıyordu. Midesi su dışındaki yiyecekleri reddediyordu. Kusmaktan içi dışına çıkıyordu. Temiz havayı hapseden duvarlar, lağım

kokusunu üflüyordu koğuşa. Bir deri, bir kemik tabirinin ispatıydı, bitap görüntüsü.

Çal'dan yadigâr kalan acıların ötesinde, yalnızlıkla imtihanı da çetin geçiyordu. Yalnızlık, yıkıcı sancılarını kışkırtıyordu. Tedirgindi. Korkuyordu. Bazen, duvarlarla konuşurken yakalıyordu sesini. Geçmişte bıraktığını sandığı, ne yapacağını bilmez halleri geri gelmişti. Konuşurken kelimeleri yutuyordu. Değişik boyuttaki kaygılar benliğini ele geçirmişti.

Gecesi gündüzü birbirine karışmıştı. Kâbuslar gün ışığında da uzaklaşmıyorlardı. Zihni, korkunç gölgelerin kuşatmasındaydı. Kambur bir cellat gibi karşısına dikilen Askıcı, ipi boynuna geçiriyordu. Nefesi gırtlağında düğümleniyordu. Mengene devasa bir orakla boynunu bedeninden ayırıyordu.

Berçin'e tecavüz ediyordu Aygır. Kadının gözlerinden fışkıran kan kuru yapraklara dönüşüyordu. Çal'ın musalla taşında, annesinin, teyzesinin, yengesinin cenin şeklinde kıvrılmış bedenlerini görüyordu. Kırpışan ampul, şalterin mekanik sesi ve yanık et kokusu yayılıyordu koğuşa. Sevdiği kadınlar alev alırken "beni de öldürün" diye bağırıyordu. Ağzından kan damlayan siyah cübbeli cellat tiksindirici kahkahasını atıyordu. "Ölü bir adamı yeniden öldüremem..."

Başsız, kambur, kanca burunlu gölgeleri yok etmek için duvarı tırnaklarıyla kazırken, kapının altından ışık huzmesi süzüldü. Işık Doktor Nur'un bedeninde bütünleşti. Civan'ın ellerini tuttu, terini sildi kadın.

"Gömleğini çıkarmazsan alev alacak!" Kolunu kıpırdatmaya takati yoktu. Şefkatle gülümsedi kadın. "Gölgelerle mücadele edemezsin. Onları görmediğine inanırlarsa yok olurlar..."

Kapının altından dışarıya süzülürken ayaklarından tutmak istedi. Başını şiddetle demir kapıya çarptı. En son, damağındaki kanın tadını hissetti.

Kapıyı tekmelediğini zanneden cılız nöbetçi, hırsla kilidi açtı. Civan'ın külçeleşmiş bedeni kapıyı açmasını engelledi. Yardım çağırdı.

Koridorun lambası koğuşun içini görmeye yetmiyordu. Yeni gelen, fenerini yakıp içeriye tuttu. Kapı aralığından sızan kanı görünce, dehşete kapıldı.

"Kendini öldürmüş!" diye bağırdı. Koğuşlar uyandı. Kapılara vurup, sloganlar attılar.

Civan'ın kurumuş sığla ağacına benzeyen bedenini sedyeyle revire götürdüler. Genç hekim, hiç tanımadığı coğrafyanın en çok incinmişlerini tanımıştı. Onları onaracak ilaçtan yoksundu.

Kale'de kalan hekim nöbetçinin sesiyle fırladı yataktan. Revirdeki, kıpırtısız bedenle karşılaşınca uyku mahmurluğunu üzerinden attı. Nefesini kontrol edip, nabzını ölçtü. Yaşıyordu! Yarayı temizlerken gözlerini açtı Civan. "Anestezi için malzeme yok. Dayanabilecek misin?" diye sordu doktor. Onun Nur olduğunu sanrısına kapıldı. Belli belirsiz gülümsedi. Derin yaraya dikiş atılırken, uyuyordu.

Müdahale sonrası, Civan'ın acilen hastaneye götürülmesi gerektiğini söyledi, doktor.

Sırıttı nöbetçi. "O dediğin zor Doktor Bey. Yemeğe başlayınca düzelir."

Nöbetçinin tavrına sinirlendi doktor. "Burada yatan kardeşin olsaydı aynı şeyi mi yapardın?"

"Ben emir kuluyum Doktor Bey! Ne derlerse onu yaparım."

Askerin sırtında görünmeyen bir zemberek vardı sanki. Zembereği kuran ve durduranlar dışında kimseyi dinlemiyordu.

Genç doktor, tozlu koliden çıkardığı seruma antibiyotik enjekte etti. Civan'ın kurumuş kollarında damarını bulmakta zorlanmadı.

Duvardaki paslı çiviye taktı serumun askısını. Serum yarılandığında, kendine geldi. "Geçmiş olsun!" dedi doktor.

"Sesin değişmiş Nur" diye sayıkladı.

Gülümsedi doktor. "Birkaç şişeden sonra toparlanırsın!"

Tavan masmavi bulutlarla kaplıydı. Tanıdık bir ezgi çalıyordu. *Tabip sen elleme benim yaramı. Beni bu dertlere salanı getir. Kabul etmem bir gün eksik olursa, benden bu ömrümü çalanı getir...* Çalınan zamanı geri verecek, ruhunun yıpranışlarını dindirecek mümkünleri tükenmişti! Ona şefkatle bakan hekim takıldığı ölümcül ağı delebilirdi belki.

Çok geçmeden asıl kimliğine büründü, gözleri merhamet tüten Doktor. Nur'un hayaleti kaybolmuştu. "Kendini nasıl hissediyorsun?"

"Deliliğe ramak kalmıştı ama huzursuzum demek kolayıma geliyor Doktor."

Alnı kaygıyla kırıştı adamın. Kapıda dikilen nöbetçiyi uzaklaştırmak için su getirmesini istedi. "Geldiğim günden bu yana senin durumda onlarca hasta gördüm. Kendimi sizlerin yerine koyabilmem mümkün değil elbette. Ancak, sorunlarınızın fiziksel travmalardan kaynaklanmadığına adım gibi eminim. Duygularınızın, zihninizin iyileşmesi gerekiyor. Sizlere ruhsal anlamda destek olacak kimse yok ne yazık ki. Sıkıntılarla ancak kendiniz başa çıkabilirsiniz. Aksi halde, huzursuzluk farklı bir boyuta dönüşerek hepinizi tüketecektir..."

Gülümseyerek karşılık verdi Civan. Askerin getirdiği suyu yudumladı.

Sonraki günlerde ekmek ve yoğurtla geçiştirdi öğünleri. Midesinin isyanı bastırılmış gibiydi. Gölgeler kâbuslara sıkışmıştı. Gündüzler ona kalmıştı. Günü koklayamasa da sızıntılarını görebilmek yetiyordu. Menfezden süzülen ışıklar tavanda farklı şekiller çiziyordu.

O sabah, parmaklıkların dışına bir çift kumru kondu. Ötüşlerinden, delişmen hallerine gülüştükleri anlamını çıkardı. Yanılıyordu! Kumrular birazdan içeriye girecek, müthiş sürprizin habercileriydi!

Kapı açılınca boşalan kapları almaya geldiklerini sandı. Gıcırtılı ses kumruları ürküttü, havalandılar. Tanıdık bir tını hissedip doğruldu. Zıplayarak indi ranzadan. Gizlendiği yerden çıkan huzur Sami'yle özdeşleşmişti. Nur'un ışık saçan görüntüsü gibi hayalet gördüğünü sandı!

O geniş gülümseyişi Sami'nin gerçekliğini ele veriyordu. Tepeden tırnağa bezendiği coşkuyu frenledi. Tanıştıkları anlaşılırsa Sami'yi başka koğuşa göndereceklerinden korkuyordu.

Kapı kapanır kapanmaz sımsıkı sarıldılar. Civan'ın sevk edildiği günlerde olduğu gibi Sami'nin kemikleri de sayılıyordu. Görüntüsünü reddediyordu neşesi.

Konular birbirinin içine geçiyor, kâh kahkahalarla gülüyor, kâh iç çekiyorlardı. Konuşmak ikisine de yaramıştı.

Civan, deliliğin eşiğinden nasıl geri döndüğünü anlattı. Dinlediklerine mizahi ögeler ekledi Sami, gülüştüler. En dehşetli acılardan bile gülmeceler yaratabilen dostuna minnetle baktı. Mazgaldan sızan ılık rüzgârla teninin yenilendiğini hissetti.

Civan'dan sonraki gelişmeleri anlattı Sami. Duruşmaya çıkanlar, işkenceyle öldürülenlerin isimlerini vermişlerdi. Çal'ın denetleneceği haberleri yaygınlaşmış ve geçici bir süre çukurlar boş kalmıştı. Söylentiler asılsız çıkınca, *görev aşkıyla tutuşanlar* boşlukları *itinayla* doldurmuşlardı.

Birçokları gibi Sami de çıkışta önce *Beş Numaralıya* götürülmüştü. Cezaevinin tecrit odaları ve kafesleri dahi tıklım tıkış olunca *konuklarını* geri çevirmişlerdi.

Burnunu sıkıca tuttu Sami. "Bok çukurundan kurtulup, bok kokusuna gark olmuşuz Civanım. Acilen koğuşun değişmesini sağlamalıyız!"

Gülümsedi. "Belli ki, Çal'ı özlememizi istemiyorlar."

Burnunu kavrayan parmaklarını usulca çekti. "O halde bok düşkünü olmadığımızı kanıtlayalım!"

Yeni atamadan önce, gayriinsani koşulların düzeltilmesi için harekete geçmekten yanaydı Sami. Talepleri dikkate alınmadığında itirazlarını yükselteceklerdi. "Sesimize kulak vermezlerse açlık grevine gideriz. Sonuçta açlığın talimini yaptık, fazlası can çıkarmaz..."

Civan'ın yüzü bulutlandı. "Haftalardır kuru ekmekle besleniyorum, yemesem de olur. Ama senin biraz toparlanman gerekir. Çal'dan kurtulup, Kale'de ölmek akıl kârı değil."

"Boş ver!" diyerek elini salladı Sami. "Acı patlıcanı kırağı çalmaz."

"Acı olduğunu kim söyledi?" başını kaşıdı bir süre. "Açlık grevi muktedirin ekmeğine bal sürecektir. Geçmişte de denemişler. Hak elde etmek bir yana, sonuçları ağır olmuş."

Kaşlarını çattı Sami. "Namussuzlara, rüşvet verecek paramız olmadığına göre, sahip olduğumuz tek servetimizi, hayatımızı ortaya koymalıyız."

Yeterince ikna olmasa da üstelemedi Civan. Sami'nin planladığı gibi önce cezaevi koşullarının düzeltilmesi için yazılı talepte bulundular. Ardından isyanlarını sloganlarla, türkülerle dillendirdiler. Senkronize bir şekilde kapıları tekmelediler.

Sonunda, açlık grevi duyurusu yapıldı. Ancak cezaevinin yarısı katılmaya yanaşmadı. Civan'ın itirazlarına rağmen Sami grevin başını çekince, katılmak zorunda kaldı.

Grevin ikinci günü baskı ve tehditler çoğaldı. Üçüncü gün, emir komuta zincirlerinin tümüyle kopmasını engellemek adına, üstler aldırmazlık safhasına geçtiler. Komutansız dönemde, *kraldan kralcı* tavır sınıfta kalmıştı.

Sınırlı katılıma rağmen yönetimdekiler fazlasıyla ürküyorlardı. Bulaşıcı hastalığı olan birini veya bir dilenciyi görüp karşı kaldırıma kaçan acımasızlara benzer tavırlar sergiliyorlardı. Rütbeleri yükseldikçe alçalanlar, kötülüğü; ses tonları, yürüyüşleri, küfürleriyle taklit ediyorlardı. Aynı tornadan çıkmış çiviler topluluğu gibiydiler.

Açlıkla sınandıkları beş günün ardından Kale'ye yeni komutan, Yakup atandı. Ayağının tozuyla, açlık grevini bitirmeleri karşılığında talepleri kabul edeceğini açıkladı.

Tuvalet sayısı artacak, haftada bir gün banyo yapabileceklerdi. Koğuşların pencerelerine cam takılacak, hepsine battaniye verilecekti. İçtima sonlanacak, düzenli olarak havalandırmaya çıkacaklardı. Görüş yasağının kaldırılması için gerekli müracaatları da yapacaktı.

Başlarda karşı çıktığı direnişin, ataletin pasını sildiğini düşünüyordu Civan. Kazanımları da büyük ikramiye olmuştu. Grev sonrası, ilk yemeği çok lezzetli bulduğunu söylediğinde, durumu kendi üslubuyla yorumladı Sami. Açlık başlarına vurduğu için soğan verseler, ballı kadayıf sanabilirlerdi.

İlerleyen günlerde ne idüğü belirsiz bulamacın yerini patates ve fasulyenin çeşitli versiyonları almıştı. Kıl battaniyeler ve çarşaflar dağıtıldı. Yeni tuvaletler açılana dek, acil ihtiyaçlarını gidermek için beş litrelik yağ tenekele-

ri dağıtıldı. Bunun üzerine koğuşlarda, alaycı sloganlar üretildi.

"Yattığımız yere sıçamayacağız... Tenekeleri Yakup'un odasına dizin, hacetimizi orada giderelim... Tenekeye siz oturun, tetanos olmazsanız biz deneyelim..."

Protestolar çoğalınca yönetim *geçici çözüm* için özür diledi.

Yirmi Altı

Yazgılarını, birlikte yazdılar.
Attıkları her adım,
hatta kapatıldıkları zindanlar bile
özgür seçimlerinin sonucuydu.

Koğuşları geçmiş yapısına, tuvalete dönüştürüleceği için ikisini yeni koğuşa aktardılar. Yüksek penceresi avluya bakıyordu. Ranzayla karşı duvar arasındaki boşlukta iki kişi rahatlıkla volta atabilirdi.

Askerlerin ardından, "Tebdili mekânda ferahlık vardır!" dedi Civan.

Sırtını duvara dayayıp ellerini ensesinde birleştirdi Sami. "Hem de nasıl! Kitap yasağı biterse, pencerenin altındaki girintiyi kitaplık olarak kullanabiliriz."

Az yıpranmış yataklara çarşafları serip, başuçlarına itinayla katladıkları battaniyeleri yerleştirdiler. Alt ranzaya ayaklı başlı, yüz yüze gelecekleri şekilde uzandılar.

Yeniliğin şerefine, Çal'da bıraktığı yerden anlatıcılığa koyuldu Sami. Onun nezdinde Awaz; sadelik, tevazuu, hoşgörü ve iyiliğin vücut bulmuş haliydi. Adı, sanı bilinmeyen binlerce bilge gibi o da, hakikatin közüydü.

"Günlerden bir gün, ona; sevdiği kadına kavuşamadığı için tutkusunun sürdüğünü söyleme gafletinde bulundum."

Aşka düşmeyen aşktan anlamaz, diye azarladı beni. Densizlik için özür diledim. "Affettim" anlamında başını salladı. Tütün sarmaya geçince, sözü bir yerlere taşıyacağını anlamıştım. *Sevdamın yüceliğini anlaman için sana hakikatli aşkın ne olduğunu anlatacağım,* dedi ve Efsun'la Erez'in öyküsünü anlattı."

Dünya zamanıyla binlerce yıl önce, aşk aşığı Erez adındaki bir gezgin rüyasında güzeller güzeli Efsun'u görmüş. Yüreği tutkuyla, aşkla dolan gezgin, düşündeki güzelin uğruna yollara düşmüş.

Yetim Efsun ise, kâhin babasıyla Tanrıların tapınağı olan mağaralardan birinde yaşarmış. Adama, kızının sevdalısıyla uzaklara gideceği malum olmuş. Biricik evladını kaybetmemek için Efsun'un yazgısına müdahale ederek, mağara dışına çıkmasını yasaklamış.

Güneş Tanrısı, adamın tavrına çok öfkelenmiş. Bir öğlen vakti, kâhin derin uykuya daldığında, ışıklarını kayaların arasından süzerek Efsun'a yol göstermiş. Efsun babasının koyduğu yasağı unutup, Güneş'in çizdiği yolu takip etmiş.

Tabiat ana, kuşlar, kelebekler gözalıcı renkler kuşanmışlar. Sihirli atmosferde Erez'i gören Efsun, onu Güneş'in oğlu sanmış. İki gencin bedenleri, istem dışı süzülerek birbirine

kenetlenmiş. Birleştikleri noktada, Güneş ikisini kucaklamış. Dilleri lâl olmuş, kalp diliyle konuşmuşlar.

Güneş, dağ, ağaçlar, hayvanlar ve kalplerinin kılavuzluğunda yollara düşmüşler. Efsun'un babası, Güneş dışındaki, Gök Tanrılarının gözleriyle görebilme yetisine sahip olduğu için gündüzleri yol almışlar. Geceleri, Ay Tanrıçasının gazabından korunmaları için, Güneş onları ormana emanet etmiş.

Ömrü boyunca divane misali dolaşan Erez, güvenli barınakları, su kaynakları, doyurucu ve şifalı bitkileri iyi tanıdığı için aç susuz kalmamışlar.

Yolculuğun son evresinde yersiz yurtsuz, dört çocuklu bir aileye rastlamışlar. Aile çorbalarını onlarla paylaşmış. Mideleri ve kalpleri ısınmış. Yola birlikte devam etmişler.

Karlı dağın yamacına geldiklerinde, Efsun annesinin sesini duymuş. "Işıklı Mağara sizleri karanlığın kem gözünden koruyacaktır kızım. Suyun sesini takip edersen, mağarayı bulacaksın. Gün doğumlarında, çağlayanın sesiyle sana sesleneceğim!"

Gürüldeyerek akan suya doğru yürümüşler. Coşkun akan şelalenin suyu aniden kaynağına çekilmiş. Devasa bir kapı açılmış önlerinde. Işıklı Mağara'ya girmişler. Efsun, annesiyle sohbet ederek başlamış, her doğan güne.

Kadim âşıklar, çoluk çocuğa karışmışlar. Torunlarını sevmişler. Ömürleri kadar güzel geçmiş seneler. Günlerden bir gün Güneş Tanrısı; Erez'in toprağa düşme vaktinin geldiğini söylemiş. İtiraz etmiş Efsun. Sevdiğine sonsuzluk uykusunda eşlik etmekte diretince, Güneş Tanrısı, azarlamış onu. "Ey güzeller güzeli Efsun ölümsüzlüğe karşı mı gelirsin?"

"Işığım sönerse, gözlerim görmez! Kör bir hayatı ne yapayım? Erez yanımda oldukça yerin yedi kat altı bile ışıklara gark olur. Ey, hayatın yaratıcısı, bereketin kaynağı Anamız, ne olur dileğimi yerine getir" diye yalvarmış Efsun.

Yakarışını dinlemeyen Güneş'e öfkelenip, dağın zirvesine çıkmış. "Ey yerlerin göklerin Tanrıları Erez olmadan sonsuzluk en yaman işkencedir bana! Ya onu almayın ya da beni onun koynuna koyun!"

Efsun'un soylu sevdası Tanrıları insafa getirmiş. Güneş'i ikna etmişler. Böylece, Efsun'la Erez'in suyun kaynağında ölümsüzleşmelerine izin verilmiş. Velhasıl iki sevdalı sonsuza kadar aşkla yıkanmışlar...

Awaz ikrarını efsane aracılığıyla aktarmıştı! Soluğu kesilene dek solmayacaktı sevdası.

Bitmesini istemediği bir kitabın son sayfasındaki burukluğu hissetti. "Anlatan, aktaran sağ olsun. Aşkla yıkanalım diyeceğim ama soylu sevdalar giderek tükeniyor... Işıklı Mağara geçmişe uzanmama neden oldu."

Muzipçe güldü Sami. "Soylu bir sevda hikâyesi dinleyeceğim galiba!"

Dalgınlığı sürüyordu. "Hayır! Keder katmerlendiğinde, kendimi yolunu kaybeden kör mağara balıklarına benzetirdim. Eğer o balıklar kör mağara yerine Işıklı Mağara'ya yüzselerdi, görmekten feragat etmeleri gerekmeyecekti!"

Çal canlandı gözünde. Hızlıca kovdu görüntüleri. "Kötü anıları unutulacaklar arasına gömmeliyiz. Aksi halde, okyanusları bataklık sanabiliriz."

Gözlerini duvara dikti. "Güzel anıları acılar öğütüyor, Sami! Zararlılar ise, çok inatçılar; kovdukça, güçlenerek saldırıyorlar. Bilirsin, fazla soru soramazdık eskiden. Her şerrin müsebbibiydi kader. Beterinden korunmak için dua, kötülere de beddua ederdik. Anlayacağın, kadere bel bağlayarak, yazısız kurallara boyun eğerek büyütüldük."

Bacaklarını karnına çekti Sami. "Herkes kendi payına düşen acılardan, fazlasıyla nasibini aldı dostum. Öğretilmiş aktarımlardan ha deyince kurtulmak zor olsa da onlardan kurtulmak için çabaladık bunca sene. Bizler çoğunluğun aksine kaderin çarkını kırmayı başardık.

Yazgımızı hep birlikte, kendi ellerimizle yazdık. Attığımız adımlar, hatta kapatıldığımız zindanlar bile, özgür seçimlerimizin sonucuydu..."

Ferhat'ın aksak halleri canlandı gözünde. Sami'ye onunla ilgili anılarını anlattı.

"Esaslı adammış! Aslında, Ferhat gibi kör mağara balıkları da, acımayı değil takdiri hak ediyorlar. "Ya hep beraber ya hiçbirimiz" şiarını söylercesine, açık sular yerine soydaşlarının izini sürecek kadar fedakâr ve cesurlarmış."

Boynunu esnetti Civan. "Özverili olduklarını kabul ediyorum ama cesaretleri su götürür! Ferhat'ın kuşağı atalarının izini sürselerdi, karanlık sularda yolumuzu kaybederdik."

Müstehzi bir gülümseme yayıldı yüzüne. "Onlar olmasa da, su doğru yolu gösterirdi dostum. Balıklara sorma şansımız olmadığına göre, hayatlarını kendi algılarımız doğrultusunda yorumlayacağız. Neyse, bunları şimdilik dışarıda bırakıp, yeni koğuşumuzun keyfini çıkaralım."

Doğrulup bağdaş kurdu Civan. İki sigara sardı. Uzattığı sigaradan bir nefes çeken Sami, kitap mahrumiyetlerine çare üretti; farklı okumaları birbirlerine anlatacaklardı.

Bir süre, teorik okumalara daldılar. Ardından romanlara geçtiler. Sami, Çarlık Rusya'sınca yasaklanan bölümleri de alıntılayarak, *Çehov*'un *Vişne Bahçesi*'yle başladı. Neredeyse kitabın tamamına hâkimdi. Kişisel yorumlarını da aktarıp bitirdi.

Civan da, Gogol'un *Palto*'sunu anlatmaya hazırlanırken, arkadaşının yorumlarını merak eden Sami, kitabı okuduğunu gizledi.

Kitaba başlarken; konusunun *ye kürküm ye* tadında olduğunu sanmıştı Civan. İlerledikçe, bir başka yazarın, yüzlerce sayfaya sığdıramayacağı müthiş detaylarda kaybolmuştu. Gogol, romanı oya gibi işlemişti. Karakterler

kurgunun ötesinde, adeta canlanmıştı. Dışarıda bir yerlerde o karakterlere rastlasa şaşırmazdı!

Geceye doğru şiirlere daldılar. Ahmet Arif şiirlerinin çoğunu ezberden okudu Sami. "Tonlamaların çok iyiydi. Tiyatro sanatçısı olabilirmişsin Sami."

"Ne demezsin tiyatro benden arta kalmıştı!" diye, güldü.

Bir müddet daha şakalaştılar. Ardından Civan üst ranzaya çıktı. Aysız gecelere özgü koyu karanlığa uzandılar. Yeniayda, yeni koğuşlarında uyuyacaklardı.

Yirmi Yedi

Kelebeğin kanat seslerine aldanma,
Çünkü, kelebeğin ömrü, uzun süre
çırpınamayacak kadar kısadır...

Geceye inat, gün tüm edasıyla salınıyordu. Hava ısınıyordu, koşarcasına attı voltasını. Kenara oturdu. Bulutlu gökyüzü, solgundu. Gözünün ulaşamadığı derinlerde mavinin tonlarının titreştiğini hayal ederken birisi çömeldi yanına. Benzer rotaya farklı yönden gitmek istedikleri için selamını esirgediği adamla, aynı tekneydiler oysa. Sardığı sigaradan uzattı. Farklılıklar duman misali dağılmıştı. Geleceğe güveni perçinlendi.

Volta atanları seyreden yeni eri gözü bir yerlerden ısırdı! Gittiği köylerden birinde tanımış olmalıydı. Er kimselere belli etmeden, Civan'ı başıyla selamladı. Asker de, onlar gibi Kale'nin tutsağıydı!

Akşamüzeri tanıdığı asker kapıda belirdi. "Merhaba Civan ağabey. İyisindir inşallah!" İyi olduğunu söylerken endişeliydi. "Ziyaretçin gelmiştir ağabey!" Çıkarken şaşkın sepelek baktı Sami'ye.

Avludaki yönetim binasına yöneldi asker. Aklında; "ya yalan söylüyorsa?" ile başlayan sorular yumağı oluşmuştu. Asker, onu jurnallemiş miydi acaba? Zorla öğrenemediklerini kucaklarında mı bulmuşlardı?

Asker, kapıyı açıp geri çekilirken, az kalsın düşecekti. Düşle gerçek arasında bir mekânda sıkıştığını hissetti. Bacaklarını hareket ettiremiyordu.

"Otursana Civan!" Düşten gerçeğe hızlı bir geçiş yaptı.

Kadınla tokalaşırken sesi kontrolsüzdü. "Bazen gözünle gördüğüne bile inanmakta zorlanırmış insan! Dağınıklığımı bağışla. Hoş gelmişsin Sude Hocam."

Hafifçe tebessüm etti. "Hocalık biteli yıllar oldu Civan. Dostun olarak buradayım!"

Pancar gibi kızarmıştı. "Sağ olasın Sude. İyi ki geldin!" Aklına gelen ilk soruyu sordu; Kale'ye nasıl girebilmişti?

Babasının forsundan yararlanmıştı. "Epeydir aramız açıktı. Onu böyle bir istekle arayınca, ikiletmedi..."

Telaşlanmıştı Civan. "Benim adıma başkaca istekte bulunma olur mu?"

Kaşlarını çattı. "Saçmalama. Eski öğrencim olduğunu söyledim sadece. Başkaca bir şey bilmiyor. Zaten durumunu riskli bulsaydı, parmağını oynatmazdı... Neyse, şimdiden sonrası avukatının maharetine kalıyor. Güvendiğim bir dostum, Nihat dosyanla ilgilenecek."

Nihat, derken, Sude'nin gözlerinin ışıldaması dikkatinden kaçmasa da irdelemedi. Avukatın Sami'nin davasına da bakıp bakmayacağını sordu.

"Elbette, bunun için buradayım. Nihat, avukat ihtiyacı olanlarla ilgilenecek. Malum, şu sıralar aşırı yoğun. İlk boşlukta yanına gelecek. İsimleri ona verirsin."

Sude daha önce hiç görmediği kadar neşeliydi. Konuşmasını, gülüşünü, mimiklerini ne de çok özlemişti! Getirdiği sepeti uzattı Civan'a. Çay, sigara, yiyecek ve su ısıtıcısının yanı sıra bir torba da kitap getirmişti.

Sessini iyice kıstı. "Sepetin altındaki örtünün kenarına attığım teyeli sök. Örtünün arasında, yıllar önce sana gönderilen bir mektup var" dedi.

Meraklanmıştı! "Onca zaman sakladığın için sağ ol Sude. Kimden gelmiş?"

Ellerini iki yana açtı. "Bilmem! Yurtdışından gönderilmiş!"

Mektuba dair merakını erteledi. "Getirdiklerini koğuşa sokmama izin verirler mi?" diye mırıldandı.

"Yiyecek, içecek, sigara serbest. Ayrıca yasaksız kitapları da alıyorlar. Sonrasında da, istediklerini bildirmen yeter. Ben gelemesem de Nihat getirir."

Her harf hızla boşluğa kayarken, yüreğinde turlayan kelebek kanat çırpışlarını aralıksız sürdürüyordu.

Omuzunu hafifçe dürttü. "Daldın Civan. Aklından ne geçiyor?"

Derin bir kuyudan sesleniyordu sanki. Kelebeğin uyarıları söze bulaşır korkusuyla tekledi. "Uzun zamandır ilk kez, dışarıdan birini görmenin şaşkınlığını üzerimden atamadım! Ziyaretin için teşekkür orduları kifayetsiz kalır."

Zarafetle kaldırdı başını. "Konumlarımızı tersyüz edelim! Sen de aynısını yapmaz mıydın?"

Boğazında düğümlenenleri çözmekle meşguldü. "Elbette... Tabii ki, şüphen olmasın."

Dalıp gittiği gözleri havalandırmada hayalini kurduğu gökyüzünün mavi tonlarına ayna tutmuştu sanki. "Galiba, çatışmada yakalanmışsın!"

"Çatışma değil saldırıydı. Dostlarımın silah çekecek fırsatları olmadı. Katledildiler."

Üzüntüsü içtendi. "Sabır dilerim Civan. Keşke hiçbiri yaşanmasaydı. Karşılık verebilselerdi de sonuç değişmezdi! Ölü sayısı artardı sadece."

"Tartışmayı erteleyelim mi? Kale'nin ispiyoncu duvarları fısıltıları bile duyabilir!"

"Affedersin. Boş bulundum..."

Nöbetçi odaya girince toparlanıp ayağa kalktılar. Göz göze geldiler. Kelebek kaldığı yerden uçuşmayı sürdürüyordu. Uzattığı elini kendine doğru çeken Sude Civan'a sımsıkı sarıldı. Onun, bedenini saran alevleri hissetmesinden endişelenip geri çekildi.

"Kendine iyi bak Civan. Yine geleceğim"

"Çok sevinirim.." diyebildi güçlükle.

Avluda duraksadı. Asker de sessizce bekledi onu. Dış kapıya ulaşana dek izledi Sude'yi. Başını çevirip son bir kez gülümsedi Civan'a. Gülüşüne kendince anlamlar yükleyerek yürüdü koğuşuna...

Yirmi Sekiz

Mesele, yenmek ya da yenilmek değildir.
Aslolan, insanlık tarlasını,
sabırla ekmeyi sürdürebilme cesaretini kaybetmemektir.

Uyurgezer gibiydi. Elindekileri öylece bıraktı. Sami derin uykudaydı. Ona güzel bir sürpriz hazırlamak için kitapların olduğu torbayı ranzanın altına sakladı. Hızla oturdu yatağa. Sami sıçradı. Gözlerini ovuşturarak, "O, bakıyorum gelmişsin! Neler oldu anlat bakalım?"

Gülmekle ağlamak arası bir ifadeye bürünmüştü yüzü. "Sude ziyaretime geldi. Duygularda zaman kısıtlaması yokmuş meğer. Aklım resmen sınıfta kaldı!"

Gözlerini fal taşı gibi açtı Sami. "Nasıl yani? Gerçekten mi?"

Kafasını kaşıyarak, görüşmelerinin detaylarını inceden inceye anlattı.

Şaşkınlığı geçen Sami, onu kışkırtmaya girişti. "Asistana aşkın depreşti desene!"

Gözlerini kaçırdı. "Hayat planlardan değil, doğaçlamadan hoşlanıyor galiba."

Kıs kıs gülüyordu. "Felsefi boyuta geçmişsin Civanım. Kadın biraz daha kalsa, kanat takacakmışsın!"

"Çabalasaydın, sen de takabilirdin!"

Sami ciddileşmiş gibi yaptı. "Sanki kadınlar sıraya dizildi de ben seçemedim! Yahu, hayatım mülteci erkekler topluluğuyla geçti. Kadın kokusu, sesi, duruşu nasıldır unuttum."

Dalga geçme sırası Civan'daydı. "Ya ne demezsin! Kendini biraz daha acındırırsan ağlayacağım..."

Gözü sepete ilişen Sami, sepeti açtığı dakika, avazı çıktığı kadar bağırdı. "Yaşasın hazine bulmuşuz."

"Bunlar ne ki! Yatağın altındakileri gördüğünde, küçük dilini yutacaksın!"

Yere eğilip, ranzanın altındaki bez torbayı çıkardı. Durduğu yerde zıplıyordu Sami. "Beni kanatlandıracak sevdalılarımı bulmuşsun Civan!" Gözleri parlıyordu. "Nutkum tutuldu gerçekten... Hiçbirini okumamışım dostum."

Muzipçe gülümsedi Civan. "*Kesintisiz Devrim*'i getirseydi tartışmaya kaldığımız yerden devam ederdik! Tüh neredeyse unutuyordum; sakıncalı kitaplar sakıncalı adamlara yasaktı! Bunlarla idare edeceğiz!"

Kahkahayla güldü. "Sakıncasızların keyfini çıkaralım o zaman! Bir dahaki gelişinde Sude'ye benim adıma da teşekkür et."

Kitapları pencerenin girintisine yerleştirdiler. Poğaçaları *test eden* Sami, "çok lezzetli" diye mırıldandı. "Kadının on parmağında on marifet varmış. Çıktığında elini çabuk tut olur mu?"

"Emrin olur dostum. Hatta çıkmadan halledeyim meseleyi!"

Elini havada çevirdi Sami. "Umarım o kadar yaşarım..." derken gülüyordu.

Arkadaşının sırtına sıkı bir yumruk attı. "Önce kendi haline gül..."

"Sana da gülerim, bana da..." Kitaplardan birini alıp, okuma moduna geçti.

Civan da, sepetin tabanındaki örtünün teyellerini itinayla söktü. Zarfı alıp ranzasına çıktı.

Zarfta, *Deutsche bundespost* damgası vardı. Mektubu çıkardığında başını aşağıya sarkıtarak "Ferhat'tan" diye bağırdı.

"Gözün aydın dostum..."

Ruşen doldu gözlerine. O da uzak bir memlekette yaşasaydı da, görmese de görebilme ihtimaline sarılabilseydi...

Civan'ın dağları mesken tuttuğu, 15 Aralık 1981 tarihinde yazılmıştı mektup.

Merhaba Civan,

Bildiğin gibi, son görüşmemizde değişik çaptaki sıkıntılarla boğuşuyordum. Hareket kabiliyetimi yitirmiş, kavganın dışına itilmiştim. En dayanılmazı da, "kanını taşıdığımı" tekrarlayarak ruhumu didikleyen adamla aynı çatı altında olmaktı. Tüm çıkışlar, intihar tabelasını işaret ediyordu!

Su testisinin su yolunda kırıldığını, geç öğrendim. Babamın gölgesinin gömülmesi rahatlattı beni. Oysa, Kızılca benim kadar şanslı değil. Giden ağanın yerini, gelen paşalar doldurmuş.

Kaçışımı sağlayarak, intihar fikrini unutmamı da sağladın. Yitirdiğim anlamı yeniden keşfettim. Tırnağın taşa değmesin genç dostum.

Aklımın bir köşesi daima seninle meşgul! Ne halde olduğunu, sorgulamadığım gün yok. İçerideysen, iyi şeyler dilemekten fazlası gelmez elimden. Geçsin bitsin tez zamanda! Ağrılar, sızılar geçer. Yeter ki, duyguların, umudun zeval görmesin.

Karanlıktan seslenen, keyifli ve bir o kadar da buruk bir anımı anlatayım sana. Gücümün tükendiğini hissettiğimde avazım çıktığı kadar türkü söylemiştim. Cellatlar, şaşkınlıktan ne yapacaklarını bilememişlerdi! Felç geçirmeme neden olan darbeleri o gün alsam da, hissettiğim haz ömre bedeldi. Hastanede açtım gözlerimi. Zihnimde hâlâ o ezginin nakaratları dönüyordu.

Mecburiyetlerin dayatmasıyla, memleketten ayrılmak zorunda kaldım. Artık dünyaya farklı ülkelerin semalarından bakacağız. Basitçe yazdığıma bakma; öncesi sancılı, sonrası ise hayli sarsıcıydı.

Adana'ya gittikten hemen sonra, kaldığımız ev kurşunlandı. Saldırganlar yeni avların peşine düşerken, biz gözaltına alınıp sorgulandık. Güvenliğimizi, bir süre yoldaşlar sağladı. Karşıdevrimcilerin kuşattığı mahallede, onların da hedef olmasına katlanamadık. Zaten kara bulutları da iyice alçalmıştı. Sisli havada yol almak zorlaşacaktı.

İshak, yurtdışına çıkmamızı önerdiğinde tepkiseldim. Gece boyu, kalsam neyi değiştirebilirim, sorusuna yanıt aradım! İşlevsizliğim başkalarına yük, yollarına tümsek olacaktı. Ölmemizi isteyenlere inat yaşamak ve yaşatmak adına sürgünlüğe uzanmalıydık.

Dışlanmanın da yabancısı değildik nasılsa! Devrimci ve Kürt kimliğimiz sayesinde memleketin çifte kavrulmuş ötekileriydik zaten. Yabancının dışlamasına katlanmak daha zor olamazdı.

İshak olmasaydı asla başaramazdım. Neyi var neyi yoksa sattı. Darbeye dört ay kala, Almanya'nın güne-

yindeki, Heidelberg'e yerleştik. İshak denklik sınavlarına hazırlanırken, taksi şoförlüğü de yapıyor. Fark dersleri verirse, hekimliğe devam edebilecek.
İyi haber, burada uygulanan tedavi işe yaradı. Şaftı kayan yüzüm düzeldi. Artık, gülümsemekten utanmıyorum. Hafif aksasam da, desteksiz yürüyebiliyorum, daha ne olsun!
İyileşmenin etkisiyle ruhsal kırıklarım da, günden güne onarılıyor. Almanca öğrenmeye başladım. Bir yıla kalmaz üniversiteye kapak atarım. Siyaset felsefesi ya da hukuk okuyacağım. Yaşadıkça her şey mümkün, dostum.
Almanca öğrenirken, nenemin, "Türkçe birilerinin anadilidir oğul, bizim değil" sözünü hatırladım. Ömrünce anadilinden başka dil konuşmayan Nenem ilkokula başladığım gün de, aynı cümleyi kurmuştu. Ne hazin değil mi?
Heidelberg; tarihin izlerini özenle muhafaza eden, masalsı bir şehir. Filozofların yürüdüğü yolu adımlamak, tepedeki sarayın yemyeşil bahçesine uzanıp hayaller kurmak, kenti kuşbakışı seyretmek güzel. Ama, güzellikler bülbülün çilesini azaltmıyor! İhtişama karşın, gözle görülen, kopkoyu yalnızlık hüküm sürüyor. Memleket kokularını, ezgilerini, içten merhabaları özledim. Anlayacağın, hasret burnumun direğini ha kırdı, ha kıracak! Geçmişe dair karamsarlıklardan da arınıyorum. Meselenin yenmek ya da yenilmekle sınırlı olmadığını anladım. Her şeye rağmen, insanlık tarlasını sabırla ekmeyi sürebilirsek, biz görmesek de gelecek mutlaka kazanacaktır. İçinde yer aldığımız mücadele, dogmatik bir sıçrama değildi dostum. Bilinçle, vicdanla tutunduğumuz umudun sıçramasıydı. Umudumuzu kaybettiğimizde yere çakılırız ve bizden geriye parçalanmışlıklar kalır. Yüreğimizin bahar açacağı günlerin coşkusuyla, tekrar merhaba.

Yanımıza gelmeni ayarlamak için verdiğimiz uğraşlar nihayet çözüme kavuştu. Başarabilirsek, senin gibi birçok dostu da, buraya taşıyacağız.
Senin adına Alman pasaportu hazırlattık. Pasaportu getirecek kişi, gereken bütün detayları halledecek. Senden sadece "evet" demeni istiyorum! Lütfen iyi düşün. Umarım o korkunç zindanlara düşmeden, tutabiliriz ellerinden.
Sakın ola, romantizme kapılıp orada kalmakta inat etme! Karanlık bittiğinde birlikte döneriz memlekete. Cevabını dört gözle bekliyorum.
Satırlar sözlere, sözler ezgilere kavuşsun, sağlıcakla kal genç dostum...

Kelimeleri sindirerek defalarca okurken, Ferhat'la konuştuğunu farz etti. Kitaba ara veren Sami, "Acıktık değil mi?" sorusunun yanıtını beklemeden su ısıtıcısını çalıştırdı. Kaynamış suya birkaç poşet çay attı. "Alafranga çay bunlar. İçme de yanında yat!"

Aşağı inerken, "Poşet çaylardan diğer koğuşlara da veririz. Kantinde sıcak su bedava nasılsa!" dedi.

"Veririz vermesine de, Ferhat ne diyor?"

Mektubu ona uzatıp okuduklarını tartmaya koyuldu.

Mektubu bitiren Sami, özenle katlayıp iade etti. "Çifte kavrulmuş, tanımını beğendim. Demek ki, ben çoklu kavrulmuş sınıfına dahilim. Süryani, solcu, gavur, kafir... Zorlasam liste uzar da uzar. Keşke, mektup eline vaktinde geçseymiş!"

Telaşla sözünü kesti. "Erken alsaydım da sonuç değişmezdi. Gitmezdim, gidemezdim."

Kolunu Civan'ın omuzuna doladı. "Bilmem mi? Ölen yoldaşının başını taşa değdirmemek için hayatını toprağa sürmüşsün. Yaşayanları terk etmen mümkün mü?"

Gözleri dolmuştu. "Mecbur olmasaydı, Ferhat da gitmezdi!" Mektubu rulo haline getirip, yastık kılıfının yırtık

köşesinden iterek derine yerleştirdi. "Ferhat'ın nenesinin dediği gibi, birilerinin dilini konuşunca kendi dilimize ihanet mi ediyoruz?"

Pencerenin altına geçip parmaklarının ucunda yükseldi Sami. Yükselebildiği mesafeden avluya bakıyordu. Pozisyonunu koruyarak yanıtladı.

"Birilerinin dili ya da başkalarının dili dışlayıcı bir ifade dostum. Keşke onlarca dili konuşabilecek yetenekte olsaydık. Asıl mesele, değişik dilleri öğrenmek değil, anadilin tutsaklığıdır. Her dilin duygusu, ritmi, dokusu, anlatısı benzersizdir. Başka bir dil aracılığıyla aktarıldığında, etkisi azalır, ritmi bozulur. Ben, anadili deneyim, inanç, duygu, kültür gibi değerlerin biriktiği sarnıca benzetirim. Günışığından mahrum bırakılan su, bulanıklaşır."

Civan da, arkadaşının yanına sokulup dışarıyı seyretti. "Tüm yasaklarla birlikte dilsel kısıtlamaları da sona erdireceğiz."

"Kısıtlanan her düşünce, söz, eylem başkaldırıyı da beraberinde getiriyor. Tek çare özgürlük dostum..."

Çayları yenileyip oturdular. Sami, çayından gürültülü bir yudum aldı. "Nereden nereye; çatlak dudaklarımıza hayali çay sürdüğümüz tabutluktan, yediğimizin önümüzde, yemediğimizin sepette olduğu günleri de gördük!"

Dalgınlaştı Civan. "Hâlâ hayallerle avunanları düşününce, boğazım düğümleniyor."

Bıktığını ifade eden bir bakış fırlattı. "Yine başladın! O halde, yemeyi ve içmeyi kes. Senin payını yiyecek birileri bulunur nasılsa."

Sıkı bir "öf" çekip devam etti Sami. "Efkâr müzmini tuhaf bir adam olup çıktın. Kale'yi biz seçmedik, yer kıtlığı nedeniyle buradayız. Hem, yarın oraya sevk edilmeyeceğimizin garantisi de yok. Ha ille de, *Beş Numaralıya* gitmek istersen o başka! Yarından tezi yok dilekçeni ver,

seni de bir kafese sıkıştırsınlar. Ama, sen bok yediğinde diğerlerinin payının azalmayacağını da unutma sakın."

Rahatlamayı zül sayarak, ikisine de haksızlık ediyordu. "Tamam anladık!" diye geçiştirdi.

Sami'nin kahkahası, alaycılığa geçeceğinin işaretiydi. "Anlama ihtimallerini, Sude'nin gelişiyle birlikte tükettin dostum! Acilen, aklını başına topla. Ya konuş rahatla ya da mektup yaz. Kadına haksızlık ediyorsun. Azından, diyemediklerini okuyarak öğrenir!"

Aklına yatan önerinin mahzurlarına takıldı bu defa. "İyice rezil mi olayım? Altını çizerek, *eski öğrencisine* desteğe geldiğini vurguladı. Bu aşamada, duygusal bir mektup yazmak, iyi niyetini suiistimal etmek olmaz mı? Ayrıca, ziyaretine farklı anlamlar yüklememi engellemek adına, iki arada bir derede, aramızdaki çelişkilere gönderme yapmayı da ihmal etmedi."

"Pes ettirmeye devam..." diye başladı Sami. "Anlaşılmazı, yabancılaştırma eğiliminden kurtulduğum ölçüde, algılarım da gelişti. Sen de denemelisin. Kişileri, sözlerinin çapı kadar tanıyabiliriz. Sude, açık davranıp, kişiliğine dair ipuçlarını ortaya dökmüş. Bana sorarsan, cesareti kadar dürüstlüğü de takdire şayan. Kaldı ki, fikirsel çatışmalar geliştiricidir. Eğer benzer şeyleri savunsaydınız, bir süre sonra sıkıntıdan patlardınız. İlişkileri, belli kalıplarla izah edemeyiz dostum. Bazen akışına bırakmak gerekir. Bir an önce, vesveseyi bırakıp kâğıt kalemi eline al! Aksi halde, akıl hastanesini senden önce ben boylayacağım."

Civan, kafası karıştığı zamanlardaki gibi bıyıklarını çekiştiriyordu. "Anlaşıldı. Seni biraz daha delirtirsem, çıkacak bir kürsü de isteyeceksin."

Kahkahayla karşılık verdi. "Kürsüyle yetinmem, ihram da isterim! En iyisi, kafanı ütülemeye ara verip, kitaplara dalayım!"

"İyi olur..." derken Sude yerleşmişti hafızasının orta yerine. Erdemin, sahiciliğin ispatıydı ziyaretine gelişi. Ona duyduğu sarsılması mümkünsüz saygı daha da beslemişti sevgisini. Bir başkasına duyamayacağı enderlikteydi hisleri. İçinde Sude'yi barındıran anılar, unutulmazlık safhasına erişmiş kitabeler gibiydi.

Aptalca bir kararsızlık yüzünden açılamamıştı. Böyle bir durumda, hangi kadın çekingen davranmazdı ki? Belki de, onu hayal kırıklığından korumak istiyordu. Ya da "Sude olmayacak duaya amin" demesini engelliyordu! Kafası darmadağındı.

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Saatleri Ayarlama Enstitüsü*'nü açtı. Sayfaları boşluğa çeviriyordu sanki. Odaklanamadı bir türlü. Kitabı göğsüne koyup, gözlerini yumdu.

Karamsarlığına ilişkin eleştirilerinde haklıydı Sami. Negatif ruh halinden, kişiliğini daha fazla zedelemeden kurtulmalıydı.

Tavandaki ampulün ışığı çevresindeki küçücük daire kadarını aydınlatıyordu. Kitabını yastığın altına yerleştirdi.

Yirmi Dokuz

Boş hayaller kuytularda küflenir.
Gerçekle buluşan hayallerdir,
yaşayan ve yaşatan insanı.

Sude'yi ilk gördüğünde, sanki bülbüller şakıyordu kafeteryada. Hararetle tartışıyordu. Tüm bakışlar ona kenetlenmişti. Pembe beyaz teninde iki gül goncası raks ediyordu. Boncuk gözleri masmavi parıldıyordu. Esrar çekmiş gibiydi Civan, başı dönüyordu. Hemen oturmuştu kadının kıyısına. Şakımasını dinlemişti sessizce.

"Felsefe daha çok yalnızlığı sever..." cümlesini yakalayınca, girmişti söze.

"Belki de yalnızlığın tercihidir felsefe!" demişti.

Başını ona çevirmişti Sude. "Pardon adınız nedir?" diye sormuştu.

Onu yanıtlarken, kendi sesini tanımakta zorlanmıştı. "Yalnızlık, diyelim!"

Göz göze geldiklerinde dalgalanan kelimelerin durulmasını beklemişti. Gülümsemişti kadın. "Şakacı filozof diyelim öyleyse! Benim ismim Sude."

Zoraki gülümseyerek, "Civan" diyebilmişti.

"Uzakta kaldın. Dilersen yanımıza gel de çoğalalım!"

Kalkarken dengesini kaybedip boylu boyunca zemine çakılmıştı. Elini uzatmıştı kadın. Göz göze gelmişlerdi. Engin denizlerin izdüşümüydü gözleri.

Civan doğrulmaya çalışırken, "iyi misin? Polikliniğe gidelim mi?" diye sormuştu.

Kıpkırmızı olmuştu. "Utanç dışında herhangi bir sızı hissetmiyorum" demişti.

"Utanacak ne var? Ucuz atlattığına şükret. Üniversiteler, bizim gibi kanatsızlara uygun değil. Hepimize birer paten vermeleri lazım." Muzipliği çekiciliğini daha da kışkırtıyordu.

Toparlanıp karşısına geçmişti. "Yalnızlığı sever misin Civan?" diye sormuştu. İsminin bir kadının ağzına ancak bu kadar yakışabileceğini düşünmüştü.

Sözcüklerini telaşla toparlamıştı. "Tercih edilen yalnızlık güzeldir. Süreklileşince boğucu olabilir!"

"İşte budur... Sohbetimize kaldığımız yerden devam ederiz. Ders başlıyor, gitmek zorundayım."

Sülün misali süzülen kadının ayakları yere değmiyordu adeta. "Bir çift kanat ne de yakışır endamına" diye düşünmüştü ardından.

Kadının kim olduğunu sormuştu. Fakülteye yeni atanan asistandı. "Roman Çözümlemeleri" dersine girecekti. Coşku sarmıştı benliğini.

Masal anlatıcılarına özgü bir üslubu vardı Sude'nin. O konuşurken saatin durmasını isterdi. Aksine yaydan

çıkmış ok gibi hızla geçerdi zaman. Kıvrak zekâsı, fütursuzluğu, gözalıcı güzelliği Sude'yi erişilmez kılıyordu.

İki eli kanda olsa, onun dersini kaçırmıyordu. Kısa zamanda gözde öğrencisi, ardından da güvenilir dostu olmayı başarmıştı. Sözleri kadar davranışlarına da ket vurmayan onun gibi özgür bir kadını ilk kez tanımıştı.

Ona, "Civan dost!" derdi.

Civan "sana tutkunum" diyemezdi.

Kitaplarca sürecek duyguları bir çırpıda şiirleştirirdi kadın. Dizelere yüreklerini nakşeden şairleri, itirazsız, sessiz ve saygıyla dinlemek gerektiğini söylerdi. Şiirleşmeler başladığında farklı boyuta geçtiğini hissederdi Civan. Şiire o günlerde dadanmıştı.

"Az ve öz insan yeter, fazlası yüktür!" demişti bir gün.

Şaşırmıştı Civan. "Öyle söylemeyin Hocam. Azlık yokluğa yol açar. Efkârı dağıtacak, neşeyi çoğaltacak insanlar olmalı etrafımızda."

Sislenmişti gözleri. "Dost görünüp sırtımdan vuranları tanıyana dek, ben de azla yetinenlerden değildim. Güvendiğim dağlar çığ altında kalınca, en kadim dostun yalnızlık olduğunu anladım."

Sur'a geliş nedeninin, farklı deneyimler kazanmanın yanı sıra kendine kaçış olduğunu o gün anlamıştı Civan. Kırgınlıklarının detayını ise daha sonra öğrenmişti.

Okul çıkışlarında, "Mavi Tospik" dediği kaplumbağa arabasıyla "gideceği yere" götürürdü Civan'ı. Meydana açılan sokaklardan birindeki, "Pencerelerinden güneş yağıyor... Taşındığımda, bahçeyi ot sarmıştı. Temizledim. Ağaçların yüzü güldü..." diye tanımladığı tek katlı evde yaşıyordu.

Mutat kovalamacadan sıyrıldığı bir gece kendini Sude'nin evinin önünde bulmuştu. Işık sızan pencereyi tıklatmıştı birkaç kez.

Perdeleri açan Sude, sakin bir tonda, "ön tarafa geç, kapıyı açıyorum" demişti. İçeriye girdiğinde soru sormamıştı. "Rahatına bak, çayın altını yakıp geliyorum."

Az önceki telaşı unutmak için salona göz gezdirmişti. Mavi ve vişne renginde iki kanepe, gelincik desenli berjerler, çalışma masası, sandalyeler, antika komodin itinayla yerleştirilmişti. Köşede ahşap çerçeveli radyo, pikap ve plakların olduğu dolabın yanında, çerçevesi çiçek desenli, ahşap boy aynası duruyordu.

Kitaplığın ortasındaki boşlukta Sude'ye çok benzeyen bir kadının portresi asılıydı. Komodinin üstündeki fotoğraflardan birinde kıvırcık sarı saçlı kızla birlikte reverans yapan bir kadın vardı. Aile fotoğrafında, sadece babası gülümsemiyordu.

Vişne renkli kanepeye oturduğunda, sehpadaki şiir kitabını görmüştü. Ayraç koyduğu sayfayı açtığında, dönmüştü Sude. Buğulu sesiyle ezbere okumuştu İlhan Berk'in dizelerini. *Bir kırlangıç, bir su birikintisi, bir parça gök. Bir şiirden düşmüş olmalı bunlar. Böyle diyordu yoldan geçen biri...*

Melodiye dönüşen dizelerin ritmine kapılmışken mutfağa dönmüştü Sude. Çayın yanında kendi yaptığı keki ikram ederken suç üstü yakalanmış gibi kızarmıştı Civan.

Ani ziyaretin nedeni malumdu! Detayları irdelemenin nezaketsizlik olduğuna inanıyordu Sude.

Can havliyle kapısını çalan Civan'ın kafasındakileri dağıtmak için çırpınışlarını, aldanışlarını, yani birçok insanın kendine dahi itiraf edemediği zayıflıklarını ifşa etmişti. "Ahları yalnız dostlar çekermiş! Hazır ol; bir dokun bin ah işit; sözünü abartıp, sen dokunmadan döküleceğim..." diye başlamıştı söze.

Sevinç dalgası, Civan'ın her zerresini sarmıştı. "Nezdindeki yerimden onur duydum. Ahlarını dindirebilirsem ne mutlu bana."

Hüzünlüydü gülümseyişi. "Duygularımız karşılıklı Civan. Aksi halde sırlarımı kaygısızca dökebilir miydim?"

Aşkın en yıkıcı halini, aldanmayı tattığını söylediğinde sarsılmıştı Civan. Sude'nin bir başkasına âşık olduğu fikri kadar aldatıldığını duymak da yaralayıcıydı.

Başını kaldırmadan sürdürmüştü konuşmasını. "Sunduğu metinle alakasız bir dipnotmuş meğer. Kontrol delisi olduğunu anlasam da kabullenmem zaman aldı..." Gözaltında olmak, paranoyaları da beraberinde getirmişti. En mahrem anlarında bile milyonlarca göz tarafından izlendiği kuşkusuna kapılıyordu...

Civan dinlediklerini sindirmeye çabalarken, "Niye dayandığımı merak ediyorsun değil mi?" diye sorup, yanıtını da vermişti. "Sevgisi, tutkusu, ilgisi muhteşemdi. Geçmiş kırılganlıklarımı özenle onarıyordu. Onun yanında, kendimi özel ve önemli hissediyordum. Onu bırakırsam, kaybolacağımdan korktum. Sonunda canıma tak etti, bıraktım onu. Sindiremedi, duygusal şiddettin her türünü yaşattı. Ta ki, yazdığı metinlere inanacak birini bulana dek bırakmadı peşimi. Ezcümle, yıkıntılarımın mimarını onarıcım sanma gafletinde bulunmuşum!"

Beti benzi atmıştı Civan'ın. Karşısına çıksa, o adamın gırtlağını sıkabilirdi. "O namussuzu anlatan dipnotu tümüyle karala gitsin."

Buğulu gözlerini kaçırmıştı kadın. "Yüreğimden silineli çok oldu ama beynim akılsızlığımı affedemiyor..."

"Akılsızlık değil iyi niyet diyelim! Aldanmak insani bir zaaftır."

Zoraki gülümsemişti. "İyi niyet ile ahmaklık arasındaki mesafe oldukça kısadır Civan!"

"Yanılıyorsun..." diyen Civan tartışmayı sürdürmek yerine konuyu değiştirmişti. "Tabloyla, fotoğraflardaki kadın aynı kişi galiba!"

Tablonun karşına geçmişti. "Annem kendi portresini çizmekten çok hoşlanırdı."

Ardından, reverans sahnesinin olduğu fotoğrafı ilk kez görüyormuşçasına eline almıştı. "Bu fotoğraf çekildiğinde annemle birlikte beş dakikalığına sahne almıştım. Kıymetli anılarımdan birisidir..."

Annesi, yetenekli bir piyanist ve ressamdı. Uzun yıllardır, Londra'da, Kraliyet Müzik Akademisi'nde öğretim üyesiydi. Nadiren görüşüyorlardı.

Kadın, sanattaki yeteneğini anneliğine yansıtamamıştı. Sude altı aylık bebekken bakıcısına teslim edip, annelikten sessiz sedasız çekilivermişti. Kızını, yaptığı tablolar gibi, "şaheserim" diye sevmişti kadın. "Fiziksel benzerliklerimiz olmasa üvey annem olduğuna inanırdım."

"Peki ya baban?" diye kaçırmıştı ağzından.

Yüksek rütbeli askerlerdendi babası. Otoriter adamın yumuşak karnı sırılsıklam âşık olduğu eşiydi. Kadını mutlu etmek için ne gerekirse yapmıştı. Ancak, Sude'nin annesi Akademi'den teklif aldığında, Londra'ya tek başına gideceğini beyan etmişti. Onu tümüyle kaybetmeyi göze alamayan adam her fırsatta eşinin yanına koşmuştu. Anne ve babasını gördüğü zamanlar son derece kısıtlıydı. "Onların ihmalkârlığı erken olgunlaşmama neden oldu. Yıllar sonra babam özür diledi. Telafi edemeyeceği zamanlar için iki sözcükten fazlası gerekiyordu. Umursamamayı öğrendim..."

Oysa Civan, Sude'nin coşkun sevdalarla çevrelenen şanslı balıklardan olduğuna inanıyordu. Detayların ne denli belirleyici olduğunu bir kez daha anlamıştı.

Kalemi firkete gibi kullanarak gür saçlarını topuz yapmıştı Sude. Dalgın gözlerini karanlığa çevirmişti. "Siz mezun olduktan sonra tayinimi isterim belki!"

Hayrete kapılmıştı Civan. "Adaletten uzak coğrafyanın gençlerini, bari siz yalnız bırakmayın!"

Oturduğu yerde doğrulmuştu. "Kararım kesin değil. Ayrıca, adaletsizlik salt burada yaşayan gençlerin sorunu değil. Her kara parçası sistematik vahşetten payına düşeni alıyor."

Eğitimden başlayarak, sınıfsal çelişkiler, çatışmalar, göç olgusu gibi bir dolu konuyu tartışmışlardı. Sude'ye göre, bir yere takılıp kalmak, ufkun gelişmesini baltalardı! Civan "Ayak ölçüsünü bilmediğim insanlara kundura yapmak yerine bildiğim ölçülerle işe koyulmayı tercih ederim..." dediğinde gülümsemişti kadın.

"Yeniliğe açık, öğrenme tutkusuyla dolu biri olmasaydın kolaycılığa kaçtığını sanabilirdim."

Yaşadığı hazzı polemiklere feda etmek istemiyordu. "Alıştığı topraktan sökülen ağaç başka topraklarda yaşamaz. Kendi köklerimi güçlendirdiğimde yeni fideleri gönül rahatlığıyla başka iklimlere ekebilirim."

Metaforunu beğenmişti Sude... Edebiyattan bahsettiler uzun süre. Sohbet derinleştikçe uzamıştı gece.

Sude'nin kokusunu koynuna alıp yatmıştı o gece. Nefesini teninde hissetmişti. Birkaç adımlık mesafeyi aşıp onun sıcaklığına sığınmak için ömrünün kalanını verebilirdi...

* * *

Öfkelendiğinde isyankâr fırtınalar kuşanırdı Sude. Berrak mavi gözleri, yüksek tonda dalgalanırdı. Tartışmaları yüksek perdeye dönüştüğünde, "Değişik fikirlerin çarpışması doğruya yakınlaşmayı sağlar. Düşüncelerime katılmasan da, dinleme nezaketini göstermelisin" diye uyarırdı Civan'ı.

Sude'yi düşünmek, dev dalgalar durulduğunda onları buyur edecek olan görkemli adaya ulaşma ihtimali kadar güzeldi.

Sızlanmak yerine ılıman suya kalemini daldıracaktı. Sude, kaşlarını kaldırmadan, yarım kalan cümlelerini tamamlamadan, gözlerini süzmeden, itirazsız dinleyecekti onu.

Sevgili Sude,

Ziyaretinle, kuytulara çekilen ümitlerime günışığı sundun, sağ ol. Sahibine ulaşamayan sözler kör ve sağır kalır, dile gelsinler istedim.
Evet, ben seni kaçak sevdim Sude. Baharda, yazda, zemheride sana uyandım. Gün, seninle başlayıp sende bitmedi. Vakitli vakitsiz, düşlerime girdin. Dara düştüğümde, sol yanıma dokunup dinginleştirdin...
Gerçekle beslenen öykülerin detaylarda farklılaşıp, kişiselleştiğini söylerdin ya; suskunluğumun nedeni de bizi biz yapan ayrıntılardı.
Zorlu iklimlerin etkisinden sıyrılmakta zorlandığım doğrudur. Çocukluğumla tanışmam ve vedalaşmam yel esişi kadar kısa sürdü. Keder yumaklarını eğirmekte ustalaştığımdan, yaş aldıkça kederlerin de büyüyeceğini sanmıştım. Aksine, yollara dökülüp ufalandılar. Lakin, sert vurdu son kasırga, katmerlendi acılar. Yüklerimi hafifletip, sevincimi çoğaltmaya var mısın?
Gerçekleşmeyecek hayaller kuytularda küflenir. Seninki hariç, hiçbir hayalimi kuytuda bırakmadım. Hırçındı zaman, soğuktu iklim nadasa yatırdım hepsini. Havalar ılındığında tazelenen hayallerimin ekimine girişeceğim. Tarlama maviliğini de bağışlar mısın?
Sana dair beklentilerimin gerçekleşmesi senden gelecek güzel bir sözle mümkün olacak ya da itirazınla mümkünsüz kılacaksın geleceğimizi.
Her türlü cevabın kabulümdür. Hoşlanmadığın satırları sil gitsin. Ben izlerini saklayacağım nasılsa. İçimi döke-

rek, kusur işlediysem bağışla. Kendine iyi bak.
Payına kalıcı sevdalar düşsün Sude.
Sevgiyle

Mektubu bezin arasına yerleştirdi. Sami kibrit çöplerinden gemiler yapıyordu. Civan da renkli boncuklardan kelebekler yapacaktı Sude'ye.

Otuz

Özgürlük, gürüldeyerek akmasa da,
damlalarıyla idare ediyorlardı.
Selleri oluşturan da damlalar değil miydi?

Üç haftanın sonunda "ziyaretçin var" dedi nöbetçi. Görüşme odasına, uçarcasına gitti. Ziyaretçisi, yalnızca Avukatı Nihat'tı. Tanışıp, halleştiler.

Nihat dosyayı çıkarırken, *mektuplu ve kelebekli sepeti* nereye koyacağını hesaplıyordu. Aynı anda kendisinin getirdiği çantayı işaret etti Nihat. "Sude'nin emanetlerini getirdim! Selamı var."

Geniş bir gülümseme yayıldı yüzüne. "Getiren gönderen sağ olsun. Öncekiler pek makbule geçti. Teşekkür niyetine, boncuklardan renkli kelebekler yaptım. Umarım beğenir!"

"Emeğine sağlık Civan. Beğenecektir mutlaka. Ben de bakabilir miyim?"

Gizlediği mektubu göremeyeceğinden emin olduğu için, "Elbette" dedi.

Kelebekleri masaya dizdi Nihat. "Müthiş! Edebiyatın yanı sıra sanatta da başarılı olacağını kanıtlamışsın Civan. Bravo."

"Estağfurullah. Zanaatkârlık sadece. Vakit bol olunca, yeni uğraşlar buluyoruz."

"Fazla mütevazi olursan, öyle sanırlar..." Gülümsemekle yetindi Civan.

Nihat dosyası hakkında bilgi verirken pürdikkat kesildi. "Sorgun sorunsuzmuş! Aleyhine ifade de yok! Ha bir de, yakalandığın güne ait kısa bir not iliştirilmiş dosyana. Polislerin dikkatinden kaçmış ya da okumadıkları için atmamışlar."

Nihat'ın *sorunsuz sorgu* nitelemesi acı yüklü anılarını tetikledi. Çal'dan hızla uzaklaşıp, notu kimin yazdığını sordu.

"Yakalandığın gün, Medet adındaki yaşlı bir adam, akraba olduğunuzu, ona yardıma gittiğini söylemiş. Bu kısa not işimizi kolaylaştıracak."

İhtiyarın adını da öğrenince, hücre arkadaşı Cem'in "Medet ya Ali!" yakarışını hatırladı. Onun imdadına da Medet amcası, yetişmişti. Umutlandı.

Kale'de avukatı olmayan tek kişi Sami'ydi. "Dosyasını incelediysen, Sami'yi de çağırabilirim!"

Sıkıntıyla yüzünü buruşturdu Nihat. "Ne yazık ki, vaktim kısıtlı! Dosyasına kısaca göz gezdirdim, fena görünmüyor. Biri dışında ona yönelik suçlamalar asılsız çıkmış. İncelememi bitirince görüşeceğim."

Civan fısıltıyla sordu. "Suçlamayı yapan polis muhbiri mi?"

"Hayır, garibanın biri. Binlerce kişi gibi şiddet sonlansın istediğinden polisin hazırladığı ifadeyi imzalamış. Zaten okuması yazması da yok. Hepsini reddedeceğiz. Konuşmaya dalınca az kalsın ağabeyinin selamını iletmeyi unutacaktım."

Gözleri parladı. "Sağlığı yerinde mi?"

"İyi görünüyordu. Yıllardır senden haber alabilmek için başvurmadığı kapı kalmamış. Ama izini bulamamış. Aileni üzmemek için, onlara iyi olduğunu söylemiş. Doğrulamama çok sevindi. Senin yokluğunda bir kızı olmuş. Elif iki buçuk yaşındaymış."

Kaya'nın kapkara gözlerini hatırladı. Acaba Elif'in gözleri kime benziyordu? "Görüşün serbest olup olmayacağı konusunda bilgin var mı?"

"Emin değilim" der gibi avuçlarını açtı. "Darbeciler birkaç aya kadar çekilecekler. Göstermelik de olsa bazı haklar sağlanır diye düşünüyorum."

"Kasım'da seçim olacakmış!"

İyice yaklaşıp mırıldanırcasına konuştu Nihat. "Darbenin elebaşı apoletini çıkarsa da, *Demokles'in Kılıcı* gibi tepemizde sallanmayı sürdürecek. Görünen o ki, demokrasi beklentimizi uzunca bir süre daha askıya alacağız..."

Fısıldaşmalarından rahatsız olan Nöbetçi uyardı; "Zaman doldu".

Sepetleri deyiş tokuş ederken, aklı fikri örtünün arasındaki mektuptaydı. "Sude'ye, Sami adına da teşekkür edersen sevinirim. Selamlarımızı söyle."

"Ne demek, memnuniyetle iletirim. Kendinize iyi bakın."

Koğuşa girdiğinde, virgül koymaksızın görüşmenin her detayını aktardı. Sami derin bir *of* çekti. "Yolun sonundaki ışık göz kırpmaya başlıyor, demektir!"

"Öyle görünüyor."

Yaklaşan seçimin etkilerinden bahsettiler bir süre. Civan'a göre, memleketin hali pür melali ortadayken, fazla ümit zararlıydı...

Elini boşlukta salladı Sami. "Müdahale edecek konumda değiliz. İzlemek değiştirmeye yetseydi dünya kökünden sarsılırdı! Bunları boş ver de, avukata mektuptan bahsettin mi, onu söyle?"

"Yok daha neler? Adam avukat, çöpçatan değil."

"Hemen yüzünü asma, şaka yaptım şaka... Pekâlâ, Sude'den beklediğin yanıtı alırsan ne ısmarlayacaksın? Çay kesmez bilesin!"

"Dile benden ne dilersen."

"Özgürlük!"

"Kelin dermanı olsa başına sürer."

Sigarasını tellendiren Sami; "Gürül gürül akmasa da, özgürlüğün damlalarıyla idare etmeyi öğrendik dostum. Unutma, selleri oluşturan da damlalardır."

"O halde selleri oluşturacak damlaların şerefine kaldıralım çaylarımızı..."

Müdahale edemeyecekleri sıkıntıları erteleyip, sahip olduklarının tadını çıkarmaya koyuldular...

Otuz Bir

Öylesine, delik deşik olmuştu ki!
İncitilecek sağlam yeri kalmamıştı.

Körebe oyununa benzeyen hayatta, güzellikleri yakalayamadan sonlanmıştı oyun. Ucu dağlara varan kovalamacada ise, günü sağ geçirdiklerine sevinemeden yeniden başlardı ölüm kalım oyunu.

Kendi yurdunda esir düşmek, sıkıntılarını kışkırtıyordu. Bileğini bükemediği nice duyguyla kaynaşsa da aldanışları sinsi bir düşman gibi didikliyordu zihnini.

Düştüğünde görmüştü; inandığı insanların gerçek yüzlerini. *Tuzu kuru olanlar* dağlarda ya da içeride mahsur kalanları unutmuşlardı. Kuru selamı bile esirgiyorlardı. İçlerinde avukatlar da vardı! Ama zorlu koşullarda hiçbiri

ortalıkta görünmüyordu. Onlar, hiç tanımadığı avukatın uzattığı elden kat be kat uzak ve yabancıydılar artık.

Düşeni umursamamak, ilk vefasızlıkları değildi. Kendilerini olmadıkları birinin kılığına sokarak başlatmışlardı aldatma oyununu. Kostümleri parçalanınca, çırılçıplak özleri açığa çıkmıştı. Güvendikleri sırra kadem basarken, umulmadık insanlar koşuyordu *düşenlerin* imdadına.

Karanlık geçitlerde kaybolanların, düşenlerin, takılanların ya da yürüyüp gidenlerin her lakırdısının *şiddet* gibi haklı bir nedeni vardı. Lakin, nedensiz sırt dönüşler çok dokunuyordu. İleride, onların, *unutkanlıklarını* hoş görüp, selamlaşma ihtimalini dahi muhafaza edebileceğini sanmıyordu.

Düşerken tanıdıklarıyla aralandı sıkıntısı. Ödediğinin karşılığını misliyle almıştı. Hazin öğretilerin yanı sıra ömürlük dostlar da kazanmıştı.

Neruda'nın dizeleri döküldü geceye. "O kadar çok ki ölümüz ve o kadar çok ki kızıl güneş önünde setler ve o kadar çok ki çarpık kabuklu başlar ve o kadar çok ki öpücüklerimizi engelleyenler ve o kadar çok ki unutmak istediklerim..."

Akıl çıkmazlarını uykuya yatırdığında, rüyasına gür bıyıklı şair konuk oldu.

Karataş'ın kıyısında oturuyordu. Musa misali asasıyla denizi ikiye yaran Hasan Hüseyin, tüm bedeniyle gülümsüyordu. Bir deniz kızı başını çıkardı sudan. Kızılırmak şiirini okuyordu... Dizeler sesine karıştı; "Karataş'ın göbeğinde aşk, Karataş'ın göbeğinde barış, Karataş çatladı çatlayacak, ben direndim yorulmadım. O yorulup yıkılmayacak..."

Sesine uyanmıştı Sami. "Şiir okuyacaksan aşağıya gel..."

Sıçrayarak doğruldu. "Şiirli düşün içine de ettin ya, aferin sana!"

Rüyanın devamını getirmek için gözlerini sımsıkı yumsa da, kaçanı yakalayamadı. Puslu hatırları hilâle akıtarak yeniden uyku alemine yürüdü.

Ertesi gün büyük kentlerden söz ettiler. Civan, Karataş'ı ve kumsalında şairle buluştuğu şiirsel rüyasını anlattı. Kentlerden çok denizleri görmek istiyordu. "İstanbul'u, Boğaz'ı anlat bana!"

Şehirlerin Sultan'ıyla uzun yıllar geçirmişti Sami. Parasız yatılı okumuştu liseyi. Okulun ilk yılında, *ağabey* sıfatını iğdiş eden kabadayıların, kendileri gibi öksüz ve yetimleri aşağılamalarını, "yetimin yetime zulmünü de gördüm" diye tanımlamıştı. Hafta sonları, geçici huzuru, koruluktaki ağaçların gövdelerinde aramıştı.

İlk zamanlarında, İstanbul'u, şehrin girişindeki fabrika binaları, yüksek bacalar, gayri nizami yapılar, geniş caddeler, Boğaz Köprüsü, sıkışık trafik, hıncahınç kalabalıklardan oluşan hengameyle tanımlamıştı. Oysa uzaktan bakanlar, anlayamazdı İstanbul'un hakikatini.

Lise sonda, devrimci mücadelenin ucundan kıyısından tutmaya başlayınca, kentin arka mahallelerini de tanımıştı. Bir hafta sonu, yatakhane arkadaşının kılavuzluğunda mutat mesafelerin dışına çıkmıştı.

Galata Köprüsü'nün kenarına tespih boncuğu gibi dizilen amatör balıkçılar, misinalarını suya bırakıp balıkların zokayı yutmasını bekliyorlardı. Oltalar hareketlenince misinayı heyecanla çekiyorlardı. Plastik leğende çırpınan balıkların acısını damağında hissetmişti Sami.

Köprü altında ekmek arası balık yedikten sonra iskelenin arka sokaklarına dalmışlardı. Hurdacılar, lastikçiler,

merdiven altı dönercilerin arasından geçerken, yüzleri motor yağlarına bulanmış, gözlerinin akı parıldayan çocukların bakışlarındaki yoksunluk tanıdık gelmişti.

Kapısının önünde "Emanet yeri" yazan, taş avluyu tarihi yapıya benzetmişti. Çürük dişleriyle sırıtan yaşlı bir kadın, "paranız var mı gençler" demişti. Arkadaşı, "Yeterince" dediğinde, kadın onu kirli sarı binaya yönlendirmişti. Meseleyi anladığında, bilinciyle arkadaşının ısrarı arasında sıkışıp kalmıştı.

Arkadaşının derdi başkaydı. "Sayemde ilk kez milli olacaksın! Biraz daha nazlanırsan, cinsiyetinden şüphe duyarlar. Hadi yürü..."

Şeffaf giysili kadınların bulunduğu salona girmişti. Yaşlı, genç, çocuk yaşta kadınlar yalancı gülümseyişleriyle aynılaşmışlardı. Siyah kırmızı karışımı, naylon gecelikli bir kadın, koluna girip yukarı çıkarmıştı. Yatağın kenarına oturup sutyenini fırlatmıştı. Devasa göğüslerinden kaçırmıştı gözlerini. Kadın, hazin hikâyesini sahte gülüşüyle saklıyordu.

Onu yatağa çekerken itiraz etmişti. "İlk defalara alışığım!" demişti kadın. Sami, onu incitmek istemediğini söylemişti. Zoraki bir kahkaha atmıştı kadın. "Delik deşik olmuşum, sağlam yer bulursan incitmekten çekinme..."

Kadının küçümseyici tavrı hakikatiyle çelişiyordu. "Zaman paradır delikanlı, boşa harcama. Teklif var ısrar yok. Karşılık almadan ödeme yapan üçüncü müşterim olursun, hepsi bu."

"Müşteri demesek!" diye itiraz etmişti.

Kahkahayla gülmüştü kadın. "Dostum mu diyeyim? Kusura bakma ama koyundan post, erkekten dost olmaz... Sakın, yanlış anlama, sözüm senin gibi yumuşaklara değil, erkek geçinen hayvan oğlu hayvanlara. Ama senin işin de çok zor be kardeş..."

"Düşündüğün gibi değil..." derken kadının kolları tüm vücudunu sarmıştı. Teslim olmak dışında seçeneği kalmamıştı.

Çıkarken, "bekaretini bozdum, daha sık beklerim!" demişti kadın.

Karaköy'den her geçtiğinde o anı canlanmıştı...

Sigarasını tellendirmeyi sürdürdü Sami. "Kısaca, İstanbul'u denizi, boğazı, lüks yapıları tanımlamaktan çok uzaktır. İstanbul'un gerçekliğini, gecekonduları, genel evleri, çocuk işçileri, evsizleri, dilencileri, sarhoşları, göçmenleri ve tepeye kurulup sefalet ve zevki umarsızca seyreden Galata Kulesi anlatır."

Hayal kırıklığı yüzünden okunuyordu Civan'ın. "Meğer dışı düş, içi kâbusmuş!"

"Düş kapanı desek daha doğru olur. Kentlerin tuzaklarından habersiz insanlar, büyük hayallerin büyük şehirlerde gerçekleşeceğine inanırlar. Lakin, çoğunun sonu hüsranla biter."

"Üniversiteyi de, İstanbul'da mı okudun?"

"Evet. Mezun olduktan sonra döndüm Kale'ye."

"Desene, sen iyiden iyiye İstanbullu olmuşsun."

Gülüşü hazindi Sami'nin. "Kentin nerede başladığı ve nerede bittiği meçhuldür dostum. İstanbullu olmak kolay değildir. Geldiğin memleket ve sürüklendiğin mahalle belirler kimliğini. Yani hep bir yerli olursun ama İstanbullu olamazsın... Ben en çok arka sokaklarını ve işçi mahallelerini sevdim. Kale asıllı bir mülteciydim anlayacağın."

"O zaman rehberim olursun, birlikte gideriz İstanbul'a."

"Kale'ye göbeğimizden bağlı değiliz ya, buradan çıktığımızda İstanbul da kesmez bizi, ülkeyi karış karış dolaşırız."

Gerçekleşmesi muhtemel yolculukların hayaline daldılar...

Gece inerken, yağmur atıştırmaya başladı. Kasvetin cakasını söndürüyordu parlak çiseler. Hızlanan yağmur, tepedeki camı kırarcasına dövüyordu. Damlaların ritmi Kızılca'nın toprak kokusunu taşıdı. Gözlerini yumdu, soyutlandı koğuştan.

Yağmur altında sırılsıklam koşuşturan, kahkahalar savuran çocuklar sardı çevresini. Yağışların hızına göre isimler takıyorlardı yağmura; Sepkene *dam uçuran*, sağanak yağışa da *irice* diyorlardı.

Yazın ilk aylarında görücüye çıkardı bahar. Sıcakların başlamasıyla bitmesi an kadar kısaydı. Kış kışlığını gönlünce yaşarken, yaz yazlığını süremezdi. Ya da Civan'a öyle gelirdi!

Yağmur gibi, kar da engel olmazdı oyunlarına. Hatta oyunları çeşitlenirdi. Güneşin etkisinin işlemediği, dondurucu soğuğu gözleriyle görebilirdi. Yükseklerde ayak değmemiş yumuşacık beyazlığa uzanırdı. Göğün saydam mavisiyle kar kristallerinin ahengini seyrederdi.

Güneş kızar, kızarır, ısınır, ısıtır ve kar başka diyarlara göç ederdi. Bahar saklandığı yerden salınarak çıkar ve ak örtüsünden soyunan doğayı kucaklardı. Eriyen karları koynuna alan akarsu ihtişamla çağlardı.

Koyunlarla birlikte gün doğumlarında çıkardı yamaca. Sırtını dayadığı ağacı dost belleyen Kızılca'nın fütursuz kadını Fido gibi, onun da kuytusuna sığındığı bir ağacı vardı. Gövdesini okşar, tepesine tırmanır, gölgesinde uyurdu. Ağaca ve koyunlara yüksek sesle kitaplar okurdu. Gülmeye ihtiyaç duyduğu halde ağlamaklı kitapları sevmişti.

Ağaçlara tırmanması, inatçılığı, keçiyi andırdığı için Civan'a Kıdik lakabını takmıştı Kadem.

Günlerden bir gün, damdan düşüp kafasını yarmıştı. Uzun süre baygın kalınca, evdekiler telaşlanmışlardı. Başında soğan çevirip, dualar etmişlerdi. Soğanın keskin

kokusuyla gözleri yanmıştı Civan'ın. Kendine geldiğinde, Kadem, "Oy kurban olduğum kendini Kıdik sanıp damlardan mı atladın?" diyerek ovunuyordu.

O günden sonra "Kıdik" lakabından kurtulmuştu.

Otuz İki

Eşekarılarının kovanına çomak sokmadan önce hızlı koşmayı öğrenmek gerekir.

Avukatıyla görüşmesinden üç ay sonra nöbetçi ikisini de görüşme odasına çağırdı. Sude yine yoktu! Çıkmazlardan kurtulması zaman aldı. Nihat, Sude'nin *emanetlerini* teslim etti. "Kusura bakmayın gelişim uzun sürdü. Kitaplarınız bitmiştir..."

Sami yeni kitaplara sevinirken, Civan ise mektubunun yanıtının gelip gelmediğine odaklanmıştı.

Görüş yasağının yakında sonlanacağını söyledi Nihat. Gözleriyle görmeden, inanmaları olanaksızdı! Ardından, hücre arkadaşları Halil'in de avukatı olduğunu söyledi. Halil'le kulaklarını çınlatmışlardı...

Cem ilk celsede beraat etmişti. Halil'in hakkındaki ifadeler de tutarsızlık gerekçesiyle reddedilmişti. Du-

ruşmada aklansa da, *yerinde araştırma yapılması* için İstanbul'a gönderilmişti.

Gözleri hayretle açılmıştı Sami'nin. "Buradaki heyet araştıramıyor mu?"

Gülüşü müstehziydi Nihat'ın. "Dosya sayısını azaltmak için baştan savıyorlar. Aslında böylesi daha iyi oldu. İstanbul'dan bekledikleri cevabı almaları aylarca sürerdi. Önemli bir sorun çıkacağını sanmıyorum."

Halil'in havadislerinden sonra onların durumundan bahsetti. Dosyaları mahkemeye iletilmişti, duruşma günü bekliyorlardı.

Koğuşa döndüklerinde, Civan sepeti heyecanla boşalttı. Dibindeki örtü yoktu. Kitapların sayfalarını karıştırdı, küçük bir not kâğıdı dahi çıkmamıştı. Onu teselliye girişti Sami.

"Yazdın kurtuldun. Cevabın da eli kulağındadır. Olur da mektubu bulamazsa, çıktığında konuşursun."

Ardından konuyu Halil ve Cem'in tatlı kapışmalarına getirdi. Çal koşullarında ürettikleri komiklikleri andılar. Yuvarlanarak düşen birini görmüş çocuklar gibi neşelenmişlerdi.

Sami'yi kitabıyla baş başa bırakıp ranzasına çıktı. Parmaklıkların arasında çırpınan arıyı görünce, Ruşen'in sözünü hatırladı. "Eşekarılarının kovanına çomak sokmadan önce hızlı koşmayı öğrenmeliyiz."

Giderek kızıllaşan gökyüzü, ateşin kıyısında geçirdiği zamanları canlandırdı. Kopkoyu karanlıkta uçuşan kıvılcımlar, ateşböceklerine benzerdi. Yetersiz ışığa rağmen, Ruşen çizmeyi sürdürürdü. Nasıl gördüğünü sorduğunda. "Kâğıtla kalemin hüneridir dostum. Parmaklarım onlara uyuyor!"

Böyle bir gecede çizmişti, dağın doruklarından çılgınca akan nehrin hikâyesini. Suyun içinde yelelerini savurarak şaha kalkan kısrağa doğru süzülen kadının, özgürlüğü

betimlediğini söylemişti. Kadının ayakuçlarından şeffaf su zerrecikleri damlıyordu. Tülümsü elbisesinin uçuşmasını, atın yelesinin kıpırtılarını, kişnemesini ustalıkla resmetmişti Ruşen.

Civan, ateşe yaklaştırdığı resmi, hayranlıkla seyrederken; "Ateş nehri görmez. Kâğıt sanıp tutuşturur" diye uyarmıştı Ruşen.

"Keşke renkli kalemlerimiz olsa!" demişti Civan.

"Karanlık geçtiğinde renklenecek hepsi, merak etme."

Ruşen ateşi karıştırırken bir yıldız kaymıştı. "Uzat elini de düşmesin!" demişti Civan'a. Onu son gördüğünde, muzipliği silinmişti yüzünden. İfadesi, üzüntü, şaşkınlık ve hayal kırıklıklarının karışımıydı.

Ruşen'in kayan yıldızları düşürmeden tuttuğunu gördü rüyasında.

Avucundaki yıldızları verirken, düşürmemek için çabalayan Civan'la dalga geçiyordu. Şaha kalkmış kısrağın üstündeki ay kadının suretine dönüşmüştü. Ruşen'in elinden tutup, kısrağın terkisine çekti. Kadının gözbebekleri duru, dudakları kan kırmızısıydı. Kırmızı boyayı nereden bulduğunu sordu Civan. "Yıldızların kanatlarından" dedi Ruşen. Dört nala uzaklaşırken, yıldızlar ölülerin gözbebeklerine dönüşüp üzerine yağıyordu...

Otuz Üç

Babalar, babalıktan sessizce çekilmesini bilmeli.
Ece Ayhan

Cezaevinin girişinde hummalı bir çalışma başlamıştı. Hava iyiden iyiye soğumuştu. Görüş gününde kar yağmasın diye dua ediyordu bazıları.

Haftalarca bekleyişin ardından kar serpiştirirken indiler görüş alanına. Mahkûmlara ayrılan bölüm, beş kişinin yan yana dizilebileceği genişlikteydi. Görüşmecilerle aralarına iki sıra tel örgü çekilmişti. Tel örgülerin arasında iki asker volta atıyordu.

Civan, sorularla boğuşarak, geçti görüş alanına. Görüşmeci yığınının arasından ziyaretçisini seçmekte zorlandı. "Civanım buradayım" diye bağırdı Mahmut. Sesin geldiği tarafa yöneldi. Yalnızdı Mahmut. Yüksek sesle, nasıl olduğunu sordu.

O da aynı tonda yanıtladı ağabeyini. "İyiyim ağabeyim. Hoş gelmişsin. Sen nasılsın?"

İkisinin de gözleri dolmuştu. "Senin hasretinden başka derdimiz yoktur! Avukattan haber alana kadar doluya koydum almadı, boşa koydum dolmadı. Mahvoldum vesselam. Çok şükür dualarımız kabul oldu. Seni sağ salim gördüm ya, ölsem de gam yemem... Hepimiz seni ziyadesiyle özledik. Hane halkının selamları var."

Civan, *asker mektubu* yazarcasına aile bireylerinin hal hatırlarını sordu. En son babasını sorduğunda duraksadı Mahmut, yüzü gölgelenmişti. Saniyeler süren sessizlik midesini delik deşik etti. "Ne oldu?" diye bağırdı.

Yanıtı kederliydi. "Babamız rahmetli oldu!"

Anlamakta zorlanmış ve hiç ummadığı kadar sarsılmıştı. "Çok üzüldüm! Başımız sağ olsun... Ne zaman oldu?"

Boynunu büktü Mahmut. "Sen kayıplara karıştıktan sonra kaybettik! Nur içinde yatsın ne diyeyim."

Çal'da ölü babasıyla hesaplaştığı aklının ucundan geçmemişti. İyisiyle, kötüsüyle yaptıklarını da alıp göçmüştü artık. Onu son bir kez göremediği düşüncesi ölüm haberi kadar ağır geldi.

Mahmut, "Babamla helalleşmek gibi Elif'in doğumunu da kaçırdın!" derken sitemkârdı sesi.

Kaçırdıklarının hesabını veremezdi. Konuyu değiştirdi. "Elif kime benziyor?"

İfadesi yumuşadı Mahmut'un. "Hık demiş anamın burnundan düşmüş. Kaya gibi konuşma tembeli değil. Daha üçüne girmedi ama öyle bir dilli ki, şaşar kalırsın!"

Mahmut, cezaevi süreciyle ilgili sorular sormaktan kaçınıyordu. Günlerinin nasıl geçtiğini sordu sadece. Civan da pembeye yakın bir tablo çizdi.

Kısıtlı zaman dolmuştu. Mahmut aceleyle; "Bizimkiler gece boyu baklava, börek açtılar, dolma sardılar. İçeriye bıraktım. Sana verecekler.." dedi.

"Sağ olsunlar. Niye zahmet ettiniz. Gelmen yeterdi ağabeyim."

"Asıl sen sağ ol Civanım. Allaha emanet ol..." Duaları duyulacak kadar sesliydi.

İnancın koruyucu etkisine sığınan ağabeyine bakarken yüreği ılındı. "Evdekilere, merak edip soranlara selam söyle."

Asker uyarı amaçlı kolunu tuttu. Sinirlenmişti. Kolunu hızla geri çekti. Telaşlanan Mahmut, "Tamam kardeş, gidiyorum. Civanım gözlerinden öperim."

Başları geride biri dışarıya, diğeri içeriye yöneldi.

Sami görüş yerine gittiği için koğuşta yalnızda. Sırtüstü uzanıp gözlerini tavana dikti. Günah nedeniyle kürtaja yanaşmayan bir baba gibi Civan'ı umursamamıştı babası. Aklını kurcalayan birçok soru gibi, sevmekten neden korktuğunu da soramazdı ona.

Babasının içtenlikle güldüğüne tanık olmamıştı. Muhtemelen, ağlamak, gülmek gibi insani duyguların güçsüzlük olduğunu sanıyordu. Sonuçta, babası da birçokları gibi katı geleneklerin mağduruydu! Değişmekten ödü koptuğu için ödediği bedelleri yakınlarına yüklemişti.

Duygusal kırgınlıklarının baş müsebbibini affetmekte zorlanırken, dünyaya geliş sebebi olduğu fikrine sarıldı. Çelişkilerine "Seni affettim baba" haykırışıyla son verdi.

Civan'ın sıkıntılarından habersiz Sami, görüşmesinin detaylarını şevkle anlatıyordu. Aktarımını, "Köyün *şaşı cadısı* evlenmiş. Şoke oldum! Beterin beteriydi. Diliyle göz çıkarırdı..." diye bitirdi.

Belli belirsiz mırıldandı Civan. "Adam, onun diliyle başa çıkacak kadar cesurmuş, demek ki!"

"Yürek yemiş olmalı... Canın sıkkın galiba!"

Olanı, biteni öğrenen Sami, üzülmüştü. "Teselli eder mi bilmem ama azından babanı tanımışsın. Ben babamı, başkalarından dinledim. Her biri kendi algısını aktarınca

babam kadar onun hakikatine de hasret kaldım. Mesela, annem ölünün ardından kötü konuşulmaz, diye başlardı, dili başka, gözleri başka konuşurdu."

Başını önüne eğdi. "Birini görmek tanımaya yetmiyor be Sami. Babamla yakın değildik. Üniversite sonrası iyiden iyiye kopmuştuk. Ona dair sorular havada kaldı!"

Kolunu Civan'ın omuzuna attı. "Geçmişe ilişkin sorularını babanla birlikte gömmelisin."

Sesi titriyordu Civan'ın. "Ha deyince gömülmez ki!"

"Zamanın girintileri hepsini eritecektir dostum. Hadi, kasveti bırakalım da karnımızı doyuralım. Amcam bir sürü şey getirmiş..."

Ağabeyinin getirdiklerini işaret etti. "Bizimkiler de epeyce uğraşmışlar. Birkaç gün karavanadan kurtulduk."

"Mahrumiyetin en güzel yanı bu olsa gerek! Dışarıda sıradan olan ne varsa, burada sevinç dalgaları yaratıyor."

Başını sallamakla yetindi.

Yemek sonrası ağırlık çöktü üzerlerine. Bir süre koğuşta volta atıp, yataklarına çekildiler. Sulu kar camda su olukları oluşturuyordu.

Kahvaltı üstü, görüşmecisinin getirdiği kaçak tütünü sardı Sami. Sıkı bir nefes çekip, yukarıya yükselen dumanı seyretti Civan. "Eskiden, kartallara özenirdim. Yükseğe çıktıkça üzüntülerin pençelerimin gölgesinde eriyip yok olacağını sanırdım!"

"Ben de, uzayda babamla karşılaşacağımı hayal ettiğimden astronot olmak istemiştim."

"Vay canına, ulaşılması imkânsız hayallerin kökeni çocukluğuna kadar uzanıyormuş!"

Sami'nin gür kahkahası duvarlarda yankılandı. "Her dönemin kendine özgü hayalleri vardır. Gelişir, çeşitlenir..."

Dumanı halkalar şeklinde üfledi. "Zorlu zamanlardaki gelişmeler hayaller kadar kıymetli!" Narlı bahçedeki kadından, İmam Yunus'tan, askerin karşısına dikilip ona arka çıkan Medet amcadan söz etti. Üç ihtiyar, kendileri hakkında binlerce sayfa konuşanların telaşında değillerdi. Ara satırları tanımlıyordu her birini.

Gözleriyle gülümsedi Sami. "Laf kalabalığı yapanlar hatırda kalmıyor zaten. Hayatı kendi meşreplerince doğal yaşayanlar yer ediyor hafızada. Etkileri kalıcı oluyor. Mesela, Awaz'ın inancını tarifinden de çok etkilenmiştim."

"Neye inanıyordu?"

Awaz'ın mütevazı halleri doluştu zihnine. "O da bir yaratıcıya inanıyordu. Ama Onunla arasına söz, yazı, insan sokmazdı. Çünkü, söz yalanı, yazı aldatmacayı, insan hepsini içerirdi. Çoğu insanın, kutsal olan her şeyi günahlarını aklamak, kötülüklerini gizlemek için kullandığını söylerdi..."

Sonsuzluğa inanan Awaz, sahipsizleri gömerek, geçmişi tükenenlerin geleceğine de hizmet ettiği düşüncesindeydi. Yurtseverlik fikrine de karşıydı adam. Aşırı sevgi ve sahip olmak tutkusu, kendi dışındakilere karşı öfkeyi, hatta savaşı kışkırtıyordu, ona göre.

Civan adamın yaklaşımını kendi içinde tarttı bir süre. "Fikirlerinin sarsıcı olduğuna katılıyorum. Ama, sınırlarla çevrilmiş bir dünyada yurtseverlik kaçınılmazdır."

Sigarasını yakıp uzandı Sami. "Sınırsız özgürlüğü, eşitliği savunup, belli toprakları yurt, diğerlerini yabancı addetmek mülkiyet duygusunun tezahürüdür. Nihayetinde, bunun ucu, kendinin olanı değerli, diğerlerininkini değersiz görmeye, nefret etmeye, vahşileşmeye kadar uzanır."

Bıyıklarını çekiştirdi Civan. "Marx, sorunun sermaye haline getirilen mülk olduğunu, emeğin karşılığı olan mülkün sosyalizmin sorunu olmadığını söylemiş."

Gülümsedi Sami. "Kapitalist sistemde iktidar tutkunları ve onların dalkavukları vatan, millet, inanç gibi olguları güçlerini pekiştirmek için kullanırlar. Bu nedenle, aşırı sahiplenme, bağımsızlık, özgürlük, eşitlik gibi kavramlarla çelişir. Marx sosyalist üretim ilişkilerinde, kolektif emeğin kolektif mülkiyetini savunur. Üretim sürecinde zorunlu bir araç olan mülkiyetin kutsanmasına şiddetle karşı çıkar. Ona göre, bu geçici araca komünizm aşamasında ihtiyaç kalmayacaktır..."

Dalgın bir ifadeyle yanıtladı Civan. "Sosyalizme kadar, yaşam alanlarımızı savunmak zorundayız. Aşırı ile gerekli olanı birbirinden ayırt etmek lazım."

"Her şey tek kalemde izah edilebilseydi ya da herkes belli konularda kolaylıkla uzlaşabilseydi hayat sıradanlaşırdı dostum."

Tebessüm eden Civan kitabını açtı. Dışarıda sepken vardı. Üşüdüler. Battaniyelerine sarılıp kitaplara daldılar...

Otuz Dört

İnsanlar, yalan söyledikleri zaman dinlemeyi severim.
Olmak istedikleri ama olamadıkları kişiyi anlatırlar.
Yusuf Atılgan

Cezaevinde damlayarak geçen akışı elleriyle tutabilirlerdi. Görüş günleri ise göz açıp kapayıncaya kadar çabuk geçiyordu. Duygular, sözler, özlemler harala gürele arasında uçup gidiyordu.

Durağanlığı bozan bir söylenti koğuştan koğuşa yayıldı. Komutan Yakup, önceki görev yerinde devrimci bir kadına âşık olduğu için Kale'ye sürülmüştü. Doğruluğundan emin olmasalar da, Binbaşının *kurallara aykırı* davranmasını aşkla ilişkilendirdiler.

Yakup, çoğu akşam dışarı çıkıyor, geceye doğru çakırkeyif dönüyordu. Üstlük taslamıyor, selamlaşıyor, hal

hatır soruyordu. Küfür ettiğine, bağırıp çağırdığına, zor kullandığına tanık olmamışlardı.

Sami, kendi üslubuyla tartışmaya son noktayı koydu. "Çözümü aşkta aramak yerine Yakup'un devrimci subayların izinden gittiğini düşünmeyi yeğlerim..."

"Sanmam, öyle olsaydı ordudan atılırdı. Söylentileri duyunca Yakup'un vakitli vakitsiz dalıp gittiğini fark ettim. Geçenlerde iki arkadaş kafa kafaya vermiş, ona bakıp *vah ki vah* diyerek gülüyorlardı..."

Sami, gülümseyerek sürdürdü konuşmasını. "Vah ki vah, aşk komutanları bile dize getirirmiş! Beni ters köşeye yatıracak bir kadına âşık olmadığıma şükredeyim bari!"

Civan muzipçe baktı ona. "Gülme komutana gelir başına..."

"Madem gülmeye durduk, sana Süleyman'ın hikâyesini anlatayım."

Saf ve hayli sakar olan Süleyman'ın elinden hiçbir iş gelmediği için herkesin alay konusu olmuştu. Eve para götürürse babasına yaranacağını düşünüp, av tüfeğini kaptığı gibi bankanın yolunu tutmuş.

Bankada tüfeği havaya kaldırırken ağzını kapattığı atkı düşmüş. Çay servisi yapan kadın Süleyman'ı tanımış. "Ula salahana Süleyman, indir tüfeğini" demiş ve çalışanlara hitaben, "Korkmayın! Banka soymak kim, o kim..." demiş. Süleyman ne yapacağını bilemez haldeyken, güvenlik görevlisi onu derdest edip polise teslim etmiş.

Onu tanıdığı için çaycı kadını da karakola götürüp, sorgulamışlar. Süleyman'la ilişkisi sorulunca, yanlış anlamış kadın. "Kala kala kal oldum da salahana Süleyman'a mı yar oldum..." diye avazı çıktığı kadar bağırmış.

İçeride epeyce yatan Süleyman, hapisten kurtulsa da *ula salahana Süleyman* lakabından kurtulamamış...

Civan gülmekten katılmıştı. *Salahana Süleyman* çalıştığı bankayı soyan veznedarı hatırlatmıştı.

"İlginç olmalı..." diyen Sami dinleme pozisyonuna geçti.

Eşi, annesi ve babasıyla aynı evde yaşayan Veli veznedar maaşıyla kıt kanaat geçinirken eşi hamile kalmış. Sevinmiş elbette. Ne de olsa; Allah rızkını verirmiş! Bebek, bir yıl *annesinin rızkıyla* doymuş. Büyüdükçe rızk yetmez olmuş. Masraflar artınca Veli çalıştığı bankadan kredi çekmiş. Babasının fidanları, karısıyla annesinin yeni entarileri, çocuğa üç beş parça giyecek derken, *hazıra dağ dayanmamış.*

Kredi suyunu çekince, dördüncü ayda *el elde baş başta* kalmışlar. Kara kara düşünürken eşi bir çözüm bulmuş. "Her gün elinden bir sürü para geçer, birazını alsan kim bilecek?" İlkin gülüp geçmiş Veli. Ancak ödeme tebligatını alınca, soygun dışında çıkar yol kalmadığını anlamış.

Planlarını yapmışlar. Kadın erkek gibi giyinip, ağzını burnunu kapayacak, Veli'nin veznesine dayanıp, kasayı boşaltmasını isteyecekmiş. Eğer birileri fark ederse, şalvarın kuşağına sakladığı *çakar almaz* silahla tehdit edecekmiş.

Kararlaştırdıkları gibi, kadın banka kapanmadan on dakika önce kamufle halde içeriye girmiş. Vezneye dayanıp, "paraları ver yoksa ölürsün" diye fısıldamış. Veli ikiletmeden paraları verirken, yanındaki veznedar "soygun var" diye bağırmış. Güvenlik görevlisi silahına davranamadan Kadın silahını ona doğrultup, hareket ederse delik deşik edeceğini söylemiş.

Kadın, para dolu torbayla koşarak çıkmaz sokaktaki virane binaya girmiş. Üstünü değiştirmiş. Paraları pazar çantasına yerleştirip çıkmış. Polis araçları siren çalarak

geçmiş yanından. Eşkâle uyan birkaç şalvarlı erkeği araca doldurup uzaklaşmışlar.

Ortalık durulduğunda, diğer veznedar Veli'nin kulağına eğilip, "Kimseye deme ama boku yedim! Eşşoğlu eşek benden önce davrandı" demiş.

Civan, "Hikâyesi kurmaca gibiydi ama doğru söylediğine yemin billah ediyordu. Meseleyi, banka çalışanları ve polis dışında anlatmadığı kimse kalmamıştı. Gerçek olsa çoktan yakalanmıştı!" diye noktaladı.

Sami, burnunu çekerek farklı bir hikâyeye başladı.

Kahvehanenin önüne bir metre boyunda ölü bir yılan bırakılmıştı. Herkes, yılanın ölümünde payı olduğunu iddia etmişti. Alnının çatından vuranlar, kuyruğundan tutup başını duvarlara vura vura öldürenler... iddialar havada uçuşuyormuş.

Sen vurdun, ben vurdum derken kapışma başlamış. O sırada Temur Emmi girmiş içeriye. Tartışmaları, alaycı gülüşüyle dinlemiş. "Şimdi ben size kamyonla geçerken, yılanı yanlışlıkla ezdim desem, yeniden kavgaya tutuşacaksınız. Yılanın üzerindeki lastik izlerini göstersem, vurduğunuz yılanı ezdiğimi söyleyeceksiniz. Yılanın üzerinde kurşun yarası yok, başı sapasağlam desem, yalanınız ortaya çıkacak. İyisi mi, ne siz vurmuş olun ne de ben ezmiş. Kim vurduya gitti diyelim..."

Gülmesi dinince derin bir nefes aldı Civan, "Yılan hikâyesine dönen soygun hikâyelerini iyi özetledin!"

Gözlerini kuruladı Sami. "Farkında mısın, ilk kez kendi ağlanacak halimize değil de, bir başkasınınkine gülüyoruz."

Gözlerini elinin tersiyle sildi. "Gülmek bizim de hakkımız, söke söke alırız..."

Kemiklerine kadar işleyen soğuğa direnmek adına kıl battaniyeleri vücutlarına dolayıp sürdürdüler komik anılarla, fıkralarla dolu muhabbetlerini.

Otuz Beş

Gerçi tarih uzun uzun anlatılır
Ama bir bakışma kalır kalsa kalsa...
Melih Cevdet Anday

Radyo seçim sonuçlarını verirken, kar topakları sisten daha yoğun yağıyordu.

Sami, "İktidar ve yalakalarının toplandığı meclis adındaki şirket açılmış.." dedi gülerek. Apoletlilerin yerini alan kravatlılar sürdürecekti hürriyet gasplarını.

Kale'deki tartışmaların odağında seçimler vardı. Bazıları dışarıya açılan kapının aralanacağını ümit ederken, çoğunluk devranın kaldığı yerden devam edeceğine inanıyordu.

O günlerde gelen Nihat'ın ikiliye güzel haberleri vardı; duruşma tarihleri belli olmuştu. Civan, yakalandığı gün-

den bir yıl, üç ay, on gün sonra, kasım ayında çıkacaktı duruşmaya! Sami'ninki ise, 1984'ün ilk ayının otuzuncu günündeydi.

Nihat, diğer avukatlar gibi berbat senaryolar yazıp, iyi gelişmeleri başarı hanesine kaydetmiyordu. Olumsuzlukları es geçmeden tahminlerini aktarıyordu.

Darbecilerin kısmen çekilmeleri ehvenişerdi! Hükümetin idam ve müebbet cezalarını kaldıracağını sanmıyordu. Duruşmaların hızlanmasının da iyi niyetle ilgisi yoktu. Cezaevlerinin masraflarını azaltmak amacıyla, örgüt bağlantısı olmayanlar bırakılacaktı. Ancak, içeriye adım atan herkes fişlendiği için tam anlamıyla serbestlik söz konusu değildi. Kapalı cezaevinden açık cezaevine transfer edileceklerdi.

Duruşma gününe dek, amansız duvarlar, *ufuk çizgisini* görebilme ihtimalini köreltmeye ant içmişlerdi. Karamsar anlarında Sami yetişiyordu imdadına. Kırılan ümitlerini sabırla onarıyor veya bir şiir tutturuyordu apansız. Ümidi serpiştiren yıldızlar konuyordu soluk duvarlara...

Duruşma günü araca yürürken suskun bir güvercin kondu omuz başına. Ürkmesin diye, duraksadı. Gagasıyla öptü yanağını, hızla uçtu duvarsız gökyüzüne.

Aracın kasasında karabasanlar basıyordu. Duvarları geride bıraktığına sevinemedi. Sıkışmışlık hissiyle boğuşurken, ön taraftakiler radyo dinliyorlardı. Haberler, *sahte gülüşlü tombul adamın* kaypak sözlerini yayınlıyordu. Ajans haberlerinin ardından, "Yok aslında birbirimizden farkımız ama biz Osmanlı Bankası'yız" spotuyla başladı reklam programları...

Neşet Ertaş'ın sesini duyduğunda, yüce dağlar gibi efkâr açtı içinde. *Zülüf dökülmüş yüze, kaşlar yakışmış göze, usandım bu canımdan aman, derdimle geze geze...*

Dizelerde, ezgilerde, gökyüzünde, hatta solgun duvarlarda cisimleşen Sude, gerçek dünyada kayıplara karışmıştı.

Görüşmeleri esnasındaki yüreğine hücum eden kelebekler doluştu zihnine. Sude'nin rüzgârıyla havalanan yaprakların, dinmeyen kıpırtısını hissetmişti. Ya rüzgâr yerini bahara bırakacak ya da hazin yaprakların uçuşunu efendice seyredecekti. Gitmek isteyeni tutamazdı!

Adliyenin bahçesinde yüzünü göğe kaldırdı. Kar taneleri gözlerine doldu. Askerlerden birisi kolundan çekiştirdi. Çelik kelepçeler bileklerini sıkıyordu.

Duruşma saatini, ayakta bekledi. Ağabeyi Mahmut'u aradı gözleri, görünürde yoktu. Duruşma gününü unutmuş ya da gelmek istememişti!

Nihat'ı gördüğünde yabancılığı dağıldı. Davadan değil havadan, sudan konuşan Nihat, "Sude'nin çok selamı var. Güzel haberlerini bekliyor..." cümlelerini de araya sıkıştırdı.

Mübaşir, yüksek sesle adını söyleyince heyecandan eli ayağı dolaştı. İki yanında iki asker, bilekleri kelepçeli, yüreği zincirliydi. Sendeledi. Nihat sırtına destek olmasaydı dengesini kaybedebilirdi.

Küçümseyen bakışlarla onu izleyen *mahkeme suratlı* adamların karşısına geçti. Nihat konuşurken önlerindeki kâğıtlara bakıyorlardı. Avukatı, Civan'ın gördüğü işkenceleri anlatırken, "sadede gel" diyerek sözünü kesti yargıç. Bu yüksek perdeden çıkış, iyiye işaret etmiyordu.

Oy çokluğuyla tahliye olduğunu duyunca, kulaklarına inanamadı. Gerçeği algıladığında rahatlama hissinin

ardından geride bıraktıklarının sızısı yükseldi. Yarım yamalak sevinciyle çıktı salondan.

Nihat neşeyle sarıldı ona. "Geçmiş olsun Civan. Darısı diğerlerinin başına."

"Borcumu nasıl öderim bilmiyorum! Var olasın Nihat arkadaşım."

"Serbest kalman en büyük mükafattır. Ayrıca, tüm itirazlarıma rağmen, Mahmut senin dışında birkaç kişinin masraflarını da karşılayacak ölçüde ödeme yaptı."

Ağabeyinin gelmeyişiyle ilgili aksilikler silsilesine ara verdi. "Ağabeyimle yakında görüştünüz mü? Neden gelmedi acaba?"

"Kale'ye geldikten hemen sonra görüştük. İyiydi. Önemli bir işi çıkmıştır!"

Cezaevinden sonra Kızılca Karakolu'na bırakılacaktı. Polisler, Civan'ı bir yakınına teslim edecekleri için Mahmut'a haber verecekti Nihat.

"Onca işinin arasında, gitmene gerek yok. Kızılca'ya varınca gerisi kolay. Hallederim."

Fazlaca üstelemedi Nihat. "Serbest kaldığında adamakıllı dinlen. Kendini iyi hissettiğinde ofise bekliyorum."

"Sami'nin duruşmasına geldiğimde uğrarım."

"Umarım onu da süründürmeden bırakırlar."

Gülümsedi Civan. "Kambersiz düğün olmaz. Onu da bırakacaklar!"

Nihat sonraki duruşmaya girerken vedalaştılar. Lapa lapa yağan karın altında telaşsızdı adımları.

Motor çalışınca radyo açıldı. *İçi geçmişlerin* oluşturduğu *Yurttan Sesler Korosunu* dinlerken uykuya daldı.

Otuz Altı

Yaşamak bir ağaç gibi tek ve hür,
ve bir orman gibi kardeşçesine.
Nazım Hikmet

Sami'ye dışarıya dair ulaşılabilir hayallerinden bahsetti Civan. Dağların zirvesine tırmanacaktı. Yağmurda ıslanacak, karın kokusunu içine çekecekti. Suya, toprağa, ağaca, insana duyduğu hasreti dindirecekti...

Annesiyle teyzesinin seslerini özlemişti, sözlerini kesmeden dinleyecekti onları. Mahmut'la tavla atacaklardı, muhtemelen yenilecekti. Ağabeyinin mağrur gülüşünü keyifle seyredecekti. Yeğenleriyle oyunlar oynayacak, omuzlarına alıp gezdirecekti. Onlara kardan adam yapacaktı... Ahalinin fiskoslarına aldırmadan kahvehaneye alnı açık başı dik girecekti. İçlerinden cesur biri çıkar da

mahpusluğunu yermeye kalkarsa, *ot olup bin yıl yaşayacağıma ağaç olur bir yıl yaşarım* diyecekti...

"Peki, çıktığında sen neler yapacaksın?" diye sordu Sami'ye.

Elini *boş ver* manasında salladı. "Doğmamış çocuğa don biçmeyelim!"

Muzipçe güldü. "Karamsarlığıma özendin galiba. Yahu, şunun şurasında doğuma sayılı gün kaldı. Don biçmeyip de çıplak mı bırakacaksın oğlunu?"

Civan'ın sırtını sıvazladı Sami. "Böyle konuş canımı ye! Sahi, Sude'yi atladın. Ben çıkmadan önce meseleni hallet."

Yüzü bulutlandı. "Görünürlerde yok. Duruşmaya bile gelmedi. Benden kaçıyor galiba!"

"Başladın yine! Eğer, ayağına kadar gelen, senin gibi mükemmel bir kısmeti teperse, kendisi kaybeder."

"Boş ver Sami can, her şey olacağına varır..."

"Kapalı kapıları aşınca mümkünlerin çoğalacaktır dostum."

Sigaralarını tellendirirken, Civan, görüş günlerinde ziyaretine geleceğini söyledi. Alaycı bir ifadeyle, "Nasıl becereceksin?" diye sordu.

"Akraba kontenjanından faydalanıp, kuzenin olduğumu söylerim."

Kahkahalarla güldü. "Ağzından çıkana kulakların inanıyor mu? Kale'de seni tanımayan mı var? Saçmalamak yerine sabredeceksin anlaştık mı? Aksi halde, yalancı beyandan yanımı boylarsın."

Başıyla onayladı arkadaşını. Muhabbetlerini hükümsüz kılacak kadar soğuktu koğuş. Battaniyeye dolandılar. Günün telaşı gözkapaklarına yığıldı.

Öğlene doğru koğuşun kapısı açıldı. Gitme vaktinin geldiğini bildiren asker, onu dışarıda bekliyordu. Omuzlarına vedanın ağırlığı çökmüştü. "Hayallerini erteleme sakın!" dedi Sami.

Sevinmekten hicap duyuyordu. "Darısı başına dostum. Sen çıkana dek, aklım burada kalacak."

Yalancı bir kahkaha attı. "Aklını falan istemem. Topyekün çekip gitmelisin. Artık koğuşun tek kralı benim!"

Rol yapamayacak kadar üzgündü. "Palavrayı bırak. Az sonra salya sümük ağlayacağına bahse girerim."

Sami'nin zoraki gülümsemesi gözünden kaçmadı. "Ömrümde senin kadar keder kumkuması tanımadım. Acilen tedavi edilmen gerekiyor. Dışarıda da neşemize limon sıkmayı sürdüreceksen peşinen söyle! Azından bir süre senden uzak durayım."

Elini omuzuna attı Sami'nin. "Sen hele bir çık. O gün bütün limonları sıkıp sana şahane limonatalar yapacağım."

Koğuşların önünden geçerken sevinç naraları ve sloganlarla uğurlandı.

Buzlanma nedeniyle, Kale'nin epeyce dışına park edilmişti araç. Aracın kasasında, onun haricinde duruşmaya giden ve tahliye edilen iki kişi daha vardı.

Tahliye edilen arkadaşını karakola, duruşması olanı da adliyeye *emanet* ettiler. Adliye çıkışı araç hareket edecekken aniden durdu. Kapıyı açan asker, "Karakola kadar avukatın nezaret edecek. İnebilirsin!" dedi.

Zıplayarak indi araçtan. Ona gülümseyen Nihat'la kucaklaştı. "Seni, yarı yolda bırakacağımı düşünmedin değil mi?"

"Ne desem bilemedim, ömrün dert tasa görmesin Nihat dost."

"Senin de Civan. Cezaevinden çıkış tarihin kesinleşmeden, söz vermek istemedim. Böylesi daha iyi olmadı mı?"

"Kesinlikle. Karakoldaki işlemleri kara kara düşünüyordum. Sağ olasın."

Nihat'ın aracına doğru sessizce yürürken kasvetten eser kalmamıştı. Yolların kapalı olacağı konusunda uyardı Nihat'ı.

"Tasalanma Civan. Araba yolları ezberledi. Yağ gibi kayar gideriz... Üstümde kalmasın Sude serbest kalmana çok sevindi, selamı var."

Kıpırtılar uyanışa geçmişti. Fazlasını sormak istemedi. "Sen de selam söyle. Seni tanımama aracı olmasaydı, muhtemelen hâlâ hapisteydim. Her şeyden öte, senin gibi bir dost kazandığım için acayip mutluyum."

Gülümsedi Nihat. "Seni tanıdığım için ben de mutluyum Civan... Aslına bakarsan, Kale'ye er geç gelecektim. Sude'nin aracılığı süreyi kısalttı."

Uzun gelgitleri savurup, aklına gelen ilk soruyu sordu. "Hürriyet umuduna ışık tutanların sayısı azdır sanırım."

Gözlerini yoldan ayırmadan, "Tahmininden daha çok!" dedi. Dünya genelinde, "İsimsiz Adalet" mensubu avukatların sayısı binin üzerindeydi. Özellikle, demokrasinin tedavülden kaldırıldığı ülkelerin muhaliflerine destek oluyorlardı. Ayrıca çocuklara ve kadınlara yönelik taciz, tecavüz, şiddet davalarını da gönüllü olarak üstleniyorlardı. Giderleri ise ortak bir fondan karşılanıyordu.

Büyük şehirlerde okuduğunu tahmin etse de, hangi üniversiteye gittiğini sordu Nihat'a. İstanbul Üniversitesi'nde uluslararası ilişkiler ve hukuk okumuştu. Ardından, Londra'da yüksek lisans yapmıştı. İki yıldan uzun süre Afrika'nın çeşitli ülkelerinde kalmış ve darbe sonrası Türkiye'ye dönmüştü.

"Artık buralarda kalırsın değil mi?"

"Hiç belli olmaz. Duruşmalar bitmeden gidemem. Sonraki istikâmetimi, çağrının geleceği yer belirleyecek."

Aidiyet gözetmeksizin, sınır tanımaksızın, ihtiyacı olanlara adalet sağlayan Nihat'a saygısı giderek artıyordu.

Otuz Yedi

Karşıt duyguların çarpışmadan,
kusursuzca bütünleşmesi,
kadınların duygusal üstünlüğünün eseridir.

Normal koşullarda saatlerce süren yolculuk yoğun kar yağışına rağmen bir buçuk saatte bitmişti. Kızılca karakolundaki işlemleri tamamlayıp çıktıklarında karın muazzam kokusunu ciğerlerine doldurdu.

Nihat aracını mahallelerine inen dar yokuşun başına park etti. Nihat dikkatle yürürken, Civan bayırdan kayıp yere kapaklandı. Üstünü silkelerken ikisi de kahkahayla güldüler. Evin dış cephesi masmavi gökyüzü rengine boyanmıştı. Kapının ahşap yüzeyine, acemi çizgilerle güneş ve yıldızlar resmedilmişti.

Kapı usulca açıldı, ayvandaki karlar kenarlara yığılmıştı. Onu karşısında gören annesi "Civanım geldi koşun.." diye bağırdı. Nihat'ı fark edince yüzünü tülbendin ucuyla örttü. "Sen de hoş gelmişsin oğul. İçeri buyur.."

Kaya babaannesinin eteğinin arkasına saklanmıştı. Başını uzattı. "Büyümüşsün Civan amca!" Yeğenini, içeriye kadar kucağında taşıdı. Elif, bıcır bıcır konuşarak bacaklarına dolandı. Dilber heyecanla seslendi Kaya'ya. "Hadi koş da babanı çağır."

Nihat'ın avukatı olduğunu öğrenen annesi yüzünü saklamaktan vazgeçip dualarını sıraladı. Hava kararmadan gitmek isteyen Nihat'ı "yemeden bırakmazdı" Gülizar, "Karda kışta kapıda mı kaldın oğul. Yatacak yerimiz çoktur. Burada kal..."

"Ne yazık ki, gitmek zorundayım. Oğlunuz gibi bana ihtiyacı olan başka arkadaşlar da var..."

"Ne diyeyim oğul, Allah bedenine sağlık, kuvvet versin."

* * *

Mahmut koşarak girdi içeriye. Civan'a sarılırken gözleri dopdoluydu. Nihat'a teşekkürünü dualar aracılığıyla aktardı. Duruşmayı nasıl kaçırdığını anlatıp, defalarca af diledi. Tarihi karıştırmıştı. Mahkeme salonuna iki gün önce gitmişti. Gün boyu bekleyip, bir görevliye danışmıştı. Adam, duruşmanın başka tarihe ertelenmiş olacağını söyleyince geri dönmüştü. Ertelenen tarihi öğrenmek için görüş gününü bekliyordu...

Ağabeyinin sözünü kesti Civan. "Çıktım ya, gerisi önemli değil ağabey."

Teyzesi de gelince evde bayram havası esti. Nihat gidene dek, duygularını yeterince dışa vuramadılar. Onun

ardından, heyecan ve sevinçlerini frenlemeden, en yüksek perdeden sergilediler.

Kadınların gülüşlerine gözyaşları karışıyordu. "Ağlamaya ara verirseniz sevinirim" dedi Civan. Sevinçten ağladıklarını söylediler.

Karşıt duyguların çarpışmadan, kusursuzca bütünleşmesi kadınların duygusal üstünlüklerinin eseriydi.

Mesafeli görüşlerde, ağabeyinin şakaklarına düşen akları fark etmemişti. Annesi eskisi gibi bir deri bir kemikti. Neşelendikçe yüzündeki çizgileri açıyordu. Civan'ın ellerini çatlamış avuçlarının içine alıp defalarca öptü. Teyzesi ve yengesi Dilber kilo almışlardı. Kaya hiç durmaksızın konuşurken, Elif ortalığı birbirine katıyordu. Gördüklerinin gerçek mi, düş mü olduğunu ayırt edemeyecek kadar şaşkındı.

Ağabeyliği fazlasıyla özümsemişti Kaya. Kardeşinin yanlışlarını, küçümsemeden olgunlukla düzeltiyordu. Kapıdaki resimleri çok beğendiğini söyledi Civan. "Yokluğumda Kızılca'ya ünlü bir ressam gelmiş galiba!"

Mahmut güldü. "He ya, Kaya adında bir ressamımız vardır. Önüne çıkanı boyar..." Kaya'nın göğsü kabarmıştı. Resimlerini anlatmaya koyuldu.

Çocuğun kara gözleri ışıltılar saçıyordu. "Resim yapmayı biliyor musun amca?"

"Senin gibi usta olmak kim ben kim? Çöpten adam bile çizemem."

Annesinin yüzüne hırsla baktı. "Orayı, burayı karaladığım için annem dayak atıyor..."

"Aşkolsun Dilber. Kırk yılın başı kasabaya bir ressam gelmiş, şevkini ne diye kırıyorsun?"

Kaya'nın mutluluğuna diyecek yoktu. Defterini çıkarıp, çizdiği resimleri gösterdi. Neşeli çizimleri incelerken, Kaya'nın geçmişin çemberini kırdığını düşündü.

Civan'ın alnını geç okşayan güneş Kaya'ya cömert davranmıştı. Aksi halde, o da kör mağaraya yansıyan kıpırtıları güneş zannederek büyüyecekti.

Çocukça çizgiler Ruşen'in çocukluğunu anımsattı. Okul zamanlarında da güzel resimler çizerdi Ruşen. Dağlara çıkana dek, arkadaşının yeteneğini bakıp da görememiş, görüp de algılayamamıştı. Derin bir iç çekti. Ruşen'in gökyüzüyle vedalaşan saydam gözleri saplandı zihnine. Yaşlı kadın resimleri saklıyor muydu acaba?

Otuz Sekiz

Değişimin izleri, çocukların ve doğanın gözbebeklerinde saklıdır.

Başını yastığa koyduğunda ilkin gökyüzü girdi rüyasına. Bulutların arasından süzülen Ruşen değildi, bu defa! Sude'nin suretiyle kesildi nefesi. Senelerin dokunmaya cesaret edemediği ihtişamıyla dikilmişti karşısına. Kadının pamuksu elini tuttu. Pürüzsüz teninin dokusu içine işledi.

"Elimi bırakma" diye fısıldadı.

Gözkapakları belli belirsiz kıpırdadı kadının. Dudakları, nefesleri kenetlendi. Uzun sürdü öpüşmeleri. Capcanlı gülümsedi Sude...

Düş koptu. Gerçeküstü görüntüler silindi.

Düşler, kısaca dokunup geçmişe karışan cansız fotoğraf kareleriydi. Oysa, yarattıkları duygusal sürükleniş silinmiyordu kolayca.

Uzun zamandır hasret kaldığı yumuşak yatağın keyfini erteleyip sokaklara vurdu adımlarını.

Kasaba kör uykudaydı. Beyaz kanatlarıyla gökyüzünü aydınlatıyordu kuşlar. Ya da kar tanelerini kuşlara benzetmişti!

İnsanların saçlarına, yüzlerine dokunan zaman, Kızılca'da köklü değişiklik yaratmakta aciz kalmıştı. Geçmiş hükmünü, umarsızca sürdürüyordu.

Ömür gerçeğinin son durağına, mezarlığa yöneldi. Berçin'in kimsesizliği çağrıştıran mezarının toprağı çökmüş, mezar taşının siyah boyası dökülmüştü. İsmi belli belirsiz okunuyordu. Başucuna diktiği fidan ağaca dönmüştü. Değişimin izleri, çocukların ve doğanın gözbebeklerinde saklıydı.

Babasının hangi tümseğin altında yattığını düşünürken hayaleti belirdi! Öfkeli değil, kederliydi bakışları. Mermerle çevrelenen mezarın ayakucunda kuşlar için suluk vardı. Mezar taşının üstündeki karları temizledi. Nasırlı ellerini sırtında hissedip ürperdi. İçindeki buzlar erimişti.

Avare misali dolaştı ıssızlıkta. Gün ağır ağır dökülürken, sıvaları dökülmüş evlerin arasından geçip mahalleye yöneldi. Yaşlanmak eskimekti.

Evin alışkanlıkları da hiç değişmemişti. Hareketlenme erken başlamıştı. Kahvaltıya bekliyordu teyzesi.

Diğerleri kardan korunmak için hızla koşarken, Civan usul usul yürüyordu. Havuzlu evin önünde duraksadı, yaşlı kapıyı okşayıp, boşluğun hazin sesini dinledi. Annesi pencereden seslenince içeriye girdi.

Çocukluğundaki gibi başını elleri arasına alan teyzesi, gözlerinden öptü. "Ananın sütü seni hastalıklardan korumakla kalmamıştır. Kızılca'nın en güçlü, en zeki, en yakışıklı delikanlısı da yapmıştır. Kaşına gözüne kurban olurum..."

Kadem'in sevgi yüklü cümleleri özgüveninin yerle yeksan olmasını engellemiş, cesaretini körüklemişti. Çünkü Kızılca, teyzesinin görüp göreceği, uçsuz bucaksız yegâne kara parçası olduğundan, övgüleri de sınırları aşan büyüklükteydi.

"Utandırıyorsun teyzem."

Alaycı bir ifadeyle, "Benim gözümde hiç büyümedin Civanım. Tumanını çekiştirdiğin günler dün gibidir."

Yemek sonrası Dilber çocuklarını alıp eve geçti. Kadem de, Civan'ın yokluğunda dolan bohçaları ortaya serdi. Teyzesi, hararetle konudan konuya atlarken, annesi örgüden başını kaldırmadan *tövbe* çekip, oğlunun cezaevindekilere taksim ettiği kazakların yenilerini örüyordu.

Üzeyir Ağa'nın nasıl öldürüldüğünü, sonrasında çıkan hadiseleri bilse de sessizce dinledi, Kızılca'nın yeni ağalarını *kötünün iyisi* bulan teyzesini.

Evlenenlerden, ölenlerden, doğanlardan, gurbete göçenlerden bahsedip, "Haberin var mıdır, Ferhat kaybolmuştur. Nereye gittiğini bilir misin?" dedi.

Gözlerini kaçırdı. "Hiçbir fikrim yok."

Konuşmasına kısa bir es verdi. "Peki, babanın nasıl öldüğünü duydun mu?"

Şaşırmıştı. "Eceliyle ölmedi mi?"

Zoraki bir kahkaha attı. "Daha neler! Onun gibilerin eceli başkasının elinden olur. Hani, ayrıldığında pek üzülüp, barıştırmak istediğin kadın vardı ya! Meğer telaşın boşunaymış. Baban kadının peşini bırakmamış..."

Annesi örgüden başını kaldırdı. Göz göze hiç geldiler. Çocukça çözüm arayışlarını annesinin de duymuş olduğunu anlayınca üzüldü. Ablasına, kaş göz yaparak susmasını işaret etti Gülizar. Faydası olmadı.

Ölümünü sindirmekte zorlandığı babasının canını kimin, ne şekilde aldığını dinlemek sızılarını kışkırtıyordu.

"Meğerse, baban kadını hiç bırakmamış. Arada eve gelmesi numaraymış! Benden korkusuna kadını kuma getirmekten korktu zahir. Günahını almayayım belki de, kadın kuma olmayı istememiştir. Neyse, uzatmayayım! Kadının evlendiğini duyan, utanma yoksunu baban yememiş içmemiş kadının kapısına dayanmış. Havaya birkaç el ateş etmiş. Kadının kocası da hava yerine babana sıkmış. Olan biten bu!"

Utanmasa ağlayacaktı! "Adama ne oldu?" diye kekeledi.

"Herif hapisteymiş. Kadın da buraları terk etmiş. Anlayacağın soysuz Kasım kendi mezarını kazdı."

Annesinin yüzü kızarmıştı. "Ölünün arkasından öyle şeyler deme abla!"

Alaycı bir ifadeyle kardeşinin yüzüne baktı. "Kör ölür badem gözlü olur! Allah'ın bildiğini Civan'dan mı saklayacağım. İyi oldu. Yerinde yatmasın..."

Kafasının karıştığı zamanlarda olduğu gibi bıyıklarını çekiştiriyordu. "Tamam teyze, uzatmayalım. Annem haklı, babamın yakasını bırakalım olmaz mı?"

Öfkeden titriyordu Kadem. "Sen bırakırsan bırak. Benim elim iki cihanda da yakasında olacak."

Altüst oluşunu belli edecek zaman değildi. "Konuyu değiştirelim artık. Biraz da neşeli şeylerden bahsedelim mi?"

İki kadın aynı anda gülmeye başladılar. Kadem, saniyeler içinde öfkeden neşeye geçmişti. "Ne anlatacağını anladım abla!"

Komşusunun konuşmasını, hal ve hareketlerini taklit ederek anlatmaya koyuldu Kadem. "Kekeme Şıngıl'ı bilirsin!"

"Hayal meyal hatırlıyorum."

"Her kör satıcının bir kör alıcısı vardır! Onu da alan çıktı! Geçenlerde doğum yaptı. Biz de hayırlı olsuna gittik..."

Şıngıl, bebeğinin güzelliğini öve öve göklere çıkarınca Saba Melikesi göreceklerini sanmışlardı. Bebek uyanınca, onları *koşun bibileri güzelimi görün* diye çağırmıştı. Bebeğin yüzündeki tülbendi kaldırınca Kadem'in *başından aşağı kaynar su dökülmüştü.*

"Ömrümde böyle zora düşmedim! Gülizar'la Dilber renkten renge girdiler. Ağzımdan kötü bir söz çıkar diye, dürtüp durdular. Gülmemek için kasılırken az kalsın patlayacaktım..."

"Her bebek güzeldir teyzem."

"Güzellik ondan arta kalmış! Allah günah yazmasın! Öyle çirkindi ki, tövbeler tövbesi sanırsın şeytan değişmiş. Şıngıl, kekeleyerek *çok güzel değil mi?* demekten usanmadı. Haklısın desem yalan olacak, çirkin desem üzülecek. Hallice deyiverdim! Anan ne dese beğenirsin: *Siper* kendimi koy verdim gitti..."

Gülmekten kızaran annesine baktı. "Süper demek istedin herhalde!"

Teyzesi atıldı. "Siper dedik ya, düzeltmek sana mı kalmış!"

"Teyze alem kadınsın vesselam."

"Alem ben miyim, Şıngıl mı? Akıl var izan var."

"Kuzguna yavrusu Anka görünürmüş teyzem!"

"Aha, bir laf daha öğrendim. Bir daha de hele..."

Civan gülümseyerek tekrarladı.

Fido'nun tepesinden aşağı kaydığı halleri canlandı gözünde. "Fido nasıldır?"

Bu defa Fido'nun konuşmasını taklit ederek, etrafa çatarken ettiği küfürleri saydırdı. "Bu gidişle deli Fido hepimizi gömer! Ondan iyisi yok. Kimsenin karıştığı görüştüğü yok, aklına eseni yapıyor"

Annesi örgüsünü kucağına koydu. "Sen yokken, bir hayırsever Fido'nun evini onardı. Ama Fido aynı, tepesinden ayrılmıyor."

Yardımseverin kim olduğunu merak etmişti Civan. "Akrabası olmalı."

Teyzesi de bilmiyordu. "Oğlu diyenler çıktı ama inanmadım! Doğurmak Fido'dan arta kalmış?"

Teyzesinin Fido'yu kadından saymamasına üzüldü. Ama her çıkışının, teyzesini kışkırtacağını bildiğinden uzatmadı. Aklına bir şey gelmiş gibi aniden ayaklandı. "Size doyum olmaz güzeller. Biraz etrafı dolaşacağım."

"Ne acelen var. Gezecek zamanların çuvala girmedi ya!" diye çıkıştı Kadem.

"Merak etme, siz sıkılana kadar buralarda olacağım."

Annesi atıldı hemen. "O nasıl söz öyle. Biz senin yolunu senelerdir gözleriz oğul. Hasretini çektiğimiz günler kolayca eksilir mi sanırsın?"

İkisine birden sarıldı. Annesinin yaşaran gözlerini eliyle silip, yanaklarından öptü.

Otuz Dokuz

Ana karakterin dışındaki anlatılar,
hakikatten kopuktur.

Ellerini ovuşturarak kahveye girdi. Onu görünce suspus kesildiler. Çay söyleyip masaya yöneldiğinde, akılları başlarına geldi. Yarım ağızla da olsa, "geçmiş olsun.." dediler. Başıyla selamlayıp sobanın yanına geçti. Çayından bir yudum almıştı ki, fısıldaşmalar başladı. Çal'ın koridorlarındaki inleme sesleri doldu zihnine. Alelacele terk etti orayı.

Kasabanın en güzel sokağı, kahvenin sağında kilit taşlarıyla döşeli olan yoldu. Bitiminde Ağa'nın malikanesi olduğu için sokağa girmek *öğretilmiş* yasaklardandı.

Arka mahalleye gitmek için meydanı dolaşmak, yani kulağı tersten göstermek gerekiyordu. *Akrabalık* Kızılca'da

yasağı delen birkaç kişiden biri olma ayrıcalığı tanıyordu Civan'a.

Taş yola sapıp yenilenmiş devasa yapının önünde durdu. Kapıda bekleyen suratsız adam, onun kim olduğunu öğrenince süngüsünü düşürdü. "Hoş gelmişsin kurban. Mahmut Ağa depodadır."

Mahmut ve Ağa sözcüklerinin birleşiminden hoşlanmadı. Deponun kanatlı kapısını ittiğinde gözler ona çevrildi. Masa başında oturan Mahmut onu görünce ayağa kalktı. "Hoş gelmişsin Civanım." Üzerine kurşun gibi dikilen bakışlar yumuşadı. Sırayla, "hoş geldin" diyerek tokalaştılar.

Usulden olduğu üzere ağabeyi "Aç mısın?" diye sordu. "Teyzem tıka basa doyurdu."

"Hasan taze demlenen çaydan getir bize..." Emir kipinden rahatsız oldu. Bakışlarını kaçırıp, etrafı gözden geçirdi. İçeride, kasalar ve koliler dolusu mal vardı. İncelemeyi sürdürürken, "Terfi ettin galiba?" diye sordu.

"Ömür boyu şoförlük yapacak değildim ya. Deponun amiri oldum. Her şey benden sorulur. Burada yabancı sinek bile uçamaz..."

Mahmut'un Üzeyir'in yanında çalışmak için Dilber'i koz olarak kullandığı günü hatırladı. Zorla kabul ettiği işi ne çabuk sahiplenmişti! Konuşmaları, "biz... bizim..." sözcükleriyle başlıyordu. Küçük mevki ve parayla kolayca satın alınanlar sınıfına *terfi eden* ağabeyinin böbürlenmelerini üzülerek dinledi.

Avukatın ücretini de, ne idüğü belirsiz işlerin denetiminden kazandığı parayla ödediğini düşününce, kalbi sıkıştı. Değiştiremeyeceği durumlarda yaptığı gibi Mahmut'un ısrarına aldırmadan hızla uzaklaştı oradan.

Girintileri karla maskelenmiş arka mahallelere daldı. İrili ufaklı evlerin bacalarından tezek kokusu salınıyordu. Yokuşlardan oluşan mahallede, çocuklar coşkuyla

kartopu oynuyorlardı. Geçmiş, yine burnun ucu kadar yakınlaşmıştı!

Kısa düzlüğün ardından öncekinden daha dik bir yokuş daha başlıyordu. Kızakların kaygan laştırdığı zeminde düşmemek için kenardaki ağaçlara tutunarak ilerledi. Dik yokuşun bitimindeki evde oturuyordu Fido.

Yıkık dökük baraka ve teneke heladan oluşan yapıdan eser kalmamıştı. Evin değişen görüntüsüne karşın, kadının yegâne bahçesi, *Fido'nun tepesi* yerli yerindeydi.

Fido'yu bildi bileli, soğuk, sıcak demeden, gün geceye dönene dek ağaçların altına serdiği mukavvaya oturup etrafı seyrederdi. Kızak kayan çocuklara bakarak tepeden kahkahalar savurur ya da onların arkasına oturup kayardı. Zaten *tepesinden* de yürüyerek indiği vaki değildi. Altına serdiği mukavva parçası, onun otomobili gibiydi. Üzerine kurulup, keyifle aşağı kayardı. Onun vurdumduymaz hallerine gıpta ederdi.

Konuşmaktan hoşlanmazdı Fido. Sohbet ettiği nadir insanlardan biriydi Civan. Adı deliye çıksa da, birçoklarından daha akıllı laflar ederdi. Merhametliydi. Yüreği ve vicdanı hin oğlu hin kurnazlardan kat be kat gelişkindi.

Elini beline koyup doğrulan kadının ufak tefek bedeni, lahana misali giydiği giysilerin içinde adeta kaybolmuştu. Civan'ı nereden tanıdığını çıkarmaya çalışarak süzdü bir süre.

Gözlerini kıstı. "Ciwanê min tu yî? Tu bi xêr hatî."[1] Eliyle gelmesini işaret etti.

Karları kürenmiş merdiveni görünce geçmişe kaydı. Gün doğmadan kalkıp işe koyulurdu Fido. Evin içi darmadumanken dışarısı *bal dök yala* kıvamında tertemiz olurdu.

1. Civanım sen misin? Hoş gelmişsin.

Basamakları kolayca çıktı. Uzun süre, kollarını gevşetmeden sımsıkı sarıldı Civan'a.

Çehresi değişen evin, içi geçmişini inkâr etmiyordu. Yatağın üzerine yığdığı ıvır zıvırı çuvala tıkıştırdı. "Rûnê Ciwan. Min şorbe çê kiriye, tu yê bixwî?"[2]

"Mala te ava Fîdo. Ez hatim ku te bibînim. Tu çawa yî? Kêfa te xweş e."[3]

"Kêfa min li cî ye."[4]

Civan yeni evinde sağlıkla oturmasını diledi. "Hayırsız ağabeyinin hayırlı evladı" onarmıştı evini. Dua arası ağladı bir süre. Ardından, Civan'ın ailesinin yaşanmamış farz ettikleri, mahpusluk günlerini sordu. Zorluklardan bahsetmek yerine iyi insanlar tanıdığından söz etti.

Yüzü aniden kederlenen kadın, Civan'ın sırtını okşadı. "Ma te digot qey bavê te yî reben merivekî ne baş e? Ji ber kişandina êş û keseran wisa bûbû. Lê Qasim dilovan bû."[5]

Belli belirsiz, "Çûye û êdî venagere. Em çi jî bibêjin li ber ba ye"[6] dedi.

Babasının gençliğinden bahsetti Fido. Hiç tanımadığı bir adamı dinliyordu sanki! İnanmakta zorlandığı her detay hayretini daha da çoğaltıyordu.

Dul kadın yani Gülbeyaz, aslında babasının ilk sevdalısıydı. Kasım askerdeyken Gülbeyaz'ı Urfalı bir ihtiyara vermişlerdi. Adamın üçüncü karısıydı Gülbeyaz. Kocasından çok kumalarının zulmüne uğramıştı. Çekmediği çile kalmamıştı.

Askerden döndüğünde olanları öğrenen Kasım deli divane olmuştu.

---

2. Otur Civan. Çorba yaptım içer misin?
3. Sağ olasın Fido. Seni görmeye geldim. Nasılsın? Keyfin hoş mudur?
4. Keyfim yerindedir.
5. Zavallı babanı kötü bellemiştin değil mi? Çektiği çileler yüzünden öyleydi. Kalbi iyiydi Kasım'ın.
6. Ebediyen gitmiştir. Ne desek boş!

Kızılca'nın en güzel kızı Gülizar'la evlenirse, Kasım'ın düzeleceğine inanmış ailesi. Kaynının geçmişinden bihaber olan Kadem bu duruma çok sevinmiş.

Evliliğin Gülbeyaz'ı unutmasını sağlayacağını sanan Kasım, bunu başaramadığını söylemişti Fido'ya.

Onu dinlerken, ihtiyar bilgenin, karasevdaya ilişkin Awaz'a anlattıklarını anımsadı. Sevdiğine kavuşamayan babasının karasevdası yüreğine dert olmuştu.

"Kula xwe li serê Gulîzarê der kiriye, lawo. Şaşî ye, guneh e, ez zanim jî, lê evîna bavê te wekî ku ew ji hişê wî kiribû, ew ji wijdanê wî jî kiribû."[7]

Kocası ölen Gülbeyaz, Kızılca'ya dönünce gizliden gizliye görüşmüşlerdi. Fido'ya göre, ikisinin sevdası, sadece onlara değil dünyaya da yük olmuştu.

"Madem babamı çok seviyordu, neden başkasıyla evlendi?" Civan'ın sorusu bir yalanı daha sonlandırmıştı. Gülbeyaz'ın gönlü yalnızca Kasım'a mühürlenmişti. Kadının evlendiğini söyleyen, yalancının önde gideniydi.

Uzun zamandır kadının izini süren Urfa'daki kayını adresi bulunca, kadınla birlikte o sırada evde bulunan Kasım'ı da vurmuştu. Katil, Kızılca'dan çıkamadan kalbura çevrilmişti. Kimin vurduğu bilinmiyordu.

Yaşaran gözlerini kuruladı Fido. "Tu zanî evîna wan di vê dinyayê de hilnehat, li dinyaya din gihaştin hev."[8]

Teyzesinin anlattıkları gerçeğin mesafelerce uzağındaydı. "Öz yalan söylemez" lafını diline pelesenk eden kadın öfkesine yenilip, dilini yalana bulamıştı!

Dalgınlığını Fido dağıttı. Dişleri dökülmüş ağzında çorbayla ıslattığı ekmeği gevelerken, "Dêya te li ber dilê min şêrîn e Ciwan. Ew çawa ye baş e?"[9] diye sordu.

---

7. Üzüntüsünü Gülizar'dan çıkarmıştır oğul. Yanlıştır, günahtır bilirim bilmesine de, karasevda babanı aklından ettiği gibi insafından da etmiştir...
8. Anlayacağın bu cihana sığmamıştır sevdaları, öbür cihanda birleştiler.
9. Anamı çok severim Civo! Nasıldır, iyi midir?

İyi olduğunu duyunca, annesine selam söyledi! Durak-samadan, ağaçlardan, çiçeklerden, topraktan, yağmurdan, kardan, sıcaklardan bahsetmeye koyuldu. Bayırın başında boy veren çiçekleri göstermek istiyordu.

Elele tutuşup *Fido'nun tepesine* çıktılar. Sarı, beyaz, mor cümbüş kar kümelerini delip, yüzlerini güneşe çevirmişlerdi.

Çocuklar evlerine çekilmişlerdi. Ağacın altına çömelip sessizliğin tadını çıkardılar. Karın serpiştirmeleri sıklaşınca, ayaklandı Fido. "Berf me diqewirîne! Em derbasî hundur bibin."[10]

Bayırdan aşağı oturarak kaydılar. İçeri girmesini istedi kadın. Kısa zamanda geleceğinin sözünü verip, kadının ellerinden öptü. "Tu bi xêr û xweşî herî û werî Ciwan."[11]

Kara bata çıka yürürken hesaplaşması sürüyordu. Belli ki, babasının gönlü tek sevgiden fazlasını kaldıramamıştı! Gülbeyaz'ın anlam kattığı öyküsü dokunaklıydı. Ama asıl karakter dışındaki anlatılar hikâyenin hakikatini yansıtmıyordu. Keşke *esas adamdan* dinleyebilseydi!

Elleri cebinde, selamsız takımının önünden geçti. Beynini kuşatan sorulardan kurtulmak için önce teyzesine uğradı. Oturur oturmaz açtı konuyu. "Babamın ölümü hakkındaki gerçekleri, saklamasaydın keşke!"

İrkilmişti kadın. "Ne duydun?" Kimden duyduğunu söylemeden öğrendiklerini aktarırken sesi titriyordu.

Kaşlarını çattı Kadem. "El güzeli babanın ne iyiliğini gördün? Ellerle güler oynar, size eziyet ederdi... Senin oğulluğun bu mudur Civan? Ananı kahretmek mi istersin?"

Tokat gibiydi Kadem'in sözleri. "Annem her şeyin farkındaydı. Gerçek üç aşağı beş yukarı onun bildiği gibi. Daha fazla kahrolacağını sanmıyorum."

10. Kar bizi kovuyor! İçeri girelim.
11. Hoş gidesin, hoşlukla gelesin Civan.

Kadem'in dudakları titriyordu. Bir görenin, bir daha dönüp baktığı Gülizar'ı, "o iblise" kendi elleriyle teslim etmişti. "Gerçeği bilsem, evlenmesine ölümüm pahasına engel olurdum. Baban ölüp kurtuldu ama benim pişmanlığım ölmedi Civan."

"Kendine boşa yüklenirsin. Olan olmuş, hepsini geçmişte bırakalım."

Gözlerini tülbendin ucuyla kuruladı. "İkinizin doğması dışında faydası olmadı."

Alnından öptü. "Ne güzel dedin. İyi yönlerini hatırlarsan affetmen kolaylaşır."

Teyzesinden ayrıldığında, babasından nefret etmediğini, onu tümüyle yok saydığını düşündü. Çünkü sevginin karşıtı nefret değil, umursamazlıktı.

Kırk

Heybelerindeki parıltılar erken çalınsa da,
kısa ömürlerine unutulmaz öyküler sığdırmışlardı.

Dışarıda geçirdiği altı gün boyunca, dışlanmışlığını ifade eden bakışları umursamadan avare misali dolaştı. Kızılca'da hayat içerisi kadar monotondu. Sayesinde dedikoduları çeşitlenmişti yalnızca. Acımasızlıkları, sahte gülüşleri, riyakarlıkları zerre kadar değişmemişti.

Ağabeyiyle yürürken yarı bellerine kadar eğilenler, tek başına olduğunda öfke kusuyorlardı. Onları yok farz etmek için Sude'yi doldurdu zihnine. Sımsıcak, buğulu huzur nüksetti. Uzun sürmedi kaçışı. Düşmanca bir bakış, delici bir sözün esintisiyle göz kamaştırıcı ışık mum alevine dönüşüp söndü.

"Çiviyi çivi söker" diye söylendi. Acizleri, yarattıkları sahte pislikte debelenmeye bırakıp hakiki dertlere hemdert olmalıydı.

Fido'nun evinin bulunduğu tepenin ardındaki Komus Köyü kasabadan on derece daha soğuktu. Normal koşullarda, dere boyunu takip ederek yarım saatte çıkabilirdi köye. Karda kışta yokuşu tırmanmayı göze alamadı. Dönüşte kolayca inebilirdi.

Ruşen'in patlıcan gibi moraran yüzü canlandı. Titremekten içi katılırdı. Bunun üzerine bir çözüm üretmişti Civan. Bir sabah evden getirdiği battaniyeyi Ruşen'e vermişti. Battaniyeyi bedenine dolayan Ruşen, "Üşüdüğünde battaniye verendir dost" demişti. O battaniye yazları yıkanmış, kışları minibüste muhafaza edilmişti.

Duraktaki teneke tabelada hareket saatleri yazıyordu. Sabah ve akşam dışında Kale'ye öğle servisi de vardı. Hareket saati yaklaşıyordu. Komus Köyü'ne bırakmasını isteyecekti Hüseyin'den. Kahvehaneye girdiği dakika kötücül kafalar ona çevrildi. Hüseyin yoktu. Çaycıya nerede olduğunu, sordu. Cevap vermek yerine başıyla bir delikanlıyı işaret etti.

Yanına yaklaştığı genç sürücüye niyetini aktardı. Diğer yolcular itiraz etmezse, çıkabilirdi. Ücreti peşin ödemek istediğini duyunca, "Allahtan tekerleri zincirledim!" dedi.

Çaycının çırağından başkası yoktu araçta. Sürücü yarım ağızla, önce Komus'a çıkacağını söyledi. Çırak "olur" dedi.

Direksiyona odaklanan şoför tek kelime etmeden, hızla köye varıp, kahvenin önünde indirdi Civan'ı. Dönme manevrası yaparken Civan'ın üstü başı kar içinde kaldı. Silkelenerek kahvehaneye girdi.

Teneke soba nar gibi kızarmıştı. Tanınmadığı ortamda, riyadan uzak ve rahattı. Yabancı yalnızlığına Ruşen'in ve

Bedirhan'ın hayallerini ekledi. Onların yerine de yudumladı çayını. Yaşamak özlemekti!

Kahveci tek müşterisine kete ikram etti. "Derke te pê neêşe"[1] Sessizce ocağın arkasına geçip, radyoyu açtı; *Türküler Geçidi* başlamıştı. İlk parçayı kendisine tuttu!

Sunucu, Ali Ekber Çiçek'i anons etti. "Derdim çoktur hangisine yanayım. Yine tazelendi yürek yarası. Ben bu derde nerden derman bulayım. Meğer dost elinden bunun çaresi..."

Tanıdığı, ince sızı kümelendi. Dostlarının bulundukları yerde çareler tükenmişti.

İki kişi girdi içeriye. Hüzünlü atmosferden uzaklaştı. Kahveciyle şakalaşıp, Civan'ı başlarıyla selamladılar. Mevzuları *derindi*; evine televizyon alan muhtar, onları seyretmeye davet etmemişti.

"Tu dibêjî qey wî ev qutîk kiriye pê bûye axa. Destê wî bênamûsî lê nagere ku dengê wê jî rake. Ji bo ê radyoya wan heye jî û tune ye jî lê guhdarî bikin, em dengê wê heta dawîyê radikin."[2]

Muhtarın pintiliğinden epeyce dem vurup, henüz görmedikleri aleti yorumlamaya giriştiler. Televizyona çıkan türkücüler evin içine kadar giriyordu! Diğer adam daha temkinliydi; televizyonun resimli radyo olduğunu iddia ediyordu. Öne türkücünün fotoğrafını koyuyorlardı, arkadan da sesi geliyordu. Karışık işti vesselam. "Tu nizanî tu yê li wêneyê binêrî an jî li stranê guhdarî bikî. Jar tê de be."[3]

Yerinden usulca kalkıp, çaycıya Ruşen'in evini sordu. Kapının önüne kadar çıkan adam, mahallenin sonunda bulunan söğüt ağaçlarının altındaki evi işaret etti.

---

1. Afiyet olsun.
2. Bir kutu aldı diye ağa oldu sanki! Sesini açmaya bile eriniyor namussuz. Biz öyle mi yapıyoruz. Olan olmayan dinlesin diye radyonun sesini sonuna kadar açıyoruz...
3. Resme mi bakacaksın türkü mü dinleyeceksin. Sat anasını gitsin.

Çöp adam çizmek gibiydi kaybetme sanatı da, ustalık gerektirmiyordu. Eski resimlerin etkisiyle sancıları depreşiyordu.

Beyaz örtünün ahengine meydan okuyan kasvetli sorularla boğuşurken bir çocuk gördü. Elleri cebindeydi. Ayağının ucuyla karları eşeliyordu. Yanından geçerken, burnunu çekiştirdi çocuk. "Tu ji kîjan gundî yî?"[4] Kasabada yaşadığını söyledi.

"Min ew der nedîtiye. Gava tu çûyî, tu yê min jî bi xwe re bibî?"[5]

Kırgındı bakışları çocuğun. Onun başını okşamakta da cimri davranmıştı güneş. Gülümseyerek saçlarını okşadı. "Bir gün mutlaka götürürüm" dedi ve hüznün buğusu tüten eve geldi.

Hafifçe aralanan perdeden bir kadının silueti göründü. Matem kokusunu duyumsadı. Acaba, oğullarını toprağa verebilmişler miydi? Yoksa, can dostunu kimsesizler diyarında, unutulmuş bir çukur mu koynuna almıştı?

Ruşen'in annesi onu tanımadı. Haklıydı, Civan'ın yıllar önceki neşesinden eser yoktu. Kendisini hatırlatmak yerine Ruşen'in dostu olduğunu söyledi. Civan'ın girmesi için geri çekilen kadın ağlıyordu.

Sobanın yanına bağdaş kurmuştu babası. Tepkileri âmâlara özgüydü. Başını sağa sola, yukarı aşağı hareket ettiriyordu. "Tu bi xêr hatiyî."[6]

Adını söylediğinde, adamın elleri titremeye başladı. "Min nas kir!"[7]

Göz görmese de, gözyaşı bir yolunu bulup akıyordu. Babasının gözyaşları, kara haberin eve ulaştığının göstergesiydi.

4. Hangi köydensin?
5. Orayı görmemişim. Giderken beni de götürür müsün?
6. Hoş gelmişsen.
7. Bildim.

Derin bir "ah" çekti. "Bîna lawê min ji te tê. De were ba min."[8]

Adamın yanına çömeldiğinde, gözleri duvardaki fotoğrafa kenetlendi. Ruşen'in lise diplomasındaki, siyah beyaz fotoğrafını büyütüp, çerçeveletmişlerdi.

Sobanın üzerindeki çaydanlığın suyu taşıyordu. Kadın usulca kalktı. Tepsideki bardaklara çay doldurdu.

"Birîna me kûr e û bê hedar e"[9] dedi adam ve anlattı sağ gidenin cansız dönüşünü.

Bir akşam vakti, askeri araçlar doluşmuştu. Bu durum, hayra alamet değildi! Köye birilerini daha götüreceklerini düşünüp, yürekleri ağızlarına gelmişti. Ancak, almaya değil, canlı gönderdikleri evlatlarının cansız bedenini vermeye gelmişlerdi. Altı genç ölüyü üst üste yığıp, ayrılmışlardı köyden.

Ruşen'i hemen tanımıştı annesi, diğerlerinin ise tanıyanı, bileni yoktu. Ağıtların sesi uzak köylerden duyulmuştu... Altısının da cenaze namazı kılınmıştı. Kardeş misali yan yana gömülmüşlerdi.

İç çekerek ağlıyordu annesi. "Ji dêyên wan pê ve wê kesî ew nas nekirana. Perçe perçe kirine, hemû zarok. Xwedê bike em karibin xwe bigihînin dê û bavên wan î bêçare."[10]

Ruşen'in babası, karşısındakini görmek ister gibi, başını ileriye doğru hareket ettirdi. "Tu bawer bikî, min wê rojê şeş zarok veşartin. Şehîd bûne. Li ber derîyê bihiştê ne, hemî. Xwedê hedûrê bide wan jî û dê û bavên wan jî."[11]

Başı önünde sessizce ağlayan kadın, oğlunun son günlerini sordu. Yutkundu defalarca. Ruşen'e dair güzel

8. Oğlumun kokusunu almışım. Yanıma gel hele!
9. Acımız derindir dinmez.
10. Anaları hariç kimse tanıyamazdı. Paramparça etmişler sabileri. Allah o biçare anaları, babaları bulmamıza yardım etsin.
11. İnan olsun, ben o gün altı evlat gömdüm. Şehit olmuşlardır. Cennettin kapısındadır hepsi. Allah onların da analarına babalarına sabır versin.

anılarından, resim yeteneğinden bahsetti uzun uzun... Çocuklarının bilmedikleri bir özelliğini daha duymuşlardı. Eğer resimleri bulabilirse ailesine getirecekti. Akıbetlerini bilmediği için niyetini dile getirmedi.

Yakıcı sessizliğin ardından gözlerini kuruladı adam. "Lawo Xwedê em bi te şa kirine. An na me yê bigota qey lawê me hew keser vedaye. Xwedê emrê lawê min têxe ser ê te."[12]

Yemek hazırladılar. Ayıp olmasın diye, geri çevirmedi. Lokmalar boğazından geçmiyordu. Ruşen'in ağabeyi Mazlum'u sordu. Evlenmişti. Üç oğulları vardı. Küçüğün adını Ruşen koymuşlardı.

İzin istediğinde geceyi onlarla geçirmesi için ısrar ettiler. Ruşen'le buluşma vaktinin geldiğini söyledi! Onları unutmamasını istedi Ruşen'in babası. Sıklıkla geleceğinin sözünü verdi..

Annesi, mezarı tarif ederken, yazmasıyla kuruladı gözlerini. "Lawê me ji bîna lawê me bêpar nehêle! Dîsa were!"[13]

Hayatta kalmasının önemli bir nedenini daha keşfetmişti.

Mezarlığa girerken kar geri çekildi. Altı mezarda, gencecik bedenler ve onların yarım kalan ümitleri, hayalleri, sevdaları, ezgileri, doyamadıkları kokular, renkler, tatlar vardı.

Ruşen'in mezar taşı günsüz ve aysızdı, doğum ve ölüm yılı yazılmıştı mermere. Diğerlerinin yalnızca ölüm tarihleri vardı. Doğmadan ölmek mümkün müydü?

Minik serçeler karları eşeliyordu. "Kuşlar da üşüyor Ruşen!" diye sayıkladı. Kirpiklerindeki damlalar titreşirken,

12. Allah seni bizlere bağışlamış oğul. Yoksa oğlumuz yalnızca çile çekti sanacaktık. Allah oğlumun ömrünü de sana bağışlasın.
13. Oğul kokusunu esirgeme bizden! Yine gelesin!

dostunun çok sevdiği ezgi doldu kulağına. "Seher vakti bu ellerde kimler ağlamış, çimenler üstünde gözyaşları var!" Kar altında kalan çimenlere ulaşır mıydı yüreğinin damlaları?

Derde, tasaya aldırmadan akan zaman buz tutmuştu. Nefesi donarken bülbül şakıması duydu. Ya da duyduğunu sandı...

Mavi gökyüzü, kar tanelerini ayrılık makamında üflerken, hepsiyle vedalaştı. Heybelerindeki parıltılar erken çalınsa da, diğer genç ölüler gibi, onlar da kısa ömürlerine unutulmaz öyküler sığdırmışlardı.

Meydandaki camiden çıkan birkaç adam kimsesizliğin çınlamalarını susturdu. İçlerinden birisi, kar tutmuş paltosuna acıyarak bakıp, tasayla salladı başını. "Deli sandı zahir!" diye düşünerek yanlarından gölge gibi süzülüp geçti.

Kasırga sonrası dağılışın izdüşümlerine daldı. Eylül bombardımanının etkilerini fısıldıyordu kar taneleri. Toprağa emanet ettiği dostunu ömrünün başköşesinde koruyacaktı. Düşe kalka yürüdü...

Kırk Bir

Ah, şimdi benim gözlerim
bir ağlamaktı tutturmuş gidiyor.
Bir kadın gömleği üstümde
Günün maviliği ondan...

Cemal Süreya

İçeride sızarak akan günler dışarıda da sayılabilir yavaşlıktaydı. Mahmut'un yılbaşında aldığı duvar takvimi uzun betimlemeler misali ağır ağır, yaprak yaprak dökülüyordu. Beklediği gün gelmişti. Takvimin, 30 Ocak, 1984 tarihli yaprağını kopardı.

Tarihin altında, "Zemherinin sonu" yazıyordu. Günlük falını da okudu; "Daha iyi ve memnunluk verici bir devredesiniz. Yanlış kararlardan vazgeçin. Aşkta çekimser kalın. Yoldan biri gelecek" yazıyordu. Beklediği yoldan değil, mahpustan gelecekti.

Yaprağın sonunda "Açık olmalı şiir, bir meyve gibi dilsiz olmalı" yazan iki de dize vardı. Sude'ye duyduğu dilsiz sevdasını mı anlatıyordu dizeler? Takvim yaprağını özenle katlayıp cebine yerleştirdi.

Sabah minibüsünün ilk ve tek yolcusuydu. Komus sapağında *gelenleri* beklerken coşkulu zamanların perdesi aralandı. Ruşen ellerini ovuşturarak oturacaktı yanına. Üşümesi dindiğinde başlayacaktı sohbet...

Siluetler yaklaşırken Ruşen'in hayali uzaklaştı. İriyarı bir adam hızlı adımlarla yürüyordu. Arkasındaki kadın ise, göğsüne bağladığı bebeği elleriyle tutarak koşuyordu. Adam geriye dönüp, öfkeyle hızlanmasını emretti! Rahatsız edici bir manzara daha itinayla korunmuştu!

Nefes nefese minibüsün basamaklarını çıkan kadın, adamın oturmasını bekledi. Sığıntı misali yanına geçti. Belki de, ilk kez çıkıyordu köyden! Çıkışsız labirentte kaybolan kadınlardandı muhtemelen!

Kale'ye vardıklarında, bebeğini kucaklayan kadın adamın beş adım gerisinden yürüyordu.

Çarşıyı dolaştı. Kırtasiyecinin vitrinindeki büyük boy okyanus posteri, hayatlarını betimliyordu adeta.

Akreple yelkovan beklediği zamana yaklaşırken kaygı sinyalleri çoğaldı. Banka oturup derin nefes aldı. İyi ve kötü tüm duyguları yutan sepkenin ıslığını dinledi bir süre... Merdiveni usulca çıkıp içeriye girdi. Endişesini soğukla birlikte dışarıda bıraktı.

Adliye koridoru tıklım tıkıştı. Yere çömeldi. Önünden telaşla geçen ayakları saydı. Başını kaldırdı. Benzer ifadelere bürünmüş kalabalık ürkütücüydü. Rüyalarındaki silik suretlere ya da okuduğu kitaplardaki görünmez karakterlere benziyorlardı.

Bilekleri kelepçeliler, derinliğini muhafaza eden çiziklerini sızlattı. Dışarının soğuğuna karşın, içi hasretle kavruluyordu.

Bir yüzbaşı geçti önünden. Mahkûm yakınlarından biri, başını eğip, yüzbaşının önünde esas duruşa geçti. Konumunu hatmetmiş köleye benzetti adamı. Efendinin onu yola getirmesi için sopa kullanması gerekmiyordu. Sindirilmişleri kopya eden adamın insani manada ayırt edici hiçbir özelliği yoktu.

Ufak tefek Sami, uzun boylu askerlerin arasında dimdik yürüyordu. Hemen ayağa fırladı. Tanıdık asker, sarılmalarına ses çıkarmadı. Biriken onca cümleyi kurabilmesi mümkün olmayınca, konuşmasını hal hatır kelimelerine indirgedi.

Mahkeme salonunun kapısındaki Nihat, eliyle yaklaşmalarını işaret etti. Sami'nin sırası gelmişti! Cebindeki takvim yaprağını eline alıp, arka sıraya geçti.

Savunma öncesi hâkim Sami'yi yataklıkla suçlayan ifadeyi okudu. Nihat itiraz etti; dosyada böyle birinin adı geçmiyordu. Hâkim, katibi hırsla kürsünün önüne çağırıp azarladı. Bir başkasına yönelik ifade yanlışlıkla Sami'nin dosyasına karışmıştı! Derin bir nefes aldı Civan.

Hiç tanımadığı Sami aleyhine hazırlanan ifadeyi, işkence sonlansın diye imzalayan tutuklu sanığın ifadesi okundu. Hakim, dilekçeyi yeterli bulmadı. Tanığın bizzat dinlenmesi için duruşmayı iki hafta sonrasına erteledi. Sevinçleri kursaklarında düğümlenmişti.

Sessizce bahçeye çıktılar. Duruşmaya gelen bir başka mahkûmu bekliyordu askerler. Onları baş başa bırakıp, kenara çekildiler. Sami'ye bir sigara uzattı. Ne diyeceğini tasarlayamadan Sami davrandı. "Duruşma tarihi, sigara dumanının dağılması kadar kısa sürede gelecektir!"

Kolunu Sami'nin boynuna doladı. "Yine ters köşeye yatırıp, ikimiz adına da teselliye giriştin."

Gür kahkahasını savurdu. "Aynaya bakarsan, teselliye kimin muhtaç olduğunu görürsün... Beni bırak da sen Sude'den haber ver! Konuşabildin mi?"

"Henüz karşılaşamadık. Dumanla haberleşme imkânım olmadığından, konuşmayı çıkmaz ayın son gününe erteledim."

Elini boşlukta salladı. "Trajediye devam! Hâkim bile, *bizzat dinlemek* isterken sen anlayıp, dinlemeden peşin hükme varıyorsun."

Yüzünü buruşturdu. "Mahkemedekiler, kuralsızlığın kurallarını icat ediyorlar."

Civan'a iyice yaklaşıp; "Yırtınsalar da fayda etmeyecek. Önünde sonunda serbest kalacağız" diye fısıldadı.

Aynı ses tonuyla arkadaşını onaylayıp, Kale'dekileri sordu. Üçte biri tahliye ya da beraat edilmişti. Kalanları da başka cezaevlerine gönderip Kale'yi kapatacaklardı.

Sohbetleri sürerken, duruşmadan galip çıkan delikanlı gülerek geldi yanlarına. "İkimiz de yırttık Sami!"

Zoraki gülümsedi Sami. "Sana geçmiş olsun. Benim yırtmama da az kaldı!" Delikanlının gülümsemesi dondu. Araca binene dek bekledi Civan.

Başını çevirip "görüşürüz" dedi Sami. Gözleri puslu geceler gibiydi.

Çıkışta, Nihat onu ofisine davet etti. Sıkıntısını dağıtacağına sevinmişti. Ofis, aşağı mahalledeydi. Dört katlı yeni bir binanın ikinci katına çıktılar. Kale'yi en iyi gören koltuğa oturdu. Kale, uzaklaştıkça küçülmüyor, esrarı artıyordu.

Yapıyı beğeniyle seyrettiği günlerini anımsadı. Artık onu izlemek zevk değil keder veriyordu. Kale de İstanbul gibiydi; dışı düş, içi kâbustu.

Kahvelerini yudumlarken zil çaldı. Nihat, hızla kapıyı açtı. O unutulmaz sesin tınısıyla bildik çarpıntısı nüksetti... İçtenlikle "canım" dedi Sude. Sözcüğün muhatabını kıskandı.

Kol kola girdiler salona. Nihat, *sürprizini* takdim ettiğinde, Sude'nin mavi gözleri nemlendi. Elini uzatırken yaklaştı kadına. O ise bedenini zarifçe geri çekti. "Hoş geldin Civan! Görüşmeyeli nasılsın, neler yapıyorsun?"

Artarda yutkundu. "Dışarıya alışmakla meşgulüm. Görmeyeli sen nasılsın?"

"Ben iyiyim, sen de iyi olacaksın... Umarım tereddütlerin en kısa sürede sonlanır." Sesi, iyi ya da kötü hiçbir duyguyu barındırmıyordu. Kupkuruydu.

Beklemediği ölçüde yüksek sesle, "Sayenizde dışarıdayım. Sağ olun" derken, sesindeki dalgalanmalara engel olamamıştı.

Aynı anda, "Ne demek!" dediler ve Sude devam etti. "Ziyaretine geldiğimde de söyledim; rollerimiz değişseydi aynılarını sen de yapardın."

Aklı fikri, ikisinin ilişki düzeyini tespitle meşguldü. "Kuşkusuz, elbette..." Kapının zili çalınca sustular. Nihat'ın bir müvekkili gelmişti. Onlar odaya geçince baş başa kaldılar. Sude oyundan atılan bir çocuğun sıkıntısına bürünmüştü.

Sami'nin açılmasına yönelik kışkırtıca sözlerini hatırladı. Belirsizliğe tahammülü kalmamıştı. Kopacaksa da kopsundu! Bıyığını çekiştirdi. "Mektubumu okuyabildin mi?"

"Evet" anlamında başını salladı. Karın rengine dönüşmüştü yüzü. "Gururumu okşadın, onur duydum."

Ardından kahrolası "Ama" bağlacının geleceği kesindi! Hiçbir şey söylemeden, Sude'nin devam etmesini bekledi.

"Yanıtımı bildirmek için çıkmanı bekledim... Güvenimi tazeleyen, geleceğimi şekillendirmeme neden olan, bir sevdiğim var. Ne olur, kusuruma bakma! Dostluğumuz yara almasın lütfen."

Sözlerin şiddetiyle savruluşunu dengeledi. "Beğenmediğin satırları silebileceğini yazmıştım. Hayatında biri olduğunu bilmiyordum, asıl sen bağışla beni..."

"Sevmek, bağışlanacak bir kusur değildir. Gerekliliktir, olmazsa olmazımızdır... İtirafını takdir ettim. O güzel satırları silecek kadar duyarsız olmadığımı en iyi sen bilirsin. Beni mutlandırdın, çok teşekkür ederim... Ama sorumun yanıtını henüz vermedin? Dostluğumuz baki kalacak değil mi?"

Sancılar içinde kıvranan hastalıklı halinden sıyrıldı. "Sen istediğin sürece dostuz, dost kalacağız. Yanıtın ne olursa olsun, bendeki yerin fazlasıyla özeldir Sude. Birçok dosttan daha güvenilir olduğunu defalarca kanıtladın. Unutulduğumu düşünürken el uzattın, çare ürettin. Yaptıklarının karşılığını ödeyebilmem mümkün değil. Bundan böyle sen, sahip olmadığım kız kardeşimsin. Nerede olursan ol, başın ağrıdığında önce beni ara. İki elim kanda olsa yanına koşarım.."

"Senin ne vefalı bir dost olduğunu bilirim Civan. Lakin, yaşım, kız kardeşin değil de, ablan olmaya daha uygun.." Sohbetin kasvetini dağıtacak ölçüde şendi kahkahası.

Az da olsa toparlanmıştı. "Yaşa bu kadar takıldığını fark etmemiştim."

Gülümseyerek sürdürdü. "Takıldığımdan değil, ciddiyeti dağıtmak istedim... Artık içeriden bahsetme vaktin geldi..."

Dili döndüğünce, Sude'nin gönderdiklerinin özellikle kitapların onlarda yarattığı coşkuyu vurgulayarak, izi silinmeyecek güzel ayrıntıları anlattı...

Nihat yanlarına geldiğinde anlatısı neredeyse bitmişti. Oturduğu koltuğun kenarına ilişen Nihat'a "Sevdiğim adam bu!" der gibi, bakıyordu Sude.

İçine yer eden kedi, sürekli tırmalıyordu. Kısa süre, ikilinin neşesini içi burkularak izledi. Daha fazlasına dayanamayacaktı. Bir bahane uydurup alelacele ayrıldı ofisten.

Basamakları inerken düşmemek için tırabzana tutundu. Sude, geleceğini tanımadığı biriyle çizseydi, daha az üzülebileceği düşüncesinden utandı! Sude'nin geçmiş aldanışlarını, kırgınlıklarını tamir edecek kalitede, erdemiyle müsemma Nihat'ı seçmesi sevindiriciydi. Kaybedişini hazmedip, kazananı takdir etmeliydi.

Gideceği yönü şaşırmış gibi, ayaklarını sürterek ilerledi. Soğuk hava, içinin hararetine zerre kadar tesir etmiyordu.

Ayırdına varamadan otogarda buldu kendisini. Lokaldekiler yüksek sesle şakalaşıp, gülüşüyorlardı. Uzak ve tenha bir köşeye sindi.

İyimser anlatıcısı Sami kuruldu zihnine, muzipçe gülümsüyordu. Dertlerinin üstüne yeni bir tuğla daha eklememeliydi. Ona mutluluk veren insanları, yarım kalan yolculuğun devamını, yeniden yenileneceği günlerin umudunu kuşanmalıydı.

Durağa giderken, kırtasiyeciden okyanus posterini satın aldı. Dönüş yolunda kar dışındaki tüm ayrıntılar silindi. Akşamın sessizliğine daldı.

Kırk İki

Özgürlüğü güneşle tanımlayan ateşböcekleri
kış aylarını sevmezler.
Anlama ermeyenlerin ömürleri ise
kış uykusunda geçer.

Yatağının karşısına astı okyanus fotoğrafını. Dalgalar ve iki balığın hikâyesini anlatıyordu. Köpekbalığı sivri dişleri çıkartmış kovalıyordu ringayı. Uçarcasına yüzüyordu telaşlı ringa. Yırtıcılarla dolu okyanuslara dalan gözü pek milyonlarca balığın cesaretini gördü küçük balığın gözlerinde. Sonu belirsiz kovalamacanın mutlu sonla bitmesini umut etti.

Denize kavuştuğunda tuzlusu sürecekti yaralarına. Ufak tefek izler silinecek, is kokulu karamsarlığı dalgalara karışacaktı.

Uzak ülkedeki cesur balığın gözlerinden ilham alıp kaleme, kâğıda sarıldı.

Merhaba Ferhat,

"Gerçeğin atardamarı hakikattir. Adanmışlık olmadan anlama erilmez" demiştin. Anlamı keşfe çıktığım yolun ilk taşlarını döşerken, her daim omuzumda hissettim ellerini.
Sınırsız diyarları dolaştım. Dağ çiçeklerinin oluşturduğu rengarenk göllere, geceleri ateşböcekleri üşüşürdü. Işıltılı cümbüşün seyrine doyamazdım. Kuytulara çekilip, güneşin tüm ihtişamıyla parlamasını beklerlerdi. Muhtemelen, özgürlüğü güneşle tanımlıyorlardı. Hürriyetten yoksun bir ömür çekilir mi?
Anlama eremeyenler ise tüm mevsimlerini kış uykusunda geçiriyorlar. Kabuk değiştirmekten üşenip, aciz ömürlerini soğutuyorlar. Ne yazık değil mi? Seni tanımasaydım, kabuğumu kırmam zaman alacaktı. Belki de, körlüğün emniyetli olduğunu sanarak, ömrümü derin bir uykuya yatıracaktım.
Özgürlük yolunda tutsaklığa takıldığımda, gökyüzü duvarların dışında kaldı. Kucaklayamadım. Parmaklıkların izniyle uzandığım yıldızlar, ateşböcekleri misali göz kırpıyorlardı geceye. Özgürlüklerine özenirdim.
"Mecbur kalmadıkça, ölmeyi, öldürmeyi geçirme aklından. Önceliğin yaşamak ve yaşatmak olsun..." demiştin. Ne yazık ki, en bilge sözleri susturdu savaş çığlıkları.
Yürürken yitirdiklerim de oldu, yaşadıklarını hissettirmeyenler de! Her gidenle eksildim. Yitirmelerin yabancısı olmasak da, yolda düşenlerin acısına alışmak imkânsızmış, anladım.
Kızılca'da kış hastalarını avuttukları gibi, tüm kederleri bahara emanet edelim. Belki baharın hafifler yürek.

Mektubun geç ulaştı elime. Vaktinde alsaydım da, ölenleri ve yaşayanları bırakıp, göçemezdim, yabancı diyarlara... Seni ziyadesiyle özlesem de, sıhhatte, afiyette olduğunu bilmekle yetineceğim, bundan böyle.
Ateşböceklerini görürsen eğer, seslerine kulak ver. Söylemeye fırsat bulamadığım ne varsa anlatacaklardır pırıltılarıyla.
Görüşeceğimiz zamanların coşkusuyla kucaklıyorum seni.
Şairin dediği gibi, "dertlerimi aklında tutma unut, beni unutma..."
Dostlukla...

Geceyi uykusuz kapattı. Yağmaktan yorulan kar dinlenmeye çekilmişti. Meydana çıktı. Ferhat'ın kaçışındaki, işbirlikçisini gördü. Hasretle kucaklaştılar. "Ortalıkta görünmüyordun Hüseyin ağabey. Merakta kaldım"

Sigaradan sararmış bıyıklarını çekiştirdi Hüseyin. "Maaşsız emeklilik sürüyorum. Arabayı oğlana verdim, arada sırada öğlen servisleri yapıyorum. İyi denk geldin."

Genç şoförün onun oğlu olduğunu anlayınca hayretini gizleyemedi. "Koca adam olmuş. Tanıyamadım!"

"Sağ olan büyüyor Civan... Hadi atla arabaya, eski günleri yad edelim!"

"Körün istediği bir göz, Allah verdi iki göz!"

Mahpusluğunu sordu Hüseyin. Adamı tedirgin edecek detaylar dışındakileri anlattı. Ferhat'tan haber alıp, almadığını sorduğunda ise bildiği her şeyi anlattı. "Bugün, ona yazdığım mektubu göndereceğim."

Gözünü yoldan ayırmıyordu. "İyi etmişsin. Benden de selam yaz! O geceden kimselere bahsetmedim."

"Söylemene gerek yok! Sırrımızın güvende olduğuna emindim Hüseyin ağabeyim."

Yüzünü çevirdi Civan'a. "Yine olsa, yine yapardım" Endişeli ses tonuyla devam etti. "Sen de mi gideceksin yoksa?"

Gülümsedi. "Göbeğimiz burada kesilmiştir Hüseyin ağabey. Gitmek olmaz."

"Yaşa be Civan. Buralarda senin gibilere ihtiyaç vardır."

Bir şekilde konuyu babasına bağlayıp, başsağlığı diledi. Babasının "Gülbeyaz" başlıklı öyküsünü bir de Hüseyin'den dinledi. Bittiğinde babasının katilini kimin vurduğunu sordu.

Kısa bir tereddüttün ardından, "Benden duymuş olma! Ağabeyin Mahmut indirdi şerefsizi!" Olayın üstü örtülmüştü. Bunu bilen birkaç kişiden biriydi Hüseyin.

Adamın vurulduğunu ailesinin duymaması mümkün müydü? Belki de, onca zaman bildiklerini yutmanın talimini yapmışlardı! Babasından bahsedildiğinde dalıp giden Mahmut adına çok üzüldü. Kanı kanla yıkamıştı...

"Mahmut babanın iyi yanlarını almıştır. Merhametlidir, vefalıdır. Ölene kadar Fido'nun ihtiyaçlarını Kasım karşıladı. Şimdi de Mahmut ilgileniyor."

"Haberim yoktu!"

Üzülerek baktı Civan'a. "İyiliğin gizlisi makbuldür. Söylenince iyilik değil kibir olur."

Ayrılırken, "Akşam servisine yetişemezsem evdekilere bu gece gelmeyeceğimi söyler misin?"

Soru dolu bakışlarını kaçırdı Hüseyin. "Başım gözüm üstüne Civan..."

Kırk Üç

Ayrılık, hasret ve her türlü acı
sağ kalanın derdidir,
ölenlerin değil.

Mektubu, postaneye teslim edip, gara yöneldi. Narlı bahçedeki yaşlı teyzeyi ziyaret edecekti. Köye giden bir araç olup olmadığını sorduğu sırada ince yapılı bir delikanlı yanına yanaştı. Kale'deki işlerini bitirmiş, Başûr'a dönüyordu, onu da götürebilirdi. Güzel rastlantının sonunun da iyi bitmesini ümit ederek bindi araca.

Yeşil kamyonet sekerek yol alıyordu. Delikanlı çok konuşkandı. On altısında evlenmişti. İki çocuğu vardı. "Evin eşiğinden dışarıya adım attığı an" özlüyordu eşini. Torpido gözündeki fotoğrafı uzattı. Fotoğraf karesine sığmıyordu gülüşleri.

Konuşma arasından faydalandı. "Yarın Kale'ye inecek misin?"

"Ben işimi hallettim. Ama gün aşırı şehre inen bir araç oluyor mutlaka. Yarın İbo'da sıra. Öğlen gibi inecektir. Önceden söylersen seni de alır!"

"Sevinirim."

Başını sallayarak onayladı Civan'ı. Ardından Başûr'a gidiş nedenini sordu. Yaşlı hısımının ziyaretine gittiğini söyledi Civan.

"Tanıyorumdur mutlaka. Adı nedir?" İsmini bilmediği kadının evini tarif edebildi sadece. "Bildim! Sultan teyzeden bahsedersin."

Başkaca seçeneği olmadığı için, "Evet!" dedi.

Rahatlamıştı delikanlı. Sultan teyze, iyiliksever muhterem bir kadındı. Köyün ebesi ve şifacısıydı. Onun doğumunu da o yaptırmıştı. Özellikler, gece yarısı, gözünü kırpmadan onları şefkatle bağrına basan kadını tanımlıyordu.

Araç, bir saatten uzun süre *homurdanarak* tırmandı. Başûr tabelasını görünce, "Yaklaştık galiba!" dedi.

Alaycı bir ifadeyle, "Sanki başka yol varmış gibi, köyün yolunu gösterir. En az yarım saatimiz daha var."

Köye ilk gidişlerini anımsadı. Ayaklarının altındaki yol, yaşayabilmek arzusu ağır bastığından erimişti. Belki de, dağlardan yol alarak yakınlaştırmışlardı, mesafeleri. Ruşen'in tükenmeyen enerjisinden aldığı ilham gücünü pekiştirmişti. Araba virajı alırken sarsıldı. Karşılaştığı olumsuzlukların yineleneceğini bilse de yönünü kaybedenlerden olmayacaktı. Tek başına da kalsa, aydınlık denizlere çıkan yollara yeniden düşecekti.

Şoförün, "Geldik" sesiyle zamana döndü. Narlı ev hiç değişmemişti. Sadece kar örtmüştü bahçesini. Heyecan ve telaş kol kola vermiş, tepiniyorlardı.

Kornanın sesini duyan kadın kapının önüne çıktı. "Misafir getirdim Sultan teyze!"

Elini gözünün üstüne siper etti kadın. "Tandır ekmeği yaptım gel de ye Sait!"

"Alacağım olsun Bibi."

Civan araçtan inerken, "İbo'ya diyeyim de yarın seni buradan alsın!"

"Sağ ol Sait. Hazır olup çıkarım!

"Çıkman gerekmez. Kornaya basar..."

"Sağlıcakla kal Sait."

Tahtaları yer yer sökülmüştü bahçe kapısının. Civan'ı tanımakta zorlandığı belliydi Sultan'ın. "Hoş gelmişsin oğul!" Elini öptü kadının. Yine sorgusuz sualsiz buyur etti içeriye.

Kadının kurşuni saçları tülbendin kenarlarından taşıyordu. İlk karşılaşmalarında daha yaşlı görünüyordu. Belli ki, telaştan kaçırmıştı detayları.

Civan kendini hatırlatınca, gözleri parladı kadının. Duyacaklarını tahmin edercesine, derin bir iç çekip, Ruşen'in nasıl olduğunu sordu.

"Öldürüldü..." diyebildi. Diğer sözcükler kilitlenmişti.

Kadın sırtını sıvazladı. "Dünya geçicidir oğul, ölüm vardır! Ölüm, sağ kalanın derdidir, ölenin değil. Arkadaşın yerinde rahattır, nurlara gark olsun..."

Şalvarına sıkıştırdığı önlüğünü çıkardı. "Acıkmışsındır!"

"Zahmet etme Sultan teyze, aç değilim."

"Onca yol geldin öğütülmüştür yediklerin. Hem ben de açım..." Yardım etmek istedi. "Otur oturduğun yerde. İhtiyaç olursa söylerim."

Sultan mutfağa geçince, sokaktaki çocukları seyretti. İçlerinden birinin başına kartopu çarpıp düştü. Diğerleri, düşeni kaldırmak yerine avuçladıkları karları üzerine boca ettiler. Ayağa kalkan çocuk tiz bir çığlık atıp, üçüne birden

saldırdı. Geri çekildiler. Çok geçmeden kendi aralarında halka oluşturup konuştular. Oyun kaldığı yerden devam etti. Keşke, ömür de kaldığı yerden devam edebilseydi.

Sultan, serdiği örtüye dört ayaklı kısa tabureyi ve siniyi yerleştirmesini istedi. Tandır ekmeği ve aşlık çorbasını koydu tepsiye. Sobanın üstündeki bulgur pilavını da paylaştırdı. Karşılıklı bağdaş kurdular.

Çaylarını yudumlarken "Arkadaşının ailesine taziyeye gidebildin mi?"

Başıyla onayladı. Kar altındaki mezarlar bölüyordu uykularını. "Ölüm gibi çaresizliğin de dermanı yokmuş Sultan teyze..."

Perdeyi açtı kadın. "Hele bir dışarı bak oğul." Güneş uzaklaşmıştı. Ay henüz yuvasından çıkmamıştı. Sakince serpiştirmeye devam ediyordu kar. Beyaz örtünün ışıltısı aydınlatıyordu sokağı. Cama değen kristaller, hızla kayıp su damlacıklarına dönüşüyordu. Sobadaki odunların çıtırtısı dışında çıt çıkmadı bir süre.

Usulca kolundan tutup oturmasını istedi. "Karın kalınlığını gördün oğul. Eriyecek gibi gelmez! Ama forsu güneş parlayınca söner. Geride ne kar kalır ne de soğuk!"

"Lakin çaresizlik kalıcı bir azaptır, kolayca erimez!"

"Çaresizliğin ilacı sabırdır oğul. Dertlerini eritecek güneşten bahsederim. Eğer razı gelirsen doğar, yoksa fersah fersah uzaklaşır senden. Ömür dediğin dert küpüdür oğul. Boşaltmayı bilmek lazım."

Erken yitirmişti eşini. Kızları da evlenip uçmuşlardı yuvadan. Önceleri kızlarının kokusuyla uyanırmış. Küçük kızı da gidince evlatlarının hasreti dayanılmaz olmuş. Ölenle gidenin hasreti aynıydı! "Bir sabah vakti, yüzümü göğe kaldırdım. Güneş'in *doğurduğun çocuklar gitmişse, doğurttuğun bebelere sarıl* dediğini duydum. O gün bugündür ağlamam kesilmiştir..."

Gülümsedi Civan. "Umarım bana da seslenir bir gün!"

"Ummayacaksın, isteyeceksin oğul. Hem, beterin beteri vardır..."

Son senelerde, dirlik düzenlik kalmamıştı. Doğurttuğu çocuklar da terki diyar eylemişlerdi. Kimilerinin cenazesi gelmiş, kimileri kaybolmuş ya da başka şehirlere göçmüşlerdi... "Hayatta kalmak zor zanaattır oğul. Toprağını bile unutturur insana!"

Yüzü acıyla buruştu. "Kızlarım sağdır çok şükür. Evlatlarından olanların yanında benimki nedir ki? Bir de, yaşamak için başkalarının hayatına kastedenler var. Utanmadan arlanmadan ortalıkta dolaşırlar..."

Yanlışların, doğruların, kırgınlıkların, gönül almaların, sevginin, nefretin, öfkenin, hoşgörünün, savaşların, barışların, kabalığın, nezaketin yegâne üreticisi insandı! Yıkan da, onaran da onlardı...

Lafı *neler yaşadıkları* sorusuna bağladı Sultan. Ölümle, mahpuslukla kesişen yolculuklarını özetleyip, "Gözleri iyi görmese de, yolunu kaybedenlerden değil, yol gösterenlerden olan Medet amcanın ziyaretine de gideceğim. Umarım hayattadır" diye bitirdi sözlerini.

Kadının sesi şefkat pınarı gibiydi. "Öldüyse de mezarını ziyaret edersin oğul. Sen bilmesen de o anlar gittiğini. Lakin karda kışta Ağaçlık Köyü'ne ulaşamazsın. Baharın açılır yollar. Ölmez de sağ kalırsam birlikte gideriz."

"Ne güzel olur!"

Aniden ayağa kalktı Sultan, "İçimiz şişmiştir. Hadi kalk da, Ruşen'in emanetlerini teslim edeyim sana."

Heyecanlanmıştı. "Ağacın dibini küremek gerekecek!"

Gülümsedi kadın. "Yok oğul yok. Orada bırakır mıyım hiç? Islanır, yırtılırlardı. Sandığımın dibine yerleştirdim. Emniyettedirler." Kadına minnetle baktı.

Odanın köşesindeki sandığın önüne çömeldi kadın. Üzerindeki radyoyu ve dantel örtüyü kaldırdı. Kablosu boşta olan radyo bozulunca süs yapmıştı! "Ses oluyordu, türkü oluyordu... O da terk etti beni."

"Belki tamir edebilirim!"

Oturduğu yerde doğruldu Sultan. "Essahtan mı? Büyük sevap işlersin..."

"Elime yapışmaz. Tornavidan varsa getir de bakalım."

"Olmaz mı? Fazlası var. Hemen getiririm."

İlkokuldaki çantasına benzeyen tahta çantayı sandığın yanına koydu. "Radyo sonraya kalsın. Şimdiki işimize bakalım."

Resimlere ulaşana dek çıkardığı bohçaları kenara koydu. Muşambaları yenileyip, şeker çuvalına yerleştirmişti hepsini. "Ben üstüme düşeni yapmışım. Koruma sırası sendedir..."

Bazılarının kenarları buruşmuştu. Bir tanesi de sararmaya yüz tutmuştu. Karlı dağların resmini çok beğendi Sultan. Ona hediye etti. "Bir dahaki gelişimde çerçeve de getiririm."

"Gerek yoktur oğul. Dolabın aynasına iliştiririm."

"Birlikte yapalım o zaman."

Resmi, boydan boya çatlamış aynanın kenarlarına sıkıştırdı. Çatlağın bir kısmı kapanmıştı. Kadın, resimden uzaklaşıp dakikalarca seyretti. "İçime işledi..."

Diğerlerini yere serip, uzun uzadıya inceledi. Her bir çizgi anılar kitabının hazin sayfalarıydı. Yaralı kuşun resmine takıldı. Kanadı kırılan umudunun izdüşümüydü! Sanki geleceğini görüp, kanadı kırık kuşla betimlemişti.

Bedirhan'ın vurulduğu günden önceki geceydi! Ruşen çizerken sohbet etmeyi de aksatmıyordu. Ruşen'e, "Kışların ve kuşların en esaslı ressamısın dostum" demişti.

Kalemi kulağının arkasına koymuştu Ruşen. "Kümesi eşeleyen horozdansa, gökyüzünde salınan göçebe bir kuş olmayı tercih ederim..." Ateşten sıçrayan kızıl kıvılcımlara dalmıştı bir süre. "Kuşlara özendiğimden olsa gerek, tayyareye binmeyi çok istiyorum! Eğer umudum gerçekleşirse, yolculuğuma bir çift turna da eşlik etsin isterim..."

Takılıp kaldığı resme bir damla yaş düştü. Gömleğinin ucuyla kuruladı hemen. İtinayla sarıp sarmaladığı resimleri torbaya koydu.

Sultan'ın, "Yatağını sereyim mi?" sorusuyla titreşen anıları kapattı.

Gözlerini kaçırdı kadından. "Mahpusluğun öğretici yanlarından biri de kendine yetebilmektir. Yatağımı ben yaparım! Sen nerede yatacağımı söyle yeter!"

"Sen bilirsin oğul. Vakit erkendir, hemen yatmayacaksan hasbıhale devam edelim!"

"Senelerin intikamını alalım o zaman!"

Şen bir kahkaha attı kadın. "Alalım oğul alalım..."

Sultan anlattı o dinledi. O sordu Civan cevapladı. Konuyu sevdalığa getiren Sultan'a içine işleyen yitikliğini sansürsüzce döktü.

Sükunetle dinledi. "Boynunu bükme oğul. Yanlışın; doğru kadına yanlış zamanda vurulmaktır, hepsi bu."

"Sevda" konulu sohbetleri uzayınca, Sultan aklına gelen bir masalı anlattı.

"Nenemden, *Dağ dağa kavuşmaz, insan insana kavuşur,* sözünün köküdür dediği bir masal dinlemiştim. Farklı dinlere inanan iki gencin evlenmesine aileler rıza göstermemiş. Kaçmakta bulmuşlar çareyi. Ama oğlanın babası peşlerine silahlı adamlar salmış. İki dağın arasında yakalanmışlar. Adamlar tüfeklerini doğrultmuş tam vuracakken ortadan kaybolmuşlar. O dakika iki dağın

arasında gür bir şelale oluşmuş. Derler ki iki sevdalı dağın doruklarında su olmuş, sonsuza kadar ağlamışlar..."

Bıyıklarını çekiştirdi Civan. "Anlattığına benzer bir masal dinlemiştim. Ama sonu seninki gibi değildi. İki sevdalı Işıklı Mağara'da ölene dek mutlu yaşamışlar. Sonra da şelalede birleşmiş ruhları..."

Elini iki yana açtı. "Ne bileyim ben böylesini dinlemiştim. Hem, derdin bol olduğu yerde neşe barınır mı oğul?"

Hüzünle baktı kadına. "Benim hâlâ umudum var teyzem. Neşemizin kederleri boğduğu günler de gelecektir mutlaka!"

"Allah söyletsin oğul. Hadi geç oldu kalkıp yatalım."

"Sen rahatına bak teyzem. Odamı biliyorum nasılsa."

Sımsıcak gülümsedi kadın. "Bileceksin elbet. Bu evin oğlu olmuşsundur. Allah rahatlık versin."

"Sana da Sultan teyze."

Yatağını sermeden önce radyoyu tamire koyuldu. Kablosu yuvasından çıkmıştı. Kolayca tamir etti. Deneme için sabahı bekleyecekti.

İlk yattığında kuştüyü kadar yumuşak gelen yün yatak, alev gibi yakıyordu tenini. Uyur uyanık geçti saatler. Gece yarısı, horoz uzun uzun öttü. "Ay ışığını güneş sanıyor galiba" diye geçirdi içinden.

Güneş uyanırken kalktı yataktan. Sultan, sofrayı kurmuştu. Yatakta debelenerek geçirdiği zamana üzüldü. Kahvaltı sırasında radyoyu fişe taktı. Çalışıyordu. Sultan sevinçle bağırdı. "Allah'ım yar ve yardımcın olsun oğul." Sımsıkı sarıldı Civan'a.

Yüce gönüllü bu kadını mutlu etmek ne de kolaydı! "Kim olsa yapardı Sultan teyze. Basit bir sorundu hallettim."

"Başkasının değil senin yapman önemlidir Civan." Radyonun sesini sonuna kadar açtı. *Ajans haberleri* oku-

nuyordu. "Türk ve Suudi Arabistan heyetlerinin görüşmesi sonrasında, cumhurbaşkanı; İran'la Irak arasında barışı sağlamak için Tahran'a giderim, dedi..."

Spiker ağzından çıkanlara inanıyor muydu acaba? Fazlasına katlanamayacaktı. Sultan'a küreğin yerini sordu. "Kümesin yanında... Hazır gitmişken tavukların yemini de götürüver!" dedi kadın.

Karın kendine has kokusunu içine çekti. Plastik kâsede biriktirdiği yemek ve meyve sebze artıklarını döktüğü kümeste yemek yarışı başladı.

Bahçe çıkışına kadarki yolu küredi. Nar ağacının altındaki taburenin üzerindeki karları temizleyip oturdu. Sigarasını yaktığında Sultan yanına geldi.

Yaptığı programları anlattı hararetle. Sevdiği komşularını eve davet edecekti. "Güzel kızı olanlardan başlayacağım elbette..."

Yüzü kızardı Civan'ın. "Sağ ol Sultan teyzem. Ama gitmem gerekiyor. Sait, beni alacak aracı ayarlayacaktı..."

Tamamlamasını beklemedi Sultan. "Ateş almaya mı geldin oğul? Birkaç gün sonra gidersin..."

"Evdekiler meraklanır. Yakında yine geleceğim. Hem baharda Ağaçlık Köyü'ne gideceğiz, unuttun mu?"

"Unutmadım. Baharda buraları seyretmeye doyamazsın..."

"Buraya baharı beklemeden geleceğim, söz!"

Sanki, şoför konuşulanları duymuştu. Birkaç dakika içinde külüstür bir araç kapının önünde sert bir fren yapıp, kornaya bastı.

Aracın önüne geçti Sultan. "Hele biraz bekle İbom."

"Emrin olur Sultan teyzem."

Resimleri almak için içeriye giren Civan'a hazırladığı yolluğu tutuşturdu. "Zahmet etmeseydin teyzem. Eve gideceğim zaten!"

"İnsanın insana zahmeti olmaz oğul. Zalimlerin insana zahmeti olur."

Gülümseyerek kucakladı kadını. Araca binerken, "sözünü unutmayasın oğul!" diyen kadın onlar uzaklaşana kadar ayrılmadı kapının önünden.

Akşam servisine yetişmişti. En arkaya geçti. Araba hareket ederken kayıp uzaklaşan ağaçları izledi. İlmek ilmek yağan kar, ayrılıkların tekinsiz vuruşlarını taklit ediyordu.

Karlı dağların yücesine çıkıp avaz avaza "Ruşen" diye bağırmak istiyordu. Bulutlar yasını ona ulaştırır mıydı?

Kırk Dört

Bir gece kelebeği
Dolanıyor lambanın çevresinde
Usuldan bir rüzgâr esiyor
Yaşlı incir ağacının dallarına yürüyen
Sütün sesini duyabiliyorum
Deniz az uzakta
İç geçiriyor boyuna.
Ahmet Erhan

Takvimin 15 Şubat tarihli yaprağında; "Önümüzdeki günlerde duygusal yaşamınızda değişmeler olacak. Ancak geleceğe güvenle bakacağınız çözüm duygudan uzak bir yol izlemekten geçiyor!" Kahkahayla güldü.

Mahkeme sonucundan emin olamıyordu. Sami'nin gelişini adliyenin bahçesinde bekledi. Her gelen araca yaklaşıp kontrol etti. Yedincisinden indi Sami. Tedirgindi.

Yalancıktan sırıtıyordu. Duruşma başlayana dek, ikisi de kaygılarına değinmediler.

Nihat'ın gülümsemesi, yenilgisinin buzlarını parçalayacak kadar sıcaktı. Acaba Nihat mektuptan haberdar mıydı? Eğer öyleyse olgunluğu takdire şayandı. Zaten, "olmayacak duaya amin" demekle eşdeğerdi beklentisi. Aymazlığının bedelini üçüncü kişilere yükleyemezdi.

Salonun kasveti soluğunu kesti. Sami'nin yakınları da gelmişti duruşmaya. Gözlerini yumup, başını geriye yasladı. Dostu serbest kaldığında, monotonluk bitecekti.

Dinlenmesine karar verilen delikanlı, askerlerin arasında girdi salona. İki büklümdü. İçi parçalandı. Yargıç, ifadesini neden değiştirdiğini sordu. İki eliyle baştan ayağa kendisini gösterdi.

"Nedeni belli değil mi? Kendimi bu hale ben getirmedim herhalde! Diş ağrısının çekilmez olduğunu düşünürsünüz değil mi? O ağrının binlerce katını çektim, ölmek için yalvardım. Ölemeyince işkence bitsin istedim. Ne dedilerse kabul ettim..." Sami'yi ömründe hiç görmediğini vurgulayıp, neden olduğu acılar için ondan özür diledi.

Yargıç hariç heyettekiler etkilenmişlerdi. Oy çokluğuyla, Sami'nin tahliyesine karar verildiğinde, yerinden zıpladı Civan. Saatler süren soluksuzluğu sonlandı. Derin nefes aldı.

Kapının önünde, Sami'yle birlikte Nihat'a da neşeyle sarıldı. Sami'nin amcası gözyaşlarını tutamıyordu. Neşelerini kaçırmak istemeyen askerler, gitmekte acele etmediler.

Tahliye günü yanında olmasını isteyen Sami'ye; "Sormakla ne büyük ayıp ettiğinin farkında mısın? Sen çıkana kadar Kale'yi bekleyeceğim!" dedi.

Sami'nin yakınları geride durup iki dostun coşkusunu izliyordu. Araç hareket edene dek ayrılmadılar. Araca

binerken, "Hayallerimizin inşasına girişeceğiz" dedi gülümsemesi sahiciydi.

Tekerlekler son kez ayrılık makamında dönüyordu. Araç gözden kaybolduğunda, "Uygunsan eğer yemek yiyelim!" dedi Nihat'a.

"Güzel bir kebaba kim hayır diyebilir ki?"

İdamlıklardan, müphem bekleyişlerden, akıp giden zamanı yakalayacakları günü bekleyenlerden, serbest kalanların hayal kırıklıklarından bahsettiler. Yeniliğe uzanışın umut verici olduğunda uzlaştılar sonunda. Sohbetlerinde Sude'nin adı geçmedi.

Kalktıklarında Civan'ı Kızılca'ya götürebileceğini söyledi. Teşekkür etti. Geceyi Kale'de geçirecekti. "O halde yarın görüşüyoruz. Sude'ye diyeceğin bir şey var mı?"

Uzaklarda kalan bir hatıraya gönderme yaparcasına, selam söyledi. Hiç sahip olmadığı birini kaybedemezdi.

Tokalaşırken onlara, en kıymetli armağanı *hürriyeti* bahşeden adama sevgiyle sarıldı. Sevinçleri karşılıklıydı.

Hayat, uzak geçmiş, yakın geçmiş,
şimdiki geçmişten oluşan,
geniş geçmiş zamanlar geçididir.

Segâh Makamı ve *Turuncu Zamanlar*'dan sonra Esra Kahraman, üçüncü romanı *Kör Mağara Balıkları*'yla yine bizi 78'lilerin naif, samimi, dost dünyasına götürüyor. Tarihe tanıklığın ötesinde acımasızca tepelenmiş bu kuşakla gelecek kuşaklar arasında bir eşduyum kanalı olsun diye tasarlayıp kurgulamış hikâyesini. *Kör Mağara Balıkları*'nı okuyunca hem hâlâ "ne güzel çocuklardık ama" diyen o serüvencilerin heyecanına tanık olacaksınız, hem susmanın da konuşmanın da ustalık gerektirdiği "onuru cezalandıran o karanlık çağ"ın zulmüne. Onlar "güzel bir dünya" yaratmanın sevdalıları, bir devrim kalkışması içindedirler ama aynı zamanda "insanın insana zahmeti olmaz oğul. Zalimlerin insana zahmeti olur" diyen bir terbiye içindedirler. Kitabı okuyup kapatınca olasılıkla kör mağaralardan, kör kuyulara düşmüş olsalar da hâlâ devam eden onların macerasına katılmak isteyenlere bir deneyim boyutu, bir deneyim olanağı sunuyor Kahraman.

Hayri K. Yetik